

วารสารปัญญาปณิธาน

Pañña Panīthan Journal

P-ISSN : 2672-9679 ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2564

E-ISSN : 2697-5122 Vol.6 No.2 July – December 2021

วัตถุประสงค์

วารสารปัญญาปณิธาน เป็นวารสารวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย เลขมาตรฐาน ISSN : 2672-9679 (Print) และ ISSN : 2697-5122 (Online) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนิสิตนักศึกษา ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา การศึกษา ภาษาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การท่องเที่ยว และสหวิทยาการ ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer reviewed) เปิดรับบทความทั้ง ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอก มหาวิทยาลัย มีกำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ คือ ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม-มิถุนายน / ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม-ธันวาคม (ราย 6 เดือน) ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ใน วารสารวิชาการใดมาก่อน

ที่ปรึกษา

พระพรหมบัณฑิต,ศ.ดร.

พระราชปริยัติกวี,ศ.ดร.

พระราชปริยัตินี,ผศ.ดร.

พระสุวรรณเมธาภรณ์,ผศ.ดร.

พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร,รศ.ดร.

พระราชรัตนาลงกรณ์,รศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พระศรีญาณวงศ์,ดร.

พระครูปริยัติสุวรรณวัฒน์,ดร.

ดร.ทองคำ ดวงชั้นเพชร

พระครูโพธิชยานุสิฐ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

บรรณาธิการบริหาร

พระมหาประหยัด ปญญาโร,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

พระมหาสมเด็จ มหาสมิทธิ,ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

กองบรรณาธิการ

ผศ.ดร.สุกัญต์ แสงโชติ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พระเดชขจร ขนฺติโร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

นายอภิวัฒน์ชัย พุทธจร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ดร.สกุล อ้นมา

มหาวิทยาลัยบูรพา

ผศ.ดร.มนตรี วิวาทสุข

มหาวิทยาลัยบูรพา

ดร.จุฬารัตน์ วิชานาติ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ดร.จิตาภา เร่งมีศรีสุข

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

ดร.สมพงษ์ เกษานุช

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

ดร.ปาริชาติ ทูมนันท์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ดร.จิตติวรรณ สิ้นธนูอก

สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

ดร.ขวัญฤดี เคนราช

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

ผศ.ดร.สมบัติ มั่งมีสุขศิริ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ว่าที่ร้อยตรีเอกสิทธิ์ สนามทอง

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผศ.ดร.กนิษฐกานต์ ปันแก้ว

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ผศ.ดร.อัมเรศ เนตาสีทธิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

นางอิงอร บุตรศรีผา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

นายปัญญา ไชยสุข

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ดร.เกษมา ผาทอง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

ดร.กัมพล นะวัน

พระวันชัย ฤทธิ์โต,ดร.

ดร.ภัสสิลา น้อยเจริญ

นายอนันต์ คติยะจันทร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ฝ่ายกฎหมาย

ดร.เพิ่ม หลวงแก้ว

นายสำราญ ย่อยไรสงค์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ออกแบบปก

นายเทวราช เจริญเวทย์

จัดรูปเล่ม

นายอภิวัฒน์ พุทธจร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พิสูจน์อักษร

นายสุวิทย์ ขาวนอก

ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาไทย

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์

ถนนประจักษ์ศิลปาคม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 43000

โทรศัพท์ : 042-460082

เจ้าของ

สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

อาคารหอสมุดและเทคโนโลยีสารสนเทศ ชั้น 3 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตหนองคาย 219 หมู่ที่ 3 ตำบลคำบ่อกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 43100

โทรศัพท์ : 042- 495333, 08-7853-1097 โทรสาร : 042-495222

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้ เป็นปีที่ 6 ฉบับที่ 2 ประจำปีเถาะกรกฎาคม-ธันวาคม 2564 แม้ว่าสถานการณ์รอบข้างจะถูกรุมเร้าด้วยไวรัสโควิด-19 แต่ก็ไม่มีผลกระทบต่อการดำเนินงานวารสาร ยังคงมีนิสิตนักศึกษา นักวิชาการ และนักวิจัย ส่งบทความวิชาการมาตีพิมพ์ในวารสารปัญญาภิธานเป็นจำนวนมาก บทความที่นำมาเผยแพร่ในฉบับนี้ ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ บทความละ 2 ท่าน บทความในฉบับนี้ประกอบด้วยบทความในหลายสาขา โดยจำแนกเนื้อหาเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 บทความด้านพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยบทความวิจัยและบทความวิชาการ จำนวน 5 บทความ แต่ละบทความมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

ฐิติพร สะสม เสนอบทความวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ” ผู้วิจัยได้นำเสนอกระบวนการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการตามแนววิทยาการสมัยใหม่ และกระบวนการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยการพัฒนาสุขภาวะกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ด้วยการพัฒนา 4 ด้าน ได้แก่ กายภาพนา ศิลภาพนา จิตภาพนา และปัญญาภาพนา

พระมหาประทีป อภิวิฑูโน เสนอบทความวิชาการเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาที่มีผลกระทบต่องานชีวิตของชาวอีสาน” ผู้เขียนได้กล่าวถึงความสำคัญของคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาไว้หลายประการ เช่น เป็นที่รวมพระพุทธพจน์ บันทึกหลักฐานเกี่ยวกับบัลลัทธิ ความเชื่อถือ ศาสนา ปรัชญา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เรื่องราวเหตุการณ์และสภาพภูมิศาสตร์ของอินเดียในสมัยพุทธกาล นอกจากนี้ ธัมมปทัฏฐกถายังสะท้อนสภาพสังคมและเรื่องราวต่าง ๆ ในสมัยพุทธกาล เช่น พุทธประวัติที่ไม่ได้กล่าวไว้ในพระไตรปิฎก ความขัดแย้งในหมู่สงฆ์ สถานภาพของสตรี สถานภาพชนชั้นต่าง ๆ ในสังคมอินเดียที่ไม่เท่าเทียม เป็นต้น และได้กล่าวถึงภาพสะท้อนทางสังคมในคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาที่มีผลกระทบต่องานชีวิตของชาวอีสานไว้ 6 ด้าน คือ 1. ด้านการปกครอง 2. ด้านเศรษฐกิจ 3. ด้านภาษาและวรรณกรรม 4. ด้านการศึกษา 5. ด้านประเพณี และ 6. ด้านความเชื่อ

พระสมุห์สายยันต์ วิสารโท (โลหิตดี) และพระมหามิตร ฐิตปัญโญ เสนอบทความวิชาการเรื่อง “พุทธนวัตกรรมในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพุทธศิลป์ด้านเสนาสนะ” ผู้เขียนกล่าวว่า งานพุทธนวัตกรรม คือ งานที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ การดูแลจัดการวัดเรื่องเสนาสนะและถาวรวัตถุต่าง ๆ ภายในวัด รวมถึงการทำวัดให้สะอาดร่มรื่นด้วย แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ งานนวัตกรรมที่ทรงอนุญาต และงานนวัตกรรมที่ไม่ทรงอนุญาต งานพุทธนวัตกรรมมีคุณค่าหลายด้านคือ คุณค่าต่อจิตใจ คุณค่าด้านทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา คุณค่าด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และคุณค่าด้านการสื่อสารธรรม

กัลฐิพร ชัยประทานพงษ์ พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ และพระมหามิตร ฐิตปัญโญ เสนอบทความวิชาการเรื่อง “พุทธวิธีปลูกฝังลักษณะนิสัยที่เป็นสัมมาทิฐิแก่สังคม” เนื่องจากผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมยังมีความเห็นเป็นมิจฉาทิฐิ กล่าวคือ มีความเห็นผิดจึงแสดงพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม คณะผู้เขียนจึงได้นำเสนอพุทธวิธีปลูกฝังลักษณะนิสัยที่เป็นสัมมาทิฐิแก่สังคมไว้ 4 ลักษณะ

คือ 1) การปลูกฝังศีลและคุณธรรมความดีต่าง ๆ ให้เกิดเป็นลักษณะนิสัย การปลูกฝังด้วยวิธีนี้ เหมาะกับเด็ก ๆ ที่ยังไม่เข้าโรงเรียน 2) การปลูกฝังลักษณะนิสัยควบคู่กับการปฏิบัติ ได้แก่ เนื้อหาธรรมะบางข้อจากสัมมาทิฐิ 10 ประการ การปลูกฝังด้วยวิธีนี้ เหมาะกับเด็กระดับประถมวัยและประถมศึกษาตอนต้น 3) การปลูกฝังธรรมะภาคปฏิบัติควบคู่กับภาคทฤษฎี ได้แก่ การนำหลักธรรมที่ศึกษาในชั้นเรียนมาสู่ภาคปฏิบัติ และการเจริญสมาธิ การปลูกฝังด้วยวิธีนี้ เหมาะกับเยาวชนในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา 4) การถ่ายทอดความดีซึ่งกันและกัน ได้แก่ การคบหาบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร การปลูกฝังด้วยวิธีนี้ เหมาะกับผู้ใหญ่โดยทั่วไป ซึ่งเข้าสู่อาชีพการงานแล้ว

เสาวนีย์ อันสนั่นและพระมหามิตร ฐิตปัญโญ เสนอบทความวิชาการเรื่อง “ความกตัญญูทเวทิต่อบิดามารดาของโสดนันทดาบส” ผู้เขียนนอกจากจะได้กล่าวถึงความกตัญญูของโสดนันทดาบสและนันทดาบสแล้ว ยังได้วิเคราะห์กตัญญูทเวทิตของโสดนันทดาบสและนันทดาบสในเชิงสังคม 3 ประการ คือ 1) ภิกษุเลียงคุมารดาบิดา 2) การตอบแทนบุญคุณมารดาบิดาตามหลักทศ 6 และ 3) ความเป็นอภิชาตบุตรของโสดนันทดาบสและนันทดาบส อีกด้วย

กลุ่มที่ 2 บทความด้านศึกษาศาสตร์ ประกอบด้วยบทความวิจัยและบทความวิชาการ จำนวน 3 บทความ แต่ละบทความมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

นันทพร จันทรดวงและวัลลภ เหมวงษ์ เสนอบทความวิจัยเรื่อง “ผลการใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4” กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนบ้านเชียงพัง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี จำนวน 20 คน ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์มีคะแนนไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ส่วนความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยด้วยการทดสอบที พบว่านักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์มีไม่น้อยกว่า ร้อยละ 75

วรวิทย์ สีทาสังข์ และพนายุทธ เขยบาล เสนอบทความวิจัยเรื่อง “ความผูกพันต่อองค์กรของครูที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย” โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาใน 4 ด้าน คือ ด้านความผูกพันต่อองค์กรของครู ด้านการบริหารงบประมาณของครู ด้านความผูกพันต่อองค์กรของครูที่ส่งผลต่อการบริหารงานงบประมาณ และด้านสมการพยากรณ์การบริหารงบประมาณของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย การศึกษาทั้ง 4 ด้านนี้พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

พระมหาเอกชัย วิสุทโธ (โคตรสุนทร) เสนอบทความวิชาการเรื่อง “แนวทางการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามแนววิถีพุทธ” ผู้เขียนได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามแนววิถีพุทธไว้ว่า กระบวนการจัดการเรียนการสอน ให้ยึดการสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลักคือ สันติสนา ชี้แจงให้เห็นชัด สมาทปนา ขวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ สมุตเตชนา ระวังให้อาหาญแก่ล้ากล้า และสัมปหังสนา ปล่อยขโลมใจ

ให้สดชื่นร่าเริง นอกจากนี้ การเรียนการสอนต้องคำนึงถึงความแตกต่างของสติปัญญาแต่ละบุคคล ที่เรียกว่าบัวสี่เหล่า ดังนั้น การสอนจึงควรมีวิธีการที่หลากหลาย ตามแนวพุทธวิธีการสอน 12 วิธี

กลุ่มที่ 3 บทความด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และการบริหารจัดการ ประกอบด้วย บทความวิจัย จำนวน 8 บทความ แต่ละบทความมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

ภัณทิลา น้อยเจริญ เสนอบทความวิจัยเรื่อง “ต้นแบบความเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” ผู้วิจัยได้นำเสนอปัจจัยต้นแบบความเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ไว้ 3 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน ปัจจัยด้านความมั่นคง ครอบคลุม ผู้ดูแลและการคุ้มครอง และปัจจัยด้านสุขภาพและการรักษาสุขภาพ พร้อมมีข้อเสนอแนะต่อการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุว่า ควรมีกฎหมายที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มงบประมาณสำหรับการจัดสวัสดิการในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุให้มากขึ้นยิ่งกว่าเดิม และรัฐบาลควรเพิ่มงบประมาณในการฝึกอบรมสร้างอาชีพให้กับผู้สูงอายุ ตามศักยภาพของผู้สูงอายุในแต่ละท้องถิ่น

สิทธิพร เกษจ้อย เอนก มุลมา สัจจรักษ์ ไร่สงวน และวรชิต ทะสา เสนอบทความวิชาการเรื่อง “บทบาทนักสังคมสงเคราะห์กับการบริการสวัสดิการในโรงพยาบาล” ผู้เขียนได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของนักสังคมสงเคราะห์ในการบริการสวัสดิการในโรงพยาบาลและหน่วยบริการสาธารณสุขว่า นักสังคมสงเคราะห์ในโรงพยาบาล จัดเป็นส่วนหนึ่งของทีมผู้ให้การรักษาทางการแพทย์ เป็นหนึ่งในทีมสหวิชาชีพที่มีสำคัญในการประสานระหว่างทีมงานผู้รักษา องค์กรต่าง ๆ ครอบคลุมของผู้ใช้บริการที่มีความหลากหลาย ที่ประสบปัญหาด้านต่าง ๆ งานบริการด้านสวัสดิการสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ในโรงพยาบาล มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มผู้ใช้บริการหรือกลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลาย เช่น การให้บริการด้านสวัสดิการด้านการรักษากับหญิงที่ตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์และไม่พร้อม การให้บริการสวัสดิการด้านการรักษาและคุ้มครองกับกลุ่มเด็กและสตรีที่ได้รับผลกระทบจากการความรุนแรง กลุ่มผู้ป่วยยาเสพติดและการให้บริการสวัสดิการด้านการรักษา บำบัดฟื้นฟูผู้ใช้บริการด้านจิตเวช เป็นต้น

สิโรตม มณีแฮด จักรี มณีแฮด และธนพัฒน์ วุฒิสารวัฒนา เสนอบทความวิจัยเรื่อง “ความแตกต่างด้านสุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันโรคในหมู่ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19)” ประเด็นดังกล่าวมีความน่าสนใจ เนื่องจากประชากรโลกปัจจุบัน ใช้ชีวิตอยู่ในท่ามกลางการระบาดของโรคโควิด-19 ทุกคนจึงต้องใส่ใจต่อสุขภาพและป้องกันตัวเองจากเชื้อไวรัสโควิด-19 โดยบทความนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาความแตกต่างด้านสุขภาพในหมู่ผู้เรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี สาขาสื่อสารการกีฬาของมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตอุดรธานี ประจำปีการศึกษา 2563 จากกลุ่มตัวอย่าง 78 คน สรุปได้ว่า ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬามีภาพรวมของสุขภาพและความแตกต่างด้านสุขภาพอยู่ในระดับพอใช้ ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬามีภาพรวมของพฤติกรรมป้องกันโควิด-19 อยู่ในระดับพอใช้ และภาพรวมความแตกต่างด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับปานกลางกับพฤติกรรมป้องกันโควิด-19

พัทธนันท์ ตลาดทรัพย์ อนุชา นิลประพันธ์ และกล้วยไม้ พรหมดี เสนอบทความวิจัยเรื่อง “การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษา : เทศบาลตำบลโชพิสัย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบึงกาฬ” โดยประเมินผลคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลโชพิสัย จังหวัดบึงกาฬ ทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านความโปร่งใส ด้านความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้เสีย ด้านความปลอดจากการทุจริตในการปฏิบัติงาน ด้านวัฒนธรรมในองค์กร และด้านความคุณธรรมการทำงานในหน่วยงาน พบว่า โดยภาพรวมได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 86.14 ซึ่งถือว่ามีความคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานในระดับสูง ส่วนดัชนีที่ได้คะแนนต่ำที่สุด คือ ด้านวัฒนธรรมคุณธรรมในองค์กร เท่ากับร้อยละ 78.13 ซึ่งอยู่ในระดับสูง

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข และโอฬาร ถิ่นบางเตียว เสนอบทความวิจัยเรื่อง “ความเป็นพลเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง” โดยมุ่งศึกษาความเป็นพลเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในภาคตะวันออก ผลการวิจัยพบว่า เมื่อพิจารณาในภาพรวม ถือได้ว่า อยู่ในระดับที่ดี โดยเฉพาะการเลือกตั้งไม่ว่าในระดับใด ประชาชนต่างให้ความสนใจและพร้อมที่จะเข้าร่วมเพื่อแสดงออกถึงความเป็นพลเมือง แต่สำหรับการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ เช่น การร้องเรียนเรื่องราวต่าง ๆ หรือการให้ข้อเสนอแนะ พบว่า ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมน้อยมาก โดยให้ความเห็นในทำนองว่าไม่เห็นผลหรือหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ

ณัชกานต์ ฤกษ์สมจิตร และธีรวิทย์ วราธรไพบูลย์ เสนอบทความวิจัยเรื่อง “การตลาดดิจิทัล 4.0 ที่ส่งผลต่อการรับรู้และความพึงพอใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์กรธุรกิจ (สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์)” ผู้วิจัยได้นำเสนอว่า ปัจจุบันการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายรูปแบบ และเข้ามามีบทบาทในชีวิต รวมไปถึงพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะผู้บริโภคกลุ่มเจนเนอเรชันใหม่ ๆ ซึ่งการทำการตลาดออนไลน์มีผลอย่างมากต่อความคาดหวังของกลุ่มเป้าหมาย ผลการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาของมหาวิทยาลัยภายใต้บริษัทเอกชน ปีการศึกษา 2563 จำนวน 400 คน พบว่า ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ด้านการบริหารความสัมพันธ์ลูกค้า เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้มากที่สุด ขณะที่ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ด้านการทำการตลาดผ่านเครื่องมือค้นหาบนอินเทอร์เน็ต เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจมากที่สุด

สมคิด นันตะ อรพินท์ อินวงศ์ และสิทธิชัย อุ่นสวน เสนอบทความวิจัยเรื่อง “การยกระดับสินค้าด้านศิลปปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา” คณะผู้วิจัยได้นำเสนอว่า สินค้าด้านศิลปปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มล้านนานั้นมีความสวยงามโดดเด่น มีความเป็นเอกลักษณ์ เช่น พระพุทธรูปไม้เมืองน่าน เครื่องเงินของจังหวัดน่าน ผ้าหม้อฮ่อมจังหวัดแพร่ เครื่องปั้นดินเผาหลายเวียงกาหลง และตุ๊กตาดินเผา เพื่อยกระดับสินค้าด้านศิลปปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินล้านนาให้มีความแพร่หลายเป็นที่ยอมรับ คณะผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปปะเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนาให้ได้มาตรฐานว่า กลุ่มสินค้าและผู้ผลิตควรมีการพัฒนาสินค้าและศิลปปะเชิง

พาณิชย์ ที่มุ่งเน้นงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ โดยสนับสนุนการค้า และการบริการ เพื่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ผู้บริโภคที่มีต่อสินค้าของกลุ่มศิลปินล้านนา

ภัทรนันท์ กัญจนวิภาพร และมณีนววรรณ บรรลุศิลป์ เสนอบทความวิจัยเรื่อง “การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพืมาน) ที่ส่งผลกระทบต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพืมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม” เสื้อผ้า (ไทยพืมาน) เป็นผ้าพื้นเมืองที่สำคัญของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลพืมาน และเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับตราสินค้าผ้า (ไทยพืมาน) จากการศึกษาพบว่า การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพืมาน) ในด้านการทำให้ตรายี่ห้อเป็นที่รู้จัก ไม่ส่งผลกระทบต่อปัจจัยทางการตลาดเสื้อผ้าของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพืมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ส่วนการสร้างตราสินค้าเสื้อ (ไทยพืมาน) ในด้านการรับรู้คุณภาพของสินค้า และด้านสินทรัพย์อื่น ๆ ของตราสินค้า ส่งผลทางบวกต่อปัจจัยทางการตลาดกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพืมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม คณะผู้วิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า การพัฒนากลยุทธ์ภาพลักษณ์ตราสินค้าเสื้อผ้า โดยกระตุ้นการรับรู้และเลือกซื้อของผู้บริโภค เพื่อกระตุ้นจูงใจให้ลูกค้าเกิดความประทับใจในการซื้อสินค้า และทำให้ผู้บริโภคจดจำตัวสินค้า ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์นี้ จะช่วยให้ผู้บริโภคจดจำง่าย ประทับใจและสร้างความน่าเชื่อถือให้กับลูกค้า ทำให้ตัดสินใจซื้อเสื้อผ้าได้ง่ายยิ่งขึ้น

กลุ่มที่ 4 บทความด้านนิติศาสตร์ ประกอบด้วยบทความวิจัย จำนวน 4 บทความ แต่ละบทความมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

วรรณรุจิ ยันทะแย้ม เพิ่ม หลวงแก้ว และกำพล วันทา เสนอบทความวิจัยเรื่อง “ปัญหาการปฏิบัติตามกฎหมายการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล” ผู้วิจัยได้เสนอประเด็นปัญหาการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาว่า ส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการไม่ปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา จึงก่อให้เกิดการใช้อำนาจและอาศัยช่องว่างกฎหมาย เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ สร้างความขัดแย้ง กลั่นแกล้งฝ่ายตรงข้าม จึงมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหามาตรการปฏิบัติตามกฎหมายการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลว่า ควรจัดความขัดแย้งในหน้าที่และประโยชน์ทับซ้อน ควรให้ความสำคัญกับที่มาและสัดส่วนของกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ควรแก้ไขพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2547 ให้ครอบคลุมการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาทุกประเภท และควรส่งเสริมให้มีการศึกษาปัญหาข้อขัดแย้ง อันเกิดจากการบริหารงานบุคคลภายใน

นที นิลเกตุ และเพิ่ม หลวงแก้ว เสนอบทความวิจัยเรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคการออกโฉนดที่ดินเพื่อการออกโฉนดที่ดินในเขตพื้นที่จังหวัดหนองคาย” ผู้วิจัยได้นำเสนอปัญหาและอุปสรรคจากกฎหมายเกี่ยวกับการออกโฉนดที่ดินในพื้นที่จังหวัดหนองคายว่า ที่ดินในพื้นที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับทับซ้อนกัน และการขอออกโฉนดที่ดินในแต่ละครั้งมีค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น และไม่เป็นที่ธรรมกับประชาชนผู้มีรายได้น้อย จึงเสนอแนะว่า ควรแก้ไขกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและมีความความซับซ้อน ให้มีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน และมีจุดมุ่งหมายไปในทางเดียวแบบบูรณาการ

ควรมีการปรับปรุงขั้นตอนในการออกโฉนดที่ดินให้รวดเร็ว กระชับ มีความยืดหยุ่นและกำหนดระยะเวลาการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่อย่างชัดเจน สามารถตรวจสอบได้

ปรัชญา นิธิบุญ และเพิ่ม หลวงแก้ว เสนอบทความวิจัยเรื่อง “มาตรการทางกฎหมายในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม: ศึกษากรณีการประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ผู้วิจัยได้นำเสนอปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันว่า การเพิ่มจำนวนประชากรมนุษย์ การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาทางเทคโนโลยีเพื่อนำมาใช้ในกระบวนการผลิต เป็นสาเหตุทำให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองและยังก่อมลพิษ และเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นและรวดเร็ว ในประเทศไทยแม้จะมีพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 กำหนดโทษและประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ก็จริง แต่ก็ยังมีปัญหาในทางปฏิบัติ เพราะบทบัญญัติดังกล่าว มิได้มีการบัญญัติว่าจะต้องใช้เครื่องมือ หรือวิธีการประเมินมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป หรือมีการกำหนดหลักเกณฑ์ให้ศาลต้องใช้เพื่อกำหนดค่าเสียหายดังกล่าวแต่อย่างใด จึงทำให้การกำหนดค่าเสียหายอันเกิดจากทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลายไป ไม่สอดคล้องและสมเหตุสมผลกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้มีการกำหนดหลักเกณฑ์การประเมินมูลค่าความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป เพื่อให้การกำหนดค่าเสียหายอันเกิดจากการที่ทรัพยากรธรรมชาตินั้นได้ถูกทำลาย มีความสอดคล้องและครอบคลุมความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงอย่างสมเหตุสมผล

ภาสกร อินทรารุณ เสนอบทความวิจัยเรื่อง “การพัฒนาขีดสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง” ผู้วิจัยกล่าวว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาขีดสมรรถนะของบุคลากรฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง ได้แก่ ความรู้สาขาต่าง ๆ ที่ได้เรียนมา ทักษะความเชี่ยวชาญ ความชำนาญพิเศษด้านต่าง ๆ บทบาทที่แสดงออกต่อสังคม ทักษะคติ ค่านิยมความเห็นต่อภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง และบุคลิกคุณลักษณะส่วนบุคคล ส่วนแนวทางในการพัฒนาบุคลากรให้มีขีดสมรรถนะเหมาะสมกับตำแหน่งงานและภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ของนายช่างรังวัดในสังกัดฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยองนั้น ผู้วิจัยเสนอว่า ควรให้บุคลากรมีโอกาสแนะนำเสนอแนวทางปรับปรุงการทำงาน หน่วยงานควรมีการสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น กระตุ้นให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ และควรมีการสื่อสารและรับฟังปัญหาทั้งสองฝ่าย และนำมาวิเคราะห์ ประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น แบ่งหน้าที่และมอบหมายงานให้แต่ละคนรับผิดชอบ และการสร้างแรงจูงใจ

ขอขอบคุณผู้สนับสนุนบทความทุกท่าน ที่ได้ส่งบทความเข้ามาตีพิมพ์ในวารสารปัญญาปณิธานฉบับนี้ ขอขอบคุณคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้ใช้เวลาในการอ่านบทความและชี้แนะผู้สนับสนุน เพื่อนำไปแก้ไข ปรับปรุง ทำให้บทความมีความสมบูรณ์ และมีคุณภาพยิ่งขึ้น ขอขอบคุณกองบรรณาธิการและคณะทำงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ที่ได้ทำงานด้วยความวิริยะอุตสาหะ พุ่งเพ เสียดสี ดำเนินงานวารสารฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

(พระมหาประยัด ปัญญาโร,ดร.)

บรรณาธิการบริหาร
วารสารปัญญาปณิธาน

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กองบรรณาธิการ	(ก)-(ค)
บทบรรณาธิการ	(ง)-(ญ)
สารบัญ	(ฎ)-(ต)
บทความวิชาการ : Academic Article	
การศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถาที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน	1-14
AN ANALYTICAL STUDY OF THE SOCIAL REFLECTIONS IN DHAMMAPADATTHAKATHA AFFECT TO THE NORTHEASTERNS' WAY OF LIFE พระมหาประทีป อภิวิฑฒโน	
พุทธนวัตกรรมในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพุทธศิลป์ด้านเสนาสนะ	15-28
STUDY THE VALUE OF BUDDHIST INNOVATIONS: A CASE STUDY OF BUDDHIST ART IN SENASANA พระสมุห์สายยันต์ วิสารโท (โลहितดี), พระมหามิตร ฐิตปญโญ (วันยาว)	
บทบาทนักสังคมสงเคราะห์กับการบริการสวัสดิการในโรงพยาบาล	29-42
SOCIAL WORKERS' ROLES IN SOCIAL WELFARE SERVICES IN HOSPITAL สิทธิพร เกษจ้อย, เอนก มูลมา, สัจจรักษ์ ไร่สงวน, วรชาติ ทะสา	
พุทธวิธีปลูกฝังลักษณะนิสัยที่เป็นสัมมาทิฏฐิแก่สังคม	43-56
BUDDHIST METHODS OF CHARACTERISTIC CULTIVATION IN RIGHT ATTITUDE FOR SOCIETY กัลฐิพร ชัยประทานพงษ์, พระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ พระมหามิตร ฐิตปญโญ	
วิเคราะห์ความกตัญญูทวดเวที่ต่อมารดาบิดาในโศณนันทชาดก	57-70
ANALYSIS OF GRATITUDE TO PARENTS IN SONA-NANTA JATAKA เสาวนีย์ อันสนั่น, พระมหามิตร ฐิตปญโญ	

สารบัญ (ต่อ)

แนวทางการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามแนววิถีพุทธ	71-84

GUIDELINES FOR LEARNING MANAGEMENT ON THE SOCIAL STUDIES,
RELIGION AND CULTURES BASED ON THE BUDDHIST METHODS

พระมหาเอกชัย วิสุทโธ (โคตรสุนทร)

บทความวิจัย : Research Articles

ต้นแบบความเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย	85-98

MODEL OF GENEROSITY TOWARDS THE ELDERLY OF LOCAL GOVERNMENT
ORGANIZATION IN MUEANG DISTRICT, NONGKHAI PROVINCE

ภณทิลา น้อยเจริญ

การยกระดับสินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา	99-112

GOOD ENHANCEMENT FOR ART COMMERCIAL PRODUCTS OF ARTISTS IN
LANNA PROVINCES

สมคิด นันตะ, อรพินท์ อินวงศ์, สิทธิชัย อุ่นสวน

ความผูกพันต่อองค์กรของครูที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของโรงเรียนสังกัด เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย	113-126

THE COMMITMENT TO ORGANIZATION OF TEACHERS EFFECTING
BUDGET MANAGEMENT OF SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF
PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA IN LOEI PROVINCE

วรวิทย์ สีหาสังข์, พนายุทธ เขยบาล

ปัญหาและอุปสรรคการออกโฉนดที่ดินศึกษากรณีการออกโฉนดที่ดินในเขตพื้นที่ จังหวัดหนองคาย	127-140

PROBLEMS AND OBSTACLES TO THE ISSUANCE OF LAND TITLE DEEDS IN
CASE OF THE ISSUANCE OF LAND TITLE DEEDS IN NONG KHAI PROVINCE

นที นิลเกตุ, เพ็ญ หลวงแก้ว

สารบัญ (ต่อ)

การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ที่ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม	141-154
BUILDING A CLOTHING BRAND (THAI PHIMAN) THAT AFFECTS THE MARKETING FACTORS OF BAN PHIMAN CLOTHING GROUP, NAGAE DISTRICT, NAKHON PHANOM PROVINCE	
ภัทรนันท์ กัญจนวิภาพร, มณีวรรณ บรรลุศิลป์	
ความแตกฉานด้านสุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันโรคในหมู่ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬา ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19)	155-168
HEALTH LITERACY AND DISEASE PREVENTION BEHAVIORS AMONG LEARNERS OF SPORTS COMMUNICATION IN CORONAVIRUS DISEASE (COVID-19) PANDEMIC PERIOD	
สีโรตม มณีแฮด, จักรี มณีแฮด, ธนพัฒน์ วุฒิสารวัฒนา	
การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษา : เทศบาลตำบลโซ่พิสัย อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ	169-182
THE INTEGRITY AND TRANSPARENCY ASSESSMENT (ITA) OF THE LOCAL GOVERNMENTS OPERATION : CASE STUDY OF SOPHISAI SUB-DISTRICT MUNICIPALITY BUNG KAN PROVINCE	
พัทธนันท์ ตลาดทรัพย์, อนุชา นิลประพันธ์, กล้วยไม้ พรหมดี	
ความเป็นพลเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง	183-196
CITIZENSHIP AND POLITICAL PARTICIPATION	
รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, โอฬาร ถิ่นบางเตียว	
ปัญหาการปฏิบัติตามกฎหมายการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล	197-210
CHALLENGES OF IMPLEMENTING GOOD GOVERNANCE PRINCIPLES ON HUMAN RESOURCES MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	
วรรณรุจี ยันทะแย้ม, เพ็ญ หลวงแก้ว, กำพล วันทา	
มาตรการทางกฎหมายในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีการประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	211-224
LEGAL MEASURES IN ENVIRONMENTAL LITIGATION: STUDY THE CASE OF NATURAL RESOURCE AND ENVIRONMENT VALUATION	
ปรัชญานี ใจบุญ, เพ็ญ หลวงแก้ว	

สารบัญ (ต่อ)

การพัฒนาขีดสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัด ระยอง	225-238

WORK CAPABILITY DEVELOPMENT OF LAND SURVEYORS, SURVEY SECTION, RAYONG LAND OFFICE

ภาสกร อินทรารุณ

กระบวนการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ	239-252

A PROCESS OF ELDER'S WELL-BEING DEVELOPMENT BASED ON BUDDHIST INTEGRATED APPROACH

จิตติพร สะสม

ผลการใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์เสริมด้วย กระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4	253-266

THE EFFECTS OF LEARNING ACTIVITIES STUDENT TEAM ACHIEVEMENT DIVISION SUPPLEMENTED WITH MATHEMATICAL PROBLEM SOLVING PROCESS AND EXERCISE OF PRATHOMSUKSA 4 STUDENTS

นันทพร จันทร์ดวง, วัลลภ เหมวงษ์

การตลาดดิจิทัล 4.0 ที่ส่งผลต่อการรับรู้และความพึงพอใจของนักศึกษา มหาวิทยาลัยแห่งองค์ธุรกิจ (สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์)	267-280

DIGITAL MARKETING 4.0 RESULTING IN PERCEPTION AND SATISFACTION OF THE STUDENTS OF CORPORATE UNIVERSITY (PANYAPIWAT INSTITUTE OF MANAGEMENT)

ณัชกานต์ ฤกษ์สมจิตร, อีรวิทย์ วราธรไพบูลย์

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารปัญญาปณิธาน	281

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ	282-295

การศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถาที่มีผลกระทบ ต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน*

AN ANALYTICAL STUDY OF THE SOCIAL REFLECTIONS IN DHAMMAPADATTHAKATHA AFFECT TO THE NORTHEASTERNERS' WAY OF LIFE

พระมหาประทีป อภิวัฑฒโน

Phramaha Prateep Abhivaddhano

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Nong Khai Campus, Thailand.

E-mail: teeroteepo7979@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถาที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตชาวอีสาน การศึกษาพบว่า เนื้อหาสาระในธัมมปัทฏฐกถาสะท้อนให้เห็นภาพวิถีชีวิตของชาวอีสาน 6 ด้าน คือ 1. ด้านการปกครอง ธัมมปัทฏฐกถากล่าวถึงบทบาทของนักปกครองในการบำบัดทุกข์บำรุงให้แก่ประชาชน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการวางรูปแบบการปกครองของชาวอีสาน ที่เรียกว่า คองสิบสี 2. ด้านเศรษฐกิจ ธัมมปัทฏฐกถากล่าวถึงอาชีพเกษตรกรรมของชาวอินเดีย ซึ่งมีอิทธิพลต่อพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกษตรของชาวอีสาน คือ ผีตาแฮก ซึ่งเป็นผีประจำไร่นา 3. ด้านภาษาและวรรณกรรม ธัมมปัทฏฐกถาถูกบันทึกด้วยภาษาบาลี ซึ่งภาษาบาลีและเรื่องราวในธัมมปัทฏฐกถามีอิทธิพลต่อคำผญาและวรรณกรรมมุขปาฐะของชาวอีสานหลายเรื่อง 4. ด้านการศึกษา ธัมมปัทฏฐกถากล่าวถึงการจัดการศึกษาพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ โดยศึกษาเล่าเรียนอยู่ในสำนักของพระอุปัชฌาย์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อค่านิยมการบวชเรียนของชาวอีสาน 5. ด้านประเพณี ธัมมปัทฏฐกถากล่าวถึงวัฒนธรรมและประเพณีของชาวอินเดียไว้หลายประการ ซึ่งมีอิทธิพลและเป็นที่มาของประเพณีของชาวอีสาน ที่เรียกว่า ประเพณีฮีตสิบสอง คือ เรื่องเอรกปัดต์ เรื่องบุรพกรรมของพระอัญญาโกณฑัญญะ เรื่องปุนณทาสิ เรื่องบุรพกรรมของพระพุทธเจ้า เรื่องพระฉัพพัคคีย์ เรื่องบุรพกรรมของพระอรุเวลกัสสปะ เรื่องกาลียกษิณี และเรื่องยมกปาฏิหาริย์ 6. ด้านความเชื่อ ธัมมปัทฏฐกถากล่าวถึงความเชื่อของชาวอินเดียที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อความเชื่อของคนอีสาน จนกลายมาเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อหลาย ๆ อย่าง

คำสำคัญ: ภาพสะท้อนทางสังคม, คัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถา, วิถีชีวิตชาวอีสาน

---

*Received: 31 May 2021; Revised: 6 December 2021; Accepted: 8 December 2021

Abstract

This article aims to analyze social reflections of the Dhammapadatthakatha that affect to the northeasterners' way of life. The studies have shown that the content of Dhammapadatthakatha reflects the northeasterners' lifestyle in 6 aspects: 1. Government, the Dhammapadatthakatha referred to the role of the ruler in treating suffering for the ruled people which influenced the form of public administration of the northeasterners, called the Fourteenth Laws. 2. Economy, the Dhammapadatthakatha talked about the agricultural occupation of Indians which influenced the rituals on agriculture of the northeasterners, namely Phi Ta Haek that is the ghost of the farm. 3. Language and Literature, the Dhammapadatthakatha was recorded in Pali language which this language and Dhammapadatthakatha have influenced many stories of Khamphaya (Isaan wisdom) and Mukapadha (Oral Pulpit) of the northeasterners. 4. Education, Dhammapadatthakatha spoke of the monks' educational management by studying under the patronage of the preceptor which influenced the religious values about ordain to study of the northeasterners. 5. Traditions, the Dhammapadatthakatha spoke of Indian cultures and traditions in many ways which influenced and was the origin of the northeastern traditions, called the Twelfth Lunar traditions, that are the story of Erakapatta, the deeds of the ascetic Phra Kondanna, the story of Poonnadhasi, the deeds of the Lord Buddha, the story of Phra Chabbaggiya, the deeds of Phra Uruvelakassappa, the story of Kali Yaksinee, and the story of Yamaka's miracles. 6. Belief, the Dhammapadatthakatha spoke of Indian beliefs based on Brahmanism which influenced the beliefs of the northeasterners until it became a ritual of many beliefs.

Keywords: Social Reflections, Dhammapadatthakatha, Northeastern way of life

บทนำ

อรรถกถาธรรมบทเป็นคัมภีร์อธิบายความพระไตรปิฎกหมวดหนึ่งเรียกว่า ธรรมบท มีอยู่ใน สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เล่มที่ 25 พระพุทธองค์ทรงแสดงเป็นคำประพันธ์เรียกว่า คาถา มี 423 คาถา พระพุทธโฆสจารย์รวบรวมแปลจากภาษาสิงหลมาสู่ภาษาบาลี มีนิทานประกอบจำนวน 302 เรื่อง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ลักษณะการเล่าเรื่องแต่ละเรื่องจะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ในเรื่องหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ต้นเรื่องแสดงความเป็นมาของคาถา เช่น พระธรรมเทศนาว่า ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจร้ายแล้ว พุดอยู่ที่ดี ทำอยู่ที่ดี ทุกข์ย่อมไปตามเขาเพราะเหตุนี้ ดุจล้ออันหมุนไปตามรอยเท้าโค ผู้นำแอกไปอยู่ ฉะนั้น พระพุทธเจ้าตรัสที่ เมืองกรุงสาวตถิ ทรงปรารภพระจักษุปาลเถระ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2551)

ในส่วนของเนื้อเรื่องผู้ประพันธ์จะสร้างตัวละคร หรือสร้างโครงเรื่องให้เหมาะกับคาถาที่จะนำมา รับกับเรื่อง หรือยกเป็นอดีตนิทานมาเป็นตัวนำ เนื้อหาจะเล่าอย่างสัมพันธ์กลมกลืนกับความหมายของ คาถาหรือพระบาลี โครงเรื่องมาจากพระไตรปิฎกบ้าง ประพันธ์ขึ้นเองบ้าง ในหนึ่งเรื่องอาจจะมีพระบาลี ประกอบหลายคาถา หลังจากจบคาถาจะเป็นการขยายความในรูปของคำศัพท์ ความหมาย อธิบายแต่ละ คำศัพท์อีกครั้งหนึ่ง ที่เรียกว่า แก้อรรถ และในส่วนสุดท้ายของเรื่องจะกล่าวสรุปว่า บุคคลหรือตัว ละครที่แสดงในเรื่องได้รับผลอย่างไรบ้าง เช่น ในกาลจบคาถา ภิกษุสามพันรูป ได้บรรลุพระอรหัต พร้อม ด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลาย เทศนาได้เป็นกถามีประโยชน์มีผลแม้แก่บริษัทผู้ประชุมกันแล้ว (พระมหาทรรศน์ คุณทสสี (โพนดวงกรณ์), 2546) อรรถกถาธรรมบทนอกจากจะเป็นที่รวมพระพุท พจน์ อันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ยังบันทึกหลักฐานเกี่ยวกับลัทธิ ความเชื่อถือ ศาสนา ปรัชญา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เรื่องราว เหตุการณ์ และถิ่นฐาน เช่น แวันแคว้นต่าง ๆ ใน ยุคอดีตไว้เป็นอันมาก สะท้อนสภาพสังคมและเรื่องราวต่าง ๆ ในสมัยพุทธกาล เช่น พุทธประวัติที่ไม่ได้ กล่าวไว้ในพระไตรปิฎก ความขัดแย้งในหมู่สงฆ์ สถานภาพของสตรี สถานภาพชนชั้นต่าง ๆ ในสังคม อินเดียที่ไม่เท่าเทียม เช่น เศรษฐี อำมาตย์ ทาส ขอทาน กษัตริย์ เหล่านี้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมในยุค สมัยนั้นมีปัญหา (ชลธิรา กลัดอยู่, 2518)

ชาวอีสานยอมรับพระพุทธศาสนา และได้รับการหล่อหลอมจากหลักธรรมคำสอนใน พระพุทธศาสนามายาวนาน วิถีชีวิตของชาวอีสานส่วนใหญ่ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย มีเกี่ยวโยงสัมพันธ์เป็น อันหนึ่งอันเดียวกันกับพระพุทธศาสนา นอกจากจะได้รับการกล่อมเกลาลหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จากพระสงฆ์โดยตรงแล้ว ยังได้รับการกล่อมเกลาลจริยธรรมต่าง ๆ ผ่านวรรณกรรมพื้นบ้านบ้าง จาก บทพญาบ้าง หมอลำบ้าง ตลอดทั้งอรรถกถาธรรมบท ซึ่งมีอิทธิพลต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชาว อีสานเป็นอย่างมาก ธรรมเนียมปฏิบัติประจำเดือนของชาวอีสาน ที่เรียกว่า ฮีตสิบสอง ซึ่งชาวอีสานจะ ให้ความสำคัญกับฮีตสิบสองเป็นอย่างมาก บางฮีตมีมูลเหตุมาจากความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ แต่ ส่วนใหญ่มีมูลเหตุมาจากคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถา

ดังนั้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏในคัมภีร์ ธัมมปทัฏฐกถา ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวอีสาน ในด้านการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านภาษา และวรรณกรรม ด้านการศึกษา ด้านวัฒนธรรมและประเพณี และด้านความเชื่อ เพื่อให้เห็นคุณค่าของ คัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถา และนำความรู้และแนวความคิดมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาค่านิยมและวิถีชีวิตชาว อีสานที่เหมาะสมต่อไป

ความหมายของธัมมปทัฏฐกถา

คำว่า ธัมมปทัฏฐกถา มาจากคำว่า ธมม+ปท+อฏฐ+กถา ธมม หมายถึง ข้อปฏิบัติอันดีงาม หรือคุณงามความดี ปท หมายถึง ธรรมชาติเป็นเครื่องถึง เครื่องป้องกัน ทาง หนทาง รวมความว่า หนทางแห่งความดี อฏฐ หมายถึง เนื้อความ หรือความหมาย (ป.หลงสมบุญ, 2540) กถา หมายถึง คำกล่าว คำอธิบาย ถ้อยคำ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2556) ดังนั้น ธัมมปทัฏฐกถา

จึงหมายถึง หนังสืออธิบายข้อความที่เรียกว่า ธรรมบท ที่พระสังคีติกจารย์ได้สังคายนารวบรวมจัดเป็นหมวดหมู่ไว้ในคัมภีร์ขุททกนิกาย เรียกว่า ขุททกนิกาย ธรรมบท ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในพระไตรปิฎกเล่มที่ 25 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540)

ธัมมปทัฏฐกถามีลักษณะการแต่งเป็นนิทานประกอบธรรมะในคาถาธรรมบท โดยมีการนำคาถาซึ่งอยู่ในพระไตรปิฎกมาแทรกเข้าในเนื้อเรื่องหรือนิทานอย่างเหมาะสม มีทั้งเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า พระสาวก พุทธบริษัท 4 และเจ้าลัทธิต่าง ๆ เป็นต้น แบ่งออกเป็น 26 วรรค ลักษณะการประพันธ์ในธัมมปทัฏฐกถา โดยมากจะประกอบด้วย 7 ส่วน คือ 1. ชื่อเรื่อง 2. อารัมภบทต้นเรื่อง 3. เนื้อเรื่อง 4. คาถา 5. คำอธิบายคาถา (แก้รรถ) 6. สรุปผลที่ได้จากการตรัสเรื่องนี้ 7. จบเรื่อง (พระมหาประทีป อภิวิฑฒโน, 2561) ธัมมปทัฏฐกถาจึงเป็นคัมภีร์อธิบายเพิ่มเติมพุทธพจน์และเรื่องราวอย่างอื่นที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก โดยยกเรื่องราวประกอบ เพื่อให้เข้าใจความหมายหลักธรรมได้ง่ายขึ้น

ความสำคัญของธัมมปทัฏฐกถา

ธัมมปทัฏฐกถามีความสำคัญในฐานะที่เป็นคัมภีร์อธิบายพระไตรปิฎก อธิบายขยายความคัมภีร์ธรรมบทอย่างละเอียด เป็นแหล่งความรู้ด้านประวัติศาสตร์และคติธรรมต่าง ๆ อธิบายเนื้อความที่ลุ่มลึกให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น เป็นขุมขุมความคิดด้านศาสนา จริยธรรม ปลอบประโลมใจแก่ผู้เวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ (ศาสตราจารย์ ยู.ดี.ชัยเชเกรา, 2527) นอกจากนี้ ยังเป็นอุปกรณ์สำคัญในการศึกษาเปรียบเหมือนเป็นกุญแจไขความแห่งธรรมบท มีความสำคัญต่อความเชื่อ หมายถึงความเชื่ออันได้รับอิทธิพลทางศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมของคนในสมัยนั้นไว้ด้วย ได้แก่ (1) ความเชื่อเรื่องการบูชาพระเจดีย์ (2) ความเชื่อเวทมนต์คาถา (3) ความเชื่อเรื่องฤทธิ์ปาฏิหาริย์ (4) ความเชื่อทั่วไป เช่น เรื่องผีสิง เทวดา มีความสำคัญด้านการปกครอง แสดงให้เห็นถึงการปกครองที่ผู้ปกครองเป็นผู้ทรงธรรม ได้แก่ (1) พระเจ้าปเสนทิโกศล ปกครองแคว้นโกศล มีเมืองสาวัตถีเป็นเมืองหลวง (2) พระเจ้าพิมพิสาร ปกครองแคว้นมคธ มีเมืองราชคฤห์เป็นเมืองหลวง เป็นต้น

คัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถา นอกจากจะอธิบายธรรมบทแล้ว ยังได้แสดงเหตุการณ์และหลักฐานทางประวัติศาสตร์อีกด้วย เช่น พุทธประวัติ ประวัติพระเถระ พระเถระ อุบาสก อุบาสิกา แคว้นต่าง ๆ เมืองต่าง ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีความสำคัญในฐานะเป็นหลักสูตรการศึกษาภาษาบาลี การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้กำหนดธัมมปทัฏฐกถาเป็นหลักสูตรการเรียนภาษาบาลี คือ (1) ธัมมปทัฏฐกถา ภาคที่ 1-4 เป็นหลักสูตรวิชาแปลมคธเป็นไทย แปลโดยพยัญชนะและโดยอรรถ สำหรับประโยค 1-2 (2) ธัมมปทัฏฐกถา ภาคที่ 5-8 เป็นหลักสูตรวิชาวิชาแปลมคธเป็นไทย แปลโดยพยัญชนะและโดยอรรถ วิชาสัมพันธ์ไทย สำหรับประโยค ป.ธ.3 (3) ธัมมปทัฏฐกถา ภาคที่ 1 เป็นหลักสูตรวิชาแปลไทยเป็นมคธ สำหรับประโยค ป.ธ. 4 (4) ธัมมปทัฏฐกถา ภาคที่ 2,3,4, เป็นหลักสูตรวิชาแปลไทยเป็นมคธ สำหรับประโยค ป.ธ. 5 (5) ธัมมปทัฏฐกถา ภาคที่ 5-8 เป็นหลักสูตรวิชาแปลไทยเป็นมคธ สำหรับประโยค ป.ธ. 6 (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514)

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวอีสาน

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสังคมอีสาน ผู้เขียนแบ่งออกเป็น 6 ด้านคือ 1. ด้านการปกครอง 2. ด้านเศรษฐกิจ 3. ด้านภาษาและวรรณกรรม 4. ด้านการศึกษา 5. ด้านประเพณี 6. ด้านความเชื่อ ดังนี้

1. ด้านการปกครอง ธรรมเนียมการปกครองในหมู่บ้านชนบทของอีสานโบราณ นิยม 2 แบบ คือการปกครองบ้านมอบให้คน และการปกครองปามอบให้ผี การปกครองบ้าน ชาวบ้านย่อมเลือกคนดี มีความรู้ ความฉลาด ความสามารถ ความเด็ดขาด ซื่อสัตย์สุจริต รักบ้านเกิดเมืองนอน เคารพในจารีต ประเพณี เป็นหัวหน้าปกครองลูกบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ผู้ปกครองบ้านจึงมีหลักปฏิบัติที่เรียกว่า คองสิบสี่ เป็นบทบัญญัติทางสังคมของชาวอีสาน ให้เป็นหลักปฏิบัติต่อกันสำหรับคนที่อยู่ในฐานะต่าง ๆ กัน มีมาแต่โบราณ เป็นคำบอกเล่าขานสืบทอดกันมา ยังไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร คองสิบสี่ เป็นคำกล่าวคู่กันกับคำว่า ฮิตสิบสอง อีกอย่างหนึ่ง ด้านการปกครองคณะสงฆ์อีสาน มีขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ถือปฏิบัติเกี่ยวกับสมณศักดิ์ตามการปกครองคณะสงฆ์แบบล้านช้าง มี 6 ชั้น คือ สำเร็จ ชา คู ฝ่าย ด้าน หลักคำ ไม่มีสมณศักดิ์ ลูกแก้ว และยอดแก้ว เนื่องจากเป็นสมณศักดิ์สูง การแต่งตั้งสมณศักดิ์ แต่งตั้งตามความรู้ความสามารถและคุณความดีของพระสงฆ์รูปนั้น (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2520) การปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่ปี 2475 เป็นต้นมา มีพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์เปลี่ยนเป็นมหาเถรสมาคม ทั้งนี้ได้ปรับปรุงแก้ไข 2 ครั้ง เมื่อ พ.ศ. 2484 และ พ.ศ. 2505 การปกครองสงฆ์ภาคอีสานที่เป็นแบบฉบับของตนเอง ได้เปลี่ยนแปลงไปตามพระราชบัญญัติ แต่ก็ยังรักษาประเพณีเฉพาะของตนเอง ไว้ได้ บางพื้นที่ยังมีการปฏิบัติตามประเพณีอีสานจนถึงปัจจุบัน

2. ด้านเศรษฐกิจ สังคมอีสานเป็นสังคมเกษตรกรรม ชาวอีสานส่วนใหญ่มีรายได้จากผลผลิตทางการเกษตร คือการทำนาเป็นหลัก แม้ว่าภาคอีสานจะมีพื้นที่มาก แต่พื้นที่ประมาณร้อยละ 61.9 หรือ 65 ล้านไร่ เป็นดินหิน ดินปนทราย ดินแดง ซึ่งเก็บความชุ่มชื้นไม่ได้ จึงมีความสมบูรณ์ทางอาหารพืชต่ำ และเมื่อเทียบกับภาคอื่น ๆ ในประเทศแล้ว ภาคอีสานจึงได้ชื่อว่าเป็นภาคที่มีฐานะทางเศรษฐกิจยากจนมากที่สุด (อภิศักดิ์ โสมอินทร์, 2526) นอกจากการทำนาแล้ว ชาวอีสานยังมีอาชีพอื่นเสริม เช่น การค้าขาย การเกษตร การเลี้ยงสัตว์ การประมง เป็นศิลปินต้นรำขับร้อง แต่เมื่อก่อนโดยสรุป ชาวอีสานมีรายได้จากการประกอบอาชีพ 3 ด้าน คือ การประกอบอาชีพในท้องถิ่น การไปทำงานต่างถิ่น และการทำงานต่างประเทศ

3. ด้านภาษาและวรรณกรรม ภาคอีสานมีภาษาพูดแบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มไทย-ลาว กลุ่มเขมร-ส่วย (กูย) และกลุ่มไทยโคราชหรือไทยเบ็ง ทั้ง 3 กลุ่มนี้มีภาษาพูดและสำเนียงแตกต่างกันไป แต่ประชากรส่วนใหญ่ของภาคอีสาน จะใช้ภาษาถิ่นอีสาน หรือที่เรียกกันว่า ภาษาลาว ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี ยโสธร ร้อยเอ็ด มหาสารคาม กาฬสินธุ์ ขอนแก่น อุดรธานี นครพนม หนองคาย เลย ชัยภูมิ หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ และบางส่วนของจังหวัดสกลนคร ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ สุรินทร์ และนครราชสีมา นอกจากนี้ยังมีภาษาถิ่นย่อย ๆ อีก เช่น ภาษาผู้ไทย ภาษาญ้อ ภาษาแสก ภาษาพวน ภาษากะเลิง กะโล้ (ในจังหวัดนครพนม สกลนคร กาฬสินธุ์ มุกดาหาร) (วิกิพีเดีย, 2563) ส่วนวรรณกรรมของชาวอีสานแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ วรรณกรรมประเภทมุขปาฐะ ได้แก่

คำทวย คำผญา เพลงเด็ก เพลงพื้นบ้านอีสาน และวรรณกรรมประเภทลายลักษณ์ ได้แก่ วรรณกรรม พุทธศาสนา วรรณกรรมประวัติศาสตร์ วรรณกรรมนิทาน วรรณกรรมคำสอน วรรณกรรมเบ็ดเตล็ด (จารุวรรณ ธรรมวัต, 2528) และวรรณกรรมเหล่านี้ทำหน้าที่ให้ทั้งความบันเทิงและขัดเกลาสังคม

4. ด้านการศึกษา ในประวัติศาสตร์ชาติไทย การศึกษาเริ่มขึ้นที่วัดซึ่งเป็นศาสนสถานของ พระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์เป็นครูสอนหลักธรรมของพุทธศาสนา อันเป็นหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิต ภาคอีสานมีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านพระพุทธศาสนามาเป็นระยะเวลาช้านาน ดังนั้น การเล่าเรียนใน สมัยก่อนอาศัยการเล่าเรียนจากวัดเป็นหลัก โดยศึกษาดำรงเล่าเรียนทางพระพุทธศาสนาและศึกษาเล่า เรียนอาชีพตามบรรพบุรุษ จนมีการเปลี่ยนแปลงมาตามลำดับ การศึกษาเล่าเรียนในสมัยโบราณอาศัย พระสงฆ์ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนวิชาความรู้ บิดามารดาผู้ปกครองส่งลูกบุตรหลานไปศึกษาเล่าเรียนกับ พระสงฆ์ในวัด การศึกษาของชาวบ้านสมัยก่อนจำกัดเฉพาะอยู่ในวัด ผู้อาศัยเล่าเรียนจึงนิยมเข้ามาฝาก ตัวเป็นศิษย์ บวชเป็นสามเณรหรือพระภิกษุ การที่ลูกบุตรเข้ามาอยู่ในวัดทำหน้าที่เรียนหนังสือ การบวช เรียนตามประเพณีอีสาน ผู้ชายส่วนใหญ่จะบวชเรียนชั่วระยะเวลาหนึ่ง การบวชเป็นหน้าที่พึงปฏิบัติของ ผู้ชายไทยเพื่อเตรียมตัวเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณธรรมและจริยธรรม (ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์, 2534) ปัจจุบันชาว อีสานในชนบทก็ยังนิยมส่งบุตรหลานบวชเรียนอยู่ แต่อาจจะลดน้อยลงไปบ้าง

5. ด้านวัฒนธรรมและประเพณี สังคมชาวอีสานมีประเพณีประจำเดือน ที่เรียกว่า “ประเพณี ฮีตสิบสอง” ซึ่งเป็นคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และผสมผสานกับคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อเรื่องแถน ได้แก่ ประเพณีการเข้ากรรม ประเพณีบุญคูณลาน ประเพณีบุญข้าวจี่ ประเพณี บุญเผวส ประเพณีบุญสงกรานต์ ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีบุญซำฮะ ประเพณีบุญเข้าพรรษา บุญข้าว ประดับดิน ประเพณีบุญข้าวสาก ประเพณีบุญออกพรรษา (ปรีชา พิณทอง, 2535) โดยชาวอีสานตั้งแต่ บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน จะให้ความสำคัญกับประเพณีฮีตสิบสองเป็นอย่างมาก เนื่องจากสังคมอีสาน ส่วนใหญ่ยังเป็นสังคมเกษตรกรรม ฮีตบางฮีตจึงเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ของเกษตรกรรม เช่น บุญคูณลาน บุญเดือนบั้งไฟ บุญข้าวสาก

6. ด้านความเชื่อ ความเชื่อคือการยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทำให้มนุษย์มีหลักยึดเหนี่ยวทางใจ เกิด ความรู้สึกรับรองใจว่ามีอำนาจพิเศษปกป้องคุ้มครองภัยให้กับตน ชาวอีสานมีความเชื่อเรื่องเวทมนต์ ความเชื่อ เรื่องเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อสถานที่สถิตของเทวดา ความเชื่อเรื่องผีสง ยักษ์ ความเชื่อเรื่อง การสวดพระปริตร ความเชื่อเรื่องตักบาตรเทโวโรหณะ ความเชื่อเรื่องการบูชาพระธาตุ (อภิศักดิ์ โสม อินทร์, 2524) ความเชื่อเหล่านี้มีพื้นฐานมาจากความเชื่อดั้งเดิม และความเชื่อในพระพุทธศาสนา ซึ่งมี อิทธิพลต่อวิถีชีวิตชาวอีสานมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

แนวคิดว่าภาพสะท้อนทางสังคมจากวรรณกรรม

ภาพสะท้อนสังคมจากวรรณกรรม หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งสภาพความเป็นอยู่ เศรษฐกิจการศึกษา ความเชื่อค่านิยม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ผู้เขียนได้ สื่อกออกมาให้ผู้อ่านได้รับรู้ถึงสภาพของบรรยากาศหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เขียนได้พบเห็นหรือ

ประสบการณ์ของผู้เขียนเอง (สุพิศ เอื้องแซะ, 2560) วรรณกรรมจึงสะท้อนสังคมใน 2 ลักษณะ คือ ด้านรูปธรรม คือ เหตุการณ์ทั่วไปที่เกิดขึ้นในสังคม และด้านนามธรรม คือ ค่านิยมในชีวิตจิตใจของคนในสังคม มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับภาพสะท้อนสังคมจากวรรณกรรม ไว้ดังนี้

เวลเลกและวอเรน ได้เสนอแนวคิดภาพสะท้อนทางสังคมจากวรรณคดีว่า วรรณคดีเป็นเอกสารทางสังคม เนื่องจากผู้ประพันธ์เป็นสมาชิกผู้หนึ่งของสังคม สิ่งที่ผู้ประพันธ์บรรยายหรือแสดงออกในงานประพันธ์ ไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์หรือแนวคิดใด ย่อมมีความสัมพันธ์กับสถาบันทางสังคมในแง่ใดแง่หนึ่ง จึงกล่าวได้ว่า วรรณคดีเป็นตัวแทนในบางแง่มุมของสังคมในสมัยที่ผู้แต่งสร้างสรรค์วรรณกรรมขึ้น (Wellek, Rene., and Austin Warren Jr., 1956)

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ กล่าวว่า กวีหรือนักเขียนเป็นพลเมืองผู้หนึ่งของสังคม ดังนั้น กวีจึงต้องรับรู้และใส่ใจเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในสังคม บทประพันธ์ของเขาจึงย่อมสะท้อนประสบการณ์เกี่ยวกับสังคม ทั้งในด้านเหตุการณ์ ความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี ฯลฯ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2531)

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ เสนอแนวคิดเกี่ยวกับเนื้อหาวรรณคดีอีสานไว้ว่า บทกวีอีสานมิใช่แต่จะมีความไพเราะหรือมีความสูงส่งทางอักษรศาสตร์เท่านั้น แต่เป็นกุศโลบายที่จะสอดแทรกหลักธรรมของพระพุทธองค์ ให้ซึมซาบเข้าไปถึงประชาชนทุกชั้นทุกสังคม โดยอาศัยศิลปะในเชิงวรรณคดี ชาวอีสานตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ลงมา จึงเป็นผู้ที่ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมเป็นอย่างดี เพราะได้รับการสั่งสอนอบรมมาโดยวรรณคดีอันเจิดด้วยรสพระธรรม (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2520)

จารุวรรณ ธรรมวัตร เสนอแนวคิดภาพสะท้อนวิถีชีวิตอีสานในวรรณกรรมหมอลำไว้ว่า สังคมอีสานเป็นสังคมเกษตรกรรมและเป็นสังคมพระพุทธศาสนาด้วย ลักษณะสังคมทั้งสองนี้ จึงมีส่วนกำหนดเนื้อหาของกลอนลำอยู่ไม่น้อย เนื่องจากผู้แต่งกลอนลำก็ดี หมอลำก็ดี เป็นบุคคลในสังคมเกษตรกรรมและสังคมพระพุทธศาสนา จึงสะท้อนภาพวิถีชีวิตการเกษตรออกมา ตลอดทั้งหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาก็มีบทบาทสำคัญในการกำหนดโลกทัศน์ต่าง ๆ ทั้งในส่วนค่านิยม จารีตประเพณี ให้เป็นไปตามบรรทัดฐานที่ศาสนากำหนดไว้ ดังนั้น แนวคิดที่หมอลำกลอนได้สืบทอดผ่านกลอนลำไปยังผู้ฟังจึงเป็นไปตามบรรทัดฐานของพระพุทธศาสนา และค่านิยมตามจารีต (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2528)

สุทิน สมองผัน เสนอแนวคิดภาพสะท้อนสังคมในวรรณกรรมหมอลำไว้ว่า กลอนลำของลำกลอนมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสังคมชีวิต ทั้งประวัติศาสตร์ ภาษาโบราณ ปรัชญาศาสนา วรรณคดีท้องถิ่น อดีตกองดั้งเดิม และมีการแทรกมุขตลกอันเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน (สุทิน สมองผัน, 2536)

ธวัช ปุณโณทก เสนอแนวคิดพระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตของชาวอีสานไว้ว่า คำสอนทางพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวอีสานเป็นอย่างมาก เพราะมีบทบาทในการกำหนดโลกทัศน์ต่าง ๆ ทั้งในส่วนตัวและสังคม ให้เป็นไปตามบรรทัดฐานที่ศาสนากำหนดไว้ อีกทั้งยังเป็นเครื่องควบคุมความประพฤติและจัดระเบียบสังคมอีกด้วย ประชาชนจะเชื่อฟังมากกว่าการใช้กฎหมายของรัฐ

ชาวอีสานยึดมั่นในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา หลักธรรมจึงทำหน้าที่เป็นสัญญาประชาคม ควบคุมความประพฤติของชาวบ้านโดยปริยาย (ธวัช ปุณโณทก, 2529)

สุรชัย ชินบุตร กล่าวว่า วรรณกรรมเปรียบได้กับกระจกเงาที่สะท้อนวิถีชีวิตของคนในแต่ละยุค ผู้แต่งได้รจนาขึ้นเพื่อให้ผู้อ่านได้รับรู้เรื่องราวที่เกิดขึ้น ถึงแม้ว่าผู้แต่งจะสร้างสรรค์จากจินตนาการบางส่วน แต่ก็ไม่ได้ทำให้วรรณกรรมเรื่องนั้น ๆ ลดความสำคัญ วรรณกรรมจึงถือได้ว่าเป็นคลังทางปัญญาหรือมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้ส่งและสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้ วรรณกรรมเหล่านี้ได้ผ่านการคิดอย่างมีระบบของกวี ใช้ภูมิปัญญาที่สั่งสมมาปรับแต่งขึ้นมา (สุรชัย ชินบุตร, 2560)

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า วรรณกรรมเป็นภาพสะท้อนสังคมในด้านต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นในยุคสมัยของวรรณกรรมนั้น ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ทั้งนี้ เพราะวรรณกรรมและสังคม มีอิทธิพลต่อกัน สังคมมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมหรือต่อนักเขียน เนื่องจากนักเขียนอยู่ในสังคมย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมทั้งด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา ปรัชญาและการเมือง ส่วนวรรณกรรมหรือนักเขียนมีอิทธิพลต่อสังคมทั้งด้านภายนอก เช่น การแต่งกายหรือการกระทำตามอย่างในวรรณกรรม และอิทธิพลภายในคือ ด้านความคิด การสร้างค่านิยม เป็นต้น แนวคิดภาพสะท้อนทางสังคมจากวรรณกรรมดังกล่าว ผู้เขียนใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถาที่มีผลกระทบกับวิถีชีวิตชาวอีสาน

ภาพสะท้อนทางสังคมในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถาที่มีผลกระทบกับวิถีชีวิตชาวอีสาน

ภาพสะท้อนทางสังคมในคัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถามีผลกระทบกับวิถีชีวิตของชาวอีสาน 6 ด้าน คือ

1. ด้านการปกครอง รูปแบบการปกครองบ้านเมืองของชาวอีสานสมัยเก่านั้น ส่วนใหญ่ใช้ศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นเครื่องมือหรือวิธีการปกครอง เรียกว่า “คองสิบสี่” ได้แก่ แนวทางหรือกรอบกติกาที่พึงใช้เป็นหลักปฏิบัติ (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2520) นักปราชญ์โบราณอีสานได้รวบรวมไว้เป็น 4 นัย นัยละ 14 ข้อ คองสิบสี่ทั้ง 4 นัยนี้ จะวางแนวปฏิบัติสำหรับบุคคลไว้ทุกเพศทุกวัย ตั้งแต่ชนชั้นปกครอง ผู้อยู่ใต้ปกครอง กลุ่มบุคคลในเครือญาติ และประชาชนทั่วไป แต่ที่กล่าวถึงมากที่สุดก็คือชนชั้นปกครอง ในที่นี้ผู้เขียนขอนำคองสิบสี่มากล่าวเพียง 1 นัย คือ นัยที่ 1 ได้แก่ 1) ฮิตเจ้าคองขุน 2) ฮิตท้าวคองเพี้ย 3) ฮิตไพร่คองนาย 4) ฮิตบ้านคองเมือง 5) ฮิตผัวคองเมีย 6) ฮิตพ่อคองแม่ 7) ฮิตลูกคองหลาน 8) ฮิตไภคองเขย 9) ฮิตป้าคองลุง 10) ฮิตปู่คองย่า ฮิตตาคองยาย 11) ฮิตเฒ่าคองแก่ 12) ฮิตปีคองเดือน 13) ฮิตไธคองนา 14) ฮิตวัดคองสงฆ์ (สาร สารทัศนนานันท์, 2522) คองสิบสี่ตามนัยนี้ สามารถสรุปเนื้อหาได้ 3 ประการ คือ 1) เป็นจริยธรรมสำหรับชนชั้นปกครอง 2) เป็นจริยธรรมสำหรับผู้อยู่ใต้ปกครอง 3) เป็นจริยธรรมสำหรับบุคคลทั่วไป (พระมหาประหยัด ปญญาโร, 2542) หลักปฏิบัติสำหรับนักปกครองในคองสิบสี่ได้กล่าวในข้อ 1 และข้อ 2 โดยได้วางแนวปฏิบัติไว้ตั้งแต่พระเจ้าแผ่นดินลงมาจนถึงข้าราชการชั้นผู้ใหญ่และข้าราชการชั้นผู้น้อย

ธัมมปทัฏฐกถา สะท้อนให้เห็นภาพของผู้ที่ทำหน้าที่ในการปกครอง ได้แก่ พระเจ้าแผ่นดินและข้าราชการในระดับต่าง ๆ คือการบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชน 3 ด้าน คือ 1) บทบาทในด้านปกป้องคุ้มครองประชาชน เช่น ปกป้องคนที่ไม่ได้ทำความผิดจากการถูกใส่ร้าย ดังปรากฏในเรื่องนางสุนทรี 2) บทบาทในการรักษากฎเกณฑ์ เช่น การจับคนผิดมาลงโทษตามกฎหมายที่ตั้งไว้ ดังปรากฏในเรื่องนางสุนทรี 3) บทบาทในการอนุเคราะห์ประชาชน เช่น ประชาชนเดือดร้อนเพราะมีสาเหตุ ให้สืบหาสาเหตุแล้วทำการระงับเหตุ ดังปรากฏในเรื่องพระติสสะ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2551) สังคมอีสานได้นำแนวทางการปกครองในธัมมปทัฏฐกถา มาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมของชาวอีสาน ในรูปแบบที่เรียกว่า “คองสิบสี่” กล่าวคือ ฮิตเจ้าคองขุน เป็นแนวทางของเจ้าเมืองและขุนนางผู้ใหญ่ในการปกครองบ้านเมือง เช่น การพิจารณาคดีความ ให้พิจารณาตามที่ผิดที่ถูก ไม่เห็นแก่ญาติพี่น้อง หรือคนสนิท ให้ยึดความยุติธรรมเป็นหลัก ฮิตท้าวคองเพี้ย เป็นแนวทางปฏิบัติของท้าวพระยา เช่น การคัดเลือกบุคคลเข้ามารับราชการ ให้กระทำอย่างรอบคอบ เพื่อจะได้คนดีเข้ามารับราชการบริหารบ้านเมืองให้ราษฎรมีความสุข

2. ด้านเศรษฐกิจ สภาพเศรษฐกิจสมัยพุทธกาลที่ปรากฏในธัมมปทัฏฐกถา สะท้อนให้เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำนาข้าว ทำนาข้าวสาลี ดังในเรื่องลาชเทพธิดา หรือในเรื่องกาลยักชิณี (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2551) ซึ่งเป็นที่มาของการนับถือผีนา ได้แก่ ผีตาแฮก ความเชื่อนี้ยังได้มีอิทธิพลต่อวิถีเกษตรกรรมชาวอีสาน และยังได้กลายมาเป็นที่มาของประเพณีบุญข้าวสากของชาวอีสานด้วย

3. ด้านภาษาและวรรณกรรม คำผญาโบราณอีสานได้รับอิทธิพลคำสอนจากคัมภีร์ทางศาสนาทางหนึ่ง โดยนำเอาสาระจากคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถามาปรับเป็นปริศนาธรรมที่เป็นแบบเฉพาะของคำผญา เช่น อยากกินข้าวให้ปลูกใส่หลานหิน อยากมีศีลให้ฆ่าพ่อตีแม่ อยากมีคนมาแฉให้ฆ่าหมู่เดียวกัน อยากมีสีสน်ให้นอนดินเกลือกฝุ่น อยากอบอุ่นให้อาบน้ำยามหนาว อยากกินปลาขาวให้แบกแหเข้าป่าโคก อยากตกนรกให้เข้าวัดฟังธรรม (สำลี รักสุทธี, 2548) และอิทธิพลของคัมภีร์นี้ นักปราชญ์อีสานได้นำเอาพุทธภาษิตมาแปลงให้เข้ากับวัฒนธรรมภาษาของตนเอง เช่น อัตตา หิ ตณฺณํ นาโถ เป็นที่พึง อัตตะโน บอกรั้วของตนแท้ เทียงจริง ซึ่งสอดคล้องกับพุทธภาษิตว่า อัตตา หิ อัตตโน นาโถ แปลว่า ตนแลเป็นที่พึ่งของตน คติสอนหญิงเรื่องเรือน 3 น้ำ 4 สตรีอีสานได้รับการอบรมสั่งสอนในเรื่องการครองเรือนมาแต่สมัยโบราณ เรือน 3 ได้แก่ (1) เรือนกายคือร่างกาย (2) เรือนนอน (3) เรือนครัวต้องสะอาด ส่วนน้ำ 4 นั้น ได้แก่ (1) น้ำคำ วาจาไพเราะ (2) น้ำใจ (3) น้ำบริโศก (4) น้ำมือ ความสัมพันธ์เรือน 3 น้ำ 4 สอดคล้องกับความงามของหญิงตามลักษณะปัญญาภักยาณีในธัมมปทัฏฐกถา ดังปรากฏในเรื่องนางวิสาขา ซึ่งประกอบด้วยความงาม 5 อย่าง คือ (1) ผมงาม (2) เนืองงาม (3) กระตุงงาม (4) ผิวงาม (5) วัยงาม (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2551) โดยชาวอีสานได้ประยุกต์เป็นแบบฉบับวิถีชีวิตของตัวเอง ในส่วนเนื้อหาของธัมมปทัฏฐกถาบางเรื่อง ยังมีอิทธิพลต่อวรรณกรรมมุขปาฐะของชาวอีสานด้วย เช่น พระสงฆ์อีสานได้นำเรื่องราวในเรื่องปญฺจาจรา มาเทศน์เสียงหรือแหล่เพื่อสั่งสอนชาวบ้าน หรือหมอลำนำ

เรื่องราวในเรื่องท้าวสักระ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2551) มาเป็นประกอบการแสดง โดยตั้งชื่อเรื่องใหม่ ว่า “นางนกระยางขาว” เป็นต้น

4. ด้านการศึกษา ในรัชสมัยพุทธทศกัณฐกษัตริย์แสดงให้เห็นถึงการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยมีการศึกษา 2 ประการ เรียกว่า “ธรรมา” คือ คณธรรมาและวิปัสสนาธรรมา การศึกษาวิปัสสนาธรรมานั้น ส่วนใหญ่จะรับแนวปฏิบัติจากพระพุทธเจ้า หรือพระอุปัชฌาย์แล้วแยกย้ายไปปฏิบัติ ณ สถานที่ต่าง ๆ ส่วนการศึกษาคณธรรมานั้น จะมีพระเถระผู้เชี่ยวชาญในนิคายต่าง ๆ ตั้งเป็นสำนัก เช่น สำนักของพระธรรมธรา สำนักของพระวินัยธรา ดังปรากฏในเรื่องโกสัมพี (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2551) โดยรูปแบบการจัดการศึกษา จะมีลักษณะดังนี้

1) ผู้ที่จะเข้ามาศึกษา ต้องบรรพชาอุปสมบทก่อน หากเป็นสามเณร ต้องมีอายุ 7 ปีขึ้นไป หากพระภิกษุ ต้องมีอายุ 20 ปีขึ้นไป

2) ระบบการศึกษา เป็นแบบโรงเรียนกนินนอน คืออยู่ในสำนักของพระอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ที่มอบตัวเป็นศิษย์

3) สถานศึกษา คือ วัด เช่น วัดเวฬุวัน วัดเชตวัน วัดโฆสิตาราม วัดบุปผาราม เป็นต้น

4) ด้านสถานภาพ ทุกคนเสมอภาคเท่าเทียมกันตามพระวินัย ไม่แบ่งชนชั้นวรรณะ

5) ด้านความเป็นอยู่ อาศัยปัจจัย 4 ได้รับการดูแลและอุปถัมภ์จากพระราชา อำมาตย์ พ่อค้า คหบดี และประชาชนทั่วไป

6) เครื่องแบบการแต่งกาย ใช้ผ้าบังสุกุลตามพุทธบัญญัติ เรียบง่าย สะอาด มีเพียง 3 ผืน

7) วัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อกำจัดต้นเหตุ อันเป็นวัฏจักรแห่งการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์ และดำเนินตามมรรคมีองค์ 8 คือ ทางสายกลาง มุ่งเข้าสู่นิพพานอันเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

8) หลักสูตร ได้แก่ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ผู้เรียนจะเลือกเรียนตามความสมัครใจ โดยใช้หลักการท่องจำ เรียกว่า มุขปาฐะ แต่งเป็นร้อยแก้ว ร้อยกรอง เพื่อสะดวกในการท่องจำ

9) วิธีสอน สอนด้วยการใช้มุขปาฐะ (ปากเปล่า) สนทนา การบรรยาย การถามตอบ แบบวางกฎข้อบังคับ

10) ครูผู้สอนมักเรียกว่า อุปัชฌาย์ อาจารย์ เป็นผู้ให้การอบรม ให้คำปรึกษา และสอบวัดผลด้วยตนเอง (สมศักดิ์ คุณบุญ, 2562)

การศึกษาในรัชสมัยพุทธทศกัณฐกษัตริย์ มีอิทธิพลต่อกุลบุตรชาวอีสานเป็นอย่างมาก ชาวอีสานในอดีตนิยมให้บุตรหลานบวชเรียน หรือบางครั้งครอบครัวที่ยากจน ก็จะส่งบุตรหลานไปเป็นสังกะลีวัด หรือเด็กวัดคอยปรนนิบัติพระ ลำบาตรล้างถ้วยชาม ปิดกวาดลานวัด พร้อมกับเรียนหนังสือไปด้วย การเป็นสังกะลีวัด เป็นการอบรมบ่มนิสัยไปในตัว เพราะได้ใกล้ชิดกับพระ ได้เห็นแบบอย่างที่ดี ทำให้รู้จักรับผิดชอบ และดูแลตัวเองตั้งแต่เล็ก บางคนพ่อแม่ก็ให้บวชเรียน เพราะในอดีตโอกาสเข้าถึงระบบการศึกษาของรัฐมีน้อย แม้ปัจจุบันรัฐจะจัดการศึกษาครอบคลุมทุกพื้นที่แล้วก็ตาม แต่การบวชเรียนก็ยังเป็นทางเลือก

ของลูกหลานชาวอีสานเป็นจำนวนมาก จะเห็นว่าสถิติของพระภิกษุสามเณรที่บวชเรียนในปัจจุบัน จะมีพระภิกษุสามเณรที่เป็นชาวอีสานมากกว่าทุกภาคของประเทศไทย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2563) ซึ่งกระจายอยู่ในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย มีทั้งบวชเรียนและบวชระยะสั้น

5. ด้านวัฒนธรรมและประเพณี วัฒนธรรมและประเพณีสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมและประเพณีของอินเดียโบราณในหลาย ๆ ด้าน วัฒนธรรมและประเพณีเหล่านั้นได้เป็นที่มาของวัฒนธรรมและประเพณีของชาวอีสานในหลาย ๆ ประเพณี ชาวอีสานมีประเพณีประจำเดือน เรียกว่า ประเพณีฮีตสิบสอง เมื่อสืบค้นมูลเหตุของประเพณีในฮีตสิบสองแล้ว พบว่า มีประเพณีที่มีมูลเหตุมาจากธัมมปัทฏฐกาถึง 8 ประเพณีคือ (1) เดือนอ้ายหรือเดือนเจียง บุญเข้ากรรม มีมูลเหตุมาจากธัมมปัทฏฐกาเรื่องเอรกปัตต (2) เดือนยี่ บุญคูณลาน มีมูลเหตุมาจากธัมมปัทฏฐกาเรื่องบุรพกรรมของพระอัญญาโกณฑัญญะ (3) เดือนสาม บุญข้าวจี มีมูลเหตุมาจากธัมมปัทฏฐกาเรื่องปุณณทาสี (4) เดือนเจ็ด ทำบุญข้าสะ มีมูลเหตุมาจากธัมมปัทฏฐกาเรื่องบุรพกรรมของพระองค์ (5) เดือนแปด บุญเข้าพรรษา มีมูลเหตุมาจากธัมมปัทฏฐกาเรื่องพระฉัพพัคคีย์ (6) เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน มีมูลเหตุมาจากธัมมปัทฏฐกาเรื่อง บุรพกรรมของพระอรุเวลกัสสปะ (7) เดือนสิบ บุญข้าวสาก มีมูลเหตุมาจากธัมมปัทฏฐกาเรื่อง กาลียักขิณี (8) บุญออกพรรษาคັถาบัตรเทโว มีมูลเหตุมาจากธัมมปัทฏฐกา เรื่องยมกปาฏิหาริย์ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2551) ประเพณีในฮีตอื่นที่เหลือ แม้จะมีมูลเหตุมาจากคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ แต่นักปราชญ์ชาวอีสานก็ดึงเข้ามาให้อยู่ในบริบทของพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน

6. ด้านความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณีได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อของชาวอินเดียนานหลายด้าน เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาและบนบานต้นไม้ใหญ่ ดังปรากฏในเรื่องจักขุบาล ความเชื่อในพิธีต่ออายุ ดังปรากฏในเรื่องธัมมิกอุบาสก ความเชื่อในพิธีสะเดาะเคราะห์ ดังปรากฏในเรื่องโพธิราชกุมาร ความเชื่อในเวทย์มนต์ ดังปรากฏในเรื่องการเกิดขึ้นของพระเจ้าอุเทน (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2551) ชาวอีสานมีความเชื่อดังกล่าว ไม่แตกต่างจากชาวอินเดียในสมัยพุทธกาล เพราะเป็นความเชื่อดั้งเดิมก่อนที่จะหันมานับถือพระพุทธศาสนา แม้จะนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว แต่ก็ยังไม่ได้ละทิ้งความเชื่อดั้งเดิมนั้น ความเชื่อของชาวอีสานจึงเป็นการผสมผสานกันระหว่างพระพุทธศาสนาแบบชาวบ้านกับคติความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อท้องถิ่นในระดับชาวบ้าน เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับเวทย์มนต์คาถา บางอย่างนำมาจากธัมมปัทฏฐกา อาทิ คาถาป้องกันตัว คาถาหัวใจเปรต มนต์นอนบ่มพระพุทเจ้า มนต์สาวหลง และความเชื่อเกี่ยวกับเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น ความเชื่อเรื่องพระอินทร์ ความเชื่อสถานที่สิงสถิตของเทวดา ความเชื่อเรื่องพญานาค เชื่อเรื่องผีสง ความเชื่อเรื่องการสวดพระปริตร ความเชื่อเรื่องคັถาบัตรเทโวโรหณะ ความเชื่อเรื่องการบูชาพระธาตุ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2551) เรื่องเหล่านี้สะท้อนให้เห็นความเชื่อของชาวอีสานเป็นอย่างดี

สรุป

อัมมปทัฏฐกถาหรือธรรมบท เป็นคัมภีร์รวบรวมบทธรรมต่าง ๆ ที่พระพุทธเจ้าตรัสเป็นพุทธภาษิตแก่บุคคลต่าง ๆ ต่างกรรม ต่างวาระ ต่างสถานที่ เป็นบทธรรมสั้น ๆ ในรูปของคาถาหรือเป็นประพันธ์ เป็นบทร้อยกรองหรือบทกวี มีจำนวนคาถา 423 บท โดยนับตามจำนวนคาถา มีเรื่องประกอบคาถา จำนวน 302 เรื่อง คาถาธรรมบทจัดเป็นหมวด เรียกว่า วรรค มีจำนวน 26 วรรค อัมมปทัฏฐกถามาจากภาษาบาลีว่า “อัมมปทัฏฐกถา” ฉะนั้น จะเรียกคัมภีร์นี้ว่า “อัมมปทัฏฐกถา” ซึ่งเป็นคำไทยที่มีลักษณะใกล้เคียงกับภาษาบาลี หรืออาจมีการเรียกได้หลายชื่อ เช่น อรรถกถาธรรมบท อัมมปทัฏฐกถา จุดประสงค์ของการแต่งคัมภีร์นี้เพื่อประกอบการศึกษาค้นคว้า เพราะการศึกษาพระพุทธศาสนาในชมพูทวีปขาดคัมภีร์ประกอบการศึกษาที่เป็นอรรถกถา เพราะได้สูญหายหรือมีไม่ครบสมบูรณ์ พระพุทธโฆสจารย์จึงได้เดินทางไปเกาะสิงหล แล้วทำการปริวรรตอรรถกถาจากภาษาสิงหลมาเป็นภาษาบาลี โดยมีจุดประสงค์ คือ (1) เพื่อปริวรรตภาษาของชาวสิงหลหรือตามปณณิทวีปเป็นภาษาบาลี (2) เพื่อให้คัมภีร์อัมมปทัฏฐกถาอำนวยประโยชน์ให้แก่ประชาชนที่อยู่ประเทศอื่นนอกจากเกาะสิงหล (3) เพื่อเป็นประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้า เนื้อหาในอัมมปทัฏฐกถามีอิทธิพลต่อสังคมและการดำเนินชีวิตของชาวอีสานในบางประเด็น ได้นำมาประยุกต์ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับชีวิตชาวอีสานด้วยวิธีการต่าง ๆ มีประเด็นที่สัมพันธ์กันหลายด้าน คือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านเศรษฐกิจ (3) ด้านภาษาและวรรณกรรม (4) ด้านการศึกษา (5) ด้านวัฒนธรรมและประเพณี และ (6) ด้านความเชื่อ

เอกสารอ้างอิง

- ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์. (2534). *อีสานเมื่อวันวาน*. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์.
- จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. (2520). *ของดีอีสาน*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2522). *ลักษณะวรรณกรรมอีสาน*. กทม.สันติ : จินตทัศน์การพิมพ์.
- _____. (2528). บทบาทของหมอลำต่อสังคมอีสานในช่วงกึ่งศตวรรษ. ใน *รายงานวิจัย*.

สถาบันวิจัยศิลปและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

- ชลธิรา กลัดอยู่. (2518). คาถาธรรมบทและอรรถกถาธรรมบท. *เมืองโบราณ*, 2(1), 29-39.
- ธวัช ปุณโณทก. (2529). สถาบันพระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน สมัยพุทธศตวรรษที่ 20-21.
- ใน *เอกสารสัมมนาวิชาการอีสานศึกษา*. วิทยาลัยครูมหาสารคาม.
- ป.หลงสมบุญ. (2540). *พจนานุกรม มคอ-ไทย*. กรุงเทพมหานคร : สำนักเรียนวัดปากน้ำ.
- ปรีชา พิณทอง. (2535). *ประเพณีโบราณไทยอีสาน*. อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซต.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*.

กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.

- พระมหาทรศน์ คุณทสสี (โพนดวงกรณ์). (2546). การศึกษาเปรียบเทียบพุทธวิธีการสอนในอรรถกถา
ธรรมบท กับกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาประทีป อภิวิฑฒโน. (2561). *สารัตถะในธรรมบทและอัมมปทัฏฐกถา*. ขอนแก่น : หจก.โรง
พิมพ์คลังน่านวิทยา.
- พระมหาประหยัด ปญญาโร. (2542). จริยธรรมในล้ากลอน. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2540). *วิทยานิพนธ์ปริทัศน์*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2514). *พระประวัติสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส*.
พระนคร : มงคลการพิมพ์.
- _____. (2551). *อัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค 1*. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. *อัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค 2*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. *อัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค 6*. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาม
กุฏราชวิทยาลัย.
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์. (2531). *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์*. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- วิกิพีเดีย. (2563). *ภาคอีสาน (ประเทศไทย)*. เรียกใช้เมื่อ 26 ตุลาคม 2563 จาก
<https://1th.me/vjZ4W>.
- ศาสตราจารย์ ยุติชัยเชกรา. (2527). *ธรรมบท*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ลินคอร์นโปรโมชั่น.
- สมศักดิ์ คุณปู่. (2555). *การพัฒนาการศึกษาคณะสงฆ์ไทย*. เรียกใช้เมื่อ 15 สิงหาคม 2562 จาก
<https://1th.me/ynauR>.
- สาร สารทัศน์นันท. (2522). *หนังสือชุดสมบัติอีสาน เล่ม 1*. เลย : ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูเลย.
- สำลี รักสุทธี. (2548). *ผญา*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2563). *4 สถิติศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม*. เรียกใช้เมื่อ 15 ตุลาคม 2563 จาก
<http://statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/04.aspx>

- สุทิน สมองผัน. (2536). “หมอลำ: อดีตและปัจจุบัน” รวมบทความประวัติศาสตร์. *มานพ ถาวรวัฒน์สกุล (บรรณาธิการ)*. กรุงเทพมหานคร : สมาคมประวัติศาสตร์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.
- สุพิศ เอื่องแซะ. (2560). ภาพสะท้อนสังคมและกลวิธีการนำเสนอเรื่องสั้นในนิตยสาร “คู่สร้างคู่สม”. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- สุรัชย์ ชินบุตร. (2560). “ภาพสะท้อนสังคมอีสานที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องนางสิบสอง”. การประชุมวิชาการระดับชาติเรื่อง “ขับนิทานนางสิบสอง ขานทำนองพระรถเมรี” : นิทานมรดกแห่งอุษาคเนย์. *บรรณาธิการโดย รัตนพล ชื่นคำ*. กรุงเทพมหานคร : สถาบันภาษาศาสตร์และวัฒนธรรมศึกษาราชนครินทร์ ภาควิชาวรรณคดี ภาควิชาภาษาไทย ภาควิชาดนตรี และ คณะกรรมการฝ่ายวิจัยคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อภิศักดิ์ โสมอินทร์. (2524). *โลกทัศน์อีสาน*. กทม. : โรงพิมพ์ประสานการพิมพ์.
- อภิศักดิ์ โสมอินทร์. (2526). *คติชาวบ้านไทยอีสาน*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- Wellek, Rene., and Austin Warren Jr., (1956). *Theory of literature* 3rd ed. New York: Harcourt, Brace & World.

พุทธนวัตกรรมในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพุทธศิลป์ด้านเสนาสนะ*

STUDY THE VALUE OF BUDDHIST INNOVATIONS: A CASE STUDY OF BUDDHIST ART IN SENASANA

พระสมุห์สายยันต์ วิจารณ์โท (โลหิตดี)

Phrasamu Saiyan Visarado (Lohitdee)

พระมหามิตร ฐิตปณฺโญ (วันยาว)

Phramaha Mit Thitapanyo (Wanyao)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, KhonKaen Campus, Thailand.

E-mail: saiyant1212.ud@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ เป็นการนำเสนองานนวัตกรรมในทางพระพุทธศาสนา เป็นงานที่เกี่ยวกับการก่อสร้างเสนาสนะที่ทรงอนุญาติ เช่น วิหาร เรือนมุงแถบเดียว เรือนชั้น เรือนโล้น เป็นต้น การพัฒนาการของงานนวัตกรรมในสมัยพุทธกาล ที่เกี่ยวกับการสร้างวัดและเสนาสนะ เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้าน และวัดมีชื่อเรียกต่างกันไป เช่น อาราม อาวาส หรือ วิหาร คุณค่าของงานนวัตกรรม พึ่งเกิดเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ในสังคม ทั้งเศรษฐกิจ ชีวิต และศาสนา ค่านิยมของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แม้สังคมวัด สังคมบ้าน และสังคมโรงเรียน ก็เปลี่ยนแปลงเช่นกัน คือ บ้าน วัด โรงเรียน ที่มุ่งให้มนุษย์มีการพัฒนาตนเอง มองเห็นความสำคัญของชีวิตโดยอาศัยหลักศีลธรรมเข้ามาเป็นเครื่องสอดส่อง ดูแล อย่างจริงจัง ไม่เป็นเพียงแค่การศึกษาให้รู้จักภายนอกหรือจากรายอย่างเดียว แต่มีการแสดงออกของตัวบุคคลในสังคมนั้น ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์เดียวกัน คือการใช้งานนวัตกรรมของพระพุทธศาสนา ให้ถูกต้องตามสิกขาบทหรือพระธรรมวินัย ไม่หลงใหลในอำนาจและลาภสักการะใดทั้งสิ้น อันจะเป็นผลดีแก่การเจริญสมณธรรม สามารถประพฤติพรหมจรรย์ได้อย่างบริสุทธิ์ พระพุทธศาสนานับยกย่องศิลปะว่าเป็นอุดมมงคลของชีวิต การร่ำเรียนศิลปะของพระสงฆ์ เช่น ศิลปะการเย็บผ้าจีวร การปฏิสังขรณ์วัดวาอารามที่ชำรุดทรุดโทรม เป็นสิ่งจำเป็น ในการเรียนศิลปะเหล่านี้ ไม่ถือว่าเป็นการเรียนตริจฉานวิชา พระสงฆ์จึงต้องดูแลและปฏิสังขรณ์วัดวาอารามที่ชำรุดทรุดโทรม ผู้ที่ไม่ทำต้องอาบัติทุกกฏ พระสงฆ์นั้นจึงควรมีบทบาทในการสร้างสรรค์งานศิลปะทั้งด้าน

---

*Received: 31 May 2021; Revised: 6 December 2021; Accepted: 8 December 2021

จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม การสอนศิลปะการก่อสร้างที่เรียกว่า นวัตกรรมเป็นหน้าที่
อย่างหนึ่งของพระสงฆ์

คำสำคัญ: นวัตกรรม, ความเชื่อ, พุทธศิลป์, เสนาสนะ

Abstract

This academic article presents innovations in Buddhism. It is a work related to the construction of senasanas that have been granted by His Highness, such as a vihar, a thatched house, a one-story house, a bald house, etc. The development of innovation works in the Buddha's time. Concerning the building of the temple and the Senasana caused by the faith of the villagers and temples have different names, such as monastery, abbot or vihar, the value of innovation should be beneficial to human beings in society, both economy, life and religion. Human values are constantly changing, even temple society, home society and school society. It has also changed, namely houses, temples, schools that aim for human self-development. Seeing the importance of life by relying on moral principles as a tool to take care of it seriously, not just outside education or from textbooks alone. But there is an expression of the person in that society. To achieve the same objective is the innovative use of Buddhism. To be in accordance with the rules or disciplines not obsessed with power and fortune at all which will be beneficial to the development of enlightenment able to practice celibacy Buddhism regards art as the auspiciousness of life. Learning the arts of monks, such as the art of sewing robes Restoration of dilapidated temples It is essential to study these arts. It is not considered to be a study of Tirajan subjects. The monks had to take care of and restore the dilapidated temples. Those who fail to do so must penalize every rule. Therefore, monks should play a role in the creation of art in painting, sculpture and architecture. Teaching the art of construction called Innovation is a duty one of the monks

Keywords: innovation, belief, Buddhist art, Senasana

บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีการกระทำได้หลายรูปแบบ เช่น การปฏิบัติตนให้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจ และการแสดงธรรม เป็นต้น โดยที่พระพุทธเจ้าประทานหลักในการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในการแสดงธรรม คือ ให้มีเนื้อหาต่อเนื่องกันไปตามลำดับ ชี้แจงแสดงเหตุผลให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็น แสดงธรรมเพราะอาศัยความเอ็นดูต่อสรรพสัตว์ มุ่งจะให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง แสดงธรรมโดยไม่เห็นแก่อามิสสินจ้าง และไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น (อง.ปญจก. (ไทย), 22/159/263) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา นอกจากการแสดงธรรมแล้ว ก็ยังมีงานรูปแบบอื่น ๆ อีก ที่ยังความเลื่อมใสให้เกิด เช่น งานนวัตกรรมการก่อสร้าง หรือที่เรียกว่าการสาธารณูปการในปัจจุบัน และงานด้านสาธารณูปการ คือ การดูแลนวัตกรรมการก่อสร้างเสนาสนะที่อยู่อาศัย และการใช้คนวัดให้ทำงาน (วิ.จุ. (ไทย), 7/2940/89-150)

การส่งเสริมสาธารณูปการในพระพุทธศาสนา มีหลักฐานไว้ว่า พระพุทธศาสนาส่งเสริมพระภิกษุให้เข้าไปมีบทบาทในสังคม และยกย่องการกระทำที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขต่อสาธารณชน ดังเรื่องในอังคุรเพตวัตถุ (ขุ.เปต. (ไทย), 26/257-294/209-215) มีเรื่องเล่าว่า มหมาณพได้นำผู้คนทำการพัฒนาท้องถิ่นด้วยการทำความสะอาดสถานที่ต่าง ๆ สร้างถนนหนทาง สร้างศาลาที่พักสำหรับคนเดินทาง ขุดบ่อน้ำกินน้ำใช้ สร้างสะพาน และสิ่งอันเป็นสาธารณประโยชน์อื่น ๆ เป็นจำนวนมาก การกระทำดังกล่าว ถือว่าเป็นบุญกุศลมาก เมื่อเขาสิ้นชีวิตลง บุญกุศลนั้นได้อำนวยให้มหมาณพและคณะได้ไปสวຍสุขในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

การสร้างวัดและเสนาสนะในสมัยพุทธกาล เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้าน และวัดมีชื่อเรียกต่างกันไป เช่น อารามบ้าง อาวาสบ้าง วิหารบ้าง วัดใช้เป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ เป็นที่สงเคราะห์อนุเคราะห์แก่ชาวบ้าน และเป็นศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังคำที่พระธรรมปิฎกกล่าวไว้ในหนังสือ “พระพุทธศาสนาจะวิฤตต้องคิดให้ไกลรู้ให้ทัน” ว่า “วัดในพระพุทธศาสนานั้นสร้างขึ้นโดยชุมชน และเป็นของชุมชน กับทั้งจะต้องมีอยู่เพื่อประโยชน์สุขของชุมชน วัดกับชุมชนจึงดำรงอยู่สืบมาในระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกัน อย่างที่ว่าอาจารย์วัดคือเจ้าอาวาสก็เป็นอาจารย์ของชุมชนด้วย (พระธรรมปิฎก, 2545) โดยจุดเด่นมีทานบตีเป็นเจ้าภาพถวายเพียงผู้เดียว หรือมีการชักชวนผู้อื่นร่วมสร้างด้วย ปัจจุบันวัดยังใช้เป็นสถานที่สงเคราะห์ อนุเคราะห์ และสถานศึกษา นอกจากนี้แล้วยังพบอีกว่า รูปแบบการสร้างเสนาสนะมีการพัฒนาเรื่อย ๆ มา ตามยุคสมัยจนถึงปัจจุบัน โดยไม่ผิดไปจากพระธรรมวินัย เป็นพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่ผู้รับสารได้รับสื่อหรือพุทธธรรมที่ถูกต้อง ก็จะช่วยให้ผู้รับสารนั้นเกิดทัศนคติที่ถูกต้อง คือ รู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามที่เป็น และสามารถจัดการกับสิ่ง

เหล่านั้นตามทีควรจะเป็นให้เกิดประโยชน์แก่ตนและสังคม ไม่ให้มองเห็นและจัดการสิ่งทั้งหลายตามอำนาจกิเลส (พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), 2531)

งานนวัตกรรมในพระพุทธศาสนา

1) ความหมายของงานนวัตกรรม

นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายความหมายของคำว่า “นวัตกรรม” ไว้ เช่น นวกัมมิกะ หมายถึง ผู้ดูแลนวัตกรรม, ภิกษุผู้ได้รับสมมติคือแต่งตั้งจากสงฆ์ ให้ทำหน้าที่ดูแลการก่อสร้างและปฏิสังขรณ์ในอาราม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546) นวัตกรรม แปลว่า การทำให้ใหม่, การทำใหม่ คือ การก่อสร้าง คือ งานที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์ การดูแลจัดการวัดเรื่องเสนาสนะและถาวรวัตถุต่าง ๆ ภายในวัด รวมถึงการทำวัดให้สะอาดร่มรื่น เป็นต้น (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2548) โดยเรียกรวมว่า นวัตกรรม หรือ นวกัมมิกะ หมายถึง ผู้ชำนาญในการซ่อมแซม หรือในการก่อสร้าง (an expert in making repairs or in building) (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2535)

สรุปได้ว่า เสนาสนะในความหมายตามคัมภีร์พระไตรปิฎก คือ ที่อยู่อาศัยชนิดเดิม หรืออย่างแรก ไม่มีสิ่งรบกวนให้ได้ง่าย สะดวกแก่การใช้สอย ได้แก่ โคนไม้ ถ้ำ ป่าไม้ เพราะเป็นธรรมชาติมีอยู่มากมาย เป็นสิ่งที่ใช้เฉพาะบุคคลเท่านั้น มีขนาดใหญ่โต สะดวกต่อการดูแลรักษา และอีกนัยหนึ่งหมายถึง ศาลา ธรรมสภา และปราสาท ซึ่งเป็นสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์ทำขึ้นและมีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามค่านิยม สามารถเอื้อประโยชน์ด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ตามวาระสำคัญ ๆ จึงต้องมีลักษณะใหญ่โต หรูหรา สง่างาม ใช้ทุนสร้างมาก ต้องอาศัยบุคคลที่มีทุนทรัพย์หรือความพร้อมทุกอย่างเป็นผู้สร้างถวาย รวมถึงอาศัยผู้ดูแลรักษาเสนาสนะดังกล่าวมาก ตามจำนวนพื้นที่ใช้สอย ปกติงานนวกกรรมเป็นงานของชาวบ้าน พระสงฆ์มีหน้าที่อำนาจการหรือควบคุมดูแล ให้งานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ดังเช่นพระมหาโมคคัลลานะได้รับมอบหมายจากพระพุทธเจ้า ให้เป็นผู้อำนาจการสร้างบุพพารามของนางวิสาขา เรียกภิกษุผู้ทำหน้าที่นี้ว่า นวกัมมัญญายี (ผู้อำนาจการก่อสร้าง) บ้าง, นวกัมมิกะ (ผู้ดูแลนวกกรรม) บ้าง หรือนวการ (ผู้ก่อสร้าง) บ้าง

2) ความสำคัญของงานนวัตกรรม

ในพระวินัยปิฎก จุลลวรรค พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสถึงความสำคัญของงานนวัตกรรมไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงให้นวัตกรรม ด้วยอาการเพียงวางก้อนดิน ด้วยอาการเพียงฉาบทาฝา ด้วยอาการเพียงติดตั้งประตู ด้วยอาการเพียงติดสายยู ด้วยอาการเพียงติดตั้งกรอบเช็ดหน้า ด้วยอาการเพียงทาสีขาว ด้วยอาการเพียงทาสีดำ ด้วยอาการเพียงทาสีเหลือง ด้วยอาการเพียงมุงหลังคา

ด้วยอาการเพียงผูกหลังคา ด้วยอาการเพียงติดให้หลบหลังคา ด้วยอาการเพียงปฏิสังขรณ์เสนาสนะที่ทรุดโทรม ด้วยอาการเพียงขัดถู ไม่พึงให้วัตรกรรม 20 ปี 30 ปี ตลอดชีวิต วิหารที่สร้างเสร็จแล้ว ชั่วโมงแห่งควนไฟ รูปใดให้ ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุให้วัตรกรรมวิหารที่ยังไม่ได้สร้าง หรือที่สร้างค้างไว้ ให้ตรวจดูวิหารเล็กแล้ว ให้วัตรกรรม 5-6 ปี ให้ตรวจดูงานในเรือนมุงแถบเดียวแล้วให้วัตรกรรม 7-8 ปี ให้ตรวจดูงานในวิหารใหญ่หรือปราสาทแล้วให้วัตรกรรม 10-12 ปี” (วิ.จ. (ไทย), 7/323/146 –147)

เห็นได้ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติเป็นสิกขาบท เพื่อกันมิให้ภิกษุกระทำผิดวินัย ถ้าภิกษุรูปใดกระทำผิด ต้องปรับอาบัติทุกกฏ ถึงแม้จะเป็นเพียงอาบัติเล็กน้อยก็ตาม แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงติเตียน ในครั้งนั้นพุทธองค์ยังไม่ได้ทรงบัญญัติพระวินัยไว้ เมื่อมีเหตุเกิดขึ้นจึงทรงตรัสเรียกภิกษุผู้กระทำผิดมาสอบถามว่าทำผิดจริงหรือไม่ อย่างไร ถ้ากระทำผิดจริง ก็ทรงยกเหตุขึ้นขึ้นเป็นบทบัญญัติเพื่อกันมิให้ภิกษุกระทำผิดอีก ดังนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงให้ความสำคัญกับงานก่อสร้างมาก ก็เพื่อไม่ให้พระภิกษุรบกวนสัตว์ที่เข้ามาอาศัยอยู่ก่อน และไม่ให้รบกวนชาวบ้านจนเกินไป เพื่อไม่ให้ภิกษุกระทำผิด

ประเภทของงานวัตรกรรมในพระพุทธศาสนา

ประเภทของงานวัตรกรรมในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาต และไม่ทรงอนุญาต ดังนี้

1) ประเภทงานวัตรกรรมที่ทรงอนุญาต

ประเภทงานวัตรกรรมที่ทรงอนุญาต คือ งานที่ทำแล้วไม่ผิดศีล ผิดวินัย ทำแล้วไม่มีใครติเตียน ดังที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก จุลวรรค ว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงธรรมเพราะเหตุเป็นคัมภีร์ เพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเสนาสนะ 5 ชนิด คือ วิหาร 1 เรือนมุงแถบเดียว 1 เรือนชั้น 1 เรือนโล้น 1 วิหารย่อมป้องกันความหนาวร้อนและสัตว์ร้าย นอกจากนั้นยังป้องกันงู ยุง และฝนในคราวหนาวเย็น การถวายเป็นวิหารแก่สงฆ์เพื่อหลีกเร้นอยู่เพื่อความสุข เพื่อเพ่งพินิจและเพื่อเห็นแจ้ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงสรรเสริญว่า เป็นทานอันเลิศ อีกประการหนึ่ง ผู้เป็นบัณฑิตมีจิตเลื่อมใสในภิกษุพหูสูต ผู้ปฏิบัติตรง พึงถวายข้าว น้ำ ผ้าและเสนาสนะอันควรแก่ท่านเหล่านั้น ท่านเหล่านั้นย่อมแสดงธรรมอันเป็นเหตุบรรเทาสรรพทุกข์แก่เขา ซึ่งเมื่อเขารู้ทั่วถึงแล้วจะเป็นผู้ไม่มีอาสวะปรินิพพานได้ในชาตินี้ (วิ.จ. (ไทย), 7/315/131) เสนาสนะทั้ง 5 ประเภทเหล่านี้ มีความพิเศษออกไปจากจำพวกข้างต้น คือ เน้นการใช้สอยและความจำเป็นในเสนาสนะของหมู่คณะที่เพิ่มมากขึ้น

กว่าเดิม กล่าวคือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว เรือนชั้น และเรือนโถง ซึ่งมีขนาดใหญ่ขึ้นกว่าที่อยู่จำพวกแรก โดยสามารถใช้บรรจุจำนวนผู้คนที่เข้ามาอาศัยได้มากขึ้น เป็นศาสนະที่ผู้คนทั่วไปใช้ประโยชน์ร่วมกันได้เป็นอย่างดี แต่จะต้องใช้แรงงานคนสร้างอย่างมาก เป็นการร่วมกันสร้างด้วยความศรัทธาของประชาชนอีกด้วย จึงสำเร็จจุล่งไปได้ ส่วนถ้ามีขนาดใหญ่ สามารถใช้ประโยชน์ได้ ถ้าที่มีชื่อเสียง เช่น ถ้ำอชันตะ(Ajanta) มีลักษณะการสร้างโดยสกัดหินตามหน้าผา เป็นเสาค้ำ ผนัง เพดาน สลุป หรือ พระพุทธรูป (ปัญญา เทพสิงห์, 2548)

เห็นได้ว่า แม้ว่าพระพุทธร่องค์ทรงอนุญาตการสร้างศาสนະแล้วก็ตาม แต่พุทธประสงค์ดังกล่าว ก็เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวบ้านในถิ่นนั้น ๆ ให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของพระสงฆ์เท่านั้น มิใช่เป็นการสนับสนุนสิ่งก่อสร้างถาวรวัตถุให้เป็นภาระแก่ชาวบ้าน แต่ให้เป็นไปตามกำลังความพร้อมของชุมชน อาศัยมูลเหตุดังกล่าวนี้ จึงเป็นเครื่องมือทดสอบฝึกฝนให้พระสงฆ์ไม่ติดอยู่กับที่อยู่ของตน และเกิดความเห็นที่ถูกต้องว่า สิ่งทั้งหลายเป็นเพียงศาสนະเท่านั้น มิใช่ของเรา มิใช่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง รู้จักวางใจเป็นกลางได้ จะได้ไม่หมกมุ่นอยู่กับที่อยู่มากเกินไปจนขอบเขต ฉะนั้น การพัฒนาวัตรปฏิบัติเกี่ยวกับความเป็นสมณะจะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด จึงอยู่ที่ตัวศาสนทายาทว่า มีความรู้ความเป็นอยู่ที่เหมาะสมหรือไม่อีกด้วย หากสามารถทำความเข้าใจที่ถูกทิศทางปฏิบัติ ย่อมเป็นการปูพื้นฐานของชีวิตไปในตัว จึงมีความจำเป็นในการสื่อสารให้สังคมภายนอกได้รับทราบเป็นอย่างยิ่ง เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจกันระหว่างกลุ่มชนทั้งสองฝ่ายให้เกิดการปฏิบัติตัวที่ถูกต้อง

2) ประเภทงานวัตรกรรมที่ไม่ทรงอนุญาต

ประเภทงานวัตรกรรมที่ไม่ทรงอนุญาต คือ งานที่ทำลงไปแล้วผิดพระวินัย ดังเรื่องสร้างวิหาร มีพื้นที่อันสงฆ์มิได้แสดงให้ ดังนี้ ภิกษุสร้างวิหารที่สงฆ์มิได้แสดงพื้นที่ให้ เป็นพื้นที่มีอันตราย เป็นพื้นที่ไม่มีบริเวณโดยรอบ ต้องอาบัติทุกกฏ 2 ตัวกับอาบัติสังฆาทิเสส 1 ตัว สร้างวิหารที่สงฆ์มิได้แสดงพื้นที่ให้ เป็นพื้นที่มีอันตราย เป็นพื้นที่มีบริเวณโดยรอบ ต้องอาบัติทุกกฏกับอาบัติสังฆาทิเสส สร้างวิหารที่สงฆ์มิได้แสดงพื้นที่ให้ เป็นพื้นที่ไม่มีอันตราย เป็นพื้นที่ไม่มีบริเวณโดยรอบ ต้องอาบัติทุกกฏกับอาบัติสังฆาทิเสส และถ้าสร้างวิหารที่สงฆ์มิได้แสดงพื้นที่ให้ เป็นพื้นที่ไม่มีอันตราย เป็นพื้นที่มีบริเวณโดยรอบ ต้องอาบัติสังฆาทิเสส (วิมหา. (ไทย), 1/372/406) งานวัตรกรรมดังกล่าว มีรายละเอียดดังนี้

1) สร้างวิหาร มีพื้นที่อันสงฆ์แสดงให้ ภิกษุสร้างวิหารที่สงฆ์แสดงพื้นที่ให้ เป็นพื้นที่มีอันตราย เป็นพื้นที่ไม่มีบริเวณโดยรอบ ต้องอาบัติทุกกฏ 2 ตัว สร้างวิหารที่สงฆ์แสดงพื้นที่ให้ เป็นพื้นที่มีอันตราย เป็นพื้นที่มีบริเวณโดยรอบ ต้องอาบัติทุกกฏ สร้างวิหารที่สงฆ์แสดงพื้นที่ให้ เป็นพื้นที่ไม่มีอันตราย

เป็นพื้นที่ไม่มีบริเวณโดยรอบ ต้องอาบัติทุกกฏ และถ้าสร้างวิหารที่สงฆ์แสดงพื้นที่ให้ เป็นพื้นที่ไม่มีอันตราย เป็นพื้นที่มีบริเวณโดยรอบ ไม่ต้องอาบัติ (วิ.มหา. (ไทย), 1/372/407)

2) สร้าง มีพื้นที่อันสงฆ์มิได้แสดงให้ ภิกษุสั่งว่า “จงสร้างวิหารให้เรา” ผู้รับคำสั่ง สร้างวิหารที่สงฆ์มิได้แสดงพื้นที่ให้ เป็นพื้นที่มีอันตราย เป็นพื้นที่ไม่มีบริเวณโดยรอบ ต้องอาบัติทุกกฏ 2 ตัว กับอาบัติสังฆาทิเสส 1 ตัว ฯลฯ เป็นพื้นที่มีอันตราย เป็นพื้นที่มีบริเวณโดยรอบ ต้องอาบัติทุกกฏกับอาบัติสังฆาทิเสส ฯลฯ เป็นพื้นที่ไม่มีอันตราย เป็นพื้นที่ไม่มีบริเวณโดยรอบ ต้องอาบัติทุกกฏกับอาบัติสังฆาทิเสส ฯลฯ เป็นพื้นที่ไม่มีอันตราย เป็นพื้นที่มีบริเวณโดยรอบ ต้องอาบัติสังฆาทิเสส (วิ.มหา. (ไทย), 1/373/407)

3) สร้าง มีพื้นที่อันสงฆ์แสดงพื้นที่ให้ ภิกษุสั่งว่า “จงสร้างวิหารให้เรา” ผู้รับคำสั่ง สร้างวิหารที่สงฆ์แสดงพื้นที่ให้ เป็นพื้นที่มีอันตราย เป็นพื้นที่ไม่มีบริเวณโดยรอบ ต้องอาบัติทุกกฏ 2 ตัว ฯลฯ เป็นพื้นที่มีอันตราย เป็นพื้นที่มีบริเวณโดยรอบ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯลฯ เป็นพื้นที่ไม่มีอันตราย เป็นพื้นที่ไม่มีบริเวณโดยรอบ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯลฯ เป็นพื้นที่มีอันตราย เป็นพื้นที่มีบริเวณโดยรอบ ไม่ต้องอาบัติ (วิ.มหา. (ไทย), 1/373/407)

4) หลีกไป ไม่ได้สั่ง สงฆ์มิได้แสดงพื้นที่ให้ ภิกษุสั่งว่า “จงสร้างวิหารให้เรา” แล้วหลีกไป แต่ไม่ได้สั่งว่า “วิหารนั้น สงฆ์ต้องแสดงพื้นที่ให้ ต้องเป็นพื้นที่ไม่มีอันตรายและต้องมีบริเวณโดยรอบ” ผู้รับคำสั่ง สร้างวิหารที่สงฆ์มิได้แสดงพื้นที่ให้ เป็นพื้นที่มีอันตราย เป็นพื้นที่ไม่มีบริเวณโดยรอบ ต้องอาบัติทุกกฏ 2 ตัว กับอาบัติสังฆาทิเสส 1 ตัว ฯลฯ เป็นพื้นที่มีอันตราย เป็นพื้นที่มีบริเวณโดยรอบ ต้องอาบัติทุกกฏกับอาบัติสังฆาทิเสส ฯลฯ เป็นพื้นที่ไม่มีอันตราย เป็นพื้นที่ไม่มีบริเวณโดยรอบ ต้องอาบัติทุกกฏกับอาบัติสังฆาทิเสส ฯลฯ เป็นพื้นที่มีอันตราย เป็นพื้นที่มีบริเวณโดยรอบ ต้องอาบัติสังฆาทิเสส (วิ.มหา. (ไทย), 1/374/408)

จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นงานวัตรกรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาต ในที่นี้ ไม่ได้มีเพียงการสร้างวิหารเท่านั้น แต่ยังมีอีกมากที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาต เช่น เสนาสนะ อุโบสถ การซ่อมแซมเสนาสนะที่อยู่อาศัยที่ชำรุดทรุดโทรมเหล่านี้ พระพุทธองค์ก็ทรงอนุญาตไว้เหมือนกัน การที่บุคคลทั้งหลายสร้างเสนาสนะถวายพระภิกษุในพระพุทธศาสนานั้น บัณฑิตทั้งหลายเชื่อถือกันว่าเป็นการตัดกระแสกิเลส คือความตระหนักรู้ภัยสมบัติที่มีอยู่ในจิตของตน เรียกว่า เป็นบุญกิริยาวัตถุข้อต้น ๆ ขึ้นตอนต่อมาคือต้องรู้จักสงวนคุณค่าบุญนี้เอาไว้ และพยายามแสวงหาวิธีการอย่างอื่นที่สอดคล้องกัน โดยส่งเสริมสนับสนุนให้มีการซ่อมบุญคือ รู้จักบูรณะเสนาสนะสงฆ์ให้อยู่ในสภาพที่มั่นคง เพื่อกิจการงานพระศาสนา ลักษณะเสนาสนะที่จัดสร้างขึ้นก็มีความเป็นระเบียบวินัย มีการแบ่งพื้นที่ในการใช้สอยประโยชน์อย่างลงตัว ชัดเจน ไม่ผิดกับพระวินัยบัญญัติ ในที่นี้จะกล่าวถึงลักษณะเสนาสนะ

ดังกล่าวอยู่ 4 เขตพื้นที่ใหญ่ ๆ เพื่อให้เห็นหลักการและแนวทางการจัดสร้าง ดังนี้ 1. เขตพุทธาวาส 2. เขตธรรมาวาส 3. เขตสังฆาวาส 4. เขตอื่น ๆ (พระมหาไพฑูรย์ วิบุโล (เลิศฤทธิ์ ณะกุล), 2551)

มองดูด้านศักราชภาพจะเห็นได้ว่า เมื่อวัดที่มีกิจการก่อสร้างถาวรวัตถุมากเพียงใด ภาระที่ต้องดูแลซ่อมแซมก็ย่อมมีมากขึ้นตามเพียงนั้น พระสงฆ์ก็มีเวลาไม่พอที่จะอบรมชาวบ้าน เป็นเหตุให้พระสงฆ์เองก็ไม่เห็นคุณค่าของการเผยแผ่หลักธรรมไปและการฝึกปรือเป็นตัวอย่างของผู้ให้ (ธรรมทาน) เกียรติยศต่อการประพฤติปฏิบัติตน วัดบางแห่งจึงยังมีเสนาสนะรกรุงรังสกปรก ไม่เป็นที่เจริญศรัทธาแก่ผู้พบเห็น เกิดความทรุดโทรมจนเป็นแหล่งสำหรับก่ออาชญากรรมทางสังคม เพราะถูกทอดทิ้ง ไม่เอาใจใส่จากพุทธบริษัท บางแห่งก็มีความสมบูรณ์ ทั้งนี้ อาจเกิดจากปัญหาที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น คือ เป็นสังคมที่เป็นปัจเจก (เฉพาะกลุ่ม) ความต้องการด้านศาสนธรรมที่มีมากกว่ากัน เช่น มีทัศนคติเรื่องความดีความชั่วไม่เหมือนกัน การตัดสินใจเชื่อมั่นต่างกันไปด้วย เพราะหากพิจารณาไม่เห็นเหตุก็อาจไม่เชื่อกรรมหรือพฤติกรรมที่แสดงออกมาว่าจะเป็นผลดี-ผลชั่วได้อย่างไร

พระสงฆ์จึงควรเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของประชาชนในทุกด้าน ๆ โดยเฉพาะด้านการศึกษา พุทธศาสนาย่อมจริงจังถ่องแท้ ไม่พึงติดอยู่แค่เปลือกนอก อย่าพึงบ้ายเบี่ยงว่ามีใช้หน้าที่ของตน การที่จะทำพระพุทธศาสนาให้เป็นวิถีแห่งสันติสุข และสันติภาพโลกนั้น พระสงฆ์มีหน้าที่โดยตรง เพราะหากสังคมมีระเบียบ ประชาชนก็มีความสุข พระสงฆ์ก็สามารถนำธรรมะออกมาเผยแผ่ได้สะดวก หากสังคมอ่อนแอ เพราะไม่ศรัทธาหรือเกิดวิกฤติการณ์ทางคุณธรรมจริยธรรม

คุณค่าของงานนวัตกรรมในพระพุทธศาสนา

1) คุณค่าต่อจิตใจ

งานนวัตกรรมเป็นรูปแบบการจัดการ จำเป็นต้องมีความคล้อยกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้สัมฤทธิ์ผลหรือดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จตามนโยบายที่วางไว้ จึงใช้พุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า 4 ประการ (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2545) คือ 1. สันติสนา 2. สมาทปนา 3. สมุตเตสนา 4. สัมปหังสนา เป็นตัวเชื่อมระหว่างสังคมฆราวาสกับสังคมพระสงฆ์ เพื่อให้เกิดความเกื้อกูลกันทั้งสองฝ่าย โดยชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจต่อแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้อง ตั้งแต่การปฏิบัติตามศาสนพิธี การรักษาศีล การเจริญภาวนา หรือการจัดกิเลสอย่างต่ำ ๆ จนถึงกิเลสอย่างละเอียด แม้การรู้จักละบาปหรือสิ่งอันเป็นอกุศล เป็นการเปลี่ยนทิศทางจิตให้หันมาสู่ทางสงบด้วยหลักของโยนิโสมนสิการ คือ การพิจารณาแยกวิธีการทำบุญที่รวดเร็ว ถูกวิธี ก็จัดเป็นบุญกิริยาวัตถุได้เช่นกัน โดยการทำให้มั่นใจต่อการบำเพ็ญบุญว่าตรงตามกระบวนการทางพระพุทธศาสนาแน่นอน คุณค่าในที่นี้ทำให้

สามารถปฏิบัติต่อสังคม มีหลักการดำเนินชีวิต เหมือนเรือที่มีหางเสือแล่นไปในแม่น้ำได้สะดวก ถึงที่หมายโดยสวัสดิภาพ

งานนวัตกรรมจึงเป็นการสร้างศรัทธาที่สำคัญอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา เมื่อประชาชนต่างพากันห้วงในคุณค่าศาสนสถานที่ยปรากฏอยู่ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันที่ตนเคารพนับถือ เป็นการช่วยให้ชีวิตของบุคคลหันเข้าหาศาสนา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจ (มีหลักใจ) สามารถดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจ ไม่หวั่นเกรงภัยใด ๆ หรือการสร้างในลักษณะเป็นการจารึกคุณงามความดีของบรรพชนไว้ วัดถวายเป็นอุทิศพระสงฆ์ประจำอาราม จัดเป็นบุญกิริยาวัตถุ ข้อทานมัย (บุญสำเร็จด้วยการให้ทาน) เพราะเป็นการสละความตระหนี่ในทรัพย์สินภายนอกออกไป ไม่ปล่อยให้มียึดต่อการทำความเจริญด้านจิตวิญญาณโดยแท้ ให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตอยู่ตลอดเวลา กล่าวคือ วัฒนธรรม การศึกษา และพิธีกรรม ล้วนมีบทบาทต่อผู้คนทุกระดับ แม้บุคคลผู้เป็นสมมติเทพคือพระเจ้าแผ่นดิน ก็ทรงยกย่องในหลักศาสนายึดถือการเป็นแบบอย่างการประกอบความดีเหมือนกัน ยกตัวอย่าง เช่น พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติ ให้รู้จักหวงแหนแผ่นดินของตน มาจนทุกยุคทุกสมัย ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย-อยุธยา-ธนบุรี-รัตนโกสินทร์ถึงปัจจุบัน ทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะหรือศาสนูปถัมภกเป็นเวลายาวนาน

2) คุณค่าด้านทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

การที่บุคคลทั้งหลายสร้างเสนาสนะถวายพระภิกษุในพระพุทธศาสนานั้น บัณฑิตทั้งหลายเชื่อถือกันว่า เป็นการตดกระแสบกีส คือ ความตระหนี่ทรัพย์สินสมบัติที่มีอยู่ในจิตของตน เรียกว่า เป็นบุญกิริยาวัตถุข้อต้น ๆ ขั้นตอนต่อมา คือ ต้องรู้จักสงวนคุณค่าด้านบุญนี้เอาไว้ และพยายามแสวงหาวิธีการอย่างอื่นที่สอดคล้องกัน โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ม้งานนวัตกรรม เพราะแนวคิดการซ่อม คือ รู้จักบูรณะเสนาสนะสงฆ์ ให้อยู่ในสภาพที่มั่นคง เพื่อกิจการงานพระศาสนา เช่น ซ่อมกุฏิ-วิหาร-โบสถ์-ศาลา กิจกรรมเหล่านี้ ถือเป็นบุญกิริยาวัตถุ ข้อเวทย์ยาวัจฉมัย เพราะเป็นการช่วยเหลือของพระพุทธศาสนาโดยรวม

มองดูด้านศักยภาพจะเห็นได้ว่า วัดบางวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจชาวบ้านตั้งแต่ในอดีตมาที่สามารถเป็นที่พึ่งพิงแก่ชุมชนหรือท้องถิ่นได้อย่างกลมกลืนกับวิถีชีวิตในสังคมนั้น ๆ คือ เป็นสถานที่ฝึกอบรมเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน ให้การศึกษาด้านจิตวิญญาณต่อประชาชนได้เป็นอย่างดี ทุกอย่างบริการให้เปล่าอีกต่างหาก เพราะพุทธศาสนาประกอบไปด้วยองค์รวมมากมาย กล่าวคือ ตัวศาสนบุคคล (พระภิกษุ-สามเณร) ศาสนธรรม (หลักธรรมคำสอน) ศาสนวัตถุ (เครื่องมือและสถานที่อยู่อาศัย) ซึ่งทั้ง 3 อย่างจะเกิดมิได้ หากขาดตัวบุคคลคือพระสงฆ์เป็นผู้ชี้แนะพาให้สาธุชนให้ศึกษา ค้นคว้า ปฏิบัติ ปฏิเวธจนถึงจุดเป้าหมายสูงสุดแห่งพรหมจรรย์คือพระนิพพาน (ที่ดับทุกข์) พระสงฆ์ก็เป็นแบบอย่างได้ในทาง

ปฏิบัติตนให้สูงค่า ประชาชนก็ไม่หลงทางชีวิต บำรุงรักษาศาสนาได้อย่างเต็มศรัทธา เมื่อทำอะไรไม่ทำ เหยาะเหยยะต้องทำให้สำเร็จ “อปปฏิวาณิตา ปธานสมิ” ไม่ทอดยในการบำเพ็ญเพียร ไม่ยอมแพ้ง่าย ๆ ในการทำความดี “ล้มเพราะก้าวไปข้างหน้าดีกว่ายืนแต่ทำอยู่กับที่” ในขณะทำงานนั้น พัฒนาตนเองไปด้วย สร้างโอกาสไปด้วย (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2548) และไม่ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไป ก็ยังคงเป็นแม่แบบหรือเป็นแบบอย่างที่ดีงามของพระภิกษุสงฆ์และประชาชนทั่วไปในสังคม

คุณค่าของงานนวัตกรรมการซ่อมหรือสร้างเสนาสนะ จัดว่าเป็นบุญเป็นกุศลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต จึงมีความจำเป็นอย่างมาก โดยประชาชนทุกภาคส่วนต้องถือเป็นหน้าที่ หลักของพระสงฆ์จะสามารถนำเสนอต่อชุมชนนั้น ควรเป็นกิจกรรมที่สนองนโยบายของการศึกษาในสังคม นอกจากนั้น การเผยแผ่และวิสัยทัศน์กว้างไกลในการคิดใหม่ทำใหม่ก้าวไกลก้าวหน้ามุ่งพัฒนาสังคม (บำรุง สุขพรรณ, 2546) ควรลดช่องว่างความเห็นแก่ตัว นำมาสู่การปฏิบัติ คือ การมีส่วนร่วมในการทำความดี หรือทำงานนวัตกรรมการ ที่เป็นการทำความสะอาดบริเวณศาสนวัตถุ เพื่อให้วัดที่มีพระภิกษุสงฆ์มีจำนวนน้อย แต่มีบริเวณที่ต้องรักษาความสะอาดกว้าง จะได้อาศัยกำลังจากประชาชน เป็นการช่วยเหลืองานพระศาสนา และจัดระบบสิ่งแวดล้อมภายในศาสนสถานใกล้บ้านตนให้มีความสะอาด ซึ่งทางวัดจะจัดเป็นกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่นขึ้นก็ได้ ควรดำเนินกิจกรรมทุกอย่าง ทำให้จริงจังต่อเนื่อง เป็นระบบ จึงจะเกิดผลสัมฤทธิ์แก่ทุกฝ่าย ดังพระสูตรที่พระผู้มีพระภาคตรัสถึงการได้ฟังพาอาศัยกันระหว่างทั้งชุมชน เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่พึงปฏิบัติร่วมกัน

สรุปได้ว่า งานนวัตกรรมการเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการบนแนวทางของพระพุทธศาสนาหรือพระสงฆ์ กับสังคมชุมชนร่วมกันศึกษาและปฏิบัตินั้น ทุกอย่างควรเป็นกิจกรรมที่สร้างการพึ่งพาอาศัยกันของชุมชน พุทธบริษัทมีความมั่นคงทั้งด้านความเชื่อมั่น วิธีปฏิบัติ เป็นพลังแห่งการทำความสามัคคีปรองดอง ไม่เกี่ยงจนว่าเป็นหน้าที่ของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ทุกคนทุกฝ่ายมีส่วนบริหารจัดการให้สมบูรณ์หรือเสื่อมลงในกิจกรรมนั้น ๆ ด้วยกันทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นการทำความสะอาดในชุมชน โรงเรียน และสถานศึกษา วัดวาอารามพึงจัดให้เป็นแบบอย่างที่ดี กิจกรรมเหล่านี้สามารถเกิดขึ้นได้ เพราะการเชื่อมโยงของความร่วมมือระหว่างบ้าน โรงเรียน วัด ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันทุกรูปแบบ ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น อาศัยสิ่งสำคัญ คือ ความรู้ความเข้าใจในกิจที่ทำ ย่อมทำให้เกิดผลบวกต่อสังคมคือพลังความสามัคคีของชุมชนในท้องถิ่นเหมือนในอดีตที่ผ่านมา

3) คุณค่าด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

งานนวัตกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เป็นการอนุรักษ์งานศิลปะของคนในชาติไว้เป็นคุณค่าด้านชีวิตที่แสดงออกถึงความภูมิใจ ภาษา วัฒนธรรม ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากศาสนา ความเชื่อจากพระพุทธศาสนาเป็นส่วนมาก หากกล่าวถึงในอดีต ประเทศไทยได้รับอิทธิพลศิลปวัฒนธรรมอินเดีย เสนาสนะที่ทรงคุณค่าด้านจิตใจของชุมชนนั้น ๆ เป็นการผสมผสานไว้ด้วยงานศิลปกรรม ตามวัดวาอารามใหญ่ ๆ และที่ปรากฏในชุมชนนั้น ๆ ด้วยฝีมือของช่างผู้ชำนาญ หรือเกิดจากความร่วมแรงร่วมใจของประชาชนในพื้นที่เอง ได้มีส่วนร่วมในการเชิดชู พิทักษ์ รักษา ไว้ซึ่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ตลอดจนศิลปกรรมต่าง ๆ ในวัด ซึ่งตั้งอยู่ในท้องถิ่นของตนอย่างทั่วถึง เพราะสิ่งเหล่านี้ มีคุณค่าด้านจิตใจ วิถีชีวิตของมนุษย์อย่างมาก ความเป็นชาติ เป็นสังคม จะไม่หายสูญไปจากจิตวิญญาณของมนุษย์เลย หากทุกคนไม่ลืมประวัติศาสตร์ของบรรพชนในชาตินั้น ๆ ของตน แม้เหล่านุชนรุ่นหลังก็จะสามารถศึกษา ค้นคว้า ถิ่นเป็นแบบอย่าง ถิ่นเป็นการศึกษาเล่าเรียนองค์ความรู้ความเข้าใจในชาติพันธุ์แห่งตน ไม่หลงใหลในอารยธรรมของชนชาติอื่น ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดวัฒนธรรมไร้ขอบเขตเหมือนประเทศต่าง ๆ ที่ถูกระบบวัฒนธรรมตะวันตกกลืนกินไปหมดสิ้น ไม่เหลือความเป็นอริปไตยของตน เรียกว่าสูญเสียอิสรภาพด้านจิตใจ ขอเพียงแต่มีองค์กรที่สามารถให้การสนับสนุนแก่ลูกหลาน ได้มีโอกาสได้ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมของชาติให้ถูกต้องอย่างจริงจัง

อาจมีปัจจัยอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่เป็นกลไกสำคัญในการให้ความรู้ เพื่อให้เกิดเป็นพลังความสามัคคี ไม่เพียงทำตามหน้าที่ แต่ต้องรู้จักป้องกันข้อเสียหาย ซึ่งอาจเกิดเพราะภัยธรรมชาติ ภัยทางการเมือง ภัยทางการศึกษา ทุกฝ่ายต้องประสานใจ รักษาหวงแหน ในศิลปกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามท้องที่ของประเทศอย่างตรงไปตรงมา กล้าที่จะนำเอาวัฒนธรรมออกมาเสนอต่อสังคม โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ ต้องสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีที่ถูกต้องต่อประชาชน โดยปราศจากกิริยาเก๋โอเชินแต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตัวหรือเครื่องแบบ ภาษาที่แสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติในท้องถิ่นของตนเอง นอกจากนี้แล้ว ควรสนใจในด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและวิถีชีวิตอย่างจริงจัง เป็นแบบอย่างแก่นุชนรุ่นหลังต่อไป

4) คุณค่าด้านการสื่อธรรม

คุณค่าด้านการสื่อธรรม หมายถึง คุณค่าของงานนวัตกรรมการ ที่แสดงออกถึงความหมายเชิงเป็นปริศนาธรรม คติธรรม สื่อสารถึงความจริงของพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ โดยปรากฏออกมาในงานศิลปะทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ มีทั้งรูปภาพ หรือตัวอักษรที่ใช้เป็นคำอธิบายความหมายของงานจิตรกรรมทั้งหมด ก่อให้เกิดองค์ความรู้แจ่มแจ้งได้ ซึ่งเป็นคุณค่าสูงสุดที่ควรเป็นมรดก มีคุณค่าแก่การศึกษาเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์ การอนุรักษ์ สืบทอด ถิ่นเป็นแบบอย่างในวิถีชีวิตได้เป็นอย่างดี สื่อ

ธรรมเหล่านี้ ได้แก่ คัมภีร์ไบเบิล/หนังสือที่จารึกพระไตรปิฎก ปางพระพุทธรูป ซึ่งมีทั้งหมด 80 ปาง เช่น ปางห้ามญาติ ปางตรัสรู้หรือผจญมาร เป็นต้น เพราะเป็นแหล่งรวบรวมศิลปะด้านการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องดีงาม

การใช้รูปภาพเป็นสัญลักษณ์สื่อแทนการอ่านหนังสือสำหรับบุคคลบางกลุ่ม จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ได้ผล เพราะบ่งบอกเรื่องราวบนเสนาสนะถึงการใช้ชีวิตที่เป็นความฝัน ที่มีทั้งสุข-ทุกข์ปนกันไป และเป็นกุศโลบายในการเข้าถึงกฎแห่งกรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นดั่งกระจกส่องถึงพฤติกรรมของผู้คนในหลายระดับ สามารถศึกษาจากแหล่งโบราณสถาน ให้รู้ถึงคุณค่าของการดำเนินชีวิต ศิลปะจึงเป็นที่มาของนานาปัญหาที่เกิดขึ้นสังคมโลก

งานนวัตกรรมจึงจัดเป็นการสังสมบุญกิริยาวัตถุ ข้อทิฏฐุกรรม บุญสำเร็จด้วยการทำความเห็นให้ถูกต้อง มีปัญญา มีเหตุผล เช่น งานพุทธศิลป์ซึ่งสามารถสื่อถึงการเข้าถึงธรรมทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือประชาชนที่เลื่อมใส ทำตนให้เป็นกัลยาณมิตรต่อตนเองและผู้อื่น เป็นการทำลายความเห็นแก่ตัว มองเห็นความเป็นจริงตามสภาพนั้น ๆ คือการจัดระเบียบความคิดเห็นของมนุษย์อย่างแท้จริง นอกจากนี้ ยังสามารถจัดเป็นธัมมเทศนามัย บุญสำเร็จด้วยการชี้แจงแสดงเหตุผลของการสร้างอันสงฆ์ไว้ในถาวรวัตถุเหล่านั้น สุดท้ายเป็นการฟังธรรมหรือธัมมัสสวนมัย บุญสำเร็จด้วยการฟัง-อ่าน-คิดตามผู้แสดง ซึ่งเป็นการกำจัดนิวรณ์ธรรมที่คอยขัดขวางจิตผู้ฟังธรรมให้ข้ามข้อสงสัย หรือเลิกถือการปฏิบัติธรรมในชั้นสูง ๆ ด้วยอาการแห่งสติสัมปชัญญะ คอยกำกับพร้อมมูลในอิริยาบถทั้งปวงที่แสดงออก

องค์ความรู้ใหม่

ในพุทธนวัตกรรม ทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบว่า เป็นประโยชน์แก่มนุษย์ในสังคมทุกด้าน ทั้งเศรษฐกิจ ชีวิตศาสนา มนุษย์มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และมุ่งให้มนุษย์มีการพัฒนาตนเองมองเห็นสำคัญของชีวิตโดยอาศัยหลักศีลธรรมเข้ามาเป็นเครื่องสอดส่องดูแลอย่างจริงจัง ไม่เพียงแค่วิทยาการให้รู้จักแก่ภายนอกหรือจากตำราอย่างเดียว แต่มีการแสดงออกของตัวบุคคลในสังคมนั้น ๆ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เดียวกัน คือการใช้งานนวัตกรรมของพระพุทธศาสนาให้ถูกต้องตามสิกขาบทหรือพระธรรมวินัย เป็นวัตรปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติของพระสงฆ์ที่จะต้องสร้างสรรค์งานศิลปะทั้งด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม หลังจากพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุทำ “นวัตกรรมวิหาร” หรือการก่อสร้าง พระสงฆ์ได้สร้างสรรค์ลวดลายจิตร ทั้งลวดลายดอกไม้ ลวดลายเถาวัลย์ ลวดลายพันธุ์ไม้มงคล ลวดลายดอกจอกในพระวิหารมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล และได้อำนวยความสะดวกก่อสร้างตลอดทั้งการส่งสอนศิลปะแก่คฤหัสถ์ตามสมควร และได้นำไปเผยแพร่ในที่ต่าง ๆ จนก่อให้เกิดอารยธรรมพุทธศิลป์ทั่วภูมิภาคเอเชีย

สรุป

นวัตกรรม ปกติเป็นงานของชาวบ้าน พระสงฆ์มีหน้าที่อำนาจการหรือควบคุมดูแลให้งานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ดังเช่นพระมหาโมคคัลลานะได้รับมอบหมายจากพระพุทธเจ้าให้เป็นผู้อำนวยการสร้างบุพพารามของนางวิสาขา เรียกภิกษุผู้ทำหน้าที่นี้ว่า นวกัมมัญญา (ผู้อำนวยการก่อสร้าง) บ้าง นวกัมมิกะ (ผู้ดูแลนวัตกรรม) บ้าง หรือนวการ (ผู้ก่อสร้าง) บ้าง เสนาสนะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประสงค์ให้ภิกษุศึกษาคัดเลือก เสนาสนะที่สัปปายะหรือเหมาะสมแก่จริตของตน เช่น ไม้ใหญ่ เกินไป ไม้ไกลเกินไป ไม้ใกล้เกินไปจากหมู่บ้าน สำหรับฝึกฝนอบรมในการพัฒนากาย ใจ มีปัจจัย 4 พร้อมมูล เพื่ออำนวยความสะดวกในการทำหน้าที่ของตนสมบูรณ์ หรือการทำประโยชน์แก่ตนและประโยชน์ต่อสังคม ควบคู่ไปด้วยกันตามความสมัครใจ ซึ่งไม่เป็นการประพฤติด่าช้า คือปล่อยสติให้หลงไปทางใดทางหนึ่งที่เรียกว่า กามตัณหา คือ 1) ความทะยานอยากใน รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส และธรรมารมณ์ 2) ภวตัณหา ความทะยานอยากมีในรูปแบบต่าง ๆ 3) วิวาทตัณหา คือไม่อยากมีไม่อยากเป็นในสิ่งอะไรทั้งปวง หากแต่ทรงแนะนำวิธีการปฏิบัติในชีวิตสมณะอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การวางท่าทีพิจารณาต่อเสนาสนะนั้น ๆ อย่างรอบคอบ ขณะเดียวกันก็ไม่ให้ทั้งการอนุเคราะห์แก่โลกหรือเป็นแบบอย่างต่อการพัฒนาตน โดยไม่เห็นแก่ความลำบากเพื่อสันติสุข สันติภาพในโลกด้วยความรู้แจ้งอย่างแท้จริง

พุทธนวัตกรรมในสมัยพุทธกาล มีเป้าหมายสร้างขึ้นโดยผู้มีจิตศรัทธา เพื่อเป็นสถานที่สะดวกเป็นที่ประกอบกิจของผู้ต้องการที่สังกัดหลักเรือนอยู่ตามสมณะวิสัย แต่ในสมัยปัจจุบัน เนื่องจากการเจริญเติบโตของประชากร และค่านิยมในการที่จะก่อสร้างอาคารของตนให้ดูใหญ่โตอลังการมากกว่าการใช้สอยจริง หรือเป็นการแข่งขันกัน จึงทำให้วัดในสมัยปัจจุบันเกิดขึ้นอย่างมากมาย ซึ่งบางครั้งเสนาสนะต่าง ๆ ก็ใหญ่และมากเกินกว่าการดูแลรักษาของพระภิกษุ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับระหว่างสมัยพุทธกาล และสมัยปัจจุบัน สิ่งปลูกสร้างและอุปกรณ์เครื่องใช้ในศาสนสถาน ได้มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับยุคสมัย ซึ่งไม่ใช่สาระสำคัญ ประเด็นสำคัญคือการดูแลศาสนสถาน อุบาสกในสมัยพุทธกาลมีหน้าที่ในดูแลศาสนสถาน ตั้งแต่การก่อสร้าง ทำนุบำรุง ปฏิสังขรณ์ แต่ปัจจุบันการดูแลส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ ในทัศนะของผู้วิจัย มีความเห็นว่า หน้าที่ดูแลศาสนสถาน จำต้องเป็นของอุบาสก เนื่องจากว่าการให้พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ดูแล จะเป็นเหตุให้พระภิกษุสงฆ์หมิ่นเหม่ต่อการล่วงศีล ไม่ว่าจะเป็นซื้อรับทองและเงิน หรือซื้อแลกเปลี่ยนสิ่งของด้วยทองและเงิน

เอกสารอ้างอิง

- บำรุง สุขพรรณ. (2546). *บทบาทของพระสงฆ์ยุคปฏิรูป*. กรุงเทพมหานคร : สำนักเสริมศึกษาและ
บริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปัญญา เทพสิงห์. (2548). *ศิลปะเอเชีย*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด*.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ช่อระกา.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2548). *การเผยแผ่เชิงรุก*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2545). *พุทธวิธีการสอน*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2545). *พุทธศาสนาจะวิกฤตต้องคิดให้ไกลรู้ให้ทัน*. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.
- _____. (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 11.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาไพฑูริย์ วิบุโล (เลิศฤทธิ์ ธนะกุล). (2551). *การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับเสนาสนะใน
พระพุทธศาสนา. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2531). *เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพมหานคร :
มูลนิธิพุทธธรรม.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย*. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุชีพ ปุณฺณานุภาพ. (2535). *พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนาไทย-อังกฤษ อังกฤษ-ไทย*.
กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์.

บทบาทนักสังคมสงเคราะห์กับการบริการสวัสดิการในโรงพยาบาล*

SOCIAL WORKERS' ROLES IN SOCIAL WELFARE SERVICES IN HOSPITAL

สิทธิพร เกษจ้อย

Sitthiporn Khetjoi

เอนก มูลมา

Anake Moonma

สัจจรักษ์ ไธสงวน

Saccarak Raisanguan

วรชิต ทะสา

Worchat Thasa

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Mahamakut Buddhist University Isan Campus, Thailand.

E-mail: piakealexander@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์กับการให้บริการสวัสดิการในโรงพยาบาล นักสังคมสงเคราะห์เป็นบุคคลผู้ขับเคลื่อนนโยบายรัฐสวัสดิการไปสู่การปฏิบัติสำคัญ โดยมุ่งแก้ไขและพัฒนาสังคมไปในคราวเดียวกัน สังคมสงเคราะห์ถูกจัดให้เป็นศาสตร์หนึ่งในสาขาวิทยาศาสตร์สังคมที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาพฤติกรรมระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ หรือศึกษาปรากฏการณ์เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นสำคัญ ปรัชญาและวิธีคิดของวิชาชีพนี้คือปรัชญามนุษยนิยมที่สอดคล้องกับการเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และปฏิเสธความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ การปฏิบัติการทางสังคมของวิชาชีพสังคมสงเคราะห์มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการปฏิรูปสังคมหรือการให้ความสำคัญกับการปฏิรูปสังคมเป็นลำดับแรก สังคมสงเคราะห์นั้นถือเป็นวิชาชีพที่ส่งเสริมและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการแก้ไขปัญหาความสัมพันธ์ของมนุษย์และระบบทางสังคม โดยงานสังคมสงเคราะห์จะต้องเข้าช่วยเหลือในช่วงเวลาที่ผู้คนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้สิทธิมนุษยชนและความเป็นธรรมทางสังคมจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ค่านิยมของนักสังคมสงเคราะห์จะตั้งอยู่บนพื้นฐานการเข้าใจความแตกต่างด้านพฤติกรรมของปัจเจก

---

*Received: 26 December 2020; Revised: 2 July 2021; Accepted: 16 July 2021

บุคคล ในขณะเดียวกันก็ต้องให้ความนับถือบุคคลทุกกลุ่มในฐานะมนุษย์คนหนึ่งอย่างเท่าเทียมกัน และยอมรับการตัดสินใจของปัจเจกบุคคลด้วย ซึ่งโรงพยาบาลก็เป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในการ บริการสวัสดิการแก่สังคม ดังนั้น เมื่อนักสังคมสงเคราะห์ที่มีบทบาทดูแลปัญหาความเดือดร้อนทางสังคม พร้อมกับสร้างความมั่นคงในชีวิต และช่วยบรรเทาความเดือดร้อนด้านสุขอนามัยได้แล้ว ยังต้องทำงาน ร่วมกับคณะแพทย์พยาบาลและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้นได้ด้วย

คำสำคัญ: นักสังคมสงเคราะห์, โรงพยาบาล, สวัสดิการ

Abstract

This academic article's objective is to convey the roles of social workers and welfare services in hospitals. Social worker is considered a person who drives the welfare state policy into important action by focusing on solving and developing society at the same time. Social work science is classified as one of the branches of social science that aims to study the human-human behavior or to study the phenomena related to the coexistence of human beings. The philosophy and way of thinking of this profession is: the philosophy of humanism, respecting human values and dignity, and denying patronage relationships. The social practice of the social work profession has the essence of social reform or the priority of social reform. Social work is a profession that promotes and supports social change in solving the problems of human relationships and social systems. Social work must come in to help during the time when people interact with their environment. For this reason, human rights and social justice are fundamental to the practice of social work. Social workers' values are based on understanding the differences in individual behavior. At the same time, all groups of people must be respected as human beings equally and to accept the decision of the individual as well. The hospital is a unit that plays an important role in social welfare services. Therefore, when a social worker who has a role to take care of social problems along with creating stability in life and help alleviate the troubles related to health and wellness. They also need to work with doctors, nurses and other staff to improve people's quality of life.

Keywords: Social Workers, Hospital, Social Welfare

บทนำ

ประชาชนทั่วไปมักเข้าใจว่า สังคมสงเคราะห์เป็นการให้ความช่วยเหลือของคนผู้ที่มีฐานะดีช่วยเหลือเงินหรือสิ่งของเครื่องใช้แก่ผู้ที่ยากกว่า หรือมีฐานะยากจน เป็นการทำบุญทำทาน และใครก็สามารถเป็นนักสังคมสงเคราะห์ได้ ไม่จำเป็นต้องเล่าเรียนจนหลักสูตรการศึกษา แต่ในปัจจุบันมีสถาบันการศึกษาหลายแห่ง ได้เปิดทำการเรียนการสอนในหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นต้น รวมทั้งการมีสภานักวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ที่ต้องดูแลและกำกับการทำงานของนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพ ภายใต้พระราชบัญญัติวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ พ.ศ. 2556 ซึ่งทำให้เห็นว่า นักสังคมสงเคราะห์อาสาสมัครหรือผู้ที่อุทิศตนช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถหรือทุนทรัพย์ที่มีอยู่มากมาย ซึ่งใคร ๆ ก็สามารถเป็นได้ นักสังคมสงเคราะห์อาสาสมัครกับนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพนั้นมีความแตกต่างกัน เพราะนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพจะต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ ฝึกฝนและมีจริยธรรมของวิชาชีพตามหลักสูตร ภายใต้การกำกับดูแลของสภาวิชาชีพนักสังคมสงเคราะห์ การที่จะเข้าใจเกี่ยวกับการสังคมสงเคราะห์และงานสังคมสงเคราะห์ จึงควรเข้าใจความหมายของงานสังคมสงเคราะห์

คำว่า การสังคมสงเคราะห์มีผู้ให้คำจำกัดไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

นางลักษณ์ เทพสวัสดิ์ กล่าวว่า การสังคมสงเคราะห์เป็นวิชาการและวิชาชีพที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ โดยมีปรัชญาพื้นฐานเป็นแนวคิดในลักษณะการกุศล (Charity) เป็นการอุทิศตนช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อนตามคำสอนของศาสนา (นางลักษณ์ เทพสวัสดิ์, 2540)

Mary Richmond ผู้คิดค้นทฤษฎีจิตสังคม (Psycho-social Theory) ในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ ให้คำจำกัดความไว้ว่า สังคมสงเคราะห์เป็นกระบวนการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพ โดยการปรับเข้าหากันระหว่างบุคคลต่อบุคคล และระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม (Richmond M., 2563)

Arthur E. Fink ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า การสังคมสงเคราะห์เป็นทั้งศาสตร์และศิลปะของการจัดหา บริการเพื่อช่วยส่งเสริมความสามารถภายในส่วนบุคคลและหน้าที่ทางสังคม (Social Functioning) ของบุคคล ซึ่งใช้กับบุคคลแต่ละคนหรือเป็นกลุ่มก็ได้ คำว่า ศิลปะ (Art) หมายถึง ความเหมาะสมกลมกลืน เข้ากันได้ ส่วนศาสตร์ (Science) หมายถึง รู้หรือองค์ความรู้ (Arthur F., 1947)

Bradford W. Sheafor and Amando Morales กล่าวว่า งานสังคมสงเคราะห์เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ คำกล่าวนี้นี้สะท้อนให้เห็นความสำคัญของการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี เพราะความเป็นศาสตร์ย่อมหมายถึงองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่มีส่วนทำให้ผู้ปฏิบัติมีแนวทางการปฏิบัติงาน ภายใต้กรอบแห่งความคิด

ที่ตนได้รับการเรียนรู้มา ส่วนความเป็นศิลปินนั้น โดยนัยก็คือ ส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานที่เกิดจากประสบการณ์ ความชำนาญต่าง ๆ จนมีลักษณะพิเศษเฉพาะตน ผู้ที่ปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์หรือนักสังคมสงเคราะห์ จะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถเฉพาะตน มีบุคลิกภาพพิเศษเฉพาะ ที่แสดงถึงความเป็นนักสังคมสงเคราะห์ นั่นก็คือ ความสามารถที่ทุกคนยอมรับว่า นักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้ที่มีความสามารถให้ความช่วยเหลือแก่คนอื่นได้เป็นอย่างดีธรรมชาติที่สุดนั้น โดยที่ผู้ได้รับความช่วยเหลือจะไม่เกิดความรู้สึกด้อยในศักดิ์ศรีหรือคุณค่าของความเป็นมนุษย์แต่อย่างใด การที่จะทำให้เกิดความสามารถในการให้ความช่วยเหลือได้อย่างเป็นธรรมชาตินั้น นักสังคมสงเคราะห์จำเป็นต้องมี “ทักษะ” ในการปฏิบัติงาน ซึ่งเกิดขึ้นได้ด้วยความพยายามขวนขวายหาความรู้ และมีความสนใจที่จะเรียนรู้ในสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ พร้อมทั้งนำมาปรึกษาและประยุกต์ใช้ให้บังเกิดผล ฉะนั้น ทักษะจึงเป็นคุณลักษณะสำคัญสำหรับคุณสมบัติพิเศษอย่างหนึ่งของนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพนั่นเอง (Bradford W. Sheafor and Amando Morales, 1980)

ดังนั้น การสังคมสงเคราะห์และการสังคมสงเคราะห์วิชาชีพ คือ การส่งเสริมสนับสนุน การพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การพัฒนาศักยภาพคน ครอบครัว กลุ่ม องค์กร ชุมชน สังคม ในสภาวะแวดล้อม โดยบูรณาการองค์ความรู้ทั้งศาสตร์ ศิลป์ ภูมิปัญญา การจัดการทรัพยากรทางสังคม การส่งเสริมพลังและการพิทักษ์สิทธิ เพื่อคุ้มครอง ป้องกัน บำบัดฟื้นฟู ทั้งกาย จิต สังคม และปัญญา โดยคำนึงถึงคำว่าสิทธิมากกว่าคำว่าการสงเคราะห์ การสงเคราะห์คือการให้ความช่วยเหลือโดยต้องคำนึงและปฏิบัติภายใต้คำว่าสิทธิ เพราะสิทธิเป็นสิ่งที่ยึดโยงกับสวัสดิการ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทุกคน ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย เพราะเป็นเรื่องของความเป็นอยู่ของมนุษย์ทุกคน ดังนั้น การสังคมสงเคราะห์จะต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคม คุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพื่อให้ดำรงตนอย่างอิสระ มีคุณภาพชีวิตที่ดี และร่วมเป็นส่วนหนึ่งทางสังคมภายใต้กรอบมาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพ

นักสังคมสงเคราะห์กับการขับเคลื่อนนโยบายทางสวัสดิการสังคม

การจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทยในอดีต เริ่มจากระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างไม่เป็นทางการของครอบครัว เครือญาติ และชุมชน อันเป็นทุนทางสังคมที่สั่งสมมาเป็นเวลาช้านาน โดยเฉพาะสถาบันทางสังคมหลัก คือ วัด ซึ่งนอกจากจะเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของคนไทยแล้ว ยังเป็นศูนย์กลางการช่วยเหลือหรือสงเคราะห์ผู้ตกทุกข์ได้ยากมาโดยตลอด ต่อมาเมื่อสภาพสังคมไทยปรับเปลี่ยนเป็นชุมชนเมืองและผลิตสินค้าเพื่อการขายมากขึ้น ทำให้จำเป็นต้องเร่งพัฒนาประเทศให้มี

ความเจริญก้าวหน้า ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมไทยมาโดยลำดับ และส่งผลต่อพัฒนาการของระบบสวัสดิการสังคมไทย โดยการจ้ดสวัสดิการสังคมของประเทศไทยในช่วงแรก เป็นการดำเนินงานด้านการช่วยเหลือทางสังคม (Social Assistance) และสังคมสงเคราะห์ (Social Work) ภายใต้ความรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐเป็นหลัก และกลุ่มเป้าหมายแรก ๆ ที่มุ่งให้ความช่วยเหลือคือ คนยากจนและด้อยโอกาสในสังคม ส่วนการจัดระบบสวัสดิการสังคมเริ่มจากข้าราชการเป็นกลุ่มแรก รัฐสวัสดิการ (Welfare State) เกิดขึ้นตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 ในประเทศอังกฤษโดยพยายามนำเสนอความชอบธรรมของการใช้อำนาจรัฐเป็นไปเพื่อรับใช้ประชาชน ในทำนองเดียวกัน พลเมืองภายใต้การปกครองของรัฐจะต้องได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจมาก่อนลำดับแรก

แนวคิดรัฐสวัสดิการได้แพร่สะพัดไปทั่วยุโรปและถูกนำไปปฏิบัติในการจัดการศาสนสถานของคริสต์เพื่อคุ้มครองสำหรับคนยากจนที่อาศัยอยู่ในเมือง หรือชาวนาไร้ที่พึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนผ่านของยุคศักดินา (Feudalism) มาสู่ยุคอุตสาหกรรม (Capitalism) การจัดสวัสดิการของรัฐต่อมาได้ดำเนินการตรากฎหมายคนจน (Poor Law) โดยมุ่งหวังให้เกิดการจัดสรรพื้นที่คนยากจนมีที่อยู่อาศัยและพัฒนาคุณภาพแรงงานเพื่อเข้าสู่สถานประกอบการอย่างเร่งด่วน การจัดสวัสดิการครอบคลุมไปจนถึงกลุ่มวัยแรงงานผ่านการสร้างระบบประกันสังคม (Social Security) จนกระทั่งแนวคิดรัฐสวัสดิการเกิดผลอย่างรูปธรรมภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ด้วยแนวคิดของ Keynes ผ่านนโยบาย New Deal จนกลายมาเป็นต้นแบบของรัฐสวัสดิการทั่วโลก (McGee, M., 2005; วรวิทย์ เจริญเลิศ, 2555) สำหรับประเทศไทยมีการดำเนินการจัดระบบรัฐสวัสดิการ โดยการควบคุมของรัฐผ่านการนำนโยบายไปปฏิบัติอ้างอิงกับสังคมแรงงาน (Wage Workers Model) ความมุ่งมั่นของรัฐบาลไทยจึงมุ่งให้ความสำคัญกับการเร่งความเติบโตให้ภาคเกษตรกรรมให้มีรายได้สูง (High Income) การสร้างระบบประกันสังคมที่มั่นคง (Social Security) และการคุ้มครองทางสังคม (Social Protection) (Bradford W. Sheafor and Amando Morales, 1980) ดังจะพบว่าในปี พ.ศ. 2536 ได้มีการกำหนดนโยบายรัฐสวัสดิการ ได้แก่ (1) โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยการออกเงินกู้ให้หมู่บ้านทั่วประเทศเพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ (2) โครงการสวัสดิการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และ (3) โครงการสวัสดิการประชาชนด้านการรักษาพยาบาลสำหรับผู้มีรายได้น้อย เป็นต้น และปัจจุบันโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐก็นับเป็นการสังคมสงเคราะห์ประการหนึ่ง (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2563) ดังนั้น จะเห็นได้ว่า มิติที่เกี่ยวกับการทำงานด้านนโยบายสาธารณะจึงมีความซับซ้อนเชิงประเด็นการจัดสวัสดิการและอำนาจหน้าที่ของหน่วยปฏิบัติงานเพื่อการบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปทิศทางเดียวกัน (อิงฟ้า สิงห์น้อย และรัฐชาติ ทัศนัย, 2561) อย่างไรก็ตาม การจัดบริการสวัสดิการสังคมอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่แตกต่างกันไป โดยกลุ่มประเทศเสรีนิยมประชาธิปไตย เชื่อว่าควรปล่อยให้กลไกตลาดทำหน้าที่จัดระบบ

สวัสดิการสังคม รัฐให้ประชาชนรับผิดชอบดูแลสวัสดิการของตนเอง รัฐจะเข้ามาทำหน้าที่ดูแลจัดสวัสดิการเฉพาะกลุ่มประชาชนที่ไม่สามารถดูแลตนเองได้ โดยสร้างเครื่องมือทดสอบความจำเป็น (Means test) ขึ้นมา มีการจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งให้กับหน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อให้เกิดการกระจายบริการสวัสดิการสังคมให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ขณะที่กลุ่มประเทศสังคมนิยมส่วนหนึ่งเชื่อว่ารัฐควรมีหน้าที่จัดสรรทรัพยากรบริการสวัสดิการสังคม ให้กับประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน และเป็นธรรม รัฐในฐานะผู้ปกครองไม่ให้บริการสวัสดิการสังคมเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล บริการของรัฐในลักษณะนี้คำนึงถึงความเสมอภาคของคนทุกคนในสังคมที่พึงได้รับการบริการจากรัฐ จากความเชื่อดังกล่าว จึงส่งผลให้สวัสดิการสังคมของแต่ละประเทศแตกต่างกันไป (จินตนา รอดอารมณ์, 2554)

นักสังคมสงเคราะห์ (Social Worker) นับว่าเป็นบุคคลผู้ขับเคลื่อนนโยบายรัฐสวัสดิการไปสู่การปฏิบัติสำคัญ โดยมุ่งแก้ไขและพัฒนาสังคมไปในเวลาเดียวกัน ค่านิยมของนักสังคมสงเคราะห์จึงขึ้นอยู่กับพื้นฐานการเข้าใจพฤติกรรมของบุคคล ว่ามีความแตกต่างกัน ในเวลาเดียวกัน ต้องให้ความนับถือบุคคลทุกกลุ่มในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง และให้ตัดสินใจด้วยตนเอง (Confidentiality) เมื่อได้รับคำแนะนำอย่างเหมาะสม นักสังคมสงเคราะห์ต้องรักษาความลับทุกประการของผู้รับบริการ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง นอกจากนี้ ต้องปฏิบัติหน้าที่อย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม ตามจรรยาบรรณแบบพุทธศาสนา และค่านิยมทางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ (พระชยานันท์พนฺธิ และบัณฑิตกา จารุมา, 2560) การสังคมสงเคราะห์ จึงเป็นศาสตร์ เป็นศิลป์ และวิชาชีพ ในอันที่จะดำเนินการ เพื่อป้องกันและแก้ไขช่วยเหลือผู้ที่ประสบความเดือดร้อนต่าง ๆ ซึ่งไม่สามารถจะช่วยเหลือตนเองได้ ให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเองต่อไป ทั้งนี้ โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ เพื่อช่วยบรรเทาความต้องการและปัญหาทั้งของเอกชน กลุ่มชน และชุมชน โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific method) จุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ ช่วยเขาเพื่อให้เขาช่วยตนเองได้ (Help them to Help themselves) การสังคมสงเคราะห์อยู่บนพื้นฐานการให้ความซื่อสัตย์ เสียสละ มีคุณธรรม ปราศจากอคติ เคารพในศักดิ์ศรีและรักษาความลับของผู้รับบริการ และอยู่ในกรอบวัฒนธรรมอันดีงาม จะนำไปสู่การสร้างงานสังคมสงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันได้แก่ 1) สังคมสงเคราะห์ทั่วไป เป็นการให้บริการกับปัญหาของผู้รับบริการ ตั้งแต่เด็กจนถึงวัยชรา โดยจะมีสถานสงเคราะห์สำหรับผู้ที่มิมีปัญหาในวัยต่าง ๆ หน่วยงานที่ปฏิบัติงานโดยตรง ได้แก่ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นต้น 2) สังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ฝ่ายกาย และทางจิตเวช หรือในปัจจุบันเรียกว่า สังคมสงเคราะห์สุขภาพ เป็นการให้บริการกับผู้รับบริการที่เป็นผู้ป่วย แต่มีปัญหาทางด้านอื่น ๆ เช่น ปัญหาทางด้านสังคม อารมณ์และจิตใจ นอกเหนือจากปัญหาความเจ็บป่วย หน่วยงานที่ปฏิบัติงานในด้านนี้

ได้แก่ โรงพยาบาล ศูนย์บริการสาธารณสุข เป็นต้น 3) สังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม เป็นการให้บริการกับผู้รับบริการที่เป็นผู้ต้องขัง เป็นผู้อยู่ในภาวะภาคทัณฑ์ เป็นผู้อยู่ในสถานกักกัน เพื่อให้บริการกับปัญหาทางด้านสังคม อารมณ์ จิตใจ การฝึกอาชีพ การเตรียมตัวหรือตั้งต้นที่จะประกอบอาชีพใหม่ ภายหลังการถูกจองจำ หน่วยงานที่ปฏิบัติงานด้านนี้ ได้แก่ กรมราชทัณฑ์ สถานกักกันต่าง ๆ ศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง เป็นต้น 4) สังคมสงเคราะห์ทางการศึกษา เป็นการให้บริการที่เป็นนักเรียนนักศึกษาที่มีปัญหาทางการเรียน การปรับตัว ปัญหาทางครอบครัว งานสังคมสงเคราะห์ในลักษณะนี้ จะอยู่ในหน่วยงานลักษณะของโรงเรียนและสถานบันการศึกษา เป็นต้น 5) สังคมสงเคราะห์ทางด้านสวัสดิการแรงงาน เป็นการให้บริการด้านผู้รับบริการ ที่เป็นผู้ใช้แรงงาน นักสังคมสงเคราะห์จะเป็นตัวกลางในการประสานงานระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ดูแลสวัสดิการสวัสดิภาพของลูกจ้าง พัฒนาความสามารถเพื่อศักยภาพในการทำงานของลูกจ้าง หน่วยงานที่ให้บริการหรือที่มือนักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติงานด้านนี้ได้แก่ หน่วยงานประเภทโรงงาน บริษัท หรือรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น 6) งานสังคมสงเคราะห์ด้านเด็ก เยาวชน และครอบครัว การปฏิบัติงานด้านเด็ก เยาวชน และครอบครัว จำเป็นต้องมีความเชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วม ทั้งในส่วนของ การป้องกัน ส่งเสริม และการฟื้นฟูสภาพเด็ก เยาวชน และครอบครัว เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญ มิใช่เพียงด้านการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เท่านั้น แต่รวมถึงการพัฒนาในมิติอื่น ๆ ของวิชาชีพต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย เพราะเขาเหล่านี้ คือ “ผู้ใหญ่ในวันหน้า” “คือความหวังของสังคม” และ “ครอบครัวเป็นสถาบันแรก สถาบันที่สำคัญที่สุดของมนุษย์” ทั้งกลุ่มเป้าหมาย และสถาบันนี้ต่างเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่ถูกให้ความสำคัญตาม (ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (ยศวดี อยู่สุข, 2561)

การสังคมสงเคราะห์ในโรงพยาบาลและหน่วยบริการสุขภาพ (Social Work in Hospital and Healthcare Center)

การสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ที่เริ่มมีตำแหน่งนี้ เมื่อ ค.ศ. 1895 ที่ลอนดอน สหราชอาณาจักร ในครั้งนั้นไม่ได้เรียกว่า social worker แต่เรียกว่า hospital almoner ที่โรงพยาบาล the Royal Free Hospital Mary Stewart ที่ได้รับการจ้างงานให้ทำหน้าที่ social almoner ในโรงพยาบาลแห่งนี้ เธอมีหน้าที่ตรวจสอบทบทวนการเข้ามาเป็นคนไข้ และรับคนไข้ที่พิจารณาแล้วว่าตรงกับการให้บริการของโรงพยาบาล ยังมีหน้าที่รองในเรื่องการส่งต่อ (refer) ผู้ป่วยไปรับบริการในหน่วยบริการอื่นที่เหมาะสม และมีหน้าที่ตัดสินใจว่าผู้ป่วยคนใดสมควรที่จะได้เข้ารับบริการ ผลงานของเธอได้รับการพิจารณาว่าเป็นประโยชน์ ทว่าองค์กร (Charity Organization Society – COS) ที่ลอนดอนปฏิเสธที่

จะต่อสัญญา จนกว่าโรงพยาบาลจะตกลงที่จะยอมจ่ายเงินเดือน อย่างน้อยสมทบเป็นส่วนหนึ่ง ซึ่งในที่สุดแพทย์สองท่านที่บริหารโรงพยาบาล ยอมที่จะจ่ายเงินเดือนร่วมกับ COS ฝ่ายละครึ่งหนึ่งให้กับ Mary Stewart นับตั้งแต่นั้นมา social almoner กลายเป็นนักวิชาชีพ โดยในปี ค.ศ. 1905 โรงพยาบาลจ้าง social almoners เพิ่มอีก 7 ตำแหน่ง ในปี ค.ศ. 1906 มีสภาวิชาชีพ เรียกว่า Hospital Almoners' Council ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น สถาบัน เรียกว่า the Institute of Hospital Almoners ทำหน้าที่ฝึกอบรมบรรดา almoners ต่อมา สถาบันยังรับผิดชอบต่อการขยายขอบเขตการดำเนินงาน เพิ่มการหน้าที่มากขึ้น อาทิ การป้องกันความเจ็บป่วย เป็นต้น

สำหรับในสหรัฐอเมริกา นักสังคมสงเคราะห์ (social worker) คนแรกที่ทำงาน ในโรงพยาบาล Massachusetts General Hospital เป็นเวลา 10 ปี หลังจาก Mary Stewart ได้รับการจ้างงานครั้งแรกที่ลอนดอน คือ Garnet Pelton แต่เธออยู่ในตำแหน่งไม่นาน เพียงแค่หกเดือน และ Ida Cannon เข้ามาทำหน้าที่แทน โดยอยู่ยาวนานถึง 40 ปี โดย Cannon ได้บันทึกไว้ว่า “เป็นมิตรภาพที่ยืดเยื้ออย่างแนบแน่นระหว่าง English almoners และ medical social workers ของสหรัฐอเมริกา” (กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดูล, 2562) Ida Cannon ทำงานเป็นพยาบาลอยู่สองปี และได้เข้าเรียนสังคมวิทยาที่มหาวิทยาลัยมินเนโซตา ได้มีโอกาสฟังการบรรยายของ Jane Addams ที่มีแนวคิดแบบปฏิรูปสังคม (Social Reform) รวมทั้งนายแพทย์ Richard Cabot ซึ่งมีพื้นฐานการศึกษาด้านปรัชญา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปรัชญาสังคมปฏิบัตินิยม (Social Pragmatism) แล้วต่อมาเปลี่ยนสายมาศึกษาด้านการแพทย์ Dr. Richard Cabot สนับสนุน Cannon ในการทำงานสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์อย่างมีพื้นฐานความเข้าใจทางสังคมการแพทย์ ยิ่งไปกว่านั้น Dr. Cabot ยังได้สนิทสนมกับประธานาธิบดี Theodore Roosevelt และ Jane Addams (Jane Addams เป็นที่ปรึกษาประธานาธิบดีถึงสองท่าน คือ Woodrow Wilson และ Theodore Roosevelt) Dr. Cabot เห็นว่า ศาสตร์ทางการแพทย์และสังคมสงเคราะห์ มีความเชื่อมโยงกันอย่างลึกซึ้ง นักสังคมสงเคราะห์มีหลายสิ่งหลายอย่างที่แพทย์ไม่มีหรือไม่ค่อยจะมี นักสังคมสงเคราะห์เหมือนคนที่จะแปลข้อมูลข่าวสารทางการแพทย์ไปสู่ผู้ป่วย และครอบคลุมความสำเร็จของสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ในโรงพยาบาล Massachusetts General Hospital ทำให้ขยายบทบาทความสำคัญไปยังโรงพยาบาล อื่น ๆ (กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดูล, 2562)

บทบาทของสังคมสงเคราะห์ในโรงพยาบาลและหน่วยบริการสุขภาพ

การสาธารณสุข เป็นพื้นที่การปฏิบัติงานพิเศษที่หลากหลายวิชาชีพเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งผู้ปฏิบัติงานในเชิงคลินิก อาทิ แพทย์ นักสังคมสงเคราะห์คลินิก พยาบาล นักสุขศึกษา นักอาชีว

อนามัยและความปลอดภัย และผู้ปฏิบัติงานที่ไม่ใช่คลินิก อาทิ นักระบาดวิทยา ผู้บริหาร และผู้กำหนดนโยบาย นักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่สำหรับการปฏิบัติงานสาธารณสุขร่วมกับวิชาชีพอื่น เพราะวิชาชีพต่าง ๆ ได้มีการแบ่งปันค่านิยม ทฤษฎีและวิธีการปฏิบัติที่มีความเหมือนกันและคล้ายคลึงกัน นักสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ทำงานกับผู้ป่วยและครอบครัว เพื่อช่วยให้ปรับตัวกับความเจ็บป่วยกะทันหัน ความเจ็บป่วยรุนแรง หรือบาดแผลทางใจ นักสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์จะทำหน้าที่ดำเนินการกับประชาชน โดยการส่งเสริม การป้องกันและดำเนินการจัดการกับสาเหตุของปัญหาสุขภาพต่าง ๆ นักสังคมสงเคราะห์จะใช้ความชำนาญการที่มีฐานมาจากแนวคิดบุคคลในสภาวะแวดล้อมเพื่อการประสานความเชื่อมโยงแนบแน่นกับตัวกำหนดทางพฤติกรรมสังคม การปฏิบัติการในสภาวะแวดล้อมที่แตกต่างหลากหลายและมีบทบาทอย่างมากมาย ทั้งในเชิงการออกแบบบริการ การจัดบริการ และการประเมินผลการบริการ นักสังคมสงเคราะห์จะอำนวยความสะดวกเชื่อมโยงระหว่างระบบองค์กรและนักวิชาชีพ เพื่อให้เกิดการปรับปรุงบริการสุขภาพสำหรับทั้งปัจเจกบุคคลและกลุ่มประชากรในวงกว้าง นักสังคมสงเคราะห์ทำงานด้วยความร่วมมือร่วมใจระหว่างสหวิชาชีพในระดับต่าง ๆ นักสังคมสงเคราะห์ถือเป็นส่วนหนึ่งของการออกแบบบริการสุขภาพ ทั้งนี้ วิชาชีพสังคมสงเคราะห์มีศูนย์รวมสำคัญสองด้าน คือ (1) การส่งเสริมสถาบันทางสังคมในการตอบสนองความต้องการจำเป็นของมนุษย์ และ (2) การส่งเสริมการหน้าที่ทางสังคมของปัจเจกบุคคล เนื่องจากของสังคมสงเคราะห์ยังรวมไปถึงภาระงานที่ไม่ได้อยู่ในหน่วยบริการสุขภาพโดยตรงด้วย เช่น ชุมชน มหาวิทยาลัย และหน่วยงานรัฐบาลอื่น ๆ เนื้องานยังครอบคลุมกว้างขวางไปถึงการพัฒนา นโยบาย การวางแผนโครงการ การให้การศึกษาชุมชนและการคัดกรอง หรืองานวิจัย ในหน่วยงานระดับมหภาคเหล่านี้ นักสังคมสงเคราะห์จะทำงานร่วมมือกับวิชาชีพอื่น รวมทั้งผู้กำหนดนโยบาย เจ้าหน้าที่ที่มาจากการเลือกตั้ง บุคลากรของคณะ มหาวิทยาลัย ผู้บริหาร และสมาชิกชุมชน บทบาทหลักของนักสังคมสงเคราะห์สุขภาพหรือนักสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ คือ การปฏิบัติต่อบุคคลแบบองค์รวม ทั้งนี้อาจครอบคลุมทั้งระดับคลินิกและระดับบริหารจัดการ สังคมสงเคราะห์เป็นการเติมเต็มการหน้าที่ที่สำคัญในแนวคิดชีวิตจิตสังคมเพื่อการบริการสุขภาพ แม้ว่าการจัดการบริการสุขภาพนั้น มีความท้าทายทั้งในเชิงการเงินงบประมาณ (กิตติพัฒน์ นนทปัทมเดช, 2562)

ความสำคัญของนักสังคมสงเคราะห์ในการบริการสวัสดิการในโรงพยาบาลและหน่วยบริการสาธารณสุข

สภาพสังคมปัจจุบันเป็นที่รับรู้กันดีว่า เป็นช่วงเวลาที่ประชาชนประสบกับปัญหาความเดือดร้อนหลายอย่าง เช่น ด้านเศรษฐกิจค่าครองชีพ หาเงินได้ไม่พอกับค่าใช้จ่าย การตกงานไม่มีรายได้เกิด

ความเครียดในจิตใจ มีความเห็นต่างระหว่างกัน ครอบครัวไม่มีเวลาให้กัน มีปัญหาสังคมต่าง ๆ หลากอย่าง ซึ่งกระทบต่อความสงบสุขและความมั่นคงในชีวิตของประชาชนทุกคน และจะรุนแรงขึ้นเมื่อประชาชนอ่อนแอลงหรือเมื่อเจ็บป่วย โดยทั่วไปการเจ็บป่วยจะสร้างความลำบากและปัญหาความเดือดร้อนให้กับชาวบ้านและประชาชนได้หลายอย่างตามมา เช่น 1) มีความกังวลเครียดกลัวไม่หาย กลัวตาย ความพิการ กลัวถูกรังเกียจ 2) ต้องใช้เงินมีค่าใช้จ่ายสูงขึ้น เสียเงินทอง ค่าเดินทาง ค่ากิน ค่าอยู่ในระหว่างการเจ็บป่วย โดยเฉพาะผู้ที่เงินน้อย ๆ จะพบกับความยากลำบากและเดือดร้อนมากยิ่งขึ้น 3) ต้องใช้เวลาวนวนกับการตรวจรักษาโรค ชีวิตปกติเปลี่ยนไป 4) ถ้าต้องนอนโรงพยาบาลก็ต้องไปอยู่ในที่ที่ไม่คุ้นเคย ไม่สะดวกเหมือนบ้าน อยู่อาศัยกับคนแปลกหน้า ไม่เป็นส่วนตัว 5) เมื่อต้องพักรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล ญาติพี่น้องต้องพบกับความลำบาก ต้องมาอยู่เฝ้ามาเยี่ยม อาจทำให้เสียรายได้ ภาระที่เคยทำที่บ้านเช่นการดูแลครอบครัวเลี้ยงเด็ก ไม่สามารถทำได้ 6) มีประชาชนจำนวนไม่น้อยเลยที่เมื่อเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง ต้องรักษาต่อเนื่อง แต่ไม่สามารถรักษาอย่างต่อเนื่องได้ ด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ ที่ประชาชนแต่ละคนมีอยู่ 7) มีปัญหาความเดือดร้อนเพิ่มจากเดิมที่ประชาชนมีอยู่แล้ว เช่น ไม่มีใครดูแลช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ มักจะรุนแรงขึ้น และ 8) คนที่เจ็บป่วยโรคที่สังคมรังเกียจจะเป็นทุกข์มากขึ้น เป็นต้น

เมื่อเจ็บป่วยหรือต้องการการดูแลด้านสุขภาพในโรงพยาบาลต่าง ๆ ได้มีการจัดบริการเพื่อการช่วยเหลือดูแลความเดือดร้อนของประชาชน ที่เกี่ยวข้องกับการเจ็บป่วย โดยมอบหมายให้นักสังคมสงเคราะห์ด้านสวัสดิการสังคม เป็นตัวแทนโรงพยาบาลทำหน้าที่ดังกล่าว ซึ่งในการทำงานเกี่ยวกับความเดือดร้อนของประชาชน ที่เข้ามารักษาตัวในโรงพยาบาลมักพบว่า

1) ประชาชนไม่ค่อยทราบว่า รัฐมีสวัสดิการหลายอย่างจัดให้กับประชาชน เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ในฐานะเป็นคนไทยและมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

2) ประชาชนยังไม่เข้าใจสิทธิที่ตัวเองต้องได้รับ บางคนใช้สิทธิตัวเองไม่ถูก ทำให้ขาดโอกาสของชีวิต

3) ประชาชนบางคนยังว่าเหว ไม่ค่อยเข้าใจขั้นตอนต่าง ๆ เมื่อมาโรงพยาบาล และเมื่อมีปัญหาอยากได้รับคำแนะนำ ต้องการผู้ช่วยหาทางออกให้กับปัญหาที่มีอยู่

4) ประชาชนที่มีปัญหาความเดือดร้อนจากการเจ็บป่วย มักมีหลายปัญหาที่ซับซ้อนการเข้ามาทำให้ความลำบากในการดำรงชีวิตมากขึ้น

5) ประชาชนไม่รู้แหล่งให้ความช่วยเหลือ ไม่กล้าที่จะเข้าไปติดต่อความช่วยเหลือ เป็นต้น เมื่อประชาชนเข้ามาใช้บริการในโรงพยาบาล โรงพยาบาลต่าง ๆ จะแบ่งหน้าที่ แต่ก็จะมีมือเกื้อหนุนดูแลประชาชน โดยทางด้านการแพทย์มีหลักการว่า สุขภาพประชาชนจะถือว่าเป็นสุขภาพที่ดีได้นั้น ต้องดี

ให้ครบทุกด้านคือ ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงไม่เจ็บป่วย จิตใจสดชื่นแจ่มใส ไม่มีปัญหาความเดือดร้อนในการดำรงชีวิตอยู่ ถ้ามีก็ได้รับการแก้ไขโดยเร็ว มีหลักประกันความมั่นคงในชีวิต จึงเป็นความตั้งใจของโรงพยาบาลทุกแห่ง ที่พยายามจะดูแลสุขภาพของประชาชนให้เป็นไปอย่างถูกหลักการ มีความครบถ้วน

เมื่อประชาชนเข้ามารักษาหรือรับบริการสุขภาพในโรงพยาบาล จะมีบริการดูแลทางด้านปัญหาทางสังคมและบริการด้านความเดือดร้อนต่าง ๆ ให้กับประชาชนด้วย ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับด้านสุขภาพอนามัยมีหลายอย่าง ปัญหานี้จะส่งผลเสียต่อสุขภาพอนามัยและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน และปัญหาเหล่านี้ก็ทำให้สุขภาพประชาชนแย่ลงด้วย องค์การอนามัยโลกได้จัดกลุ่มปัญหาความเดือดร้อนทางสังคม ไว้ดังนี้

ปัญหาครอบครัว	เช่น การทะเลาะเบาะแว้ง ทะพุดกัน แยกกันอยู่นอกใจกัน ไม่รับผิดชอบ อายาร้างกัน ไม่ลงรอยกัน ปัญหาด้านการเลี้ยงดู ความเข้าใจ ความรัก ความอบอุ่นในครอบครัว พี่น้องไม่ถูกกัน
ปัญหาเกี่ยวกับการดูแลผู้เจ็บป่วย คนพิการ คนแก่และเด็กในครอบครัว	เช่น การดูแลพ่อแม่ญาติที่ป่วยใช้ทุพพลภาพ ไม่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองได้ ทำให้เป็นภาระลำบาก หรือเกิดความไม่สามารถที่จะดูแลผู้ป่วย จนเกิดความเครียด
ปัญหาเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย	เช่น ที่อยู่อาศัยที่สภาพไม่ดี ไม่มีที่อยู่
ปัญหาขัดแย้งกับผู้อื่น	เช่น แยกตัวออกจากสังคม ไม่ยอมคบคนอื่น
ปัญหาด้านการเงิน	เช่น ไม่มีทุนทรัพย์สำหรับการใช้จ่าย เงินไม่พอเป็นหนี้
ปัญหาทางการศึกษา	เช่น จัดการศึกษาไม่อุปสรรคในการศึกษาไม่ต่อเนื่องจากอุปสรรคต่าง ๆ
ปัญหาด้านการประกอบอาชีพ	เช่น ตกงาน อุบัติเหตุจากการทำงาน ถูกกดขี่ค่าแรง หรือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการทำงาน
ปัญหาด้านกฎหมาย	ได้แก่ การเป็นคดีความทางกฎหมาย การฟ้องร้องเป็นคดีความต่าง ๆ

ปัญหาเกี่ยวกับบุคคลที่เป็นอุปสรรคต่อการดูแลสุขภาพ	เช่น ขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดสิ่งที่เชื่อและสนับสนุนให้มารับการรักษาพยาบาลต่อเนื่องหรือเข้ารับการรักษา
ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นภัยคุกคามต่อสุขภาพ	เช่น อุบัติเหตุ ภัยพิบัติ ภัยสงคราม การก่อการร้าย อันตรายจากสารเคมี เป็นต้น
ปัญหาด้านความเชื่อและวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดปัญหา ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ปัญหาทางสังคมอื่น ๆ	เช่น ค่าประเพณี สิ่งเสพติด ตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ การตั้งครรภ์ไม่พร้อม แรงงานทาส การทอดทิ้งเด็ก คนแก่ เด็กผู้พิการ เป็นต้น

ปัญหาเหล่านี้ เป็นปัญหาที่มีความหลากหลาย ที่สมควรได้รับการช่วยเหลือดูแลจากโรงพยาบาล เพื่อที่จะให้ประชาชนหายจากการเจ็บป่วยอย่างครบวงจร โรงพยาบาล จึงจัดหน่วยบริการสวัสดิการสังคม/สังคมสงเคราะห์ ทำหน้าที่ดูแลปัญหาความเดือดร้อนทางสังคม ร่วมสร้างความมั่นคงในชีวิต และช่วยเหลือเรื่องความเดือดร้อนที่เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย โดยเป็นหน่วยบริการที่นักสังคมสงเคราะห์ทำงานกับแพทย์พยาบาลและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ เพื่อให้บริการด้านสุขภาพที่มุ่งเติมเต็มคุณภาพชีวิตให้กับประชาชน (กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ, 2562)

หน่วยงานบริหารสวัสดิการสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ในโรงพยาบาล จะทำหน้าที่เป็นหน่วยบริการดูแลความเดือดร้อนและปัญหาทางสังคมให้ประชาชน หน้าที่ของหน่วยบริการสวัสดิการสังคม คือ

- 1) ให้บริการดูแลช่วยเหลือทางสังคม ให้แก่ผู้ประสบปัญหาความเดือดร้อนเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมป้องกันโรค รวมทั้งการฟื้นฟูสมรรถภาพต่าง ๆ
- 2) จัดบริการเพื่อคุ้มครองพิทักษ์สิทธิของผู้ป่วยและประชาชน และสร้างเครือข่ายการคุ้มครองสิทธิประชาชน
- 3) ให้บริการดูแลปัญหาความเดือดร้อนในช่วงที่มีเหตุการณ์ฉุกเฉิน ภัยพิบัติ
- 4) จัดหาทรัพยากรแหล่งให้การช่วยเหลือ สนับสนุนความเข้มแข็งและอยู่ดีมีสุข ในการดำรงชีวิตของประชาชน
- 5) จัดการเฝ้าระวังทางสังคม จับตามองสิ่งที่อาจเกิดเป็นปัญหา/ความเดือดร้อนในอนาคต มองสัญญาณอันตรายทางสุขภาพและสังคม เช่น การทอดทิ้งผู้ป่วย ทอดทิ้งเด็ก การขาดการรักษา การตั้งท้องเมื่อไม่พร้อม

นักสังคมสงเคราะห์ในโรงพยาบาล คือ ผู้ที่จัดเป็นส่วนหนึ่งของทีมผู้ให้การรักษาทางการแพทย์ เป็นหนึ่งในทีมสหวิชาชีพที่มีสำคัญในการประสานระหว่างทีมงานผู้รักษา องค์กรต่าง ๆ ครอบครัวของผู้ใช้บริการที่มีความหลากหลาย ที่ประสบปัญหาต่าง ๆ เช่น แหล่งทรัพยากร เงิน สิ่งของและสวัสดิการของรัฐ ทั้งภายในและภายนอกหน่วยงาน ในด้านการรักษาพยาบาล การดำเนินชีวิต ซึ่งงานบริการด้านสวัสดิการสังคมและงานสังคมสงเคราะห์ในโรงพยาบาล มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มผู้ใช้บริการหรือกลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลาย เช่น การให้บริการด้านสวัสดิการด้านการรักษากับหญิงที่ตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์และไม่พร้อม การให้บริการสวัสดิการด้านการรักษาและคุ้มครองกับกลุ่มเด็กและสตรีที่ได้รับผลกระทบจากการความรุนแรง กลุ่มผู้ป่วยยาเสพติดและการให้บริการสวัสดิการด้านการรักษา บำบัดฟื้นฟูผู้ใช้บริการด้านจิตเวช โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความรู้และบริการเกี่ยวกับหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า นักสังคมสงเคราะห์จึงต้องดำเนินการให้ประชาชนมีหลักประกันสุขภาพตามสิทธิที่พึงได้รับ บริหารจัดการการพิทักษ์สิทธิและคุ้มครองผู้รับบริการด้านสาธารณสุขตามสิทธิที่พึงได้ตามกฎหมาย และรับเรื่องราวแก้ไขปัญหาข้อร้องเรียน และการเจรจาไกล่เกลี่ย เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงบริการสาธารณสุขตามสิทธิอย่างเหมาะสม

สรุป

งานสวัสดิการสังคมในโรงพยาบาล จะมีนักสังคมสงเคราะห์ทำหน้าที่เป็นตัวแทนเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาล ที่คอยดูแลปัญหาความเดือดร้อน ที่มีผลกระทบหรือเกี่ยวข้องกับสุขภาพและการเจ็บป่วยของประชาชน ทำหน้าที่ทั้งในโรงพยาบาลเมื่อประชาชนมาใช้บริการในโรงพยาบาล และออกไปทำหน้าที่ในชุมชนร่วมกับประชาชน นักสังคมสงเคราะห์จะช่วยทำหน้าที่ช่วยเหลือทางลดความเดือดร้อนทางสังคม ที่ทำให้การเจ็บป่วยของประชาชนต้องพบกับความยุ่งยากมากขึ้น ให้บรรเทาเบาบางลง เพิ่มความสงบสุขในการดำเนินชีวิตให้กับประชาชนให้มากขึ้น งานสวัสดิการสังคมในโรงพยาบาล จะเน้นการคุ้มครองสิทธิ แก้ไขความเดือดร้อนป้องกัน เฝ้าระวังปัญหาทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ รวมทั้งการจัดบริการเพื่อการฟื้นฟู พัฒนา ส่งเสริมให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข สามารถปรับตัวเข้ากับระบบสังคม รวมทั้งสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีคุณค่าของความเป็นมนุษย์ มุ่งส่งเสริมสวัสดิภาพของบุคคลในสังคม ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขตามอัตภาพ เป็นบริการที่จัดโดยความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ จัดให้ตามความต้องการและสิทธิของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. (2562). *คู่มือจิตอาสาสมัครสาธารณสุข : ในโรงพยาบาลศูนย์และโรงพยาบาลทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงสาธารณสุข.
- กิตติพัฒน์ นนทปัทมดล. (2562). บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review) Handbook of Health Social Work. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์*, 27(2), 228-253.
- จินตนา รอดอารมณ์. (2554). ความพึงพอใจของผู้สูงอายุต่อการจัดสวัสดิการสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองกิว อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี. ใน *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ*. มหาวิทยาลัยบูรพา จังหวัดชลบุรี.
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. (2540). *ทฤษฎีและการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระชนานันท์ และบัณฑิตา จารุมา. (2560). นักสังคมสงเคราะห์ : ผู้แก้ไขปัญหาความต้องการของมนุษย์. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทัศน์*, 13(2), 135-143.
- ยศวดี อยู่สุข. (2561). นักสังคมสงเคราะห์ในกระแสการเปลี่ยนแปลงศตวรรษที่ 21 : บทบาทที่ท้าทายต่อการพัฒนาเด็กเยาวชนและครอบครัว. *วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 26(2), 159-167.
- วรวิทย์ เจริญเลิศ. (2555). *ประเทศไทยกับแนวคิดรัฐสวัสดิการ : ก้าวข้ามประชานิยม*. เชียงใหม่ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2561). *มาตรการสวัสดิการแห่งรัฐนวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน*. เรียกใช้เมื่อ 21 ตุลาคม 2563 จาก <http://spm.thaigov.go.th/>.
- อิงฟ้า สิงห์น้อย และรัฐชาติ ทัศนัย. (2561). นโยบายสาธารณะ: การบริหารและการจัดการภาครัฐ. *วารสารสันติศึกษาปริทัศน์ มจร*, 6(1), 610-623.
- Arthur F. (1947). *The Field of Social Work*. New York : Holt Rinehart and Winston.
- Bradford W. Sheafor and Amando Morales. (1980). *Social Work : A Profession of Many Face*. Boston : Allyn and Bacon Inc.
- McGee, M. (2005). *Economic-in terms of The Good, The Bad and The Economist*. Melton. Australia : IBID Press.
- Richmond M. (1922). *What is social case work*. New York : Russel Sage Foundation. เรียกใช้เมื่อ 27 ตุลาคม 2563 จาก https://www.dsdw.go.tj/organization/t_goal_php.

พุทธวิธีปลูกฝังลักษณะนิสัยที่เป็นสัมมาทิฐิแก่สังคม*

BUDDHIST METHODS OF CHARACTERISTIC CULTIVATION

IN RIGHT ATTITUDE FOR SOCIETY

กัลฐิพร ชัยประทานพงษ์

Karnthibhorn Chaipratpanpong

พระมหาดาวสยาม วชิรปณฺโญ

Phramaha Daosayam Vajirapanno

พระมหามิตร ฐิตปณฺโญ

Phramaha Mit Thitapanyo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand.

E-mail: kandaporn@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพุทธวิธีปลูกฝังลักษณะนิสัยที่เป็นสัมมาทิฐิแก่สังคม เพราะปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นผลมาจากความคิดที่เป็นมิจฉาทิฐิ อันมีรากเหง้ามาจาก อกุศลมูล 3 คือ โลภะ โทสะ โมหะ ทำให้บุคคลมีความเห็นไม่ถูกต้อง ความคิดไม่ถูกต้อง กระทำไม่ถูกต้อง พูดไม่ถูกต้อง จึงส่งผลทางลบต่อพฤติกรรมและการแสดงออกของบุคคล ทั้งต่อครอบครัวและสังคม ลักษณะนิสัยที่เป็นสัมมาทิฐิคือ คิดถูก พูดถูก ทำถูก ประกอบหน้าที่การงานไม่ผิดทำนองคลองธรรม สัมมาทิฐิจึงเป็นเบื้องต้นของการพัฒนาคุณภาพชีวิต เมื่อมีความเข้าใจถูกในหลักการดำเนินชีวิตตามแนวทางของสัมมาทิฐิ ย่อมนำประโยชน์เกื้อกูลมาสู่ตนเองและสังคมส่วนรวม แบบแผนหรือกระบวนการปลูกฝังลักษณะนิสัยที่เป็นสัมมาทิฐิ แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะคือ 1) การปลูกฝังให้เกิดเป็นลักษณะนิสัย ได้แก่ ศีลและคุณธรรมความดีต่าง ๆ การปลูกฝังด้วยวิธีนี้ เหมาะกับเด็ก ๆ ทั่วไปขณะที่ยังไม่เข้าโรงเรียน 2) การปลูกฝังลักษณะนิสัยควบคู่กับการปฏิบัติ ได้แก่ เนื้อหาธรรมะบางข้อจากสัมมาทิฐิ 10 ประการ ที่สามารถนำมาแปลงเป็นภาคปฏิบัติได้ การปลูกฝังด้วยวิธีนี้ เหมาะกับเด็กระดับปฐมวัยและประถมศึกษาตอนต้น 3) การปลูกฝังธรรมะภาคปฏิบัติควบคู่กับภาคทฤษฎี ได้แก่ การนำหลักธรรมที่ศึกษาในชั้นเรียนมาสู่ภาคปฏิบัติ และการเจริญสมาธิ การปลูกฝังด้วยวิธีนี้ เหมาะกับเยาวชนในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา 4) การถ่ายทอดความดีซึ่งกันและกัน ได้แก่ การคบหาบุคคล

---

* Received: 27 July 2021; Revised: 6 December 2021; Accepted: 6 December 2021

ที่เป็นกัลยาณมิตร การปลูกฝังด้วยวิธีนี้ เหมาะกับผู้ใหญ่โดยทั่วไป ซึ่งเข้าสู่อาชีพการงานแล้ว ส่วนผู้ให้ การปลูกฝังอบรมลักษณะนิสัยที่เป็นสัมมาทิฐิเบื้องต้น คือบุคคลในครอบครัว ได้แก่ บิดามารดา

คำสำคัญ: พุทธวิธีปลูกฝังลักษณะนิสัย, สัมมาทิฐิ, สังคม

Abstract

The objective of academic article is to study Buddhist methods of characteristic cultivation in right attitude (Samma ditthi) for society because the various problems that arise in society are the result of a wrong attitude. It is rooted from the three unwholesome ones, namely; Lobha (greed), Dosa (hatred), and Moha (delusion), causing a person to have a wrong view, wrong idea, and wrong speech. Thus, these make the negatively action affecting the behavior and expression of the person both for family and society. Characteristics that are rightly mindset are thinking right, speaking right, acting right, and living right with ethical manners. The right attitude is the foundation for improving the quality of life. When there is a correct understanding in life according to the way of the right attitude, it would bring benefits to oneself and society as a whole. The Buddhist methods of characteristic cultivation in right attitude are rightly categorized into four characteristics: 1) cultivation into character manners, including precepts and virtues, this method is suitable for general children while not yet attending school. 2) Cultivation of habits along with practice, as; some Dharma content from the 10 rights of right attitude that can be converted into practice, this method is suitable for kindergarten and elementary school children. 3) Cultivation of practical Dharma along with the theoretical theory, as; bringing the Dharma principles studied in the classroom into practice like meditation, this method is suitable for youth in secondary and bachelor levels. 4) Transfer of goodness to each other, as; relating friendship with people who are good friends, this method is suitable for adults in general which has entered a career. Overall, cultivator who cultivates the characteristic manners in preliminary right view are their own family members, including parents.

Keywords: Buddhist Methods of Characteristic Cultivation, Right Attitude, Society

บทนำ

สภาพปัญหาสังคมในปัจจุบันมีความวุ่นวาย สับสน เต็มไปด้วยความทุกข์ ความแตกแยก ความโกรธ ความเกลียด ความอาฆาตพยาบาท การเอารัดเอาเปรียบ การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเยาวชนมีความรุนแรงมากขึ้น ดังเห็นได้จากสื่อต่าง ๆ ในทุกวัน เช่น การปลิดชีวิตกันซึ่งเป็นข่าวไม่เว้นแต่ละวัน การจี้ปล้นตามแหล่งต่าง ๆ การบุกรุกที่ธรณีสงฆ์ การค้ายาเสพติด การเสพยาแล้วขับ การข่มขืนกระทำชำเรา เป็นต้น ปัญหาเลวร้ายต่าง ๆ เกิดจากพฤติกรรมที่ผิดศีลธรรมของผู้คน รวมทั้งการมีสถานที่แหล่งอบายมุขอยู่มากมายในปัจจุบัน ย่อมชี้ชัดว่าสังคมของเรามีมัจฉาภิภูณีนอยู่มาก หรือผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมยังมีความเห็นเป็นมัจฉาภิภูณี กล่าวคือมีความเห็นผิดจึงแสดงพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมแสดงออกเป็นพฤติกรรมทางการคิดผิด พูดผิด ทำผิด เช่นมีการประพฤติดิตถิลกันโดยทั่วไป มีลักษณะนิสัยที่จมอยู่กับอบายมุขทุก ๆ เรื่อง ทั้งเด็กและผู้ใหญ่

การที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวนี้ จำเป็นต้องทราบถึงสาเหตุที่แท้จริง บนพื้นฐานของปัญหาทั้งหลายในครอบครัว สังคม กล่าวคือมนุษย์เกิดมาพร้อมกับความไม่รู้ ความทุกข์ ความกลัว เป็นมัจฉาภิภูณี คือมีความเห็นไม่ถูกต้อง นำมาซึ่งความคิดผิด พูดผิด ทำผิด เหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทำกรรมชั่ว คือ ความคิดผิด ซึ่งมีสาเหตุเนื่องมาจากรากเหง้าแห่งอกุศลในความเห็นผิด “มัจฉาภิภูณี” แหล่งกำเนิดของมัจฉาภิภูณี เกิดจากจิตใจที่ตกอยู่ใต้อำนาจกิเลส 3 ตระกูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ บุคคลใดก็ตามที่มีความเห็นเป็นมัจฉาภิภูณี ย่อมก่อแต่กรรมชั่วเป็นนิสัย หรือพฤติกรรมเช่นนี้นำมาซึ่งความทุกข์ความเดือดร้อนสู่ตัวบุคคลผู้ก่อกรรมชั่วเอง ครอบครัว และสังคมโดยรวม ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า “ดูกรมหาบพิตร ธรรม 3 อย่างนี้แล คือ โลภะ โทสะ โมหะ เมื่อบังเกิดขึ้นภายในของบุคคล ย่อมบังเกิดขึ้นเพื่อความไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่สบาย ฯ” พระพุทธเจ้าได้ตรัสไวยการณภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า “โลภะ โทสะ และโมหะ ที่เกิดขึ้นในตน ย่อมบั่นทอนบุคคลผู้ใจบาป เหมือนผลของตนย่อมบั่นรอนต้นเตารั่ง ฉะนั้น” (ส.ส. (ไทย), 15/130/113) เพราะว่าเป็นธรรมที่ไม่เกิดประโยชน์แก่ชาวโลก พระเจ้าปเสนทิโกศลได้กราบทูลพระพุทธเจ้าว่า “ธรรมเหล่าใดหนอ เมื่อเกิดขึ้นแก่ชาวโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ผาสุก” พระองค์ทรงตรัสว่า “มหาบพิตร ธรรม 3 ประการ เมื่อเกิดขึ้นแก่ชาวโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ผาสุก คือ 1. โลภธรรม เมื่อเกิดขึ้นแก่ชาวโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ผาสุก 2. โทสธรรม เมื่อเกิดขึ้นแก่ชาวโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ผาสุก 3. โมหธรรม เมื่อเกิดขึ้นแก่ชาวโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ผาสุก นี่คือธรรม 3 ประการ เมื่อเกิดขึ้น

แก่ชาวโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่ผาสุก” และได้ตรัสคาถา ประพันธ์ต่อไปอีกว่า “โลภะ โทสะและโมหะ เกิดขึ้นภายในตนย่อมทำร้ายบุรุษผู้มีจิตเลวทราม ดุจขุยไผ่ กำจัดต้นไผ่ ฉะนั้น” (ส.ส. (ไทย), 15/134/167) เมื่อธรรม 3 ประการอันเป็นเหตุให้หาประโยชน์ไม่ได้ จึงเป็นสาเหตุแห่งการประพาสไม่ดีจึงตามมา

สาเหตุเหล่านี้ทำให้คนเราแสดงพฤติกรรมชั่วร้าย และทำร้ายตัวเองในที่สุด เพราะฉะนั้น ความเห็นผิดนี้ จึงจำเป็นต้องถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็นความเห็นที่ถูกต้องนั่นคือ “สัมมาทิฐิ” การเกิดขึ้นของสัมมาทิฐิถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชีวิตตามหลักอริยมรรค และแสดงบทบาทเป็นตัวนำ และกำกับกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่ขั้นพื้นฐานจนกระทั่งบรรลุเป้าหมายที่กำหนด และมีลักษณะ เกื้อหนุนทั้งด้านศีล (กาย วาจา สังคม) ด้านสมาธิ (จิตใจ) และด้านปัญญา ซึ่งจะได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กันแบบองค์รวมในขั้นสุดท้าย (พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, 2544) เมื่อมีความเข้าใจถูกใน หลักการดำเนินชีวิตตามแนวสัมมาทิฐิ โดยอาศัยปัญญาเป็นตัวประคับประคองมิให้มีการดำเนินชีวิต ไปในด้านที่ผิด ย่อมนำประโยชน์เกื้อกูลมาสู่ตนเองและครอบครัว สังคมส่วนรวมให้สงบสุข ดังพุทธพจน์ ที่ว่า “ดับทุกข์ทั้งปวง หรือแก้ปัญหทั้งปวงได้” (ส.ม. (ไทย), 12/1720/552)

ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องกำจัดมิจฉาทิฐิในใจผู้คนให้หมดไปสิ้นเชิง แล้วพัฒนามาเป็น สัมมาทิฐิขึ้นมาแทน เมื่อสัมมาทิฐิเข้าไปอยู่ในใจของบุคคล จนยังรากลึกอย่างมั่นคง จะกลายเป็น อุดมการณ์ หลักการ ทศนคติ หรือทฤษฎีประจำใจบุคคล อันเป็นเหตุให้บุคคลนั้น คิดถูก พูดถูก ทำถูก ประกอบอาชีพถูก ดำเนินชีวิตถูกต้องไม่ผิดทำนองคลองธรรม สอดคล้องกับการศึกษาของบุชบาภรณ์ สิงหศวรรค์ ที่กล่าวว่า สัมมาทิฐิมีบทบาทกับสังคมมาก โดยลดปัญหาภายในสังคม ควบคุมสังคม กำหนดศีลธรรมของสังคม ก่อให้เกิดความสงบสุขขึ้นในสังคม เนื่องจากความคิดดีปรารถนาดี มองสิ่งอัน เป็นที่รักที่ชอบใจ เป็นเหตุให้คนใน สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข (บุชบาภรณ์ สิงหศวรรค์, 2555) และการศึกษาของธนากร ชูสุขเสริม พบว่า การประยุกต์ใช้หลักของสัมมาทิฐิจะสามารถสร้าง ประโยชน์มหาศาลให้แก่มนุษย์ทุกคน ตั้งแต่ระดับต้นจนถึงระดับสูงสุดของชีวิต ในทางกลับกัน ถ้าครอบครัวก็ดี หรือคนในสังคมก็ดี รู้จักใช้ทางสายกลางคือมัชฌิมาปฏิปทา ที่มีสัมมาทิฐิเป็นฐานใน การขับเคลื่อนความคิดไปสู่การกระทำที่ถูกต้องแล้ว ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ก็ลดลงตามลำดับ (ธนากร ชูสุขเสริม, 2560)

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงสนใจศึกษาประเด็นปัญหาดังกล่าว และนำเสนอหลักการแก้ไขปัญหาในการสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อนิสัยของบุคคล เพื่อประโยชน์แก่ตน ผู้อื่น ครอบครัว และสังคม สู่ความผาสุกและสันติสุขของสังคมอย่างยั่งยืนตลอดไป

ความหมาย ความสำคัญของการปลูกฝังลักษณะนิสัยที่เป็นสัมมาทิฐิ

1) ความหมาย

ความหมาย “สัมมาทิฐิ” หมายถึง ความเห็นถูกหรือความเห็นชอบ คำว่า ความเห็น หมายถึง ความเข้าใจในระดับลึก เป็นความเข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับโลกและความเป็นไปของชีวิตตามความจริง ซึ่งเมื่อบุคคลมีสัมมาทิฐิเข้าไปอยู่ในใจอย่างมั่นคงแล้ว จะกลายเป็นอุดมการณ์ ทศนคติ หรือทฤษฎีชีวิตประจำใจบุคคล อันเป็นเหตุให้บุคคลนั้น คิดถูก พุดถูก ทำถูก ประกอบอาชีพถูก คือทำหน้าที่การทำงานของตนด้วยความสุจริตโปร่งใส ไม่ผิดทำนองคลองธรรม สังคมใดที่ผู้คนล้วนสมบูรณ์พร้อมด้วยสัมมาทิฐิ สังคมนั้นย่อมประสบสันติสุขตลอดกาลอย่างยั่งยืน ในทำนองกลับกัน ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับเรื่องโลก และความเป็นไปของชีวิตไม่ตรงตามความจริง เรียกว่า “มิจฉาทิฐิ” แปลว่าความเห็นผิด เมื่อมิจฉาทิฐิเข้าไปอยู่ในใจนาน ๆ ไปจะกลายเป็นกลายเป็นอุดมการณ์ ทศนคติ หรือทฤษฎีชีวิตประจำใจบุคคล อันเป็นเหตุให้บุคคลนั้น คิดผิด พุดผิด ทำผิด ประกอบอาชีพผิด คือทำผิดไปทุกอย่าง สังคมใดที่เต็มไปด้วยมิจฉาทิฐิ จะนำมาซึ่งปัญหาวิกฤติต่าง ๆ มากมาย เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเยาวชน ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาอบายมุขต่าง ๆ สังคมเสื่อมลงในที่สุด นอกจากนี้ สัมมาทิฐิยังมีความสำคัญตามที่ปรากฏเนื้อความในมหาจิตตาสีสะกสูตร มัชฌิมนิกาย ปิณณาสกั ว่า “สัมมาทิฐิ ย่อมทำลายมิจฉาทิฐิได้ และบาปอกุศลธรรมเป็นอนเณกอันมีมิจฉาทิฐิเป็นปัจจัย ก็เป็นอันถูกสัมมาทิฐินั้นทำลายแล้ว กุศลธรรมเป็นอนเณกอันมีสัมมาทิฐิเป็นปัจจัย ย่อมถึงความเจริญเต็มที่” (ม.อ. (ไทย), 14/142/181)

ดังนั้น การปลูกฝังลักษณะนิสัยสัมมาทิฐิ หมายถึง การปลูกฝังอบรมให้บุคคลในสังคมมีความเข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องโลกและความเป็นไปของชีวิตตามความเป็นจริง ตรงกันข้ามกับ มิจฉาทิฐิ เพื่อหวังผลให้บุคคลมีนิสัยสัมมาทิฐิ ส่งผลให้ คิดถูก พุดถูก ทำถูก ประกอบอาชีพถูก สังคมประสบสันติสุขตามมานั่นเอง

2) สัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระสารีบุตรได้กล่าวเรื่องนี้ว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย เมื่อใด พระอริยสาวกรู้ชัดอกุศลและรากเหง้าแห่งอกุศล รู้ชัดกุศลและรากเหง้าแห่งกุศล เมื่อนั้น แม้ด้วยเหตุเพียงเท่านี้ พระอริยสาวกรู้ก็ชื่อว่า มีสัมมาทิฐิ มีความเห็นตรง มีความเลื่อมใสอันแน่วแน่ในธรรม มาสู่พระสัทธรรมนี้ อกุศลเป็นอย่างไร

รากเหง้าแห่งอกุศลเป็นอย่างไร กุศลเป็นอย่างไร รากเหง้าแห่งกุศลเป็นอย่างไร อกุศลเป็นอย่างไร คือ การฆ่าสัตว์เป็นอกุศล การลักทรัพย์เป็นอกุศล การประพฤตินอกใจเป็นอกุศล การพูดเท็จเป็นอกุศล การพูดส่อเสียดเป็นอกุศล การพูดคำหยาบเป็นอกุศล การพูดเพ้อเจ้อเป็นอกุศล การเพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของผู้อื่นเป็นอกุศล การคิดปองร้ายผู้อื่นเป็นอกุศล มิจฉาทิฎฐิเป็นอกุศล นี้เรียกว่า อกุศล รากเหง้าแห่งอกุศลเป็นอย่างไร คือ โลภะ (ความโลภ) เป็นรากเหง้าแห่งอกุศล โทสะ (ความคิดประทุษร้าย) เป็นรากเหง้าแห่งอกุศล โมหะ (ความหลง) เป็นรากเหง้าแห่งอกุศล นี้เรียกว่า รากเหง้าแห่งอกุศล กุศลเป็นอย่างไร คือ เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์เป็นกุศล เจตนางดเว้นจากการลักทรัพย์เป็นกุศล เจตนางดเว้นจากการประพฤตินอกใจเป็นกุศล เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จเป็นกุศล เจตนางดเว้นจากการพูดส่อเสียดเป็นกุศล เจตนางดเว้นจากการพูดคำหยาบเป็นกุศล เจตนางดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อเป็นกุศล การไม่เพ่งเล็งอยากได้สิ่งของของผู้อื่นเป็นกุศล การไม่ปองร้ายผู้อื่นเป็นกุศล สัมมาทิฎฐิเป็นกุศล นี้เรียกว่า กุศล รากเหง้าแห่งกุศลเป็นอย่างไร คือ อโลภะ (ความไม่โลภ) เป็นรากเหง้าแห่งกุศล อโทสะ (ความไม่คิดประทุษร้าย) เป็นรากเหง้าแห่งกุศล อโมหะ (ความไม่หลง) เป็นรากเหง้าแห่งกุศลนี้เรียกว่า รากเหง้าแห่งกุศล (ม.ม. (ไทย), 12/89/81-82)

3) ความสำคัญของสัมมาทิฎฐิ

สัมมาทิฎฐิเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ การปลูกฝังลักษณะนิสัยที่เป็นสัมมาทิฎฐิแก่บุคคล ครอบครัว และสังคมจึงมีความสำคัญมาก พระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญแก่เรื่อง “สัมมาทิฎฐิ” สูงที่สุดประการหนึ่ง เพราะเป็นปัจจัยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและสังคม เป็นตัวชี้แนะและกำกับทิศทางการดำเนินชีวิตตั้งแต่ต้นจนจบ โดยเป็นเบื้องต้นในการพัฒนาชีวิตของคนในสังคม เป็นศูนย์กลางของความรู้เกี่ยวกับการแก้ปัญหาของชีวิต เป็นตัวนำสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง ยังมีพุทธพจน์ที่บ่งชี้เฉพาะถึงความสำคัญของสัมมาทิฎฐิว่า “เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป” (อง.เอกก. (ไทย), 20/301/38) “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อดวงอาทิตย์อุทัยอยู่ ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อนเป็นบุพนิมิต ฉะนั้น สัมมาทิฎฐิก็เป็นตัวนำ เป็นบุพนิมิตเพื่อการตรัสรู้ตามเป็นจริงซึ่งอริยสัจ 4 ประการ ฉะนั้น ภิกษุผู้มีสัมมาทิฎฐิ ย่อมเป็นอันหวังสิ่งนี้ได้ คือ จักรู้ชัดตามเป็นจริงว่า ทุกข์ คือดังนี้ เหตุให้เกิดทุกข์ คือดังนี้ ความดับทุกข์ ปฏิปทาให้ถึงความดับทุกข์ คือดังนี้” (ส.มหา. (ไทย), 19/1107/617) เมื่อคนเรามีความเข้าใจถูกในหลักการดำเนินชีวิตไปตามแนวทางของสัมมาทิฎฐิ โดยอาศัยปัญญาเป็นตัวประคับประคองมิให้มีการดำเนินชีวิตไปในด้านที่ผิด คือ มิจฉาทิฎฐิ เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม ย่อมนำประโยชน์

เกื้อกูลมาสู่ตนเองและสังคมส่วนรวม สงบสุขไม่เกิดปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ ขึ้นในสังคม สัมมาทิฐิ จึงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตสำหรับชาวโลกทุกเพศทุกวัย สัมมาทิฐิแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ

1. สัมมาทิฐิที่ยังมีอาสวะ หมายถึง ความคิดเห็น ความเชื่อหรือความเข้าใจที่นำไปสู่ความ ความเจริญ อันเกิดจากการยอมรับในการกระทำและผลแห่งการกระทำของตน ทำให้เกิดมีความสำนึก มีความรับผิดชอบต่อการกระทำนั้น ตามพื้นฐานแห่งธรรมอันดีงาม เรียกสั้น ๆ ว่า กัมมัฏสกตา สัมมาทิฐิ เป็นสัมมาทิฐิระดับโลกีย เป็นขั้นจริยธรรมที่ปุถุชนทั่วไปมีอยู่

2. สัมมาทิฐิที่เป็นอริยะ หมายถึง ความคิดเห็นหรือความเชื่อหรือความเข้าใจ ที่รู้เห็นในความ เป็นไปของสรรพสิ่ง ตามเหตุแห่งปัจจัยทั้งหลายว่า ทุกสิ่งไม่มีความเที่ยงแท้ แน่นอน ทุกสิ่งย่อมเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ตามเหตุแห่งปัจจัยเหล่านั้น เรียกว่า สัจจานุโลมิกญาณ เป็นสัมมาทิฐิระดับโลกุตระ เป็นขั้นสัจธรรมแห่งอริยะชน และพระอริยะ (ส.ม.(ไทย), 19/1770/552) ดังนั้น สัมมาทิฐิจึงมีความสำคัญมากในการศึกษาหรือการพัฒนาชีวิต บุคคล ครอบครัว และสังคม กล่าวได้ว่า “คนเริ่มมีการศึกษาเมื่อเขามีสัมมาทิฐิ” สัมมาทิฐิเป็นแหล่งรวมของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาชีวิตทั้งหมด นับตั้งแต่รู้ว่า อะไรคือปัญหาชีวิต อะไรคือสาเหตุของปัญหา อะไรคือเป้าหมายของชีวิต และอะไรคือวิธีทางจะไปสู่เป้าหมายนั้น ด้วยเหตุนี้ ในกระบวนการพัฒนาชีวิตตามหลักพุทธศาสนา จึงได้ยกให้ สัมมาทิฐิเป็นตัวนำประจักษ์ประทีปส่องนำทาง การปลูกฝังลักษณะนิสัยที่เป็นสัมมาทิฐิให้เกิดขึ้นแก่ บุคคลในครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันหลัก เป็นจุดเริ่มต้นแรกก่อนขยายสู่สังคม การพัฒนาคือการปลูกฝัง อบรมลักษณะนิสัย เพื่อให้คนเป็นคนดี มีสัมมาทิฐินั้นจำเป็นต้องเริ่มทำตั้งแต่ทารกลืมตาดูโลกเลย ที่เดียว การปลูกฝังนิสัยที่สัมมาทิฐินี้ จำเป็นต้องมีบุคคลผู้ให้การปลูกฝังอบรม มีบุคคลผู้เป็นแบบอย่าง ในการทำความดี มีบุคคลเป็นผู้ชี้แนะถ่ายทอดความรู้ให้ และบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุด พระสัมมา สัมพุทธเจ้ากำหนดให้บิดามารดาซึ่งเป็นทิศเบื้องหน้าในทิศ 6 เป็นผู้ทำหน้าที่ปลูกฝังนิสัยสัมมาทิฐิให้ เกิดขึ้นในใจอย่างมั่นคง

การปลูกฝังลักษณะนิสัยที่เป็นสัมมาทิฐิ

1) แนวคิดการปลูกฝังลักษณะนิสัยที่เป็นสัมมาทิฐิ จุดมุ่งหมายของการปลูกฝังนิสัย เพื่อ ดำเนินการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขมนุษย์แต่ละคนให้เป็นคนดีขึ้น สิ่งที่ต้องแก้ไขปรับปรุงคือ นิสัยที่ ไม่ดีงามของบุคคล ทั้งด้านการคิด การพูด และการกระทำ ที่ก่อเกิดปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต

คำว่า นิสัย หมายถึง ความประพฤติเคยชิน ซึ่งมีทั้งความประพฤติที่ดีและไม่ดี ตัวอย่างนิสัยที่ดี ก็คือ การตรงต่อเวลา การทำงานไม่คั่งค้าง ความมีระเบียบวินัย เป็นต้น ตัวอย่างนิสัยที่ไม่ดี ได้แก่

การขาดความรับผิดชอบ การเอาเปรียบ เบียดเบียนผู้อื่น ความมั่งง่าย เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากคำว่า สันดาน ในพจนานุกรม หมายถึง อุปนิสัยที่มีมาแต่กำเนิด นั่นคือความประพฤติที่เกิดขึ้นเองโดยไม่ต้องปลูกฝัง ซึ่งมีทั้งอุปนิสัยที่ดีและไม่ดี ตัวอย่างอุปนิสัยที่ดี เช่น ความมีอารมณ์ดีอยู่เสมอ ความมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความใฝ่ดี เป็นต้น ตัวอย่างอุปนิสัยไม่ดี เช่น อารมณ์ร้อน โกรธง่าย ใจน้อย เห็นแก่ตัว เป็นต้น (พระภวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), 2549) สาเหตุแท้จริงแห่งนิสัยที่ไม่ดี มีสาเหตุมาจากการที่จิตใจขาดภูมิคุ้มกัน ตกอยู่ใต้อำนาจของกิเลส ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 ตระกูล คือ โลภะ โทสะ และโมหะ ซึ่งแอบแฝงอยู่ในจิตใจคนเรามาแต่กำเนิด อันเป็นเหตุให้คนเราแสดงพฤติกรรมเลวร้ายต่าง ๆ ออกมาเมื่อถูกกระทบ แต่ถ้าจิตใจมีภูมิคุ้มกันอย่างดี กิเลสก็จะเป็นการไม่สามารถออกฤทธิ์กำเริบขึ้นได้ จึงสามารถประพฤติตนอยู่ในศีลในธรรม ย่อมเป็นคนนิสัยดี ในทางตรงข้าม หากภูมิคุ้มกันทางจิตใจไม่ดี ไม่เพียงพอจะประพฤติไม่ดี มีนิสัยไม่ดี

ภูมิคุ้มกันจิตใจ คือความเข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องโลก และความเป็นไปของชีวิตตามความเป็นจริง ซึ่งมีศัพท์ทางธรรมว่า สัมมาทิฐิ บุคคลที่ขาดหรือหย่อนภูมิคุ้มกันทางจิตใจ เพราะขาดความเข้าใจถูกต้อง หรือมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับเรื่องโลกและความเป็นไปของชีวิตตามความเป็นจริง ซึ่งมีศัพท์ทางธรรมว่า มิจฉาทิฐิ คือมีพฤติกรรมผิดศีลผิดธรรม ก่อความเดือดร้อนและความสับสนวุ่นวายขึ้นในสังคมทั่วโลก ดังนั้น การกำจัดมิจฉาทิฐิออกจากจิตใจผู้คน จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่ง ด้วยการเปลี่ยนความเห็นผิด “มิจฉาทิฐิ” เป็นความเห็นถูก “สัมมาทิฐิ”

2) สารสำคัญของ การปลูกฝังลักษณะนิสัยที่เป็นสัมมาทิฐิ การปลูกฝังนิสัยบุคคลคือการกำจัดนิสัยมิจฉาทิฐิ แล้วพัฒนาให้เป็นสัมมาทิฐิเกิดขึ้นมาแทนนั่นเอง สังคมใดที่ผู้คนล้วนสมบูรณ์ด้วยสัมมาทิฐิ ย่อมหวังได้ว่า สังคมนั้นจะประสบสุข พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงตรัสถึงสารสำคัญของสัมมาทิฐิในมหาจิตตาริสกสูตรว่า “ในสมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงสัมมาสมาธิอันเป็นอริยะที่มีอุปนิสัยบ้าง มีปริหารบ้าง แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟังสัมมาสมาธิอันเป็นอริยะนั้น จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า “สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ) อันเป็นอริยะที่มีอุปนิสัย มีปริหารเป็นอย่างไร คือ สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) สภาวะที่จิตมีอารมณ์เดียว แวดล้อมด้วยองค์ 7 นี้ เราเรียกว่า ‘สัมมาสมาธิอันเป็นอริยะ ที่มีอุปนิสัยบ้าง เรียกว่า สัมมาสมาธิอันเป็นอริยะมีปริหารบ้าง ซึ่งมีสัมมาทิฐิเป็นหัวหน้า คือ สัมมาทิฐิเป็นหัวหน้า ในที่นี้หมายถึง สัมมาทิฐิ 2 คือ

(1) วิปัสสนาสัมมาทิฐิ ที่กำหนดพิจารณา สังขารที่เป็นไปในไตรภูมิ โดยเป็นสิ่งไม่เที่ยง เป็นต้น
(2) มัคคสัมมาทิฐิ ที่ถอนสังขารขึ้นด้วยไม่ให้เป็นไปอีก เพื่อการกำหนดพิจารณา เพราะเป็นสิ่งไม่เที่ยง เป็นต้นเกิดขึ้น ส่วนภิกษุรู้ชัดมัจฉาทิฐิ หมายความว่า รู้ชัดมัจฉาทิฐิโดยความเป็นอารมณ์ เพราะแทงตลอดลักษณะว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา แล้วรู้ชัดสัมมาทิฐิ โดยความเป็นหน้าที่ เพราะไม่หลงมกมายว่า (ม.อ.(ไทย), 14/136/175)

พระพุทธเจ้าตรัสการมีความเห็นไม่วิปริตแก่นายจุนทกัมมารบุตรว่า “ทานที่ให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผล การเช่นสรวงมีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและชั่วมี โลกนี้มี โลกหน้ามี มารตามิคุณ บิดามีคุณ โอปปาติกสัตว์มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งมีอยู่ในโลก จุนทะ ความสะอาดทางใจ 3 อย่าง เป็นอย่างนี้แล กุศลกรรมบถ 10 ประการนี้ ที่บุคคลประกอบแล้ว เมื่อลุกขึ้นจากที่นอนแต่เช้าตรู่ แม้จะจับต้องแผ่นดินก็ตาม ไม่จับต้องแผ่นดินก็ตาม ก็เป็นผู้สะอาดอยู่นั่นเอง แม้จะจับต้องโคลมยสกก็ตาม ไม่จับต้องโคลมยสกก็ตาม ก็เป็นผู้สะอาดอยู่นั่นเอง แม้จะจับต้องหญ้าเขียวสดก็ตาม ไม่จับต้องหญ้าเขียวสดก็ตาม ก็เป็นผู้สะอาดอยู่นั่นเอง แม้จะจับต้องหญ้าเขียวสดก็ตาม ก็เป็นผู้สะอาดอยู่นั่นเอง แม้จะบ่าเรอไฟก็ตาม ไม่บ่าเรอไฟก็ตาม ก็เป็นผู้สะอาดอยู่นั่นเอง แม้จะประคองอัญชลีนอน น้อมดวงอาทิตย์ก็ตาม ไม่ประคองอัญชลีนอน น้อมดวงอาทิตย์ก็ตาม ก็เป็นผู้สะอาดอยู่นั่นเอง แม้จะลงน้ำวันละ 3 ครั้งก็ตาม ไม่ลงน้ำวันละ 3 ครั้งก็ตาม ก็เป็นผู้สะอาดอยู่นั่นเอง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะกุศลกรรมบถ 10 ประการนี้ เป็นธรรมสะอาด และเป็นเหตุก่อให้เกิดความสะอาด จุนทะ เพราะเหตุที่ประกอบด้วยกุศลกรรมบถ 10 ประการนี้ จึงปรากฏมีทั้งเทวดาและมนุษย์ หรือสุคติอย่างใดอย่างหนึ่ง แม้อื่น เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนั้นแล้ว นายจุนทกัมมารบุตรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาชิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต” (อ.ทสก-เอกาทสก. (ไทย), 24/176/324) และตรัสสัมมาทิฐิ มีความเห็นไม่วิปริตว่า ‘ทานที่ให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผล การเช่นสรวงมีผล ฯลฯ สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำให้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งมีอยู่ในโลก’ (อ.ทสก-เอกาทสก. (ไทย), 24/217/361)

เนื้อหาโดยย่อที่สมบูรณ์ของสัมมาทิฐิในระดับโลกียะ คือความเข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องโลกและชีวิตตามความเป็นจริง ที่สำคัญมีอยู่ 10 ประการ คือ 1. การทำทานมีผลดี ควรทำ (หมายถึงการให้ในระดับแบ่งปันกัน) 2. การสงเคราะห์ทั้งสาธารณสงเคราะห์และบุคคลสงเคราะห์ เป็นสิ่งดี ควรทำ (หมายถึงการให้ในระดับสงเคราะห์กัน) 3. การบูชาบุคคลที่ควรบูชาเป็นสิ่งดี ควรทำ (หมายถึงการบูชาบุคคลที่ควรบูชาที่มีผลดีจริง) 4. ผลวิบากของกรรมดีและกรรมชั่วที่บุคคลทำแล้วมีจริงเป็นจริง นั่นคือกฎแห่งกรรมเป็นจริง ต้องเชื่อ (กฎแห่งกรรมมีจริง) 5. โลกนี้มีคุณ คือเป็นสถานที่แห่งเดียวเท่านั้นในภพ 3

ที่เปิดโอกาสให้ทุกชีวิตได้สร้างบุญบารมี ตลอดจนทำพระนิพพานให้แจ้ง (หมายถึงความเชื่อเรื่องผลกรรมข้ามชาติมีจริง) 6. โลกหน้ามี หมายความว่า สรรพสัตว์ทั้งปวง ถ้ายังไม่สามารถทำอสังกะสีให้หมดสิ้นไปจากใจ ก็จะต้องเวียนตายเวียนเกิดทนทุกข์ทรมานอยู่ในสังสารวัฏเรื่อยไป โดยไม่มีจุดจบ (หมายถึงความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด) 7. มารดามีคุณต่อบุตรทุกคนสุดที่จะพรรณนา ที่สำคัญก็คือการเป็นต้นบุญต้นแบบของร่างกายมนุษย์ให้แก่บุตร ถ้าบุตรได้รูปแบบกายที่ไม่ใช่มนุษย์ย่อมหมดโอกาสสั่งสมบุญบารมี (หมายถึงมีบุญคุณ) 8. บิดามีคุณเช่นเดียวกับมารดา คือการเป็นต้นแบบร่างกายมนุษย์ ถ้าไม่มีบิดาแล้วไซ้ การถือกำเนิดของบุตรเป็นมนุษย์ย่อมมีขึ้นไม่ได้ ดังนั้น มารดาและบิดาจึงมีพระคุณอย่างยิ่งใหญ่ต่อบุตรสมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับความกตัญญูทเวทีย่างสูงสุดจากบุตร (หมายถึงมีบุญคุณ) 9. สัตว์ที่ผุดขึ้นเกิด หรือโอปปาติกะมีจริง ทั้งนี้ย่อมมีนัยว่า นรก-สวรรค์ มีจริง ทุกคนอย่าได้ตั้งอยู่ในความประมาทแล้วทำกรรมชั่วเป็นอันขาด (หมายถึงสัตว์ที่ผุดขึ้นเกิดแล้วโตทันทีมีจริง) 10. สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ชนิดที่ทำให้แจ้งโลกนี้โลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเอง แล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งตามมีจริง สัมมาทิฐิข้อนี้ย่อมให้นัยว่า 1) พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีจริง 2) พระอรหันตสาวกผู้รู้แจ้งโลกนี้ โลกหน้าด้วยการฝึกอบรมตนตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์แล้วสอนผู้อื่นให้รู้ตามมีจริง 3) พระสงฆ์ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย ซึ่งตกทอดมาถึงปัจจุบันนี้ ชนิดอุทิศชีวิตเป็นเดิมพัน จนสามารถทำให้แจ้งโลกนี้โลกหน้า แล้วสอนผู้อื่นให้รู้แจ้งตาม ยังมีอยู่ในปัจจุบัน (หมายถึงพระอรหันต์ผู้หมดกิเลสได้ด้วยตนเองมีจริง) (มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย, 2548)

บุคคลที่มีความเห็นถูกต้องตามสัมมาทิฐิ 10 ประการนี้ ย่อมเชื่อว่าเป็นผู้มีความ “เข้าใจ” สัมมาทิฐิ 10 ประการเท่านั้น แต่ถ้ายังไม่ได้ลงมือปฏิบัติจริง และยังไม่ได้ศึกษาธรรมะหมวดอื่นที่เกี่ยวข้องกับสัมมาทิฐิ 10 ประการแล้วนำไปปฏิบัติจนเกิดเป็นลักษณะนิสัย ถึงขั้นที่เรียกได้ว่ามีสัมมาทิฐิ “เข้าไปอยู่ในใจอย่างมั่นคงถาวร” ก็ยังไม่ถือว่า “สัมมาทิฐิบุคคล” หรือ “สัมมาทิฐิชน” ต่อเมื่อได้ลงมือปฏิบัติจนเกิดเป็นลักษณะนิสัยในชีวิตประจำวันเท่านั้น ซึ่งจะสังเกตได้จากการทำทานเป็นกิจวัตร การรักษาศีลอย่างบริสุทธิ์บริบูรณ์ และการชวนช่วยพาคนเพียรทำสมาธิภาวนาอยู่เป็นนิจ โดยสรุปก็คือเป็นผู้ที่ตั้งใจสั่งสมบุญกุศลอยู่เสมอ โดยไม่ทำบาปอกุศลใด ๆ เลย จึงจะชื่อว่า “สัมมาทิฐิบุคคล” หรือ “สัมมาทิฐิชน” ทั้งนี้ เพราะสัมมาทิฐิในระดับเพียง “เข้าใจ” แต่ยัง “ไม่เข้าไปอยู่ในใจอย่างมั่นคง” นั้น ย่อมแปรเปลี่ยนไปเป็น “มิจฉาทิฐิ” ได้โดยง่าย

ในทางกลับกัน มิจฉาทิฐิ เป็นความเข้าใจผิด ซึ่งตรงกันข้ามกับความเข้าใจถูก คือ สัมมาทิฐิ 10 ประการ ดังนั้น มิจฉาทิฐิก็มีอยู่ 10 ประการเหมือนกัน คือ มีความเข้าใจผิดว่า 1. การทำทานไม่มีผลดี ไม่จำเป็นต้องทำ 2. การสงเคราะห์ที่ไม่มีผลดี ไม่จำเป็นต้องทำ 3. การบูชาบุคคลที่ควรบูชาไม่มีผลดี

ไม่จำเป็นต้องทำ 4. ผลวิบากแห่งกรรมดีกรรมชั่วที่บุคคลทำแล้วไม่มี จึงไม่เชื่อกฎแห่งกรรม แต่เชื่อว่าความไม่แน่นอนของชีวิตล้วนเป็นเรื่องโชคชะตา คือเชื่อเรื่อง “ดวง” นั่นเอง 5. ไม่รู้และไม่เข้าใจว่าโลกนี้มีคุณอย่างไร 6. ไม่รู้และไม่เข้าใจว่ามีโลกหน้า จึงคิดว่าตายแล้วสูญหมด 7. ไม่รู้คุณมารดา จึงไม่มีกตัญญู กตเวทิตาต่อมารดา 8. ไม่รู้คุณบิดา จึงไม่มีกตัญญู กตเวทิตาต่อบิดา 9. ไม่รู้และไม่เข้าใจว่ามีโอปปาติกะ นั่นคือ ไม่เชื่อว่ามีนรกสวรรค์ 10. ไม่รู้และไม่เชื่อว่าโลกนี้มีสมณพราหมณ์ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ชนิดที่ทำให้แจ้งโลกนี้โลกหน้าด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนให้ผู้อื่นรู้แจ้งตาม นั่นคือไม่มีความเคารพนับถือพระรัตนตรัย

2) สาเหตุที่ต้องมีการเปลี่ยนมิจฉาทิฐิในใจผู้คนให้เป็นสัมมาทิฐิ มีเหตุผลสำคัญอย่างน้อย 4 ประการ คือ 1. ผู้คนโดยทั่วไปในสังคมปัจจุบัน มีภูมิคุ้มกันจิตใจบกพร่องหรือขาดสัมมาทิฐิ ทั้งนี้เพราะผู้คนโดยทั่วไปในสังคมปัจจุบัน ไม่ได้รับการปลูกฝังสัมมาทิฐิตั้งแต่ยังเป็นทารกจากครอบครัว เนื่องจากผู้เป็นพ่อแม่เอง ก็ยังไม่มีสัมมาทิฐิเข้าไปอยู่ในใจอย่างมั่นคงถาวร 2. สัมมาทิฐิจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการปลูกฝังอบรมอย่างจริงจัง สัมมาทิฐิจะเกิดขึ้นเองไม่ได้เลย ถ้าไม่มีการปลูกฝังอบรมกันอย่างจริงจัง แม้เมื่อปลูกฝังอบรมให้เกิดขึ้นแล้วในจิตใจ ก็ยังสามารถแปรเปลี่ยนไปตามกระแสสิ่งแวดล้อมที่เลวร้ายได้ ผิดกับมิจฉาทิฐิ ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้เอง อีกทั้งพร้อมที่จะเกิดขึ้นและแพร่กระจายพันธุ์ออกไปตลอดเวลา เมื่อมิจฉาทิฐิเกิดขึ้นในจิตใจผู้คนแล้ว ก็จะทั้งบีบคั้นและบีบบังคับจิตใจคนให้ก่อกรรมชั่วต่าง ๆ นานา เช่น การเบียดเบียนกันทางกายและวาจา การเอาเปรียบกัน ข่มเหงกัน ทำร้ายกัน ไม่แตกต่างจากสัตว์ดิรัจฉาน พฤติกรรมชั่วร้ายของมิจฉาทิฐิชน ย่อมก่อความเดือดร้อนวุ่นวายขึ้นในสังคมมนุษย์ ตลอดจนสังคมโลกอย่างยากที่จะหาสันติสุขได้ 3. มิจฉาทิฐิทำให้ผู้คนตกอยู่ในความมืดบอด บุคคลที่ตกอยู่ในความมืดบอดแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) บุคคลตาบอด คือไม่มีปัญญาหาทรัพย์ ไม่มีปัญญาเข้าใจธรรมะ และไม่เข้าใจเรื่องบาปบุญคุณโทษ 2) บุคคลตาเดียว คือมีปัญญาหาทรัพย์ให้เพิ่มพูนขึ้น แต่ไม่มีปัญญาเข้าใจธรรมะ บุคคลที่ตกอยู่ในความมืดบอดทั้ง 2 ประเภทนี้ล้วนเชื่อว่าเป็นมิจฉาทิฐิบุคคลทั้งสิ้น 4. สัมมาทิฐิทำให้ผู้คนอยู่ในความสว่าง คนที่อยู่ในความสว่าง คือคนประเภท “บุคคลสองตา” ซึ่งมีปัญญาแสวงหาทรัพย์ให้เพิ่มพูนขึ้นโดยสุจริต และชอบธรรม มีปัญญาเข้าใจธรรมเป็นอย่างดี จึงรู้จักสั่งสมบุญตลอดชีวิต โดยไม่เกี่ยวข้องกับบาปอกุศลใด ๆ ด้วยตระหนักดีว่าบาปอกุศลเพียงน้อยนิดก็มีวิบากเป็นความทุกข์ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า (มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย, 2548)

3) บุคคลที่ต้องได้รับการปลูกฝังสัมมาทิฐิ ได้แก่ ทุกคนในหมู่บ้าน ในชุมชน และในสังคมทุกระดับ ต้องได้รับการปลูกฝังสัมมาทิฐิ โดยไม่มีการยกเว้น แต่เพื่อให้การปลูกฝังเกิดประสิทธิผลอย่างแท้จริง การปลูกฝังอบรมสัมมาทิฐิ จำเป็นต้องจัดทำให้เหมาะสมกับวัยของแต่ละคน ดังนั้น จึงควรแบ่ง

ผู้รับการปลูกฝังอบรมออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1. เยาวชนก่อนวัยเรียน 2. เยาวชนในวัยเรียน โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) ระดับปฐมวัยและระดับประถมศึกษา 2) ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา 3) ผู้ใหญ่โดยทั่วไป ซึ่งเข้าสู่อาชีพการงานแล้ว (มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย, 2548)

4) แบบแผนหรือกระบวนการปลูกฝังสัมมาทิฐิ ควรดำเนินการให้สอดคล้องกับวัยและสติปัญญาความสามารถ ความสนใจ และความสะดวกของผู้เข้ารับการปลูกฝังอบรม จึงควรแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะคือ 1. การปลูกฝังให้เกิดเป็นลักษณะนิสัย การปลูกฝังด้วยวิธีนี้ เหมาะกับเด็กทารกทั่วไป ขณะที่ยังไม่เข้าโรงเรียน สิ่งที่จะนำมาปลูกฝัง คือ ศีลและคุณธรรมความดีต่าง ๆ เพื่อสร้างลักษณะนิสัย รักบุญ กลัวบาป รักความดี เกลียดความชั่ว ตลอดจนวัฒนธรรมชาวพุทธเท่าที่เด็กจะสามารถทำได้ เช่น อบรมสั่งสอนให้เด็กมีความเมตตา กรุณา ต่อเพื่อน และต่อสัตว์ ไม่รังแกเพื่อน ไม่รังแกสัตว์ ไม่ฆ่าสัตว์ เล็กสัตว์น้อยด้วยความสนุกสนาน ไม่พูดโกหก ไม่พูดคำหยาบ รู้จักกราบพระพุทธรูป กราบไหว้พระสงฆ์ กราบไหว้มารดาบิดาและผู้ใหญ่ รู้จักทำบุญใส่บาตร การสวดมนต์บทสั้น ๆ การสอนวัฒนธรรมชาวพุทธที่ได้ประโยชน์จริง โดยที่ผู้ปกครองพาบุตรไปร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่วัดบ่อย ๆ ขณะที่อยู่บ้านพ่อแม่ผู้ปกครองก็ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กดูอยู่เสมอ 2. การปลูกฝังลักษณะนิสัยควบคู่กับการปฏิบัติ การปลูกฝังด้วยวิธีนี้เหมาะกับเด็กระดับปฐมวัยและประถมศึกษาตอนต้น เนื้อหาสาระของธรรมะที่นำมาปลูกฝังอบรม ควรเป็นเนื้อหาธรรมะจากสัมมาทิฐิ 10 ประการ บางข้อที่นำมาแปลงเป็นภาคปฏิบัติได้ และเนื้อหาธรรมะหมวดอื่นที่ส่งเสริมสัมมาทิฐิ และสามารถนำมาแปลงเป็นภาคปฏิบัติได้ เช่น บุญกิริยาวัตถุ 3 ธรรมะ 2 ข้อแรกในสังคหวัตถุ 4 เป็นต้น นอกจากนี้ ก็มีการสวดมนต์บูชาพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ ทั้งในภาคภาษาไทยและบาลี โดยจัดให้เหมาะสมกับวัยและความรู้ด้านภาษาของเด็ก และการเจริญสมาธิภาวนา ส่วนเด็กระดับประถมปลาย เน้นการปลูกฝังลักษณะนิสัยควบคู่กับการปฏิบัติ แต่เนื้อหาสาระของธรรมะที่นำมาปลูกฝังจะมากขึ้น 3. การปลูกฝังธรรมะภาคปฏิบัติควบคู่กับภาคทฤษฎี การปลูกฝังด้วยวิธีนี้ เหมาะกับเยาวชนในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา การปลูกฝังธรรมะภาคปฏิบัติ มีความหมาย 2 ประการ คือการนำธรรมะภาคทฤษฎีที่เรียนในชั้นเรียนมาปฏิบัติจริง ในขณะที่อยู่ในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาแต่ละวัน ๆ ประการหนึ่ง กับการเจริญสมาธิภาวนาอีกประการหนึ่ง 4. การถ่ายทอดความดีซึ่งกันและกัน การปลูกฝังด้วยวิธีนี้ เหมาะกับผู้ใหญ่โดยทั่วไป ซึ่งเข้าสู่อาชีพการงานแล้ว บุคคลที่มีปัญญารู้จักสังเกตพิจารณาผู้คนแวดล้อมอย่างรอบคอบ เมื่อได้มีโอกาสคบหาสมาคมกับเพื่อนดีหรือคนดี มีสัมมาทิฐิ ได้ฟังความคิดเห็น ได้สังเกตพฤติกรรมมิตรแท้ของกัลยาณมิตร ก็รู้ว่าตนเองยังมีข้อบกพร่องที่ต้องปรับปรุง จึงพยายามถ่ายทอดซึมซับความดีงามของ

กัลยาณมิตรเหล่านั้น มาเป็นของตน ขณะเดียวกัน ก็พยายามเก็บสวณพฤติกรรมทางกาย และวาจา ที่ไม่งามหรือไม่เหมาะสมของตนไว้ ไม่ยอมให้ปรากฏออกมาเป็นที่น่าอายน่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสีย ชื่อเสียงของตน (มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย, 2548)

5) **ผู้ให้การปลูกฝังอบรมสัมมาทิฐิ** พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงกำหนดให้ทิศ 6 (ที.ปา.(ไทย), 11/242-243/199) ของแต่ละคน ทำหน้าที่รับผิดชอบในการปลูกฝังอบรมสัมมาทิฐิให้เข้าไปอยู่ในใจ ของบุคคล โดยทรงกำหนดเป็นอริยวินัยให้ปฏิบัติตามหน้าที่ที่พระพุทธร่องค์ทรงกำหนดไว้ในแต่ละทิศ อย่างเคร่งครัด ทรงกำหนดให้ผู้อยู่ในฐานะทิศ 6 ต้องรับผิดชอบในเรื่องการปลูกฝังอบรมสัมมาทิฐิ ให้แก่บุคคลที่ตนแวดล้อมอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดเริ่มต้นจากทิศเบื้องหน้า บิฑามารดาพึงปลูกฝัง ลักษณะนิสัยสัมมาทิฐิแก่บุตรในครอบครัว ให้เกิดภูมิคุ้มกันทางจิตใจอย่างเข้มแข็งเป็นเบื้องต้น

สรุป

ธรรมะที่เป็นพื้นฐานรากเหง้า ซึ่งก่อให้เกิดคุณสมบัติของคนดีที่โลกต้องการ คือ สัมมาทิฐิ ทั้งนี้ เพราะสัมมาทิฐิคือความเห็นถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องโลกและชีวิตตามความเป็นจริงเมื่อบุคคลมีความเห็น ถูก ย่อมจะคิดถูก พูดถูก ทำถูก เลือกประกอบอาชีพถูก และทำทุกสิ่งทุกอย่างถูกต้อง เป็นขบวนตามมา เนื่องจากมีสัมมาทิฐิกำกับอยู่หัวขบวนโดยตลอด ดังนั้น สัมมาทิฐิจึงเป็นแหล่งกำเนิดคุณสมบัติของ คนดีมากมายหลายประการ จึงเป็นสาระแห่งธรรมที่จะต้องปลูกฝังลงไปໃใจบุคคลให้มีสัมมาทิฐิมั่นคง ในใจ สังคมใดที่ผู้คนล้วนสมบูรณ์พร้อมด้วยสัมมาทิฐิ 10 ประการ ครอบครัว สังคมนั้นย่อมจะประสบ สันติสุขตลอดกาล หรือแม้เพียงผู้คนส่วนใหญ่มั่นคงอยู่ในสัมมาทิฐิ ย่อมหวังได้ว่าสังคมนั้นจะประสบ สันติสุขอย่างยั่งยืน ในทำนองกลับกัน ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับเรื่องโลกและความเป็นไปของชีวิต ไม่ตรง ตามความเป็นจริงหรือมี “มิจฉาทิฐิ” หมายถึง ความเห็นผิด เมื่อมิจฉาทิฐิเข้าไปอยู่ในใจนาน ๆ ก็จะ กลายเป็นอุดมการณ์ หลักการ ทศนคติ หรือทฤษฎีชีวิตประจำใจบุคคล อันเป็นเหตุให้บุคคลนั้นคิดผิด พูดผิด ทำผิด ประกอบอาชีพผิด คือทำผิดไปทุกอย่าง สังคมใดที่เต็มไปด้วยมิจฉาทิฐิชน สังคมนั้นก็จะ เต็มไปด้วยปัญหาวิกฤตมากมายหลายด้าน เช่น ปัญหาเยาวชน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาเศรษฐกิจ ฯลฯ มิจฉาทิฐิกับสัมมาทิฐินั้น เป็นความเข้าใจหรือเป็นความเห็นที่เป็นคู่ปรปักษ์ต่อกันอย่างถาวร โดยทั่วไปแล้ว มิจฉาทิฐิมักจะมีอำนาจอิทธิพลเหนือสัมมาทิฐิ บุคคลจึงเห็นผิดได้ง่าย เพราะเหตุนี้ ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมและในโลก จึงไม่เคยลดลงเลย ทว่าวันวันมีแต่จะทวีขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้นจึงจำเป็นต้อง ปลูกฝังสัมมาทิฐิคือความเข้าใจถูกต้องเกี่ยวกับความจริงของโลกและความเป็นไปของชีวิต ให้กับทุกคนทุก เพศทุกวัยในสังคม และออกแบบกระบวนการปลูกฝังสัมมาทิฐิให้สอดคล้องกับวัยและสติปัญญา

ความสามารถ ความสนใจ และความสะอาดของผู้เข้ารับการปลูกฝังอบรมโดยสัมมาทิฐิที่เกิดขึ้นจะเป็นนิสัยประจำใจของตน จะเป็นแหล่งกำเนิดแห่งความสำนึกรับผิดชอบในทุกด้านของคนเราเป็นเหตุให้บุคคลนั้นคิดดี พูดดี ทำดี เป็นคนดีต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ธนกร ชูสุขเสริม. (2560). การประยุกต์ใช้สัมมาทิฐิเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย. *วารสารวิชาการธรรมทัศน์*, 17(2), 215-227.
- บุษบาภรณ์ สิงหศัวรรตน์. (2555). วิเคราะห์สัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาชีวิต. ใน *สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระภวนาวริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว). (2549). *คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร : กราฟิเตอร์พรีนติ้ง จำกัด.
- พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร. (2544). การศึกษาวิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของสัมมาทิฐิในการพัฒนาชีวิตตามหลักมัชฌิมาปฏิปทาในพระสูตรต้นตปิฎก. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย. (2548). *สูตรสำเร็จการพัฒนาสังคมโลก*. ปทุมธานี : กองวิชาการมหาวิทยาลัยธรรมกาย แคลิฟอร์เนีย.

วิเคราะห์ความกตัญญูตเวทีต่อมารดาบิดาในโศณนันทชาดก*

ANALYSIS OF GRATITUDE TO PARENTS IN SONA-NANTA JATAKA

เสาวนีย์ อันสนั่น

Saowanee Unsanun

พระมหามิตร ฐิตปญโญ

Phramaha Mit Thitapanyo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon kaen Campus, Thailand.

E-mail: mailbox_1089@yahoo.com

บทคัดย่อ

โศณนันทชาดก เป็นนิทานชาดกอีกเรื่องหนึ่งที่มุ่งปลูกฝังคุณธรรมเรื่องความกตัญญูตเวทีแก่บุคคลที่อยู่ในฐานะบุตรธิดา โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันซึ่งเป็นสังคมผู้สูงอายุ มีพ่อแม่ปู่ย่าตายายจำนวนมากไม่น้อย ที่ถูกลูกหลานทอดทิ้ง ดังนั้น การปลูกฝังเรื่องความกตัญญูตเวทีแก่ลูกหลาน จึงเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็น โดยบทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 2 ประการคือ เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาด้านความกตัญญูตเวทีในโศณนันทชาดก และเพื่อวิเคราะห์ความกตัญญูตเวทีของโศณดาบสและนันทดาบสในเชิงสังคม

การศึกษาพบว่า เนื้อหาความกตัญญูตเวทีในโศณนันทชาดก มี 4 ประการ คือ 1) ความกตัญญูตเวทีของภิกษุ ได้แก่ เนื้อหาของชาดกที่เป็นปัจจุบันวัตถุ 2) การช่วยกันจัดสถานที่ต่าง ๆ ให้บิดามารดา ได้แก่ การสร้างอาศรมและปิดกวาดเสนาสนะให้สะอาดร่มรื่นเสมอ 3) การช่วยกันจัดเตรียมน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค ได้แก่ การจัดเตรียมน้ำดื่ม ไม้ชำระฟัน น้ำล้างหน้าในเวลาเช้า และต้มน้ำอุ่นให้อาบในเวลาเย็น 4) การช่วยกันจัดหาผลไม้มาให้บริโภค ได้แก่ การจัดหาผลไม้ที่มิรสอร่อยมาให้บริโภคอย่างเพียงพอในแต่ละวัน ส่วนการวิเคราะห์ความกตัญญูตเวทีของโศณดาบสและนันทดาบสในเชิงสังคม พบว่า การแสดงความกตัญญูตเวทีในเชิงสังคมของโศณดาบสและนันทดาบส มี 3 ประการ คือ 1) ภิกษุเลื่อมล้นมารดาบิดา ได้แก่ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุอุปัฏฐากเลื่อมล้นมารดาบิดาได้ 2) การตอบแทนบุญคุณมารดาบิดาตามหลักทศ 6 ได้แก่ โศณดาบสและนันทดาบส ได้ตอบแทนอุปการคุณของมารดาบิดา 5 ประการ 3) ความเป็นอภิชาติบุตร ได้แก่ โศณดาบสและนันทดาบสมีภูมิธรรมสูงกว่ามารดาบิดา คือ ได้อภิญญา 5

คำสำคัญ: ความกตัญญูตเวที, มารดาบิดา, โศณนันทชาดก

Abstract

Sona-Nanta Jataka is another Jataka that aims to instill the virtue of gratitude in those who are children especially in today's aging society which there are quite some parents and grandparents that has been abandoned by children. Therefore, instilling gratitude for the children is very important and necessary. The 2 purposes of this article are; to analyze the contents of Sona-Nanta's gratitude, and to analyze the gratitude of Sonadabos (Sona Ascetic) and Nantadabos (Nanta Ascetic) in a social way.

The study found that the contents of gratitude in Sona-Nanta Jataka consists of 4 things: 1) the gratitude of monks, i.e. the contents of the Jataka that is the beginning of this Jataka, 2) help arranging the suitable places for parents, i.e. building an accommodation and keep it clean always, 3) help preparing water for parent's consumption, such as preparing drinking water, tooth brush, washing water in the morning. And boil warm water to bathe in the evening, and 4) help providing fruit for consumption, i.e. providing delicious fruit to consume enough each day. As for the gratitude's analysis of Sonadabos and Nantadabos in the social aspect, it was found that they show gratitude in the society are 3 things: 1) the monks raise their parents, i.e. the Lord Buddha allows the monks to take care of their mothers, 2) remaking the merits of parents according to the 6 directions, namely Sonadabos and Nantadabos rewarded the patronage of parents in 5 ways, and 3) Apichatabutr (a son who turns out to be better than his parents), namely as Sonadabos and Nandadabos, has Apinya 5 (higher knowledge).

Keywords: Gratitude, Parents, Sona-Nanda Jataka

บทนำ

เมื่อปี พ.ศ. 2525 องค์การสหประชาชาติ ได้จัดประชุมสมัชชาโลกว่าด้วยผู้สูงอายุ ได้กำหนดอายุของผู้สูงอายุให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วโลกว่า “ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป เรียกว่า “ผู้สูงอายุ” ส่วนสถาบันแห่งชาติเกี่ยวกับผู้สูงอายุของสหรัฐอเมริกาได้กำหนดช่วงอายุของผู้สูงอายุไว้ 2 วัยคือ ผู้สูงอายุวัยต้น มีอายุระหว่าง 60-74 ปี และผู้สูงอายุวัยปลาย มีอายุตั้งแต่ 75 ปีขึ้นไป ส่วนสำนักงานสถิติแห่งชาติของไทยแบ่งผู้สูงอายุเป็น 2 วัยเช่นเดียวกัน คือผู้สูงอายุตอนต้น (อายุ 60-69 ปี) และผู้สูงอายุตอนปลาย (อายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป) (กระทรวงสาธารณสุข, 2563)

ข้อมูลขององค์การอนามัยโลก (WHO) มีการคาดการณ์ว่าจำนวนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 3 ต่อปี โดยในปี พ.ศ. 2573 คาดว่าจะมีจำนวนประชากรสูงอายุมากถึงประมาณ 1.4 พันล้านคน และจะเพิ่มขึ้นถึง 2 พันล้านคนในปี พ.ศ. 2593 ทวีปเอเชียจะมี

ประชากรสูงวัยมากที่สุดในโลก โดยคาดว่าสัดส่วนผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปในทวีปเอเชียจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะประเทศญี่ปุ่น ซึ่งถือเป็นประเทศที่มีประชากรสูงวัยมากที่สุดในโลก และถือเป็นประเทศแรก ๆ ของโลกที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัว (Super-aged Society) (กรมสุขภาพจิต, 2563) ประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ตั้งแต่ปี 2548 แล้ว ตอนนั้นมีผู้สูงอายุ 10.4% และในปี 2564 จะเข้าสู่ “สังคมสูงอายุโดยสมบูรณ์” ตามหลักเกณฑ์ที่ว่า มี “คนแก่” อายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่า 20% ของประชากรทั้งประเทศ และคาดการณ์ว่าในปี 2574 ประเทศไทยจะเข้าสู่ “สังคมสูงอายุระดับสุดยอด” ข้อมูลกรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อ้างอิงข้อมูลกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ณ วันที่ 31 ธ.ค.2562 ระบุว่า ประเทศไทยมีประชากรทั้งหมด 66,558,935 คน เป็นเพศชาย 32,605,100 คน เพศหญิง 33,953,835 คน มีผู้สูงอายุ 11,136,059 คน (16.73%) เป็นเพศชาย 4,920,297 คน เพศหญิง 6,215,762 คน ถ้ายึดฐานข้อมูลนี้ เทียบกับปี 2564 ประเทศไทยจะมีผู้สูงอายุ เพิ่มขึ้นจาก 11,136,059 คน (16.73%) เป็น 13,311,787 คน (20.00%) (กรมสุขภาพจิต, 2563) สำนักงานสถิติแห่งชาติ คาดการณ์ว่า ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัวในปี พ.ศ.2565 และในปี พ.ศ. 2573 จะมีสัดส่วนประชากรสูงวัยเพิ่มขึ้นอยู่ที่ร้อยละ 26.9 ของประชากรทั้งประเทศ (กรมสุขภาพจิต, 2563)

ผลจากการที่สังคมไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีดำเนินชีวิตในทุกด้าน โดยเฉพาะการดูแลพ่อแม่ที่สูงอายุ อันเป็นผลมาจากความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ ทำให้มีค่าครองชีพที่สูงขึ้น ลูกหลานต้องออกไปทำงานต่างถิ่น ส่งผลให้ลูกหลานไม่สามารถดูแลพ่อแม่สูงอายุได้ดังเช่นที่เป็นมาในอดีต (สมบุญ วัฒนะ, 2560) มีพ่อแม่ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้งจำนวนมาก ดังปรากฏตามสื่อต่าง ๆ ซึ่งไม่ได้รับการเอาใจใส่เลี้ยงดูจากลูกหลาน บางคนก็อาศัยอยู่บ้านตนเอง แต่อยู่อย่างยากลำบาก ด้วยความชราของร่างกายที่ไม่สามารถประกอบหน้าที่การงานได้ ทำให้มีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้น ทั้ง ๆ ที่ผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้งเหล่านี้หลาย ๆ คนมีบุตรธิดาหลาย ๆ คน แต่ละคนมีหน้าที่การงานที่ดี ๆ แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญในการที่จะดูแลบิดามารดาผู้สูงวัยตอบแทน (พระเปลี่ยน สุรโก (ศรีนันทน์), 2558) ภาพเหล่านี้เห็นได้ชัดเจนในชนบทไทยปัจจุบัน พ่อแม่ที่แก่ชราอยู่บ้านเลี้ยงหลาน ส่วนลูก ๆ ไปทำงานในเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ช่วงหยุดเทศกาลจึงได้กลับมาหาพ่อแม่ การดูแลพ่อแม่สามารถทำได้เพียงแค่ส่งเงินมาให้ในแต่ละเดือนเท่านั้น หรือบางเดือนก็ไม่มี ยังดีที่พ่อแม่ที่สูงอายุ ยังมีเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ที่ทางภาครัฐจัดสรรขึ้นเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เพื่อเป็นเงินช่วยเหลือและแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในแต่ละเดือน

จากสภาพปัญหาตามที่กล่าวมา การดูแลพ่อแม่ผู้สูงอายุในสังคมปัจจุบัน เป็นเรื่องที่บุตรธิดาควรให้ความสำคัญและใส่ใจ เพราะเป็นหน้าที่ที่บุตรธิดาควรกระทำ และไม่ควรทอดทิ้งพ่อแม่เมื่อแก่ชรา แม้ว่าปัจจุบันรัฐบาลจะส่งเสริมให้เห็นความสำคัญของความกตัญญู เช่น กำหนดให้วันมาฆบูชาเป็นวันกตัญญูแห่งชาติ กำหนดให้วันที่ 12 สิงหาคม เป็นวันแม่แห่งชาติ กำหนดให้วันที่ 5 ธันวาคม เป็นวันพ่อแห่งชาติ กำหนดให้วันที่ 13 เมษายน เป็นวันผู้สูงอายุแห่งชาติ และกำหนดให้วันที่ 14 เมษายน เป็นวัน

ครอบครัวก็ตาม แต่ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป บุตรหลานมีเวลาในการดูแลพ่อแม่และผู้สูงอายุน้อยลง จึงควรมีการปลูกฝังจิตสำนึกด้านความกตัญญูผ่านสื่อต่าง ๆ และมีกุศโลบายที่หลากหลาย การบำรงมารดาบิดาตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนานั้น เป็นการสร้างสถาบันครอบครัวให้มั่นคง และบุคคลนั้น จะได้รับการยกย่องว่าเป็นคน “กตัญญูทเวทิตา” พระพุทธศาสนาใช้ความกตัญญูทเวทิตา เป็นเกณฑ์ตัดสินความเป็นคนดี ดังพุทธภาษิตว่า “นิมิตต์ สาธุรูปานํ กตัญญูทเวทิตา” แปลว่า “ความกตัญญูทเวทิตา เป็นเครื่องหมายแห่งคนดี” (ธรรมสภา, 2540) โสณนันทชาตก เป็นชาตกอีกเรื่องหนึ่ง ที่กล่าวถึงการบำรงบิดามารดา ถือเป็นแบบอย่างของคนที่มีความกตัญญูทเวทิตา

ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงมีความสนใจนำโสณนันทชาตกมาวิเคราะห์ โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาด้านความกตัญญูทเวทิตาในโสณนันทชาตก และ 2) เพื่อวิเคราะห์ความกตัญญูทเวทิตาของโสณดาบสและนันทดาบสในเชิงสังคม เพื่อเป็นแนวทางในการบำรงมารดาบิดาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมต่อไป

เรื่องย่อโสณนันทชาตก

เรื่องโสณนันทชาตก มีกล่าวไว้ในอรรถกถาขุททกนิกาย ชาตกว่า เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ ณ พระเชตวันมหาวิหาร ทรงพระปรารภภิกษุผู้เลี้ยงมารดารูปหนึ่ง ซึ่งเนื้อเรื่องของชาตกนี้ คล้ายกับเรื่องในสุวรรณสามชาตก พระศาสดาตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่าอย่าได้ตำหนิภิกษุรูปนี้เลย เพราะบัณฑิตแต่ปางก่อน แม้ได้ราชสมบัติในชมพูทวีปทั้งสิ้น ก็ยังไม่ยอมรับเอาราชสมบัตินั้น ย่อมเลี้ยงแต่มารดาบิดาฝ่ายเดียว จากนั้น จึงได้นำเรื่องโสณนันทชาตกมาตรัสว่า

เมื่อครั้งพระบรมโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นโสณกุมาร ในพระชาตินั้น ได้มาบังเกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาล มีน้องชายชื่อว่า นันทกุมาร เมื่อเจริญวัยขึ้น มารดาบิดาปรึกษากันว่าจะให้ลูกทั้ง 2 ครองเรือนเพื่อสืบสกุลต่อไป แต่โสณกุมารบอกมารดาบิดาว่ายังไม่ต้องการมีครอบครัว อยากจะอยู่ปรนนิบัติรับใช้มารดาบิดาไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่ เมื่อมารดาบิดาล่วงลับไปแล้วก็จักออกบวช แสวงหาโมกขธรรม ส่วนนันทกุมารซึ่งเป็นน้องชาย ก็มีความคิดเช่นเดียวกับพี่ชาย

เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ คนทั้ง 4 จึงตัดสินใจออกบวช อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ ดาบสผู้เป็นลูกทั้ง 2 ได้ช่วยกันบำรงบิดามารดา ตั้งแต่ตื่นเช้าก็จัดเตรียมไม้ชำระฟัน และน้ำล้างหน้า ปิดกวาดเสนาสนะให้สะอาดร่มรื่น แล้วออกไปหาผลไม้ ที่มีรสอร่อยมาให้บิดามารดาบริโภค ถึงยามเย็นก็ต้มน้ำอุ่นให้อาบ ปรนนิบัติท่านทั้งสองอย่างดีเยี่ยมเสมอมา วันหนึ่ง ดาบสน้องชายคิดว่า เราจะให้บิดามารดาบริโภคผลไม้ที่เราหา มา จึงรีบลุกขึ้นแต่เช้านี้ก่อนพี่ชาย ออกไปหาผลไม้ลูกใหญ่บ้างเล็กบ้าง เท่าที่พอจะเก็บหา มาได้ จากที่ที่ตนเคยเก็บเมื่อวานบ้าง รับนำมาให้บิดามารดาบริโภค ส่วนโสณดาบสโพธิสัตว์ ซึ่งได้อภิญญา 5 พอรุ่งเช้าก็ออกไปยังที่ไกล ๆ หาผลไม้ที่มีรสอร่อย ซึ่งเป็นผลไม้ที่มีรสดีกว่าที่น้องชายหา มา เมื่อนำไปให้ท่านทั้ง 2 ก็บอกว่าได้บริโภคผลไม้ที่น้องชายนำมาให้แล้ว ดังนั้นผลไม้ ๆ ที่โสณดาบสนำมาก็เฝ้าเสียไป เป็นอยู่อย่างนี้หลายวัน พระโพธิสัตว์จึงได้บอกกับน้องชายว่าอย่าได้ทำอย่างนี้อีกเลย เพราะผลไม้ที่เจ้านำมานั้น มีขนาดไม่เท่ากัน สุก ๆ ดิบ ๆ เมื่อบริโภคนานเข้า จะทำให้ท่านมีอายุสั้น แต่น้องชายก็ไม่ได้ทำ

ตาม เพราะมีแต่ความปรารถนาดีอย่างเดียว ยังขาดปัญญารอบรู้ เมื่อไม่ยอมเชื่อฟัง โสณดาบสจึงขับไล่น้องชายให้ไปอยู่ที่อื่น เพื่อให้ไปบำเพ็ญสมณธรรมให้เต็มที่ จะได้เป็นที่พึ่งแก่ตน ส่วนบิดามารดานั้น ท่านจะเป็นผู้ดูแลเอง

เมื่อน้องชายได้ฟังดังนั้น ก็สำนึกผิดในความตื้อรั้นของตน ไม่สามารถจะอยู่ในที่นั้นได้ จึงหลีกเร้นไปอยู่คนเดียว ปรารถนาความเพียรอยู่ในป่าลึก จนสามารถทำอิฏฐยาและสมาบัติให้บังเกิดขึ้นได้ แล้วคิดว่าจะนำพระราชาทูตทั้งชมพูทวีปมาขอมาพิชชีย เพื่อจะได้มีโอกาสมาปรนนิบัติดูแลบิดามารดาอีก นันทดาบสจึงได้พาไปเฝ้าพระเจ้ามโนชยะ ได้ทูลว่าจะนำราชสมบัติในชมพูทวีปทั้งหมดมาถวายแก่พระองค์ ด้วยอานุภาพของตน และจะช่วยคุ้มครองทหารในกองทัพ ไม่ให้ได้รับอันตราย พระเจ้ามโนชยะตอบตกลง จึงออกทำศึกโดยการดูแลของนันทดาบส การทำศึกของพระราชาทูต ๆ ครั้ง จึงได้รับชัยชนะมาตลอด และไม่มีการเสียเลือดเนื้อเลยแม้แต่น้อย จนเวลาล่วงไป 7 ปี 7 เดือน 7 วัน นันทดาบสก็สามารถรวบรวมราชสมบัติของพระราชาทูตทั้งชมพูทวีปได้ โดยไม่ต้องมีการเสียเลือดเนื้อแม้เพียงหยดเดียว พระเจ้ามโนชยะได้ฉลองชัยร่วมกับพระราชาทูตทั้งหลาย ที่สามารถรวมแผ่นดินให้เป็นปึกแผ่น โดยที่พระราชาทูตทั้งหมด ก็มีความสมัครสมานสามัคคี ด้วยอานุภาพของนันทดาบส

พระราชาทูตเหล่านั้นต่างก็นึกถึงคุณของนันทดาบส จึงตั้งใจจะยกราชสมบัติให้ แต่ท่านปฏิเสธ และได้บอกความประสงค์ของท่านให้ทราบว่าจะขอเชิญหาบพิตรทั้งหมด ไปช่วยขอขมาโทษ โสณดาบส ผู้เป็นพี่ชายของตน เพื่อตนเองจะได้อยู่บำรุงบิดามารดาต่อไป พระเจ้ามโนชยะและพระราชาทูตทั้งหลายก็รับคำ จากนั้นก็ได้พาพระราชาทูต 101 พระองค์ ไปยังอาศรมของโสณดาบส

วันนั้น โสณดาบสรำพึงถึงน้องชายที่หายไปถึง 7 ปี 7 เดือน 7 วัน เช่นกัน ว่าไปอยู่ที่ไหน จึงตรวจดูด้วยทิพยจักขุ ก็เห็นว่าน้องชายกำลังพาพระราชาทูต 101 พระองค์ พร้อมด้วยบริวารเดินทางมาเพื่อจะขอขมา จึงเหาะมาทางอากาศให้พระราชาทูตทั้งหมดได้นมัสการ เมื่อได้เห็นอานุภาพของโสณดาบส พระราชาทูตต่างพากันสักการบูชา โสณดาบสปฏิสันถารเป็นอย่างดี จากนั้นท่านได้เนรมิตหนทางให้ราบเรียบ สะดวกสบายสำหรับการเดินทางไปยังอาศรม แล้วทูลเชิญพระราชาทูตทั้งหมด เสด็จไปเยี่ยมชมอาศรม

นันทดาบส พระเจ้ามโนชยะ และกษัตริย์อีก 101 พระองค์ แวดล้อมไปด้วยกองทัพอันทรงเกียรติเข้าไปขอขมาโทษต่อพระโพธิสัตว์ ให้อดโทษต่อน้องชายที่ไม่เชื่อฟัง ซึ่งท่านก็อดโทษให้ เพราะใจจริงนั้นก็ไม่ได้โกรธเคืองเลย แต่ต้องการจะลดทิฐิมานะ ให้น้องชายเชื่อฟังบ้างเท่านั้นเอง จากนั้นพระโพธิสัตว์ก็กล่าวว่า “นันทะ เธอได้มารดาผู้ทำกิจที่ทำได้ยากไว้แล้ว แม้เราทั้งสองคน มารดาท่านก็ได้ประทับประคองมาโดยยากลำบาก บัดนี้ เธออย่าได้ประมาท จงพยายามปฏิบัติมารดาท่านเถิด เธออย่าให้ท่านบริโภคน้ำน้อยใหญ่ทั้งหลาย ที่ไม่อร่อยอีก” นันทดาบสดีใจที่พี่ชายยกโทษให้ แล้วทั้งสองก็ได้ช่วยกันบำรุงบิดามารดาจนตลอดชีวิต ครั้นละโลกแล้ว ได้ไปบังเกิดในเทวโลก (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525)

วิเคราะห์เนื้อหาที่เนืองด้วยกตัญญูทเวทีในโศณนันทชาดก

การแสดงความรักกตัญญูทเวทีในเรื่องโศณนันทชาดกสามารถแยกออกเป็น 5 ประเด็น คือ

1. กตัญญูทเวทีของภิกษุ
2. การจัดสถานที่ต่าง ๆ ให้บิดามารดา
3. การตักน้ำอุปโภคบริโภค
4. การทำหน้าที่หาผลผลิตไม้มาให้บริโภค
- 5) การบำรุงมารดาบิดาเป็นหนทางอันประเสริฐ

1. กตัญญูทเวทีของภิกษุ

ในปัจจุบันวัตถุ คือปรารถนาเหตุในปัจจุบันก่อนที่จะพระพุทธรูปจะนำเรื่องของโศณนันทชาดกมาแสดงนั้น ซึ่งมีความคล้ายกับเรื่องสุวรรณสามชาดก แต่เนื้อหาชาดกแตกต่างกัน ปัจจุบันวัตถุพระพุทธรูปได้ปรารถนาถึงภิกษุรูปหนึ่ง เป็นบุตรของเศรษฐีตระกูลหนึ่ง หลังจากได้ฟังธรรมจากพระพุทธรูปแล้ว เกิดความเลื่อมใสศรัทธา จึงได้ขออนุญาตมารดาบิดาบวช แม้ว่าในตอนแรกมารดาบิดาจะไม่ยอมให้บวช เนื่องจากมีลูกชายคนเดียว แต่ลูกชายมีความตั้งใจอย่างเด็ดเดี่ยวว่า หากไม่ได้บวชก็จะยอมตาย มารดาบิดาจึงยอมให้บวช เมื่อบวชแล้วท่านได้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนจนแตกฉานในพระปริยัติธรรม และได้ตัดสินใจไปปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในราวป่าเพื่อบรรลุผลและนิพพาน แม้ท่านจะพยายามฝึกปฏิบัติทุกวิถีทางเป็นเวลา 12 ปี แต่ก็ไม่สามารถบรรลุผลนิพพานได้เลย ประกอบกับได้ข่าวโยมบิดามารดาว่า หลังจากท่านบวช ฐานะยากจนลง ไม่มีใครดูแล จนต้องออกเที่ยวขอทานข้าวมาเพื่อเลี้ยงชีวิต ด้วยความสงสารผู้บังเกิดเกล้า จึงได้คิดที่จะลาสิกขาออกไปปรณินิบัติโยมบิดามารดา แต่ได้ฟังมาตุโปสกสูตร ซึ่งเป็นสูตรเกี่ยวกับการบำรุงบิดามารดาว่า เป็นพระก็สามารถที่จะดูแลบิดามารดาได้ จึงทำให้ท่านตัดสินใจไม่ลาสิกขา เมื่อได้พบกับมารดาบิดาที่กำลังเที่ยวขอทานอาหารอยู่ ท่านจึงนำมารดาบิดามาเลี้ยงดูที่อารามที่ท่านพำนักอยู่ โดยนำอาหารหวานคาวที่ได้มาจากการบิณฑบาต ไปให้บิดามารดารับประทานก่อน เหลือจากบิดามารดารับประทาน ท่านจึงฉัน แม้จีวรที่ได้มาก็นำไปตัดเย็บเป็นผ้าถุงผ้าห่มให้บิดามารดา ส่วนผ้าถุงผ้าห่มผืนเก่าของบิดามารดานั้น ท่านก็นำมาทำเป็นจีวรห่มแทน ท่านปฏิบัติอยู่เช่นนี้ จึงทำให้ท่านมีรูปร่างผอมลงผิดปกติ พวกระฆิกษุสามเณรภายในวัดจึงได้สอบถามถึงสาเหตุที่ทำให้ท่านผอม เมื่อทราบว่าคุณานำอาหารที่ได้จากการบิณฑบาตไปเลี้ยงดูบิดามารดา จึงได้พากันหนีตบตีเยาะเย้ยว่าทำให้สัทธาไทยดกไป จึงได้พากันไปกราบพระพุทธรูปให้ทรงทราบ เมื่อพระพุทธรูปทรงทราบเรื่องราวดังกล่าว กลับทรงสรรเสริญยกย่องชมเชยภิกษุรูปนั้นว่าได้ดำรงอยู่ในทางที่ตถาคตเคยดำเนินแล้ว แม้ตถาคตเมื่อประพฤติดุพจริยา ก็ได้บำรุงเลี้ยงบิดามารดาเช่นเดียวกัน จากนั้นจึงได้นำโศณนันทชาดกมาแสดงให้ภิกษุทั้งหลายฟัง (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525)

จากเรื่องราวของภิกษุรูปนี้ แสดงให้เห็นว่า การที่ภิกษุนำบิดามารดาที่แก่เฒ่า ไม่มีคนเลี้ยงดูมาปรณินิบัติเลี้ยงดูนั้น พระพุทธรูปทรงอนุญาตให้ทำได้ ทั้งยกย่องชมเชยว่าเป็นเรื่องที่น่าสรรเสริญอย่างยิ่ง เพราะพุทธรูปองค์นี้เคยได้ปฏิบัติมาเช่นเดียวกันเมื่อบวชเป็นฤาษี การที่พระพุทธรูปไม่ทรงตำหนิภิกษุที่

เลี้ยงดูมารดาบิดา สามารถวิเคราะห์ได้ว่า 1) เพื่อป้องกันมิให้ภิกษุลาสิกขา ในกรณีที่ภิกษุรูปนั้นมีย่อมแม่ที่แก่ชรา ไม่มีใครเลี้ยงดู ก็สามารถเลี้ยงดูปรนนิบัติปาดมารดาได้โดยไม่ต้องลาสิกขาบท 2) เพื่อยกย่องความกตัญญูทศเวทีของภิกษุ การที่พระพุทธองค์ไม่ทรงตำหนิพฤติกรรมของภิกษุรูปนั้นก็เพื่อที่จะยกย่องการแสดงความกตัญญูทศเวทีต่อหน้าภิกษุทั้งหลาย ที่ยังไม่เข้าใจในเรื่องของการตอบแทนบุญคุณบิดามารดาว่าเป็นภิกษุก็สามารถทำได้ เป็นเรื่องที่ไม่น่ารังเกียจ เพราะบิดามารดานั้นเป็นผู้ให้กำเนิดมา แม้พระพุทธองค์ก็ยังเคยปฏิบัติเช่นเดียวกันเมื่อบวชเป็นฤาษี 3) เพื่อเป็นการประกาศการบำเพ็ญเนกขัมมบารมีของพระพุทธองค์ นอกจากจะยกพระพุทธองค์เป็นตัวอย่างในการแสดงความกตัญญูทศเวทีต่อบิดามารดาแล้ว ยังเป็นการประกาศถึงการบำเพ็ญเนกขัมมบารมีของพระพุทธองค์อีกด้วย เพราะตอนประชุมชาดก พระพุทธเจ้าตรัสว่า มารดาบิดาของเราในกาลนั้น ได้มาเป็นตระกูลมหาราชในบัดนี้ พระเจ้ามโนราชนั้น ได้มาเป็นพระสารีบุตร พระราชา 101 พระองค์ ได้มาเป็นพระอัสสีมหาเถระ และมาเป็นพระสาวกอื่น ๆ หมู่พลนิกาย 24 อักโขภิกษุ ก็ได้มาเป็นพุทธบริษัท นั้นบัณฑิตได้มาเป็น พระอานนท์ ส่วนโสณบัณฑิต ก็คือ เราตถาคตนั่นเอง 4) เพื่อใช้สอนธรรมะเชิงบุคคลาธิษฐาน การแสดงธรรมโดยการยกตัวอย่างบุคคลขึ้นมาเล่าเป็นตัวอย่างนั้น จะทำให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจในเนื้อหาสาระของธรรมะยิ่งขึ้น ดังนั้น การที่พระพุทธองค์ทรงยกตัวอย่างโสณและนันทดาบสขึ้นมาตรัสก็เพื่อที่จะชี้ให้เห็นตัวอย่างของบุคคลผู้ที่แสดงความกตัญญูทศเวทีต่อบิดามารดา

2. การจัดสถานที่ต่าง ๆ ให้บิดามารดา

เมื่อโสณและนันทกุมารพร้อมกับบิดามารดา ได้ตัดสินใจออกบวชพร้อมกัน จึงได้เข้าไปกราบทูลลาพระราชา สละทรัพย์ทั้งหมดให้เป็นทาน ปล่อยาสทั้งหมดให้เป็นไท และมอบสิ่งของที่สมควรให้แก่หมู่ญาติ จากนั้นได้ออกจากนครพหุวัธน์ ไปสู่ป่าหิมวันตะ แล้วอธิษฐานเปลี่ยนเครื่องแต่งกายเป็นดาบส โดยโสณและนันทดาบส ได้สร้างอาศรมให้กับบิดาและมารดาอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน อยู่ในราวป่าที่รายล้อมไปด้วยแมกไม้نانาพันธุ์ และมีสระอันดาราตาศไปด้วยดอกปทุมเบญจวรรณ ทั้งสองได้ช่วยกันดูแลปัดกวาดบริเวณอาศรมที่บิดามารดาให้สะอาดทุก ๆ วัน

3. การตักน้ำอุปัชฌายะ

ดาบสสองพี่น้องได้ช่วยกันปฏิบัติมารดาบิดา โดยตื่นเช้าได้จัดเตรียมไม้สำหรับชำระฟันและน้ำล้างหน้าให้แก่ท่านทั้ง 2 แล้วไปกวาดบรรณศาลาและบริเวณอาศรม ตลอดทั้งจัดเตรียมน้ำดื่ม น้ำล้างเท้า และน้ำสำหรับอาบ ในคราวที่มีอากาศร้อนก็หาน้ำเย็นมาให้อาบ คอยชำระสรงมวยผมให้สะอาด กระทำการบิณฑบาต เป็นต้น ให้แก่มารดาบิดาทั้งสอง

4. การทำหน้าที่หาผลไม้มานำให้บริโภค

โสณดาบสและนันทดาบส หลังจากจัดเตรียมน้ำสำหรับอุปัชฌายะและบริโภคให้กับบิดามารดา และปัดกวาดบริเวณเรียบร้อยแล้ว ก็พากันไปเลือกผลไม้ในป่าใหญ่ ซึ่งมีรสอันอร่อยมาจากป่า นำมาให้มารดาบิดาได้บริโภค

การนำผลไม้มาให้มารดาบิดานั้นเกิดมีปัญหาคความขัดแย้งกันระหว่าง 2 พี่น้อง เมื่อฝ่ายนันทดาบสผู้น้องมีความคิดว่า เราควรไปหาผลไม้ในบริเวณที่อยู่ใกล้ ๆ มาให้มารดาบิดาบริโภคก่อน จึงเข้าไป

ป่าแต่เข้าตรู เก็บผลไม้ที่ตนพบเห็นเมื่อวานบ้าง เมื่อวานขึ้นบ้าง มาให้มารดาบิดาบริโภคนก่อน ส่วนโสณดาบส ซึ่งได้อภิญญา 5 สามารถไปเก็บผลไม้ยังที่ไกล ๆ ได้ เมื่อนำผลไม้ที่มีรสอร่อย กำลังส่งอมมาให้มารดาบิดาบริโภคน ทั้ง 2 ได้ปฏิเสธ เนื่องจากได้บริโภคนผลไม้ที่นั่นทดบาสนามาให้บริโภคนและได้ป่วนปากสมาทานอุบาสกศีลแล้ว ผลไม้ที่มีรสอร่อยเมื่อไม่มีใครบริโภคนจึงเน่าเสียหาย ในวันต่อ ๆ มาก็เป็นลักษณะเดียวกัน แม้โสณดาบสคิดว่า การที่มารดาบิดาบริโภคนผลไม้ที่นั่นทดบาสนามา ซึ่งดิบบ้างสุกบ้าง อาจทำให้ท้องเสีย ไม่เป็นผลดีต่อสุขภาพ จึงได้บอกดาสน้องชายว่า ให้รอตนนำผลไม้มาก่อนแล้วค่อยนำไปให้มารดาบิดาบริโภคนพร้อมกัน แต่นันทดาบสก็ไม่เชื่อฟัง ยังคงนำผลไม้ที่ตนหาได้ในบริเวณใกล้ ๆ มาให้มารดาบิดาบริโภคนก่อนเช่นเคย เมื่อเป็นเช่นนี้ โสณดาบสจึงได้ขับไล่ให้นันทดาบสไปอยู่ที่อื่น ตนเองจะเป็นผู้ดูแลเลี้ยงดูมารดาบิดาแต่เพียงผู้เดียว ต่อมานันทดาบสได้สำนึกผิด ได้บำเพ็ญเพียรเพ่งสัจจนได้อภิญญา 5 แล้วนำพระราชา 101 องค์ มีพระเจ้ามนโชนะเป็นประธานด้วยฤทธิ์ของตน มาขอขมาโสณดาบส โสณดาบสยกโทษให้ และให้มารดาบิดาทั้ง 2 เลือกว่าจะให้ใครเป็นผู้อุปฐากตน มารดาได้เลือกนันทดาบสเป็นผู้อุปฐาก โดยกล่าวว่า “พ่อโสณบัณฑิตเอ๋ย น้องชายของพ่อจากไปเสียนานแล้ว แม่เธอมาแล้วจากที่ไกลอย่างนี้ แม่ก็ไม่อาจจะอ้อนวอนได้ ด้วยว่าเราทั้งสองคน ได้อาศัยพ่ออยู่แล้ว แต่บัดนี้พ่ออนุญาตแล้ว แม่ก็จักได้กอดรัดลูกนันทะ ผู้ประพฤติพรหมจรรย์นี้ ด้วยแขนทั้งสองแล้ว ฟังได้การจูบศิระนะ” ซึ่งโสณดาบสก็อนุญาตให้นันทดาบสเป็นผู้ดูแลอุปฐากมารดา ตามความประสงค์ของมารดาว่า “ข้าแต่แม่ ถ้าอย่างนั้นลูกยอมอนุญาต แม่จงไปสวมกอดนันทะ ลูกชายของแม่ แล้วจงจูบและจูมพิทที่ศิระนันทะ จงทำความเศร้าโศกภายในใจของแม่ให้ดับไปเสียเถิด” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525)

5) การบำรุงมารดาบิดาเป็นหนทางอันประเสริฐ

นันทดาบสเมื่อไม่เชื่อฟังคำตักเตือนของโสณดาบส จึงถูกดาบสพี่ชายขับไล่และห้ามไม่ให้บำรุงมารดาบิดาต่อไป เมื่อสำนึกผิดได้มาขอขมาดาบสพี่ชาย และอ้อนวอนขอปรนนิบัติมารดาบิดาจากโสณดาบสว่า “การบำรุงมารดาบิดานี้ สัตบุรุษทั้งหลายสรรเสริญแล้ว ขอท่านจงอนุญาตการบำรุงมารดาบิดานี้แก่ข้าพเจ้า ท่านได้กระทำกุศลมาแล้วสิ้นกาลนาน ด้วยการลุกขึ้นทำกิจวัตรและการปบนวต บัดนี้ข้าพเจ้าปรารถนาจะทำบุญในมารดาและบิดา ขอท่านจงให้โลกสวรรค์แก่ข้าพเจ้าเถิด ข้าแต่พระฤาษีมนุษย์ทั้งหลายซึ่งมีอยู่ในบริษัทนี้ ทราบบทแห่งธรรมในธรรมว่า เป็นทางแห่งโลกสวรรค์ เหมือนดังท่านทราบ ฉะนั้น การบำรุงมารดาบิดา ด้วยการอุปฐากและการปบนวต ชื่อนำความสุขมาให้ ท่านห้ามข้าพเจ้าจากบุญนั้น ชื่อว่า เป็นอันห้ามทางอันประเสริฐ”

ในตอนแรกโสณดาบสปฏิเสธคำอ้อนวอนของนันทดาบส เนื่องจากเห็นว่านันทดาบสยังมีวาจากระด้างกระเดื่องอยู่มาก แต่ต่อมาเมื่อนันทดาบสลดมานะทิฐิลง ยอมแม้กระทั่งจะปรนนิบัติโสณดาบสแทน หากไม่ได้ปรนนิบัติมารดาบิดา นันทดาบสเมื่อดาบสพี่ชายห้ามการบำรุงมารดาบิดา จึงชวนชายเพื่อที่จะได้บำรุงมารดาบิดา ดังมีข้อความที่นันทดาบสชี้แจงความประสงค์ของตนกับพระเจ้ามนโชนะว่า “อาตมภาพไม่ได้ทำบุญในท่านทั้ง 2 ผู้เป็นบูรพาจารย์นั้นเลย” พระอรธกถาจารย์ได้ขยายความของคำว่า “ไม่ได้กระทำบุญ” นั่นก็คือวัตรปฏิบัติ อันได้แก่ การนำผลไม้มาให้นันทดาบสรับประทานนั่นเอง

การที่นันทดาบสเรียกร้องของเป็นผู้มีส่วนในการดูแลมารดาบิดานั้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการดูแลมารดาบิดา และเป็นเจตนารมณ์ของชาดก ที่ต้องการปลูกฝังเรื่องความกตัญญูต่อบุคคลที่ตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ในมัตุโปสกสูตร “บุคคลใดเลี้ยงมารดาและบิดาโดยชอบ เพราะการบำรุงบิดาและมารดานั้นแล บัณฑิตย่อมสรรเสริญบุคคลนั้นในโลกนี้ที่เดียว บุคคลนั้นละไปจากโลกนี้แล้วย่อมบันเทิงในสวรรค์ (ส.ส. (ไทย) , 12/205/297) แสดงให้เห็นว่า การบำรุงมารดาบิดาเป็นความดี เป็นทางอันประเสริฐ เป็นการกระทำที่สัตบุรุษยกย่อง

วิเคราะห์ความหลักกตัญญูต่อบุคคลที่ของโสณะดาบสและนันทดาบสในเชิงสังคม

1. ภัษุเลี้ยงดูมารดาบิดา

ในปัจจุบันวัตถุเรื่องโสณนันทชาดก แม้ว่าพระพุทธเจ้าจะทรงอนุญาตให้ภัษุเลี้ยงดูมารดาบิดาได้ ให้อาหารก่อนตนเองจะฉันได้ แต่ก็เชื่อว่าจะอนุญาตในทุกกรณี เช่น ภัษุพึงทำกิจทั้งหลายมีการให้อาบน้ำและการนวดเป็นต้นด้วยมือของตน พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้กระทำได้เฉพาะในบิดาเท่านั้น แต่ในกรณีของมารดาซึ่งเป็นผู้หญิงหรือมาตุคาม มีวินัยบัญญัติหลายสิกขาบท ที่ห้ามมิให้ภัษุมีความกำหนดจับต้องกายหญิง เช่น สังฆาทิเสส สิกขาบทที่ 2 ว่า

“ก็ ภัษุใด ถูกราคะครอบงำแล้ว มีจิตแปรปรวน ถูกต้องกายกับมาตุคาม คือ จับมือ จับข้อมแขนหรือลูบคลำอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่ง เป็นสังฆาทิเสส” (วิ.มหา. (ไทย), 1/270/293)

ในอนิยตกล่าวว่า “ก็ ภัษุใดนั่งบนอาสนะที่กำบังในที่ลับ พอจะทำการได้กับมาตุคามสองต่อสองอุบาสิกามีวาจาเชื่อถือได้ ได้เห็นภัษุนั่งกับมาตุคามนั้นแล้ว กล่าวโทษด้วยอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง บรรดาอาบัติ 3 อย่าง คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส หรือปาจิตตีย์ ภัษุนั้นยอมรับการนั่ง พึงถูกปรับด้วยอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่งบรรดาอาบัติ 3 อย่าง คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส หรือปาจิตตีย์ อีกอย่างหนึ่งอุบาสิกามีวาจาเชื่อถือได้นั้น กล่าวโทษด้วยอาบัติใด ภัษุนั้นพึงถูกปรับด้วยอาบัตินั้น อาบัตินี้ชื่อว่าอนิยต” (วิ.มหา. (ไทย), 1/444/474 - 475)

ในปาจิตตีย์ กล่าวว่า “ก็ ภัษุใด นอนร่วมกันกับมาตุคาม ต้องอาบัติปาจิตตีย์” (วิ.มหา. (ไทย), 2/56/247) และ “ก็ ภัษุใด นั่งในที่ลับกับมาตุคามสองต่อสอง ต้องอาบัติปาจิตตีย์” (วิ.มหา. (ไทย), 2/290/435)

จากสิกขาบทที่ยกมา ต้นบัญญัติสิกขาบทเป็นหญิงหรือมาตุคามที่มีไข้มารดา โดยพระวินัยระบุว่า “ถูกราคะครอบงำแล้ว มีจิตแปรปรวน ถูกต้องกายกับมาตุคาม” ในกรณีหญิงมารดา ซึ่งเป็นไปได้ไม่น้อยที่ภัษุมีจิตกำหนดแล้วจับต้องกายมารดาของตน หรือนั่งในที่ลับหรือลับตาแล้วพูดเกี้ยวพาราสีกับมารดาของตน แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ร่างกายของมารดาพระวินัยบัญญัติว่า “เป็นวัตถุอนามาส” คือ ไม่ควรแตะต้อง ไม่เฉพาะแต่ร่างกายเท่านั้น แม้เครื่องประดับเครื่องแต่งกายสตรี เงิน ทอง อาวุธ เป็นต้น ก็นับเข้าในวัตถุอนามาสเช่นเดียวกัน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2561) ในพระบาลี พระผู้มีพระภาคเจ้าปรับอาบัติทุกกฏเหมือนกันทั้งนั้นแก่ภัษุผู้จับต้อง ด้วยความรักอาศัยเรือนว่า

ผู้นี้เป็นมารดาของเรา นี่เป็นธิดาของเรา นี่เป็นพี่น้องสาวของเรา เพราะขึ้นชื่อว่าผู้หญิงแม่ทั้งหมดจะเป็นมารดาก็ตาม เป็นธิดาก็ตาม เป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ทั้งนั้น (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525)

การเลี้ยงดูมารดา เมื่อพระวินัยบัญญัติไว้มิให้ถูกต้องกายมารดา ภิกษุควรปฏิบัติอย่างไร อรรถกถาและฎีกา ได้อธิบายไว้ ดังนี้ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525)

อรรถกถาเภสัชกรรมวัตถุในตติยปาราชิก กล่าวไว้ว่า ถ้าภิกษุนำมารดาไปยังวิหาร ประณิบัติอยู่ไซ้ร้อยอยู่ถูกต้อง พึงทำบริกรรมทุกอย่าง พึงให้ของเคี้ยวของบริโภคด้วยมือตนเอง ส่วนบิดา ภิกษุพึงทำกิจทั้งหลายมีการให้อาบน้ำและการนวดเป็นต้น บำรุงด้วยมือของตนเหมือนอย่างบำรุงสามเณร ฉะนั้น

ในอรรถกถากายสังสัคคสิกขาบท ได้กล่าวเอาไว้ว่า ถ้าภิกษุเห็นมารดาถูกกระแสน้ำพัดไปไม่ควรถูกต้องด้วยมือที่เดียว พึงวาง (ส่ง) เรือ แผ่นกระดาน ท่อนกล้วย หรือท่อนไม้ไปข้างหน้า เมื่อเรือเป็นต้นนั้นไม่มี แม้ผ้ากาสาจะก็ควรวางไว้ แต่ไม่ควรพูดว่า จงจับที่ผ้ากาसानี้ เมื่อมารดาจับผ้ากาสาแล้ว จึ่งฉุดมาด้วยท่าในใจว่า เราฉุดบริวาร ถ้ามารดาถล่นไซ้ร้อย พึงไปข้างหน้า ๆ ปลอดภัย ถ้ามารดาถูกน้ำพัด ขึ้นคอหรือจับมือภิกษุผู้เป็นบุตรโดยเร็วไซ้ร้อย ภิกษุไม่ควรสลัดเสียด้วยกล่าวว่า จงหนีไปหญิงแก่ควร (ช่วยส่ง) ให้ถึงบก ถ้ามารดาตกหล่น ตกบ่อไซ้ร้อย ภิกษุพึงโยนเชือกหรือผ้าลงไปในที่นั้น เมื่อมารดาจับเชือกหรือผ้าแล้ว พึงสาวขึ้น แต่ไม่ควรถูกต้องเลย

จะเห็นได้ว่า การถูกต้องกายหญิงนั้น พระพุทธเจ้าห้ามไว้ทุกกรณี แม้แต่มารดาของตนเอง เพียงแต่ปรับอาบัติสถานเบา คือ ทุกกฏเท่านั้น

ในสังคมปัจจุบันมีพระภิกษุจำนวนไม่น้อยที่ดูแลมารดาที่ป่วยติดเตียง ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ไม่มีคนดูแล จึงต้องนำมารดามาดูแลที่วัด หรือเดินทางไปดูแลที่บ้าน หากวัดอยู่ไม่ไกลบ้านนัก เช่น พระสงฆ์ วิริโย อายุ 41 ปี พรรษา 17 บวชตั้งแต่อายุ 23 ปี จำพรรษาอยู่ที่สำนักสงฆ์เขาขุนอินทร์ ต.วังจันทร์ อ.แกลง จ.ระยอง ส่วนมากจะเดินธุดงค์ไปตามจังหวัดภาคอีสาน เมื่อทราบข่าวว่ามารดาป่วยติดเตียง ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ เนื่องจากป่วยเป็นโรคเบาหวาน โรคไต และความดัน ไม่มีคนดูแล จึงกลับมาดูแลมารดาที่บ้าน ด้วยการออกบิณฑบาตตอนเช้า นำอาหารมาป้อนให้กิน ไปหาตัวยาสมุนไพรมาปรุงยาให้กินเพื่อแก้โรคเบาหวาน โรคไต และโรคความดันโลหิตสูง จนทำให้แผลตามนิ้วเท้าแห้งสนิท (คมชัดลึก ออนไลน์, 2563) และอีกตัวอย่างหนึ่ง พระศิริ รัตนชัย อายุ 56 ปี พรรษา 24 อยู่ที่สำนักสงฆ์ถ้ำนางพญาเลือดขาวโมกขธรรม บ้านเขารูปช้าง ต.ปาดังเบซาร์ อ.สะเดา จ.สงขลา ได้นำมารดา อายุ 77 ปี ที่ป่วยเป็นอัมพาต กับนายสมเกียรติ รัตนชัย อายุ 51 ปี น้องชาย มีสติไม่สมประกอบ พูดและช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ มาเลี้ยงดูดูแลอย่างดีภายในกุฏิ (ข่าวสดรายวัน, 2563)

กรณีพระภิกษุทั้ง 2 รูป ที่ต้องดูแลมารดาที่ป่วยติดเตียง ต้องคอยอุ้มอาบน้ำ เปลี่ยนเสื้อผ้า ป้อนข้าว เปลี่ยนผ้าอ้อมสำหรับผู้ใหญ่ เป็นต้น ซึ่งจำต้องสัมผัสกับร่างกายของมารดาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากไม่มีคนช่วยเหลือ ในเชิงสังคมไม่มีใครตำหนิ ในขณะเดียวกันก็ชื่นชมในความกตัญญูของพระภิกษุทั้ง 2 รูป พระพุทธองค์ก็ทรงสรรเสริญภิกษุที่ดูแลบิดามารดา แต่ในกรณีของมารดามีเงื่อนไขทางพระวินัยที่กล่าวไว้ข้างต้น จึงเป็นสิ่งที่ภิกษุจะต้องเลือกระหว่างการต้องอาบัติทุกกฏกับการประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์

2. การตอบแทนบุญคุณตามหลักทศ 6 ของโศณดาบสและนันทดาบส

ในสังคาลสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสหน้าที่ของบิดามารดาและบุตรธิดา ที่จะพึงปฏิบัติต่อกันไว้ดังนี้

2.1 หน้าที่ของบิดามารดาที่พึงปฏิบัติต่อบุตรธิดา 5 ประการ คือ

- 1) ห้ามมิให้กระทำความชั่ว
- 2) ให้ตั้งอยู่ในความดี
- 3) ให้ศึกษาศิลปวิทยา
- 4) หาภรรยา (สามี) ที่สมควรให้
- 5) มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร (ที.ปา. (ไทย), 11/267/212 – 213)

บิดามารดาของโศณและนันทกุมาร ได้เลี้ยงดูบุตรมาเริ่มตั้งแต่อายุในครรภ์จนคลอด และได้นำมาพำนอนในสิ่งที่ควรทำไม่ควร สิ่งใดมีโทษไม่มีประโยชน์ก็ทรงห้ามปรามไว้ เหมือนบิดามารดาทั้งหลาย ที่ปรารถนาให้ลูกเป็นคนดี ไม่ต้องการให้ลูกเป็นภาระของสังคม ดังคำของโศณดาบสกล่าวสอนนันทดาบสว่า “มารดาให้บุตรศึกษาอยู่เป็นนิตย์ว่า โอ้ลูกน้อยเอ๋ย เจ้าจงเป็นผู้ไม่ประมาท ในราชสกุล เป็นต้น อย่างนี้” อนึ่ง เจ้าจงกระทำการอย่างโน้น มารดาอย่ามัวล่าช้า ด้วยประการฉะนี้” ในด้านการศึกษานั้น บิดามารดาได้ชื่อว่าเป็นครูคนแรกของลูก เพราะสอนและแสดงโลกนี้ให้แก่บุตร โดยทำหน้าที่ในการอบรมสั่งสอนก่อนอาจารย์คนอื่น ๆ คือ 1) สอนให้พูด คำแรกที่บิดามารดาสอนให้บุตรของตนได้พูด คือคำว่า “แม่” “พ่อ” กิน นอน เสื้อผ้า น้ำ อาลูง ป่า เป็นต้น สอนให้พูดแต่คำที่ไพเราะอ่อนหวาน 2) สอนมารยาท คือ สอนกิริยาอาการที่เรียบร้อย มีมารยาทอันดีงาม สอนให้มีความสงบเสงี่ยมเจียมตัว อ่อนน้อมถ่อมตน เพราะคนที่มีมารยาทนั้น ก็เหมือนกับเพชรที่ได้รับการเจียรไนส่องแสงเป็นประกายนั่นเอง (อร่าม อินพุ่ม, 2549) เมื่อลูกเจริญวัย บิดามารดาของโศณกุมารและนันทกุมาร ได้ให้กุมารทั้งสองได้ศึกษาเล่าเรียนพระเวทจนจบการศึกษาศิลปศาสตร์ทั้งหมด ตามระบบการศึกษาในยุคนั้น เมื่อกุมารทั้งหมดเติบโตเป็นหนุ่มพอที่จะมีครอบครัว บิดามารดาได้ปรึกษากันเพื่อหาหญิงที่คู่ควรมาเป็นภรรยา เมื่อนำไปบอกแก่กุมารทั้งสอง กุมารทั้งสองปฏิเสธที่จะมีคู่ครอง ต้องการจะดูแลบิดามารดาไปจนกว่าชีวิตของบิดามารดาจะหาไม่ จากนั้นบุตรทั้งสองก็จะออกบวช เมื่อลูกไม่มีความต้องการอยู่ครองเรือน ทรัพย์สมบัติทั้งหมดของบิดามารดาของโศณกุมารและนันทกุมาร จึงมอบให้เป็นทาน และแจกจ่ายแก่ญาติพี่น้องทั้งหมด จากนั้นจึงออกบวชพร้อมกับกุมารทั้งสอง

จะเห็นได้ว่าบิดามารดาของโศณกุมารและนันทกุมาร ได้ทำหน้าที่ของบิดามารดาโดยไม่ขาดตกบกพร่องตามหลักของทศเบื้องต้นทุกประการ มีเพียง 2 ข้อสุดท้ายที่มอบให้แก่บุตรทั้ง 2 แล้ว แต่บุตรทั้ง 2 ปฏิเสธที่จะรับ

2.2 หน้าที่ของบุตรธิดาที่พึงปฏิบัติบิดามารดา 5 ประการ คือ

- 1) ทานเลี้ยงเรามา เราจักเลี้ยงท่านตอบ
- 2) จักทำกิจของท่าน
- 3) จักดำรงวงศ์ตระกูล

4) จักประพัตติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท

5) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน (ที.ปา. (ไทย), 11/267/212)

โสณดาบสและนันทดาบส ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีกตัญญูทศเวท เพราะเมื่อบิดามารดาได้ตามอกบวช ก็ได้ช่วยกันเลี้ยงดูบิดามารดา โดยการจัดหาที่อยู่อาศัย จัดหาน้ำดื่ม น้ำอาบ และมีให้รับประทาน เมื่อตอนยังครองชีวิตฆราวาสก็ได้ช่วยเหลือกิจการงานของบิดามารดา แม้บิดามารดาจะหาคู่ครองมาให้ก็ไม่ปรารถนา เพื่อต้องการช่วยงานและอยู่ดูแลบิดามารดาไปจนกว่าชีวิตท่านทั้งสองจะหาไม่ กุมารทั้งสองจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ดำรงวงศ์ได้เป็นอย่างดี เพราะตระกูลที่ขาดลูกกตัญญูย่อมทำให้ตระกูลนั้นไม่มั่นคงได้ ด้านการประพัตติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท เพื่อดูแลมรดกของตระกูลนั้น แม้ว่ากุมารทั้งสองจะไม่สามารถรักษามรดกภายนอกที่บิดามารดาได้สั่งสมไว้ ซึ่งไม่ได้เกิดจากความประพัตติเสื่อมเสีย แต่เพราะปรารถนาการออกบวช ถึงอย่างนั้น กุมารทั้งสองก็สามารถประพัตติตนให้เหมาะสมกับการเป็นผู้รับมรดกภายใน คือ ความกตัญญูทศเวท ซึ่งมีความสำคัญกว่ามรดกภายนอก โสณดาบสและนันทดาบส 2 พี่น้อง ได้ปฏิบัติบำรุงมารดาบิดา トラบจนถึงสิ้นอายุ ก็ได้ไปบังเกิดในพรหมโลก แม้ว่าในเนื้อเรื่องจะไม่ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อบิดามารดาสิ้นชีวิตแล้ว ดาบสทั้งสองได้ปฏิบัติพิธีกรรมอย่างไรบ้าง แต่เชื่อว่า ดาบสทั้งสองคงจะประกอบพิธีกรรมตามระบบความเชื่อในยุคนั้นให้กับบิดามารดาอย่างแน่นอน

2.3 โสณะดาบสและนันทดาบสกับความเป็นอริชาตบุตร

พระพุทธศาสนา แบ่งบุตรเป็น 3 ประเภท คือ

1) อริชาตบุตร

2) อนุชาตบุตร

3) อวชาตบุตร (ขุ.อิติ. (ไทย), 25/74/431)

บุตรทั้ง 3 ประเภทนี้ มีคำอธิบายดังนี้

1) อริชาตบุตร หมายถึง บุตรที่มีภูมิธรรมสูงกว่าบิดามารดา เมื่อเกิดมาแล้วได้รับการฝึกฝนอบรมยิ่งกว่าบิดามารดา มีคุณงามความดี มีฐานะสูงเด่นยิ่งกว่าบิดามารดา ตลอดถึงสามารถช่วยให้สกุลวงศ์เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าได้

2) อนุชาตบุตร หมายถึง บุตรที่มีภูมิธรรมปานกลาง เมื่อเกิดมาแล้วได้รับการฝึกฝนอบรมมีความดีเสมอกับบิดามารดา มีความประพฤติไม่เสียหาย สามารถที่จะพยุงสกุลวงศ์ไว้มิให้เสื่อมเสียไป แต่ก็ไม่สามารถที่จะช่วยให้สกุลวงศ์เจริญรุ่งเรืองมากกว่าบิดามารดาได้กระทำเอาไว้

3) อวชาตบุตร หมายถึง บุตรที่มีภูมิธรรมต่ำ เมื่อเกิดมาแล้ว ได้รับการฝึกฝนอบรม แต่ไม่สามารถที่จะพัฒนาตัวเองให้กลายเป็นคนดีของครอบครัวได้ มีแต่ความประพฤติต่ำทราม เป็นคนล้างผลาญคุณงามความดีของตนและของวงศ์สกุล (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมโร), 2546)

จากการศึกษาโสณนันทชาดก พบว่า ทั้งโสณดาบสและนันทดาบส ได้ชื่อว่าเป็นอริชาตบุตรของบิดามารดา เพราะท่านทั้ง 2 มีความกตัญญูทศเวท และมีภูมิธรรมสูงกว่ามารดาบิดา คือได้อภิญญา 5 ทั้ง 2 ท่าน

สรุป

ความกตัญญูทเวทีที่ปรากฏในโศณนันทชาดกนั้น สามารถแยกการแสดง ความกตัญญูทเวที ออกได้ 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เป็นปัจจุบันวัตถุ ได้แก่ การแสดง ความกตัญญูทเวทีของภิกษุ ที่เลี้ยงดูบิดา มารดาที่ชรา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุบำรุงเลี้ยงดูมารดาได้ โดยการให้อาหารบิณฑบาต และการป้อนนวด เป็นต้น แต่ในกรณีของมารดา ต้องปฏิบัติภายใต้เงื่อนไขของพระวินัย ส่วนบิดานั้นให้ปฏิบัติ เช่นสามเณร ส่วนที่เป็นเนื้อหาของชาดกนั้น ได้กล่าวถึงการแสดง ความกตัญญูทเวทีของโศณดาบส และนันทดาบสที่มีต่อบิดามารดา ด้วยการจัดสถานที่อยู่อาศัย จัดหาน้ำดื่ม น้ำใช้ และจัดหาผลไม้ น้อยใหญ่มาให้บริโภคน โศณดาบสและนันทดาบสนั้นได้ชื่อว่าเป็นอภิชาติบุตรของบิดามารดา เพราะดูแลบิดา มารดาทุกอย่าง อีกทั้งมีภูมิธรรมสูงกว่าบิดามารดา จึงสมควรที่บุตรธิดาในยุคปัจจุบันควรถือเอาเป็นเยี่ยงอย่าง

เอกสารอ้างอิง

- กรมสุขภาพจิต. (2563). 93 วันสู่สังคม “คนชรา” 5 จังหวัด? คนแก่เยอะสุด-น้อยสุด. เรียกใช้เมื่อ ตุลาคม 2563 จาก <https://www.dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=30453>.
- _____. (2563). ก้าวอย่างของประเทศไทย สู่ ‘สังคมผู้สูงอายุ’ อย่างสมบูรณ์แบบ. เรียกใช้เมื่อ 30 ตุลาคม 2563 จาก <https://www.dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=30476>.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2559). บทบาทผู้สูงอายุต่อสังคม ครอบครัว ชุมชน. เรียกใช้เมื่อ 18 ตุลาคม 2563 จาก <http://www.anamai.moph.go.th/soongwai>.
- ข่าวสดรายวัน. (2553). พระดูแลแม่อัมพาต กับน้องชายพิการ ญาติโยมแห่ช่วย. เรียกใช้เมื่อ 18 มิถุนายน 2563 จาก <https://1th.me/mUy4N>.
- คมชัดลึก ออนไลน์. (2556). ยอดกตัญญู!พระธุดงค์ดูแลแม่ป่วยหนัก. เรียกใช้เมื่อ 18 มิถุนายน 2563 จาก <https://www.komchadluek.net/news/lifestyle/154472>.
- ธรรมสภา. (2540). พุทธศาสนสุภาษิต ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- พระเปลี่ยน สุรกโฆ (ศรีนันทน์). (2558). ศึกษาวิธีการบำรุงบิดามารดาตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท ของประชาชนในอำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, 4(2), 47-60.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). พระไตรปิฎกและอรรถกถา แปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2561). พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร). (2546). มงคลยодชีวิต ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
- สมบุญ วัฒนะ. (2560). การดูแลบิดามารดาสูงอายุตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาของครอบครัวไทยพุทธ. วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 10(2), 66-80.
- อร่าม อินพม. (2549). มงคลชีวิต 38 ประการ สำหรับผู้ครองเรือน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เพชรกระรัต.

แนวทางการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามแนววิถีพุทธ*

GUIDELINES FOR LEARNING MANAGEMENT ON THE SOCIAL STUDIES, RELIGION AND CULTURES IN BUDDHIST METHODS

พระมหาเอกชัย วิสุทโธ (โคตรสุนทร)

Phramaha Aekachai Visutho (Kotsunton)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkomrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand.

E-mail: Aekachai.kot@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

ปัจจุบันสังคมโลกเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้สอนจำเป็นต้องรู้ให้เท่าทันกระบวนการจัดการที่เปลี่ยนแปลงไป ตามที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ตั้งจุดมุ่งหมายสำหรับผู้เรียนไว้ คือ มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความรู้ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีจิตสำนึกการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข นอกจากนี้ ยังต้องพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตามแนววิถีพุทธ จึงมีส่วนสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะและปลูกฝังผู้เรียนให้พัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยการพัฒนาคุณธรรมที่หลากหลายมาประยุกต์ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ จัดกระบวนการเรียนรู้ในเชิงสร้างสรรค์ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นแนวทางที่มีความสำคัญต่อการจัด

---

*Received: 10 November 2021; Revised: 6 December 2021; Accepted: 6 December 2021

กระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อผู้เรียนและสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงสังคมการเรียนรู้ในยุคโลกาภิวัตน์

คำสำคัญ: แนวทางการจัดการเรียนการสอน, กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, วิถีพุทธ

Abstract

Today, the world society has entered the 21st century that resulting in rapid changes. Instructors need to be aware of the changing management process. According to the Core Curriculum of Basic Education BE 2551, the objectives for learners are being morality, being ethics and desirable values, being self-worth, having discipline and practice in the principles of Buddhism or their religion, living in the philosophy of sufficiency economy, having acknowledge and ability to communicate, thinking, problem solving, using technology and having life skills, having good physical and mental health, having healthy habits, being patriotic, having a conscience of being a Thai citizen and a citizen of the world, adhering to the way of life and the constitutional monarchy, having awareness of preserving Thai culture and wisdom environmental conservation and development, having a public mind that aims to benefit and create good things in society, and living together in society happily. In addition, learners must develop to be good, intelligent, happy, and have potential for further education and career. Therefore, the teaching and learning management of the social studies religion and culture in Buddhist methods, it plays an important role in the development of competence and instilling in learners to develop a good quality of life, coexist peacefully, a learning management process was created that was able to keep pace with changes in society. by developing a variety of innovations to apply in organizing the learning process. Then organize the learning process in a creative way and learners centered which are important for organizing the learning process to achieve results for learners and be able to change behavior in a society that changes learning society in the globalization era.

Keywords: Guidelines for Learning Management, Social Studies Religion and Cultures, Buddhist Methods

บทนำ

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักการสำคัญคือหลักของเหตุและผล สิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้เกิดขึ้นจากเหตุ และส่งผลให้เกิดเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่และเป็นอยู่ดังที่พวกเราได้สัมผัสกันโดยทั่วหน้า การนำหลักพุทธศาสนามาใช้สำหรับมนุษย์เราในการพัฒนาและอบรมสั่งสอน ให้เกิดมรรคผลตามจุดประสงค์และเป้าหมายนั้น ๆ มีความเป็นไปได้สูงมาก เพราะเป็นการนำเหตุและผลมาใช้ในการพัฒนากระบวนการคิดดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระราชทานแก่คณะกรรมการสภายูวพุทธสมาคมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2516 ว่า พุทธศาสนาที่ใช้ได้ทุกปีทั้งผู้เยาว์ผู้แก่ โดยเฉพาะสำหรับผู้เยาว์ ถ้าสามารถที่จะอธิบายให้เขาเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่ใช้การได้จริง ๆ ไม่ต้องใช้คำที่หรูหรา ไม่ต้องใช้คำในทางวิชาการของพุทธศาสนาเลยก็ได้ เขาจะสนใจไม่ใช่น้อย และเขาจะใช้เป็นประโยชน์แก่ตน แก่การศึกษาของตน เพราะว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำด้วยเหตุผลซึ่งเป็นหลักสำคัญของพุทธศาสนา สิ่งที่มี คือ มีเหตุใดก็ต้องมีผลนั้น ผลนั้นต้องเป็นเพราะเหตุ อันนี้เป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา ผู้ที่ใช้เหตุผลและได้รับอบรม คือ ได้รับฟังและฝึกฝนสมองของตน ตั้งแต่เยาว์ ที่ว่าตั้งแต่เยาว์นี้ไม่ได้ปิดกั้นว่าเยาว์แค่ไหน ตั้งแต่เกิด ตั้งแต่ยังพูดไม่ได้ ถ้าสั่งสอนได้เราก็ก็นั่งสอนได้ตั้งแต่พูดไม่ชัดคือยังเกือบไม่รู้เรื่องอะไร เราสั่งสอนให้มีเหตุผลตลอดนั้น ก็จะมีเหตุผล ถ้าไม่ได้สั่งสอนหรือบอกว่ายังเด็กเกินไป แล้วก็น่ารัก ปลอดภัย ตามเรื่องตามราว หรือตามใจของพ่อแม่หรือตามใจของผู้ใหญ่ เด็กนั้นจะเสีย ซึ่งปรากฏมาแล้วว่า เด็กเสียเพราะว่าตามใจ ต้องอบรมตั้งแต่อายุน้อย (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2543) เป็นเหตุให้ประเทศไทยจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การจัดการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์พร้อม คือ เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข มีการพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล มุ่งให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้ รู้คิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ อย่างมีเหตุผล และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง (พระดิฐวัฒน์ อภิวัตน์ธมโม (ทิพคุณ) และคณะ, 2562)

ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีตามยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้วงการการศึกษาในประเทศไทย จำเป็นต้องตอบสนองต่อความท้าทายที่ต้องเผชิญอยู่นี้ เราต้องการรูปแบบการทำงานที่สามารถพัฒนารอบความคิด เพื่อการเรียนรู้แห่งศตวรรษที่ 21 เพื่อที่สามารถจัดการศึกษาตอบสนองต่อความต้องการที่กำลังเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งเยาวชนไทยกำลังเผชิญอยู่ ครูจึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้ เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกในศตวรรษที่ 21 ที่เปลี่ยนไปจากศตวรรษที่ 20 และ 19 โดยทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญที่สุด คือ ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skill) ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้

เพื่อให้เด็กในศตวรรษที่ 21 นี้ มีความรู้ ความสามารถ และทักษะจำเป็น วิจารย์ พานิช ได้กล่าวว่า การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่คนทุกคนต้องเรียนรู้ตั้งแต่ชั้นอนุบาลไปจนถึงมหาวิทยาลัย และตลอดชีวิต (วิจารย์ พานิช, 2555)

ครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงต้องศึกษาหลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดที่ผู้เรียนพึงรู้และปฏิบัติได้ รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้น มีความเฉพาะเจาะจงและมีความเป็นรูปธรรม นำไปใช้ในการกำหนดเนื้อหา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ จัดการเรียนการสอน และเป็นเกณฑ์สำคัญสำหรับการวัดและประเมินผล อย่างถ่องแท้ชัดเจน และเมื่อ สังคมเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ก็ยังต้องปรับตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปรอบด้าน ผู้เรียนซึ่งเป็นเยาวชนอยู่ท่ามกลางสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง จะต้องรู้เท่าทันกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยมีทักษะชีวิตที่สำคัญและจำเป็น ปัญหาเหล่านี้คือปัญหาการเข้าถึงที่ส่งผลต่อประเทศชาติมาหลายยุคหลายสมัย แต่ก็ยังไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเกิดการพัฒนาในด้านที่ดีขึ้นแต่อย่างใด หน้าซ้ำผู้ที่ได้รับปัญหาโดยตรงที่สุด คือ เยาวชนไทยที่จะต้องเข้าสู่ระบบการศึกษาที่ยังเป็นปัญหาเหล่านี้อยู่ทุกปี และปลายทางของพวกเขาก็คือ ความล้มเหลวอย่างที่ไม่น่าเกิดขึ้นในประเทศที่ขึ้นชื่อว่ากำลังพัฒนา ทั้ง ๆ ที่จริงแล้วนั้น เยาวชนและพ่อแม่ผู้ปกครองต่างคาดหวังว่า การศึกษาคือเครื่องมือในการพัฒนาชีวิตของเด็กและเยาวชน ทำಯที่สุดแล้ว ก็ต้องกลับมาดูว่า เมื่อเราเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างนี้แล้ว เรายังจะเลือกส่งบุตรหลานเข้าเรียนในระบบ การศึกษาไทย หรือเลือกที่จะจัดการศึกษาด้วยตนเองให้มีประสิทธิภาพแทน (พระดิฐวัฒน์ อภิวัตน์มโน (ทิพคุณ) และคณะ, 2562) ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามแนววิถีพุทธจะปลูกฝังคนในสังคมไทยให้พัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิด กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยการพัฒนานวัตกรรมที่หลากหลายมา ประยุกต์ใช้ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ จัดกระบวนการเรียนรู้ในเชิงสร้างสรรค์ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามแนววิถีพุทธ เป็นแนวทางรูปแบบหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เกิด ผลสัมฤทธิ์ต่อผู้เรียนและสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลง สังคมการเรียนรู้ใน ยุคโลกาภิวัตน์

หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็นกรอบในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และได้จัดสาระการเรียนรู้เพิ่มเติม เพื่อให้นักเรียนได้เลือกเรียนตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการและความแตกต่างของบุคคล โดยเลือกสาระการเรียนรู้จาก 8 กลุ่มสาระ มาจัดทำเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ของสาระการเรียนรู้หรือรายวิชานั้น ๆ

หลักการของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ประสบความสำเร็จตามแนวทางและจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของประเทศ และเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ จึงกำหนดหลักการของหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดมุ่งหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ที่เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทย ควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสดำเนินการศึกษาอย่างเสมอภาคและมีคุณภาพ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจให้สังคมมีส่วนร่วมจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่น ทั้งในด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

จากหลักการของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สรุปได้ว่าเป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นความเป็นเอกภาพของชาติ เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ให้ได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและจัดการเรียนรู้ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีโครงสร้างของหลักสูตรที่ยืดหยุ่นครอบคลุมทุก

กลุ่มเป้าหมาย ตอบสนองการกระจายอำนาจ โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับท้องถิ่น

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียน ให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ จึงได้กำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1) มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2) มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยีและมีทักษะชีวิต

3) มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุนทรีย์ และรักการออกกำลังกาย

4) มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

5) มีจิตสำนึกการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

จากจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สรุปได้ว่าหลักสูตรได้มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดีมีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก และมีจิตสำนึกการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

พุทธศาสนากับการศึกษา

การศึกษาทำให้บุคคลเกิดการพัฒนาในทุกด้าน คือทำให้เกิดความเจริญ ความดีงาม และความถูกต้องหรืออาจเรียกได้ว่าการศึกษทำให้มนุษย์มีความเจริญงอกงามในด้านความคิด ความรู้ ความชำนาญ อารมณ์ ความรู้สึกต่าง ๆ การศึกษาถือได้ว่าการศึกษทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีการพัฒนา

ทุกด้าน (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, 2542) มนุษย์ที่สมบูรณ์ย่อมมีการพัฒนาทุกด้าน เช่น ด้านกำลังกาย คือ ให้อวัยวะแข็งแรงสมบูรณ์ ไม่มีโรคและสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้านกำลังใจคือเป็นผู้มีความหวัง มีความสุข มีความเชื่อมั่นในตนเอง ด้านกำลังความคิด คือ มีสติปัญญาสามารถคิดแก้ปัญหาและนำตนเองไปสู่ความดีงามได้ ด้านจริยธรรม คือ มีศาสนามีคุณธรรมประจำใจ มีปรัชญาในการดำรงชีวิต มีจรรยาในการทำงานด้านสังคม คือ มีการติดต่อสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ อย่างราบรื่น ทำประโยชน์แก่สังคม เป็นต้น โดยสรุปคือมนุษย์ที่สมบูรณ์จะต้องมีการพัฒนาทั้งกาย จิต และสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบกันเป็นชีวิตและสิ่งเกื้อกูลชีวิตของมนุษย์นั่นเอง การพัฒนาที่เป็นเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง เช่น เน้นกายอย่างเดียวก็ดี เน้นจิตด้านเดียวก็ดี หรือเน้นสิ่งแวดล้อมเพียงอย่างเดียวก็ดี ย่อมไม่ถูกต้องและไม่สมบูรณ์ เมื่อมนุษย์ได้รับการพัฒนา ย่อมส่งผลถึงการพัฒนาสังคมทั้งในระดับประเทศและระดับสากล ความมุ่งหมายในการจัดการศึกษา จะต้องกำหนดอย่างชัดเจนในแต่ละระดับ อย่างเช่นระดับปฐมวัย ความมุ่งหมายคือเตรียมเด็กให้พร้อมในทุกด้านอย่างเต็มศักยภาพ จัดบรรยากาศให้เด็กได้คุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อมด้วยการเล่น อยู่ร่วมกับเพื่อนวัยเดียวกัน ฝึกความคล่องแคล่วในการใช้มือ แขน ขา และส่วนต่าง ๆ ของร่างกายให้ถูกต้อง เรียกได้ว่าต้องพัฒนาให้ครบทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เพื่อเด็กปฐมวัยได้มีความพร้อมในการเรียนในระดับขั้นพื้นฐานต่อไป

รากฐานปรัชญาการศึกษาของสังคมไทยคือหลักพุทธธรรม ศาสนาพุทธอยู่คู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลานาน จึงเป็นรากฐานของสังคมและวัฒนธรรมประเพณีไทย ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่สอนเรื่องเหตุและผล สิ่งต่าง ๆ เกิดจากเหตุ ผลที่ตามมาก็มาจากเหตุดังกล่าว พุทธศาสนาดอบคำถามของชีวิตมนุษย์ คือ การรวมกันของขันธห้า ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ชีวิตมนุษย์มีลักษณะตามกฎไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง การเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทุกขัง ความไม่เป็นสุขและอนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ชีวิตมนุษย์เป็นไปเนื่องจากสาเหตุที่เกี่ยวข้องเนื่องเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน เรียกว่า ปฏิจสมุปบาท และกฎแห่งกรรม มนุษย์ควรดำเนินชีวิตด้วยทางสายกลางตามหลักพุทธศาสนาคือมรรคมีองค์ 8 และสรุปด้วยกฎแห่งความจริงของชีวิตที่เรียกว่า อริยสัจสี่ คือ ทุกข์ เป็นปัญหาที่ทุกชีวิตมีสมุทัย สาเหตุของปัญหา นิโรธ สภาพที่หมดปัญหา และมรรค เป็นวิธีการแก้ปัญหา จุดมุ่งหมายสูงสุดของพุทธศาสนาคือ นิพพาน มนุษย์จะต้องมีการศึกษา คือ ปฏิบัติเกี่ยวกับศีล สมาธิ ปัญญา หรือเรียกว่า ไตรสิกขา เมื่อมนุษย์มีศีลแล้ว สมาธิก็จะมี และปัญญาก็จะเกิด การศึกษาจึงมีความสำคัญยิ่งต่อมนุษย์และสังคมที่มนุษย์อยู่ พระธรรมปิฎกมองว่าการศึกษา คือ การพัฒนามนุษย์ การศึกษามีความมุ่งหมาย 2 ส่วน ส่วนแรกถือว่าเป็นการศึกษาที่แท้จริงนั้น มีความมุ่งหมายสูงสุดคือ อุดมคติ ที่จะพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ หรือเป็น “พุทธ” ซึ่งมีลักษณะ 3 ประการ คือ มีปัญญา มีจริยธรรม และมีความสุข ประกอบอาชีพได้ด้วยลักษณะทั้ง 3 ประการนี้ ต่างเชื่อมโยงประสานกลมกลืนกันเป็นองค์รวมที่เป็น

ความสมบูรณ์ของชีวิตหรือจุดหมายของชีวิต แต่เนื่องจากมนุษย์ไม่ได้อยู่โดดเดี่ยวโดยลำพัง มนุษย์ยังเป็นองค์ประกอบของระบบองค์รวมใหญ่ซึ่งรวม 3 ระบบเข้าด้วยกันคือ มนุษย์ ธรรมชาติหรือนิเวศวิทยา และสังคม ดังนั้น มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว เข้าถึงความจริงแท้ของธรรมชาติอย่างแท้จริง จะเกิดปัญญามองเห็นถึงระบบความสัมพันธ์ทั้งหมด ซึ่งมีอยู่ในธรรมชาตินี้แล้ว ดำเนินชีวิตที่นอกจากจะไม่เบียดเบียนตนเองและทำลายผู้อื่น ทำลายธรรมชาติแล้ว ยังสามารถพัฒนาต่อไปถึงขั้นที่จะใช้ปัญญาความรู้นั้นไปปรับปรุงความสัมพันธ์ในระบบองค์รวมใหญ่ให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลแก่ทุกฝ่าย การศึกษาในส่วนแรกนี้ยังจัดว่าเป็นการศึกษาที่สมบูรณ์ เนื่องจากเข้าถึงความจริงแท้ของธรรมชาติ (ธรรม) จึงไม่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย แต่สามารถนำมาแก้ปัญหาของยุคสมัยได้ การศึกษาที่สมบูรณ์นี้จะพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์มีชีวิตถูกต้องดีงาม หรือเป็นการศึกษาที่สร้างคนให้เป็น “บัณฑิต” ซึ่งหมายถึงผู้มีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา (ดรรารัตน์ อุทัยพยัคฆ์เส, 2548)

จะเห็นได้ว่า พุทธศาสนากับการศึกษาจะมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันอย่างเนื่องแน่น เนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจให้สะอาด ผ่องใส บริสุทธิ์ ส่วนการศึกษาพัฒนาวิชาการ วิชาชีพ ที่มุ่งเน้นแต่การนำไปสู่การแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันในสังคม ฉะนั้น พุทธศาสนาสร้างคุณธรรม จริยธรรม ส่วนการศึกษาสร้างวิชาการและวิชาชีพ 2 อย่างนี้ต้องอยู่ควบคู่กันไป

การจัดกระบวนการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในศตวรรษที่ 21

การจัดการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งมีความสำคัญต่างกันไป และเป็นส่วนสำคัญที่ผู้สอนจะต้องคำนึงถึง เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ในมาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ซึ่งผู้สอนจะต้องเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ ด้วยตนเอง และเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะการตัดสินใจ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ต้องเรียนตลอด 12 ปีการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ประกอบมาจากหลายแขนงวิชา จึงมีลักษณะเป็นสหวิทยาการ โดยนำวิทยาการจากแขนงวิชาต่าง ๆ ในสาขาสังคมศาสตร์มาหลอมรวมเข้าด้วยกัน ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์

จริยธรรม ประชากรศึกษา สิ่งแวดล้อมศึกษา รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา ปรัชญาและศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ออกแบบมา เพื่อส่งเสริมศักยภาพการเป็นพลเมืองดีให้แก่ผู้เรียน โดยมีเป้าหมายของการพัฒนาความเป็นพลเมืองดี ซึ่งถือเป็นความรับผิดชอบของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ในการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสม ความจำเป็นและความสะดวกในการจัดสาระการเรียนรู้ และเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่กำหนดสาระการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วยสาระ ดังนี้

1. สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ประวัติศาสตร์ ปรัชญา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ที่มุ่งศึกษามาตรฐานความประพฤติของพลเมืองและการยกระดับภาวะทางจิต ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีความรู้ ประสบการณ์ และทักษะเกี่ยวกับจริยธรรม คุณธรรมที่วัดด้วยหลักความประพฤติของคนดีและอุดมคติ ตามแนวคิดตามความเชื่อของศาสนาที่ตนนับถือ

2. สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม การดำเนินชีวิตในสังคมเป็นขอบข่ายสาระหลักที่มีแนวความคิดรวบยอดเกี่ยวข้องกับสังคมวิทยา มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ โดยศึกษาระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม มีวัฒนธรรม มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นเป็นกลุ่ม ศึกษาสถาบันทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม มุ่งให้เกิดความเข้าใจต่อระบบการเมือง การปกครอง โดยเฉพาะบทบาทหน้าที่ในฐานะพลเมืองของประเทศไทยในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ศึกษาการจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินของไทย และหลักกฎหมายที่สำคัญ องค์ประกอบของกระบวนการยุติธรรม ด้วยความคิดรวบยอดเหล่านี้ ทำให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์ เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา และสิ่งแวดล้อม ที่มุ่งให้ความเข้าใจว่ามนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อตอบสนองความต้องการและความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ทั้งนี้ เพราะมนุษย์มีความต้องการและความจำเป็นที่ไม่จำกัด ในขณะที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ในสังคมท่ามกลางทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์ เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ปรัชญา มานุษยวิทยา สังคมวิทยา และโบราณคดี ที่มุ่งให้เข้าใจว่าพัฒนาการการดำเนินชีวิตของมนุษยชาตินั้นมีการสั่งสมตามกาลเวลาอย่างต่อเนื่อง และเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย การศึกษาเรื่องราวในอดีต ทำให้เกิดการเรียนรู้ว่ามนุษย์ในอดีตเผชิญปัญหาต่าง ๆ ในขณะดำรงชีวิตอยู่อย่างไร เหตุการณ์และการกระทำ

ในอดีต มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในเวลาต่อมาอย่างไร อันจะเป็นการสร้างประสบการณ์และทางเลือก ในการดำรงชีวิตแก่คนรุ่นหลังต่อไป

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์ เป็นความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องกับภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา ที่มุ่งจะให้ความเข้าใจเรื่องมิติสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์กับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในโลก ความสัมพันธ์กันและกัน และต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

แนวทางการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามแนววิถีพุทธ

ในทางพระพุทธศาสนานอกจากมีหลักธรรมอันประเสริฐ เพื่อการพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แล้ว พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีที่สอนที่หลากหลาย เน้นให้เรียนรู้ได้ด้วยการปฏิบัติด้วยตนเอง เรียกได้ว่าเป็นการเรียนรู้แบบพุทธ มีวัตถุประสงค์เพื่อการลดความเห็นแก่ตัวหรือตัวกูของกู และเพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยสันติ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม กระบวนการเรียนรู้เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ กิจกรรม และการทำงานในวิถีชีวิต มีการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำหรือการสร้างความเป็นชุมชน สังคมในอุดมคติทางพุทธศาสนา คือชุมชนเรียนรู้ที่พึ่งตนเองได้ การเรียนรู้ต้องเรียนรู้การสร้างความเป็นชุมชน หรือรวมตัวร่วมคิดร่วมทำเสมอ (ประเวศ วะสี, 2546) ในการรวมตัวร่วมคิดร่วมทำ จะต้องฝึกการมีความเอื้ออาทรต่อกัน ฝึกการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ฝึกการจัดการ ไม่ว่าจะเป็นการเล่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การประกอบอาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณีหรือการใด ๆ อันเป็นเรื่องของวิถีชีวิตร่วมกัน ตลอดไปจนถึงการฝึกการแก้ความขัดแย้งด้วยสันติวิธี การเรียนรู้แบบพุทธเป็นวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงเผยแพร่พระธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ เพื่อให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าได้เรียนรู้แนวการสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีลักษณะสำคัญ 4 ประการดังนี้

1. สันติสนา ในการอบรมสั่งสอนธรรมะของพระองค์จะชี้แจงให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ชัดเจน เห็นจริง
2. สมาทปนา พระองค์จะอธิบายให้ผู้ฟังเห็นว่าเรื่องที่พูดถึงนั้นเป็นความจริง
3. สมุเตตนา พระองค์จะใช้วิธีปลูกเร้าใจให้ผู้ฟังคิดค้น กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติตามหลักธรรมนั้นให้ประสบความสำเร็จ
4. สัมปหังสนา ในการบรรยายธรรมะ พระองค์จะสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ (วรวิทย์ วคินสรการ, 2545)

ด้วยเหตุนี้ในการสอนธรรมะทุกครั้ง พระองค์จึงใช้วิธียกตัวอย่างเป็นเรื่องจริงบ้าง นิทานบ้างเล่าประกอบเสมอซึ่งเรียกกันว่า ชาดก บ้าง เห็นได้ชัดเจนในพระไตรปิฎกฉบับเถรวาท เมื่อพระองค์สอนครั้งใด การเรียนรู้จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนได้โดยธรรมชาติ

การเผยแพร่พระธรรมของพระพุทธเจ้านั้น สามารถเอาชนะความขัดแย้งและความเชื่อในสังคมอินเดียโบราณ ซึ่งมีการแบ่งชั้นวรรณะ มีความเชื่อในลัทธิต่าง ๆ และอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์มีอยู่อย่างมั่นคง ทรงเลือกใช้วิธีสอนให้เหมาะสมกับบุคคลและชุมชน ประกอบกับพระองค์ทรงมีพุทธลักษณะที่น่าเลื่อมใสศรัทธา การสอนของพระองค์เป็นการคิดใคร่ครวญ ไตร่ตรองด้วยเหตุผลแล้วฝึกปฏิบัติให้เห็นจริงด้วยตนเอง พระพุทธศาสนาจึงแพร่หลายไปได้อย่างกว้างขวาง วิธีสอนพระพุทธศาสนาตามแนวพุทธศาสตร์ จากการวิเคราะห์ผลการสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง ผลการสอนจะออกมาในรูปแบบที่งดงาม สมบูรณ์ด้วยเนื้อหา สาระ ปลุกศรัทธาและความชื่นชมยินดีให้แก่ผู้ฟัง (ประสาร ทองภักดี, 2526) จะเห็นได้ว่า พระธรรมที่ทรงรู้แจ้งด้วยพระองค์เองนั้น เป็นแก่นสารมีสาระอันลึกซึ้ง แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงเทศนาสั่งสอนคนทุกวรรณะ คนนอกศาสนา ให้หันมาเลื่อมใสเข้าใจและปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนา พุทธวิธีสอนจึงเป็นเรื่องที่ครูปัจจุบันควรสนใจศึกษา (สุมน อมรวิวัฒน์, 2513) เพื่อนำมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์แก่การเรียนการสอนต่อไป เพราะพระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการสอนอันชาญฉลาด เมื่อพระองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาจบลง มักมีผู้สรรเสริญพระธรรมเทศนาเสมอว่า “แจ่มแจ้งจริง พระองค์ผู้เจริญ พระธรรมเทศนาของพระองค์เหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในมือให้คนที่มีจักษุได้เห็นรูป (วคิน อินทสระ, 2534) การสอนธรรมะในพระพุทธศาสนา ควรยกย่องให้พระพุทธเจ้าเป็นบรมครู หมายถึงครูที่ยอดเยี่ยมที่สุด พระองค์ทรงใช้วิธีการสอนที่หลากหลายตามแต่ระดับสติปัญญาของผู้เรียน และในการสอนแต่ละครั้ง พระพุทธเจ้าทรงคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยแบ่งบุคคลออกเป็น 4 จำพวก เปรียบเทียบกับบัว 4 เหล่า คือ

1. อุคฆฏิตัญญู ผู้อาจรู้ธรรมได้พลัน เปรียบเหมือนดอกบัวอยู่เหนือน้ำ พอถูกแสงอาทิตย์ก็บาน
2. วิปจิตัญญู ผู้อาจรู้ธรรมได้ต่อเมื่อท่านได้อธิบาย เปรียบเทียบดอกบัวปริ่มน้ำอันจะบานในวันรุ่งขึ้น
3. ไนยะเย ผู้พอจะแนะนำสั่งสอนอยู่บ่อย ๆ จึงรู้ตามได้ เปรียบเหมือนดอกบัวใต้น้ำอันจะบานในวันต่อ ๆ ไป
4. ปทปรมะ พวกบรมโง่ คือ พวกที่แม้จะแนะนำสั่งสอนอย่างไรก็ไม่เข้าใจ หรือไม่รับฟังทั้งนั้น เปรียบเหมือนดอกบัวซึ่งติดอยู่กับดิน อันจะเป็นอาหารของปลาและเต่า ในบุคคลเหล่านี้ พระพุทธเจ้าทรงเลือกสอนบุคคล 3 ประเภทแรก โดยทรงเลือกธรรมะให้เหมาะสมกับอุปนิสัยและปัญญาบารมีของบุคคลนั้น (พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2530)

แนวคิดพื้นฐานของการสอนและวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า ทรงวางพื้นฐานไว้ว่า สอนให้มีวิธีการใหม่ วางรากฐานอยู่บนสติปัญญาและการถามหาเหตุผล สอนให้คิดอย่างอิสระ เชิญคิดหาเหตุผลให้เต็มที่ แต่อย่าคิดอย่างเดียว ให้ปฏิบัติด้วย

การสอนธรรมะในพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าพระพุทธเจ้าเป็นบรมครู หมายถึง ครูที่ยอดเยี่ยมที่สุด พระองค์ทรงใช้วิธีการสอนอย่างหลากหลายตามแต่ระดับสติปัญญาของผู้เรียน วิธีที่พระองค์ทรงใช้ เช่น (วสิน อินทสระ, 2534)

1. ทรงใช้วิธีอภัยลักษณะ คือ ทรงแสดงยืนยันไปข้างเดียว เช่น ดิมีผลเป็นสุข ชั่วมีผลเป็นทุกข์ แน่นนอน ไม่มีอย่างอื่น ๆ

2. ทรงสอนโดยวิธีภทลักษณะ คือ ทรงแยกประเด็นให้เห็นชัดเจน

3. ทรงสอนโดยวิธีปฐกลักษณะ คือ ทรงย้อนถามเสียก่อนแล้วจึงสอน

4. ทรงสอนโดยวิธีฐปลักษณะ คือ พักปัญหาไว้ไม่ทรงพยากรณ์ เพราะเห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ หรือยังไม่ถึงเวลา

5. ทรงสอนโดยวิธีอุปมาลักษณะ คือ สอนแบบเปรียบเทียบให้เห็นจริง

6. ทรงสอนตามความสนใจของผู้เรียน

7. ทรงสอนตามลำดับความลึกซึ้ง จากง่ายไปหายาก

8. ทรงใช้วิธีตอบปัญหาแบบต่าง ๆ

9. ทรงสอนโดยทำตัวอย่างให้ดู พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติปฏิบัติชอบให้เป็นแบบอย่างแก่สาวกทั้งหลาย ไม่ยอมให้ความโลภ ความโกรธ ความหลง มามีอำนาจเหนือพระพุทธเจ้า อันทรงจงให้สาวกถือเอาพระองค์เป็นแบบอย่างในความเพียรนั่นเอง

10. ทรงสอนโดยใช้อุปการณ เช่น ดอกบัว น้ำ ผ้า ฯลฯ เช่น เรื่อง ภิกษุจุฬปันถก ภิกษุผู้ทีคนจะสั่งสอนอย่างไรก็ไม่จดจำ ไม่ได้ผล เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบจึงส่งผ้าขาวสะอาดผืนหนึ่งให้ลูบลำ เมื่อลูบลำนาน ๆ สีคล้ำลงจนเห็นได้ชัด ทำให้ภิกษุภิกษุจุฬปันถก เข้าใจว่า จิตนั้นสกปรกได้เพราะสิ่งภายนอก จึงบรรลุนิพพานในที่สุด

11. ทรงสอนโดยวิธีให้เลือนความเข้าใจของผู้ฟังเป็นขั้น ๆ ถ้าผู้ฟังไม่มีพื้นความเข้าใจในเบื้องต้นมาก่อน พระองค์จะไม่ทรงสอนอริยสัจ ซึ่งเป็นธรรมชั้นสูง แต่จะสอนเรื่องราวง่าย ๆ เป็นการฟื้นฟูความเข้าใจระหว่างโลกกับธรรมให้ดีขึ้นก่อน

12. ทรงสอนให้เห็นว่าเรื่องของพระพุทธศาสนาไม่ใช่เรื่องของสมมติ คือไม่ใช่เรื่องของการเดา หรือการฝึกคิดเอาเอง แต่เป็นเรื่องที่สามารถค้นพบความจริงได้ โดยได้ทรงปฏิบัติแล้วนำความจริงที่ค้นพบมาสั่งสอน เป็นการปฏิเสธรการเดา การคาดคะเน

จะเห็นได้ว่า แนวทางการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามแนววิถีพุทธ พระพุทธเจ้าจะทรงวางแบบแผนในการสอนไว้อย่างเป็นรูปธรรม โดยพระองค์จะชี้แจงให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ชัดเจน เห็นจริง อธิบายให้ผู้ฟังเห็นว่าเรื่องที่พูดถึงนั้นเป็นความจริง ใช้วิธีปลูกเร้าใจให้ผู้ฟังศีกคัก กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติตามหลักธรรมนั้นให้ประสบความสำเร็จ รวมไปถึงพระองค์จะสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ นอกจากนี้ พระองค์ยังวางรากฐานอยู่บนสติปัญญาและการถามหาเหตุผล สอนให้คิดอย่างอิสระเชิญคิดหาเหตุผลให้เต็มที่แต่อย่าคิดอย่างเดียวให้ปฏิบัติ

สรุป

แนวทางการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามแนววิถีพุทธ ควรมีการสอนที่บูรณาการทั้งศาสตร์ที่เป็นแนวทางการพัฒนาจากพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าได้วางหลักเป็นแนวทางไว้ชัดเจน โดยอิงอาศัยสภาพแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมและกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับสถานการณ์สังคมปัจจุบัน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้ ควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ใช้สื่อเทคโนโลยีอุปกรณ์ที่ทันสมัยเหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ มีพัฒนาสื่อและสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ให้นักเรียนได้ศึกษา ได้คิดวิเคราะห์เรียนรู้ด้วยตนเองในพื้นที่จริง สนับสนุนให้นักเรียนได้แสดงความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตน มีการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง และมีการนำผลการประเมินมาปรับปรุงวิธีการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ และนำความรู้ความสามารถไปปรับประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ตลอดทั้งการประกอบอาชีพในยุคปัจจุบันให้ประสบความสำเร็จได้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์แห่งประเทศไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ดาร์ตัน อุทัยพยัคฆ์เส. (2548). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธีเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมคุณธรรมอันริ้วรอยสิ่งแวดล้อมของเด็กปฐมวัย. ใน *วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ประเวศ วะสี. (2546). *การพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบพุทธ*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- ประสาร ทองภักดี. (2526). *กลวิธีสอนตามแนวพระพุทธศาสนา ศักยภาพตามแนวพุทธศาสตร์ ภาคที่ 2 ระบบการเรียนการสอน*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- พระดิฐวัฒน์ อภิวัตน์ธนโม (ทิพคุณ) และคณะ. (2562). พุทธวิธีการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครขอนแก่น. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*, 6(4), 153-165.
- พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช. (2543). *คำพ่อสอน : ประมวลพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรุงเทพมหานคร.
- พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2530). *เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- วรวิทย์ วสันตสารกร. (2545). *สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับที่ 26*. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธนรัชการพิมพ์.
- วสิน อินทสระ. (2534). *พุทธวิธีในการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สภาการศึกษา มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- สำเริง บุญเรืองรัตน์. (2542). *ปรัชญาการศึกษาของไทย*. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล.
- สุมน อมรวิวัฒน์. (2513). *พุทธวิธี*. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี พริ้นติ้งกรุ๊ป.

ต้นแบบความเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย*

MODEL OF GENEROSITY TOWARDS THE ELDERLY OF LOCAL GOVERNMENT ORGANIZATION IN MUEANG DISTRICT, NONGKHAI PROVINCE

ภณทิลา น้อยเจริญ

Phunthila Noicharoen

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nong Khai Campus, Thailand.

E-mail: phunthila.noi@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดสวัสดิการด้วยความเอื้ออาทรแก่ผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 2) สร้างต้นแบบการจัดสวัสดิการด้วยความเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคายในเชิงนโยบายสาธารณะ และ 3) ศึกษาข้อเสนอแนะต่อการจัดสวัสดิการด้วยความเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัจจัยที่มีค่าสหสัมพันธ์กับการจัดสวัสดิการด้วยความเอื้ออาทรแก่ผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มากที่สุด คือ ปัจจัยด้านการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน รองลงมาคือ ปัจจัยด้านความมั่นคงของครอบครัว ผู้ดูแลและการคุ้มครอง ปัจจัยด้านนันทนาการ และปัจจัยด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และปัจจัยด้านรายได้และปัจจัยด้านที่อยู่อาศัย มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01, 2) ต้นแบบการจัดสวัสดิการด้วยความเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ในเชิงนโยบายสาธารณะ ประกอบด้วยปัจจัยมาตรฐานด้านการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน ปัจจัยมาตรฐานด้านความมั่นคงของครอบครัว ผู้ดูแลและการคุ้มครอง และปัจจัยมาตรฐานด้านสุขภาพและการรักษาสุขภาพ 3) ข้อเสนอแนะต่อการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุคือ ควรมีกฎหมายที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มงบประมาณสำหรับการจัดสวัสดิการในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุให้มากขึ้น และรัฐบาลควรเพิ่มงบประมาณในการฝึกอบรมสร้างอาชีพให้กับผู้สูงอายุตามศักยภาพของผู้สูงอายุในแต่ละท้องถิ่น

คำสำคัญ: ความเอื้ออาทร, ผู้สูงอายุ, การจัดสวัสดิการ

---

* Received: 7 June 2021; Revised: 24 August 2021; Accepted: 7 October 2021

Abstract

This research was mixed methods research. There were 3 research objectives as follows: 1) To study the factors affecting welfare provision with generosity for the elderly of the local administrative organizations in Mueang District, Nong Khai Province 2) To create a model for providing welfare with generosity for the elderly of the local administrative organizations in Mueang District, Nong Khai Province in terms of public policy and 3) to study the recommendations on the welfare provision with generosity for the elderly of the local administrative organizations in Mueang District, Nong Khai Province

Findings of the research: 1) The factors that had the highest correlation with welfare provision with generosity to the elderly of the local administrative organizations in Mueang District, Nong Khai Province were the social service building and the support network, followed by the family stability caretaker and protection recreational factor and health and medical factors There was a statistically significant relationship at .05. and income and housing factors. Having a relationship at level of .01 2) Model of caring welfare for the elderly of local administrative organizations in Mueang District, Nong Khai Province in public policy Is consisted of 3 factors affecting the quality of life of the elderly, consisting of standard factors for building social services and supporting networks for the standard of family security standard factors, caretaker and its protection 3) Recommendations for welfare provision for the elderly are: There should be a law that allows local administrative organizations to increase the budget for the welfare of the elderly health care. local government organization More recreational activities for the elderly must be encouraged. And the government should increase the budget for training to build careers for the elderly according to the potential of the elderly in each locality.

Keywords: Generosity, Elderly, welfare arrangement.

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของไทยที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วง 3 – 4 ทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้ประเทศเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ ตั้งแต่ประมาณปี 2543 – 2544 คือ มีประชากรอายุ 60 ปี คิดเป็นสัดส่วนมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด นอกจากสัดส่วนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นแล้ว ยังมีอีกตัวบ่งชี้หนึ่ง ที่แสดงถึงการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้ว นั่นคือ “ดัชนีการสูงวัย” (Aging index) ซึ่งแสดงการเปรียบเทียบ โครงสร้างการทดแทนกันของประชากรกลุ่มผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) กับกลุ่มประชากรวัยเด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปี) โดยดัชนีการสูงวัยมีค่าต่ำกว่า 100 แสดงว่า จำนวนประชากรสูงอายุมีน้อยกว่าจำนวนเด็ก แต่ในทางตรงข้าม ถ้าดัชนีมีค่าเกินกว่า 100 แสดงว่าจำนวนประชากรสูงอายุมีมากกว่าจำนวนประชากรเด็ก

(สำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2558) โดยมีการใช้ดัชนีการสูงวัยจำแนกสังคม (ปราโมทย์ ปราสาทกุล, 2556) คือ 1) สังคมเยาว์วัย (young society) หมายถึงค่าดัชนีต่ำกว่า 50, 2) สังคมสูงวัย (aged society) หมายถึง ค่าดัชนีระหว่าง 50 – 119.9, 3) สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (completed aged society) หมายถึง ค่าดัชนีระหว่าง 120 – 199.9, และ 4) สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (super aged society) หมายถึง ค่าดัชนีตั้งแต่ 200 ขึ้นไป โดยมีสาเหตุสำคัญของการเพิ่มสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว เนื่องมาจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการ (ไทยริฟอร์ม, 2557) คือ การลดลงของภาวะการเจริญพันธุ์หรือการเกิดน้อยลงและการลดภาวะการตายทำให้อายุคนไทยยืนยาวขึ้น

จากโครงสร้างประชากรที่แสดงให้เห็นถึงอายุคาดเฉลี่ยของประชากรไทยที่เพิ่มขึ้น ทำให้จำเป็นต้องมีนโยบาย มาตรการ สวัสดิการและการบริการสังคมที่เหมาะสมและแสดงออกต่อผู้สูงอายุในรูปแบบของความเอื้ออาทร ในแง่ของนโยบายและมาตรการสำหรับผู้สูงอายุที่รัฐบาลกำหนดให้มีขึ้น สามารถพิจารณาได้จากปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา ที่มีการจัดทำแผนระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุ (พ.ศ. 2525 – 2544) ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่กำหนดให้มีการให้บริการพื้นฐานด้านต่าง ๆ แก่ผู้สูงอายุอย่างกว้างขวางและทั่วถึง และต่อมาปี พ.ศ. 2535 ได้จัดทำนโยบายและมาตรการสำหรับผู้สูงอายุระยะยาว (พ.ศ. 2535 – 2554) และรัฐได้ประกาศนโยบายชัดเจนให้มีสวัสดิการสงเคราะห์ โดยผ่านโครงการเงินอุดหนุนกองทุนส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชนดำเนินการโดยกรมประชาสงเคราะห์ และโรงพยาบาลในโรงพยาบาล และสถานบริการของรัฐโดยไม่คิดมูลค่าแก่ผู้สูงอายุทั่วประเทศที่ไม่ได้รับสวัสดิการนี้จากแหล่งใด ๆ ทำให้ผู้สูงอายุไทยทุกคนมีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลโดยไม่คิดมูลค่า (ดำเนินการโดยกระทรวงสาธารณสุข) นอกจากนี้แล้ว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ยังได้กำหนดให้รัฐต้องรับผิดชอบและช่วยเหลือผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ โดยการเพิ่มเบี้ยยังชีพให้แก่ผู้สูงอายุ ส่งเสริมครอบครัว องค์การเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุ และส่งเสริมให้องค์กรหลักทำหน้าที่รับผิดชอบผู้สูงอายุอย่างเป็นเอกภาพ แผนพัฒนางานสวัสดิการและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 3 ถือว่าผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเป้าหมายพิเศษกลุ่มหนึ่งที่จะต้องให้การพิทักษ์ ปกป้อง ค้ำครองดูแลและพัฒนาศักยภาพ ซึ่งจะต้องจัดสวัสดิการสังคมประเภทต่าง ๆ ให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข สมศักดิ์ศรีและเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าและประสิทธิภาพอย่างเพียงพอสำหรับการพัฒนาประเทศโดยรวม ทั้งนี้ มาตรการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุจะต้องครอบคลุมการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ ส่งเสริมการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ขยายศูนย์บริการสังคมแก่ผู้สูงอายุ และให้มีกฎหมายเพื่อให้การคุ้มครองส่งเสริมและสนับสนุน รวมทั้งการจัดบริการสวัสดิการต่าง ๆ แก่ผู้สูงอายุ (ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิลและนุชนาฏ ยูฮันเงาะ, 2554)

ปัจจุบันรัฐบาลได้มีการกำหนดกฎหมายและกำหนดนโยบายที่ปกป้องคุ้มครองผู้สูงอายุมาอย่างต่อเนื่อง คือ 1) ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี 2550 มาตรา 80 ระบุไว้ว่า “รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษาและวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นการระบุอย่างชัดเจนถึงการพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัวและชุมชน รวมทั้งต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้อยู่ในสภาวะยากลำบากให้มีคุณภาพชีวิต

ที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, 2550) 2) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 11 “ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยอนุมาตรา (1) – (13) (พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546, 2546) 3) พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มาตรา 6 ระบุสิทธิและหน้าที่ไว้ว่า “สุขภาพของเด็ก คนพิการ คนสูงอายุ คนด้อยโอกาสในสังคมและกลุ่มคนต่าง ๆ ที่มีความจำเพาะในเรื่องสุขภาพ ต้องได้รับการสร้างเสริมและคุ้มครองอย่างสอดคล้องและเหมาะสมด้วย (พระราชบัญญัติสุขภาพ พ.ศ. 2550, 2550) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ซึ่งอาจเป็นทั้งผู้ยากไร้ ผู้ทุพพลภาพหรือพิการ และผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก คนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มเป้าหมายตามกฎหมายนี้ที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลทั้งบริการด้านสุขภาพและบริการด้านสังคม, 4) แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 – 2564) ที่ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ด้านการเตรียมความพร้อมของประชากรเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ ยุทธศาสตร์ด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุ ยุทธศาสตร์ด้านระบบคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุระดับชาติและการพัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ ยุทธศาสตร์ด้านการประมวลและพัฒนาองค์ความรู้ด้านผู้สูงอายุและการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนฯ (คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย, 2553) และพระราชบัญญัติการกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542, 2546) รวมถึงและหนึ่งในหน้าที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องทำ ก็คือ การส่งเสริมพัฒนาสตรี เด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุและพิการ ซึ่งนับตั้งแต่ พ.ศ. 2548 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้กำหนดมาตรฐานการส่งเสริมผู้สูงอายุไว้ 6 ประการคือ มาตรฐานด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล มาตรฐานด้านรายได้ มาตรฐานด้านที่พักอาศัย มาตรฐานด้านนันทนาการ มาตรฐานด้านความมั่นคง ครอบครัวยุติธรรมและการคุ้มครอง และมาตรฐานการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, 2549)

ตามพระราชบัญญัติที่กล่าวถึง ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และหนึ่งในหน้าที่ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องทำก็คือการส่งเสริมพัฒนาสตรี เด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุและพิการ ที่ต้องเป็นไปตามภารกิจที่ได้รับถ่ายโอนภารกิจการจัดบริการสาธารณะจากส่วนราชการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ทำ “ประชาชนจะต้องได้รับการบริการสาธารณะที่ดีขึ้นหรือไม่ต่ำกว่าเดิม มีคุณภาพมาตรฐาน การบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความโปร่งใส มีประสิทธิภาพและรับผิดชอบต่อผู้ใช้บริการให้มากขึ้น รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชน ภาคประชาสังคมและชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมดำเนินงานและติดตามตรวจสอบ” (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, 2549) จะต้องเป็นผู้บริหารการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

จากอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญกับ

การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด เพื่อให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ตามมาตรฐานทั้ง 6 มาตรฐานที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ รวมถึงตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ จากการดำเนินงานด้านสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรฐานและตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ จึงทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจว่า การดำเนินงานด้านสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย อันจะก่อให้เกิดการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุในรูปแบบของความเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุอย่างไร เพื่อพัฒนาเป็นต้นแบบความเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคายต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการจัดสวัสดิการด้วยความเอื้ออาทรแก่ผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
2. เพื่อสร้างต้นแบบการจัดสวัสดิการด้วยความเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคายในเชิงนโยบายสาธารณะ
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะต่อการจัดสวัสดิการด้วยความเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ขั้นการศึกษาเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

ศึกษาและสังเคราะห์เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ โดยการศึกษาจะครอบคลุมสาระในเรื่องแนวคิดเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยมีกรอบในด้านเนื้อหาที่จะศึกษาตามประเด็นวัตถุประสงค์ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่ นำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ระยะที่ 1 ได้แก่ ผู้สูงอายุหรือตัวแทนผู้สูงอายุที่ขึ้นทะเบียนผู้สูงอายุกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ระบบโควตา ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ทั้ง 16 แห่ง ๆ ละ 25 คน รวมเป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 400 คน

2.2 ระยะที่ 2 ได้แก่ ตัวแทนภาครัฐและตัวแทนภาคประชาชน รวมจำนวน 20 คน เป็นการกำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 เครื่องมือในการวิจัยระยะที่ 1 คือ แบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อสอบถามประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยส่งเคราะห์ผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยแบบสอบถามมีลักษณะ ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพและข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ประกอบด้วย เพศ อายุ และอาชีพ

ตอนที่ 2 สอบถามคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้สูงอายุหรือตัวแทนผู้สูงอายุต่อการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เกี่ยวกับปัจจัยส่งเคราะห์ผู้สูงอายุ จำนวน 6 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยมาตรฐานด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล ปัจจัยมาตรฐานด้านรายได้ ปัจจัยมาตรฐานด้านที่พักอาศัย ปัจจัยมาตรฐานด้านนันทนาการ ปัจจัยมาตรฐานด้านความมั่นคง ครอบครัว ผู้ดูแลและการคุ้มครอง และปัจจัยมาตรฐานการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่าย เกื้อหนุน ซึ่งลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบโดยใช้แบบเลือกตอบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert Scale) 5 ระดับ

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้สูงอายุหรือตัวแทนผู้สูงอายุต่อองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ จำนวน 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต สุขภาพอารมณ์ และความสุขทางสังคม ซึ่งลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบโดยใช้แบบเลือกตอบมาตราส่วนประมาณค่า (Likert Scale) 5 ระดับ

3.2 เครื่องมือในการวิจัยระยะที่ 2 คือ แบบสัมภาษณ์ มีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดแนวทางไว้ (The Interview Guide)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การเก็บข้อมูลสำหรับการวิจัยระยะที่ 1 โดยการใช้แบบสอบถาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากผู้สูงอายุหรือตัวแทนผู้สูงอายุ จำนวน 400 ชุด ซึ่งผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยดำเนินการแจกและเก็บแบบสอบถามคืนจนครบตามจำนวน

4.2 การเก็บข้อมูลสำหรับการวิจัยระยะที่ 2 โดยการใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากตัวแทนภาครัฐ จำนวน 10 คน และ ตัวแทนภาคประชาชน จำนวน 10 คน รวมจำนวน 20 คน หลังจากได้ผลสรุปจากการวิจัยระยะที่ 1 ซึ่งผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์เองทุกคน

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 ข้อมูลเชิงปริมาณในการวิจัยระยะที่ 1 จะทำการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์ โดยสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) จะเป็นการวิเคราะห์ขั้นตอนที่นำเสนอการพรรณนา ลักษณะของข้อมูล ใช้สถิติร้อยละ (Percentage) ค่าความถี่ (Frequency) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Division) และสถิติเชิงตีความ (Inference Statistics) ใช้สถิติ ได้แก่ สัมประสิทธิ์

สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการพรรณนาความ และอธิบายผลที่ได้จากการศึกษาตัวแปรต่าง ๆ ว่ามีลักษณะสอดคล้องหรือแตกต่างจากการวิเคราะห์ในเชิงปริมาณอย่างไร เพื่อให้การสรุปและการเสนอแนะในมุมมองและความสัมพันธ์ในแต่ละมิติเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและความเชื่อมั่นให้กับงานวิจัยในเชิงวิชาการ

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดสวัสดิการด้วยความเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยภาพรวมพบว่า

1.1 คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.93$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านสุขภาพจิต ($\bar{X} = 3.96$) รองลงมาคือ ด้านสุขภาพสังคม ($\bar{X} = 3.94$) ด้านสุขภาพกาย ($\bar{X} = 3.92$) และด้านสุขภาพอารมณ์ ($\bar{X} = 3.91$)

1.2 ปัจจัยสงเคราะห์ผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.69$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ระดับปัจจัยสงเคราะห์ผู้สูงอายุอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย 3 อันดับแรก คือ ปัจจัยด้านนันทนาการ ($\bar{X} = 3.73$) รองลงมาคือ ปัจจัยด้านความมั่นคง ครอบครัว ผู้ดูแลและการคุ้มครอง ($\bar{X} = 3.72$) และปัจจัยด้านรายด้าน ($\bar{X} = 3.68$)

1.3 ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า ปัจจัยที่มีค่าสหสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มากที่สุด คือตัวแปรปัจจัยด้านการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน โดยมีค่าความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำ เท่ากับ .227 รองลงมาคือ ปัจจัยด้านความมั่นคง ครอบครัว ผู้ดูแลและการปกครอง มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำมาก เท่ากับ .146 ปัจจัยด้านนันทนาการ มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำมาก เท่ากับ .137 โดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ปัจจัยด้านรายได้ มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำมาก เท่ากับ .068 ปัจจัยด้านที่พักอาศัย มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำมาก เท่ากับ .059 และปัจจัยด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำมาก เท่ากับ .024 โดยรวมอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ทั้ง 6 ปัจจัย สามารถอธิบายได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยรวม ได้ร้อยละ 7.2 มีค่า $R^2 = .072$ และมีค่าของ F เท่ากับ 4.583 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $\alpha .01$ เมื่อพิจารณาเป็นรายปัจจัย พบว่า มีปัจจัยที่สามารถอธิบายคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า ตัวแปรที่ดีที่สุดที่จะอธิบายปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัด

หนองคาย มากที่สุด คือ ตัวแปร ปัจจัยมาตรฐานด้านการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน ได้ร้อยละ 5.2 เมื่อเพิ่มตัวแปร ปัจจัยมาตรฐานด้านความมั่นคง ครอบครัว ผู้ดูแลและการคุ้มครอง พบว่า สามารถอธิบายตัวแปรปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคายเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 6.1 และเมื่อเพิ่มตัวแปรปัจจัยมาตรฐานด้านสุขภาพและการรักษา สุขภาพ พบว่า สามารถอธิบายตัวแปรปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคายเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 7.2 ตัวแปรสมการชุดนี้มีค่า F เท่ากับ 4.583 ซึ่งมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $\alpha .01$ สามารถเขียนสมการทำนายจากการวิเคราะห์ถดถอยพหุ ต้นแบบความเอื้อ ออาหารต่อผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า มีปัจจัยที่เข้าสู่ สมการจำนวน 3 ปัจจัย โดยเขียนสมการได้ดังนี้

$$\text{สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ} \quad Y = 2.683 + -.119x_1 + 168x_2 + .241x_3$$

$$\text{สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน} \quad Z_r = .211Z_6 + .146Z_5 + -.119Z_1$$

3. สังเคราะห์หาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความเอื้ออาหารต่อผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เพื่อเป็นการยืนยันผลการวิจัยในระยะที่ 1 โดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบกำหนดแนวทางไว้ (The Interview Guide) เป็นแบบสัมภาษณ์ตัวแทนภาครัฐและภาคประชาชน ซึ่งมี เหตุผลสนับสนุนผลการวิจัยดังนี้

- 3.1 เป็นปัจจัยพื้นฐานที่องค์กรปกครองท้องถิ่นจัดให้เป็นสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ
- 3.2 เป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนให้ผู้สูงอายุมีความสุข มีกำลังใจในการดำเนินชีวิต เพราะรู้สึกเป็นคน สำคัญ เป็นคนมีคุณค่า ที่ยังได้รับการดูแลเอาใจใส่
- 3.3 เป็นปัจจัยที่ครอบคลุมถึงการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ
- 3.4 เป็นปัจจัยที่ผู้สูงอายุได้รับการตอบสนองจากการดำเนินงานด้านสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 3.5 เป็นปัจจัยที่มีเกิดจากการดำเนินขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกันกับหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐ
- 3.6 เป็นปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุที่ได้รับการดูแลจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 3.7 เป็นปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดสวัสดิการให้กับผู้สูงอายุ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ จะทำให้คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุดีขึ้น
- 3.8 เป็นปัจจัยที่มีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในปัจจุบัน
4. ข้อเสนอแนะต่อการจัดสวัสดิการด้วยความเอื้ออาหารต่อผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
  - 4.1 ควรมีกฎหมายที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิมงบประมาณสำหรับการจัดสวัสดิการใน การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ
  - 4.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุให้ มากขึ้นยิ่งกว่าเดิม

4.3 รัฐบาลควรเพิ่มงบประมาณในการฝึกอบรมสร้างอาชีพให้กับผู้สูงอายุตามศักยภาพของผู้สูงอายุในแต่ละท้องถิ่น

4.4 การดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาลต้องมีการจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอต่อการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4.5 ควรมีการตรวจสอบสิทธิในการรักษาพยาบาลของผู้สูงอายุว่าได้รับสิทธิการรักษาอย่างไร

4.6 จัดโครงการเตรียมตัวก่อนเป็นผู้สูงอายุให้กับประชาชนทั่วไป ลูกจ้าง พนักงานเอกชน หรือแม้แต่ข้าราชการ เพื่อเป็นฐานในการเตรียมความพร้อมการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุได้อย่างมีความสุข ทั้งเรื่องของสุขภาพ ที่อยู่อาศัย อาชีพ

4.7 รัฐบาลควรจัดโครงการสำหรับสร้างจิตสำนึกใหม่ให้กับประชาชนใหม่ โดยไม่หวังพึ่งต่อรัฐสวัสดิการเท่านั้น

4.8 ส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุให้มีอาชีพเพื่อที่จะได้มีรายได้เพียงพอสำหรับการดำรงชีพของผู้สูงอายุ

4.9 สร้างเครือข่ายเมืองอัจฉริยะ 4.0 ติดตั้งเครื่องติดตามตัวผู้สูงอายุสำหรับการติดต่อขอความช่วยเหลือกรณีฉุกเฉินกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4.10 รัฐบาลควรเพิ่มสวัสดิการให้กับผู้สูงอายุ คือ การเพิ่มอัตราของเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เพราะรายได้ของผู้สูงอายุ คือ เงินเบี้ยยังชีพที่ได้รับจากท้องถิ่นเป็นหลัก

4.11 สร้างกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมทักษะในการดำเนินชีวิตให้กับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข

4.12 ควรมีโครงการอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุให้กับสมาชิกในครอบครัวที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วย

4.13 การจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุต้องพิจารณาองค์ประกอบรอบด้านของผู้สูงอายุในแต่ละท้องถิ่นประกอบ

4.14 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรพิจารณาให้สวัสดิการแก่ผู้สูงอายุตามความต้องการของผู้สูงอายุในท้องถิ่น โดยพิจารณาถึงปัจจัย 4 เป็นสำคัญ

4.15 ควรนำศาสตร์พระราชามาใช้ในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในปัจจุบัน ในส่วนของการประหยัด และอดออม

สรุป ผลการวิจัยที่เป็นต้นแบบความเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีปัจจัยที่สามารถนำมาเป็นต้นแบบความเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 3 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน ปัจจัยด้านความมั่นคง ครอบครัว ผู้ดูแลและการคุ้มครอง และปัจจัยด้านสุขภาพและการรักษาสุขภาพ

อภิปรายผล

สมมติฐานการวิจัยกำหนดไว้ว่า ปัจจัยมาตรฐานด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล ปัจจัยมาตรฐานด้านรายได้ ปัจจัยมาตรฐานด้านที่พักอาศัย ปัจจัยมาตรฐานด้านนันทนาการ ปัจจัยมาตรฐานด้านความมั่นคง ครอบครัว ผู้ดูแลและการคุ้มครอง และปัจจัยมาตรฐานการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการจัดสวัสดิการด้วยความเอื้ออาทรต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า ปัจจัยที่มีค่าสหสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีความสัมพันธ์กับตัวแปรปัจจัยด้านการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน มากที่สุด โดยมีค่าความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำ เท่ากับ .227 รองลงมาคือ ปัจจัยด้านความมั่นคง ครอบครัว ผู้ดูแลและการคุ้มครอง มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำมาก เท่ากับ .146 ปัจจัยด้านนันทนาการ มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำมาก เท่ากับ .137 โดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ปัจจัยด้านรายได้ มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำมาก เท่ากับ .068 ปัจจัยด้านที่พักอาศัย มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำมาก เท่ากับ .059 และปัจจัยด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำมาก เท่ากับ .024 โดยรวมอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิจัยที่เกิดขึ้นพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ทั้ง 3 ปัจจัย สามารถอธิบายได้ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยรวม ได้ร้อยละ 7.2 มีค่า $R^2 = .072$ และมีค่าของ F เท่ากับ 4.583 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $\alpha .01$ สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ทั้ง 3 ปัจจัย โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุนั้น อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุได้รับการทางสังคมจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีการดำเนินการตามระเบียบที่กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้ดำเนินการด้านการจัดสวัสดิการพื้นฐานสำหรับผู้สูงอายุทุกคน เป็นปัจจัยที่รัฐพึงให้การช่วยเหลือหรือสงเคราะห์ต่อผู้สูงอายุอย่างจริงจัง เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งการดำเนินการด้านการจัดสวัสดิการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จนก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุนั้น เป็นการดำเนินการจัดสวัสดิการที่เป็นไปตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งได้บัญญัติเกี่ยวกับกับผู้สูงอายุในมาตรา 54 ของรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2540 นับเป็นบทบัญญัติแรกของกฎหมายไทยที่กล่าวถึงผู้สูงอายุ โดยกล่าวถึงผู้ซึ่งมีอายุเกิน 60 ปี บริบูรณ์ และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ ให้มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ เป็นบทบัญญัติแรกของกฎหมายไทยที่พยายามตอบสนองความต้องการ หรือความจำเป็นของผู้สูงอายุอย่างเฉพาะเจาะจง ความช่วยเหลือที่รัฐอาจให้แก่ผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพนั้น อาจเป็นได้ทั้งการให้เป็นเงินช่วยเหลือการจัดหางานที่เหมาะสมกับกำลังของผู้สูงอายุ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีบทบัญญัติตามมาตรา 53 บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปี บริบูรณ์และรายได้ไม่เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับสวัสดิการ

สิ่งอำนวยความสะดวก อันเป็นสาธารณะอย่างสมศักดิ์ศรีและความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐและมาตรา 80 ที่รัฐต้องส่งเสริมและจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้อยู่ในสภาพยากลำบากให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้ และพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ที่รัฐต้องดำเนินการอยู่ 2 ประการคือ ประการที่แรก การกำหนดให้มีคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ ทำหน้าที่กำหนดนโยบายและแผนหลักเกี่ยวกับการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุน สถานภาพบทบาทและกิจกรรมของผู้สูงอายุ และประการที่สอง และการกำหนดให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขที่จัดให้ผู้สูงอายุเป็นกรณีพิเศษด้วยความสะดวกและรวดเร็ว การบริการการศึกษา การศาสนา และการให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพหรือฝึกอาชีพที่เหมาะสม

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อค้นพบที่สำคัญทั้งจากการศึกษาเอกสาร และการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ สรุปได้ ดังนี้

1. ปัจจัยที่มีค่าสหสัมพันธ์กับการจัดสวัสดิการด้วยความเอื้ออาทรแก่ผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีความสัมพันธ์กับตัวแปรปัจจัยด้านการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน มากที่สุด รองลงมาคือ ปัจจัยด้านความมั่นคงของครอบครัว ผู้ดูแลและการคุ้มครอง ปัจจัยด้านนันทนาการ และปัจจัยด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาล มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และปัจจัยด้านรายได้และปัจจัยด้านที่อยู่อาศัย มีความสัมพันธ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01

2. ผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ พบว่า ตัวแปรอิสระ 6 ปัจจัย สามารถอธิบายตัวแปรตาม สามารถอธิบายได้ ว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดสวัสดิการด้วยความเอื้ออาทรแก่ผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยรวม ได้ร้อยละ 7.2 มีค่า $R^2 = .072$ และมีค่าของ F เท่ากับ 4.583 ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $\alpha .01$ มีตัวแปรที่สำคัญเข้าสู่สมการ 3 ตัวแปร และมีความสัมพันธ์เชิงบวกเรียงตามลำดับสูงมากไปต่ำมาก คือ ตัวแปรปัจจัยมาตรฐานด้านการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน ปัจจัยมาตรฐานด้านความมั่นคงของครอบครัว ผู้ดูแลและการคุ้มครอง ตัวแปรปัจจัยมาตรฐานด้านสุขภาพและการรักษาสุขภาพ โดยมีสมการทำนาย ดังนี้

$$Y = 2.683 + -.119x_1 + 168x_2 + .241x_3$$

3. ผลการยืนยันการวิจัยจากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นด้วยกับผลการวิจัยใน ระยะที่ 1 คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้ง 3 ตัวแปรปัจจัยมาตรฐานด้านการสร้างบริการทางสังคมและเครือข่ายเกื้อหนุน ปัจจัยมาตรฐานด้านความมั่นคงของครอบครัว ผู้ดูแลและการคุ้มครอง ตัวแปรปัจจัยมาตรฐานด้านสุขภาพและการรักษาสุขภาพ

4. ข้อเสนอแนะต่อการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุคือ ควรมีกฎหมายที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มงบประมาณสำหรับการจัดสวัสดิการในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ต้องส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุให้มากขึ้นยิ่งกว่าเดิม รัฐบาลควรเพิ่มงบประมาณในการฝึกอบรมสร้างอาชีพให้กับผู้สูงอายุตามศักยภาพของผู้สูงอายุในแต่ละท้องถิ่น การดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาลต้องมีการจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอต่อการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และควรมีการตรวจสอบสิทธิในการรักษาพยาบาลของผู้สูงอายุว่าได้รับสิทธิการรักษาอย่างไร

ผลจากการวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้ และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการบูรณาการนโยบายการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน

1.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรจัดสรรงบประมาณเพิ่มมากขึ้นในการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ

1.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรเพิ่มอัตรากำลังบุคลากรสำหรับการปฏิบัติงานในการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ

1.4 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรจัดโครงการให้ความรู้ในการวางแผนก่อนเข้าสู่ผู้สูงอายุ ให้กับประชาชนในท้องถิ่นเพื่อเตรียมตัวสำหรับการเข้าสู่ผู้สูงอายุ

1.5 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุได้มีอาชีพเพื่อที่จะได้มีรายได้เพียงพอสำหรับการดำรงชีพของผู้สูงอายุ

1.6 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรสร้างเครือข่ายเมืองอัจฉริยะ 4.0 ติดตั้งเครื่องติดตามตัวผู้สูงอายุสำหรับการติดต่อขอความช่วยเหลือกรณีฉุกเฉินกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1.7 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการตรวจสอบสิทธิในการรักษาพยาบาลของผู้สูงอายุว่าได้รับสิทธิการรักษาอย่างไร เพื่อดำเนินการคุ้มครองสิทธิให้กับผู้สูงอายุ

1.8 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมทักษะในการดำเนินชีวิตให้กับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุข

1.9 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีโครงการอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุให้กับสมาชิกในครอบครัวที่มีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ด้วย

1.10 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรนำศาสตร์พระราชามาใช้ในการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในปัจจุบัน ในส่วนของการประหยัด และอดออม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ได้ดำเนินการศึกษาเฉพาะในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ทำให้มีความจำกัดในส่วนของพื้นที่การวิจัยรวมทั้งประชากรที่ใช้ในการวิจัย ดังนั้น เพื่อให้เกิดความแตกต่างจึงควรศึกษาในอำเภออื่น ๆ หรือมีพื้นที่ครอบคลุมทั้งจังหวัดหนองคาย

2.2 ในการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดตัวแปรเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามมาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นเท่านั้น ดังนั้น ควรมีการศึกษาเชิงลึกเฉพาะปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

2.3 ควรมีการศึกษาประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการด้านการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. (2549). *มาตรฐานการสงเคราะห์ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2549*. กรุงเทพมหานคร : กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น.
- คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ กระทรวงมหาดไทย. (2553). *แผนพัฒนาผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 – 2564)*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เทพปัญญาวิจัย.
- ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิลและนุชนาฏ ยูฮันเงาะ. (2554). *กลไกการบริหารระบบสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุไทย*. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- ไทยรีฟอร์ม. (2557). *รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2555*. เรียกใช้เมื่อ 16 กันยายน 2557. จาก www.isranews.org/thaireform-other-news/item/27830-ageing-society.html.
- ปราโมทย์ ปราสาทกุล.(2556). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2556*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.
- พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 116 ตอนที่ 114ก. หน้า 1-21. 17 พฤศจิกายน 2546.
- พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 120 ตอนที่ 130 ก. หน้า 1-8. ธันวาคม 2546.
- พระราชบัญญัติสุขภาพ พ.ศ. 2550. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 124 ตอนที่ 16 ก. หน้า 19 มีนาคม 2550.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550. (2550). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก. หน้า 24 สิงหาคม 2550.
- สำนักปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2558). *ประชากรผู้สูงอายุไทย : ปัจจุบันและอนาคต*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย.

**การยกระดับสินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปิน
ในกลุ่มจังหวัดล้านนา***
**GOOD ENHANCEMENT FOR ART COMMERCIAL PRODUCTS OF ARTISTS
IN LANNA PROVINCES**

สมคิด นันตะ

Somkid Nunta

อรพินท์ อินวงศ์

Orapin Inwong

สิทธิชัย อุ้นสวน

Sittichai Ounsoun

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nan Buddhist College, Thailand.

E-mail: kidty_129@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสินค้าและผลงานด้านศิลปะเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา 2) เพื่อศึกษากระบวนการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา 3) เพื่อเสนอแนวทางการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนาให้ได้มาตรฐาน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการในภาคสนาม

ผลการวิจัยการยกระดับและการสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า การจัดการส่งเสริม การพัฒนาสินค้าของศิลปินสู่แนวทางการยกระดับสินค้า ภาคีเครือข่ายด้านต่าง ๆ สนับสนุนให้เกิดการยกระดับสินค้า การเพิ่มมูลค่าด้วยความคิดสร้างสรรค์ การผลิตสร้างสรรค์ให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล โดยช่างผู้มีความละเอียดอ่อน มีรูปแบบและเอกลักษณ์ ส่งผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและงานด้านศิลปะ ปัจจัยสำคัญของการดำเนินธุรกิจ ผู้บริโภค กลุ่มเป้าหมายของธุรกิจที่นำเสนอผลิตภัณฑ์ประเภทงานศิลปะ และเป็นไปได้หลายกลุ่ม จึงได้มาซึ่ง 7 ประเด็น ได้แก่ 1) ภาพลักษณ์ที่สามารถสร้างมูลค่าให้กับผลงาน 2) การสร้างสรรค์การผลิตสินค้าในด้านศิลปะเชิงพาณิชย์ 3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้า 4) การบริหารจัดการทางการตลาดในการยกระดับ 5) การสร้างเครือข่ายของผลงานด้านศิลปะ 6) การส่งเสริมในการช่วยยกระดับและสร้างมูลค่าของผลงานด้านศิลปะ และ 7) การอนุรักษ์ศิลปะภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นปัจจัยความสำเร็จของการจำหน่ายสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา

---

*Received: 7 June 2021; Revised: 26 November 2021; Accepted: 30 November 2021

คำสำคัญ: การยกระดับสินค้า, ศิลปินล้านนา, ศิลปะเชิงพาณิชย์, ผลงานศิลปะ

Abstract

The research has three objectives as followings: 1) to study goods and commercial art products of artists in Lanna provinces; 2) to study a process of enhancement of the goods and the commercial art products of artists in Lanna provinces; and 3) to give recommendations to enhance the goods and the commercial art products of artists in Lanna provinces to have a standard. This research is a mixed method research, including documentary research, quantitative research, qualitative research, and action research by collecting data from the fields.

The enhancement of the goods and the commercial art products of artists in Lanna provinces found that a promotion, a development of the products, a working network supporting the enhancement, value-added by creative thinking, a creative thinking as international standard by the artists who have a delicate, unity pattern and identity effected to the product development and the value-added goods and art products. Main factors of business procedure, consumers, target groups of the business can be possible in various groups. They are divided into 7 factors as followings: 1) an image that creates the value-added products; 2) a creative making of the commercial products; 3) a product development and a value-added product making; 4) a marketing management for enhancement; 5) a network building for the products making; 6) a support of the enhancement and the value-added products; and 7) a conservation of folk arts and wisdom. They are key successes of selling the goods and the commercial art products of the artists in Lanna provinces.

Keywords: Commercial Enhancement, Lanna Artists, Commercial Art, Art Product

บทนำ

หนึ่งในภูมิภาคของประเทศไทย คืออาณาจักรล้านนา ซึ่งอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ปัจจุบันคือ 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน ประกอบไปด้วย จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดพะเยา จังหวัดลำปาง จังหวัดน่าน จังหวัดแพร่ จังหวัดลำพูน และจังหวัดแม่ฮ่องสอน อาณาจักรล้านนามีความเจริญในยุคสมัยนั้นเป็นอย่างมาก มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง คือมีอักษรเป็นของตนเอง มีภาษาพูดเป็นของตนเอง มีจารีตเป็นของตนเอง และอื่น ๆ ล้วนแล้วก่อเกิดจากรากเหง้าเดียวกับอาณาจักรอื่น ๆ ด้วยภาคเหนือหรือมักเรียกกันว่ากลุ่มล้านนาตะวันออก มีโบราณสถาน โบราณวัตถุมากมายเป็นที่เคารพสักการะ เป็นแหล่งแสดงความเป็นอัตลักษณ์ของงานช่างด้านฝีมือ วัดแต่ละแห่งล้วนมีความเป็นวิจิตรศิลป์ ซึ่งเกิดจากการ

จินตนาการทางด้านงานศิลปะของกลุ่มศิลปินภาคเหนือทั้งสิ้น ทั้งงานประติมากรรม จิตรกรรม บ่งบอกถึงความคิดของชาวล้านนาเป็นอย่างยิ่ง และพระพุทธศาสนาใช้สื่อภาพจิตรกรรม ที่เป็นศิลปะหนึ่งในทัศนศิลป์เกี่ยวกับการเขียนภาพวาด ภาพเขียน ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้อย่างกลมกลืน จึงทำให้เกิดจิตรกรรมแนววรรณคดี คือศิลปะประเภทหนึ่ง เช่นเดียวกับวิจิตรศิลป์ประเภทอื่น เช่น ทัศนศิลป์ หรือคีตศิลป์ เป็นการแสดงออกของมนุษย์เพื่อการสื่อสารและ “สาร” ที่สื่อโดยศิลปะทั่วไป (ดวงมน จิตรจำนงค์, 2553) งานจิตรกรรมเป็นศิลปกรรมอย่างหนึ่ง ที่มนุษย์ใช้เป็นสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อในขณะนั้น ความหมายของจิตรกรรม หมายถึง รูปเขียนสีที่เป็นงานตกแต่งบนระนาบ 2 มิติ และบนพื้นผิว 3 มิติ โดยช่างฝีมือที่เรียกว่า ประณีตศิลป์ ซึ่งเป็นงานประเภทประดับตกแต่งที่เน้นทักษะฝีมือ ที่ใช้สีเดียวหรือหลายสีที่แสดงความชัดเจนในฝีมืออันประณีตบรรจง (มโน พิสุทธิรัตนานนท์, 2547) และเน้นเนื้อหาสาระเรื่องเล่าด้วยภาพแสดงบางตอนที่สำคัญหรือโดดเด่น (วิริยาภรณ์ ประภาส, 2545)

ปัจจุบันศิลปินล้านนาได้สร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมของตนเองออกมาสู่สังคมอย่างหลากหลาย ทำให้เกิดความเป็นอัตลักษณ์ของศิลปิน ส่วนใหญ่เป็นการสร้างสรรค์ผลงานเป็นปัจเจกบุคคล ยังไม่ใช่งานที่ออกมาเพื่อร่วมพัฒนาสังคม หรือผลิตขึ้นมาเพื่อจำหน่ายหรือการถ่ายทอดผลงานของตน อาจจะเนื่องมาจากการรวมตัวของศิลปินล้านนาคงความเป็นอัตลักษณ์แห่งปัจเจกชน เพราะเหตุใดช่างทางเหนือไม่จำเป็นต้องทำงานตามกฎเกณฑ์อย่างเข้มงวด เหตุนี้จึงเป็นการง่ายที่จะสังเกตรู้ความสามารถของช่างเหล่านี้ในสถานที่เดียวกัน เราอาจจะเห็นมีทั้งองค์ประกอบภาพทั้งงดงามมากกับที่ไม่น่าดูปนกันอยู่ (วินัย ปราบริปู, 2552) จะเห็นได้ว่านั่นเป็นอัตลักษณ์อย่างหนึ่งของช่างที่มีมาก ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำ ไม่มีสิ่งที่กำหนดกฎเกณฑ์ในสินค้าเชิงพาณิชย์ ผลงานที่จำหน่ายนั้น ศิลปินเป็นผู้กำหนดราคาเอง เมื่อกล่าวถึงสินค้าหรือผลิตภัณฑ์กลุ่มจังหวัดล้านนา ตามที่ผู้วิจัยสนใจ ได้แก่ จังหวัดน่าน สินค้าเป็นที่ยอมรับและสามารถนำไปสู่การค้าระดับโลก ได้แก่ ผ้าทอมือ เครื่องเงิน เครื่องจักสาน หวาย หรือการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ และอื่น ๆ จังหวัดแพร่ สินค้าที่ทำให้รู้จักแพร่คือ เสื้อหม้อฮ่อม สินค้าที่ทำจากไม้สักทอง เช่น ประตู โต๊ะ ตู้ เป็นต้น จังหวัดเชียงราย เป็นจังหวัดที่มีกลุ่มศิลปินล้านนามากมาย ทั้งจิตรกรรม ประติมากรรม นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มการผลิตเครื่องปั้นดินเผาลายเวียงกาหลง ณ บ้านทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดลำพูน กลุ่มการผลิตตุ๊กตาล้านนา พบเห็นศิลปะเหล่านี้ในเทศกาลและประเพณีล้านนามากมาย เช่น โคมร่มด้าม โคมดาว โคมไห โคมเงี้ยว โคมกระบอก โคมหูกระต่าย โคมดอกบัว โคมญี่ปุ่น โคมผัด ฯลฯ กลุ่มผลิต ณ วัดพระธาตุหริภุญชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง กลุ่มผลิตสินค้าล้านนาดังที่กล่าวมา ล้วนมาจากการศิลปะแบบดั้งเดิม ทำให้เกิดงานฝีมือที่เน้นนวัตกรรมและระบบเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดมูลค่า สร้างรายได้ให้แก่ประเทศไปพร้อมกับการท่องเที่ยว ควรที่จะได้รับการศึกษาและต่อยอดให้สามารถส่งเสริมอาชีพ สร้างรูปแบบของสินค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ซื้อได้

จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะศึกษา วิเคราะห์ถึงงานด้านศิลปะให้เกิดเป็นงานสร้างสรรค์ในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา เพื่อการ

ยกระดับสินค้า การสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดลำนานา ด้วยการส่งเสริมกระบวนการให้ความรู้ของชุมชน ในการผลิตสินค้าการสร้างสรรคงานฝีมือด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดลำนานา อันประกอบด้วยผลงานศิลปินจากจังหวัดแพร่ น่าน เชียงราย ลำพูน ให้ได้มาตรฐาน ตามความต้องการของตลาด และส่งเสริมการท่องเที่ยวตามนโยบายของภาครัฐ และยังคงความเป็นอัตลักษณ์ของศิลปะในกลุ่มศิลปินลำนานาได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสินค้าและผลงานด้านศิลปะเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดลำนานา
2. เพื่อศึกษากระบวนการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดลำนานา
3. เพื่อเสนอแนวทางการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดลำนานา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed method research) ทั้งการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ในภาคสนาม ดังนี้

1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสาร และหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้างการใช้ตัวชี้วัดความสำเร็จ

2. การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้างผลงานเชิงศิลปะ ด้านพาณิชย์ ด้านการตลาด ด้านความเป็นอัตลักษณ์ ในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1) ทำการศึกษาและคัดเลือกศิลปินลำนานา ผู้ประกอบการ และหน่วยงานราชการใน 4 จังหวัดภาคเหนือ ที่มีผลงานโดดเด่น จังหวัดละ 20 คน รวมเป็น 60 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2) ทำการศึกษาและคัดเลือกศิลปินลำนานา 4 จังหวัดภาคเหนือ ที่มีผลงานโดดเด่น จังหวัดละ 5 คนรวมเป็น 20 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นผลงานที่ส่งเสริมศิลปะลำนานา ด้านจิตรกรรม ประติมากรรม หัตถกรรม เป็นต้น

3) ดำเนินการศึกษาวเคราะห์แนวคิด รูปแบบ การจัดการ และแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และกระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับการค้าและการตลาดระดับจังหวัด

4) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ แนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการผลิต และแนวทางการจัดการด้านการผลิต คุณภาพสินค้า การตลาด และการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา

5) สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

3. วิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อสร้างกระบวนการผลิตสินค้า โดยมีกระบวนการดังนี้

1) กำหนดพื้นที่ศึกษา กลุ่มพัฒนาและยกระดับสินค้า ผลงานศิลปะเชิงพาณิชย์ 4 จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดน่าน จังหวัดแพร่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำพูน

2) กำหนดเป้าหมายหลัก (Flagships) ทำการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ผลิตสินค้า ซึ่งครอบคลุมการวิจัยกลุ่มเครือข่ายยกระดับสินค้าและผลงานศิลปะและงานสร้างสรรค์ 4 จังหวัด 5 ผลิตภัณฑ์ ได้แก่

(1) พระพุทธรูปไม้เมืองน่าน ณ วัดสวนหอม ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

(2) ของที่ระลึกเครื่องเงินของจังหวัดน่าน ณ ศูนย์เครื่องเงินชมพูกา ตำบลไชยสถาน อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

(3) สายผ้าหม้อฮ่อม ณ บ้านทุ่งโฮ้ง ตำบลทุ่งโฮ้ง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

(4) เครื่องปั้นดินเผาลายเวียงกาหลง ณ บ้านทุ่งม่าน ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

(5) หัวตุ๊ก โคม ณ บ้านสันกำแพง ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

(6) ดำเนินการออกแบบสินค้า และร่วมมือกับผู้ผลิตได้ร่วมผลิตสินค้าตัวอย่าง เช่น เสาคู่พระพุทธรูปไม้ ของที่ระลึกที่ทำจากเครื่องเงิน ถ้วยกาแฟลายเวียงกาหลง

(7) นำสินค้าที่ได้ไปประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ และการจัดนิทรรศการเพื่อให้ผู้บริโภคได้รับชมและสั่งซื้อสินค้า

(8) เสวนากลุ่มย่อย เพื่อหาแนวทางในการพัฒนากระบวนการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา

(9) การสร้างการเรียนรู้ โดยให้ความรู้ในเรื่องการแกะสลักพระพุทธรูปไม้ โดยวิทยากรปราชญ์ท้องถิ่นและผู้รู้ในด้านสาขาศิลปะ ให้กับเยาวชนและผู้สูงอายุ

(10) ขยายเครือข่ายการกลุ่มผลิตสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา

(11) วิเคราะห์องค์ความรู้ กระบวนการ และผลลัพธ์ของการพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์ผลงานสินค้าของศิลปินล้านนา ส่งการยกระดับให้เกิดรายได้ในชุมชน และการถ่ายทอดผลงานด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ สู่เยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การยกระดับสินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

1) ผลของการศึกษาสินค้าและผลงานด้านศิลปะเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า การสร้างสรรค์งานศิลปะทัศนศิลป์มีจุดมุ่งหมาย เพื่อสร้างความรู้สึกรักของมนุษย์ในด้านความงามและเรื่องราว ซึ่งความงามและเรื่องราวที่จะนำมาสร้างเป็นการสื่อความหมายของทัศนศิลป์ ย่อมมีอยู่รอบตัวศิลปิน สิ่งที่พบและเห็นคุ้นเคยในชีวิตประจำวัน เป็นวัตถุดิบที่จะนำมารวบรวมเป็นความคิดและจินตนาการ ถ่ายทอดสร้างสรรค์ออกมาเป็นผลงาน (มัย ตะตียะ, 2547) การสร้างสรรค์ถือเป็นการช่วยเพิ่มความโดดเด่นให้แก่สินค้า เกิดความแปลกใหม่มีความน่าสนใจเพิ่มมากขึ้น ซึ่งการสร้างสรรค์ผลงานของชุมชนมีหลากหลายรูปแบบ ส่วนใหญ่เป็นผลงานของผู้มีความชำนาญปราชญ์ชาวบ้านท้องถิ่นด้านศิลปะหรือศิลปินที่มีความรู้ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะ โดยการแสดงและจำหน่ายทำให้เกิดรายได้ในท้องถิ่น โดยผลงานที่สร้างสรรค์ที่ได้ศึกษามีดังต่อไปนี้

1.1) พระพุทธรูปไม้เมืองน่าน การสร้างพระพุทธรูปไม้ของเมืองน่าน นิยมสร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ตามหลักความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่ครอบครัวยุคใดไม่มีบุตรชาย และไม่มีโอกาสได้บวชในพระพุทธศาสนาแล้ว จะสร้างพระพุทธรูปถวายแทนตนเอง เสมือนหนึ่งว่าได้ใกล้ชิดพระพุทธรูปเจ้าพร้อมทั้งสร้างบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ให้กับตนเอง เพื่อประโยชน์ในภายภาคหน้า ตามความเชื่อทางศาสนาวัสดุที่นำมาแกะสลัก เป็นพระพุทธรูปไม้ มักนิยมใช้ไม้ที่มีชื่อมงคล เช่น ไม้ขนุน ไม้ค้ำ ไม้โพธิ์ ไม้สักทอง เป็นต้น เป็นไม้ที่หาง่ายตามท้องถิ่น และใช้เวลาแกะพระพุทธรูปไม้ไม่นาน สามารถสร้างได้หลายองค์ รวมถึงมีต้นทุนในการสร้างที่ถูกกว่าวัสดุจำพวก เหล็ก ทองแดง ทองเหลือง ซึ่งอดีตเป็นสิ่งที่หายากทำให้ไม้เป็นทางเลือกสำหรับผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนาจะเข้าถึงบุญได้ง่าย

1.2) การผลิตเครื่องเงินของจังหวัดน่าน การผลิตเครื่องประดับเงินเมืองน่าน เป็นภูมิปัญญาการทำเครื่องเงิน จากรุ่นสู่รุ่น ลวดลายเก่าแก่โบราณยังคงถูกรักษาไว้ได้อย่างดี จากงานหัตถกรรมที่ต้องใช้ความอดทนและฝีมือเครื่องเงินเมืองน่าน เป็นงานหัตถกรรมการทำเครื่องเงิน ที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์งดงามไม่แพ้ที่ใด จนกลายมาเป็นหนึ่งในของฝากที่ขึ้นชื่อของเมืองน่าน โดยฝีมือชาวเขาเผ่าเมี่ยน (เย้า) และม้ง (แม้ว) ส่วนมากทำเป็นเครื่องประดับ เช่น กำไล สร้อยคอ สร้อยข้อมือ ต้มหู แหวน ฯลฯ ลักษณะของเครื่องเงินเมืองน่าน นอกจากจะมีความอ่อนตัวมากกว่าเครื่องเงินทั่วไปแล้ว เนื้อโลหะจะมีลักษณะไม่มันวาว พื้นผิวดูมีความเรียบ และชิ้นงานมีน้ำหนักมากกว่าสแตนเลส ลวดลายที่ปรากฏส่วนมากมักมีที่มาจากลวดลายทางธรรมชาติ เป็นต้น

1.3) การผลิตผ้าหม้อฮ่อมจังหวัดแพร่ หรือเสื้อ “หม้อฮ่อม” เป็นเสื้อผ้าฝ้ายย้อมสีครามดำ คอกลม ผ่าอก แขนยาว หรือแขนสั้น มีทั้งแบบที่ใช้กระดุมกลัดและที่ใช้ผ้าเย็บเป็นเชือกผูก เป็นเสื้อที่ชายชาวภาคเหนือสวมใส่กันเป็นปกติในชีวิตประจำวัน (สิวล่า วงศ์ไพบูลย์วัฒน์, 2543) ในปัจจุบันการตัดเย็บเสื้อผ้าหม้อฮ่อม นับได้ว่าสร้างงานและทำรายได้ให้กับชาวบ้านทุ่งโง้งเป็นอย่างมาก ทำให้หมู่บ้านนี้ประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นจนได้เป็นเขตสุขาภิบาลแห่งหนึ่งของจังหวัดแพร่ ซึ่งมีร้านตัดเย็บ

เสื้อผ้าห่อหุ้มตั้งอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งแต่ละร้านต่างก็มีเครื่องหมายและชื่อร้านแตกต่างกันออกไป ส่วนในด้านรูปแบบ ได้มีการปรับปรุงเสื้อผ้าห่อหุ้มให้มีแบบที่แตกต่างไปจากเดิม ตามความต้องการของตลาดผู้บริโภค ตัดเย็บเป็นเสื้อชาฟารี เสื้อคอเชิร์ต มีทั้งที่เป็นแบบแขนสั้นและแขนยาว เป็นต้น

1.4) การผลิตเครื่องปั้นดินเผาสายเวียงกาหลง รูปแบบและศิลปะลายเวียงกาหลง มีหลากหลายรูปแบบและลวดลาย ขึ้นอยู่ช่างที่ประดิษฐ์ประดอยบรรจงวาดลวดลายศิลปะตามจินตนาการหรือตามธรรมชาติที่ตนเองได้เห็นได้พบ แล้วนำมาเขียนลงบนภาชนะต่าง ๆ จึงทำผลงานมีลักษณะที่แตกต่าง ๆ กันไป แต่ยังคงรักษารูปแบบที่สวยงาม ความเป็นเอกลักษณ์เวียงกาหลง ปัจจุบัน มีกลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง เป็นกลุ่มผู้ผลิตหลักในผลิตภัณฑ์ มีการถ่ายทอดเทคนิคการผลิตและการเขียนลายให้คนรุ่นใหม่ และเริ่มมีการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ตามยุคสมัย และได้ทำการถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวบ้านในชุมชน ทำให้สมาชิกมีงานทำมีรายได้เสริม เป็นศูนย์การเรียนรู้ให้กับชุมชน แต่ก็ยังไม่แพร่หลาย ควรขยายให้กว้างออกไปให้ครอบคลุมทั้งตำบล จะทำให้เป็นอาชีพที่ยั่งยืนของประชาชนต่อไป

1.5) การผลิตตุ๊ก โคม ล้านนา ประเภทของงานศิลปหัตถกรรมตุ๊กล้านนา พบว่า แนวทางในการสร้างงานของทั้ง 2 ประเภท มีความสอดคล้องกันระหว่างคติในการสร้างตุ๊กของชาวล้านนา ถ่ายทอดผ่านประเพณีทางศาสนากับคติในการสร้างตุ๊กของชาวล้านนา ถ่ายทอดผ่านทางพิธีกรรม เนื่องจากตุ๊กเป็นพุทธศิลปะอันเก่าแก่ กำเนิดขึ้นมาพร้อมกับความเชื่อของวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้านท้องถิ่น เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทรกคติความเชื่อ ที่แสดงออกเป็นรูปธรรมที่สนองหน้าที่ในพิธีกรรม ส่วน “โคม” หมายถึง เครื่องสักการะเกี่ยวกับประเพณีในเดือนยี่เป็ง ซึ่งเป็นท้ายฤดูฝนและย่างเข้าสู่เดือน 3 หรือฤดูหนาวนั้น ในล้านนานิยมทำโคม จุดประสงค์ก็คือ ต้องการเครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นรูปต่าง ๆ ทำเสาหลักไว้ด้านนอกตามสนามหน้าวัด แต่ถ้ามีการเทศน์ธรรมหลวงในเดือนอื่นที่ไม่ใช่เดือนยี่ ไม่นิยมทำโคม เครื่องสักการะที่สำคัญอย่างหนึ่งของล้านนาไทย ที่จะทำไว้บูชาทุกวัดและมีผู้มีเจตนาถวายไว้มาก เนื่องจากเป็นประเพณีที่สืบทอดนับตั้งแต่เกิดจนถึงตาย และเป็นประเพณีพิเศษในรอบสิบสองเดือน ที่จัดทำขึ้นเป็นครั้งคราว ล้วนมีวัตถุประสงค์เกี่ยวเนื่องในประเพณีเหล่านั้น โดยเฉพาะประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนา โยงใยกับความเชื่อของประชาชน ใช้เป็นเครื่องปฏิบัติในทางพิธีกรรม ถือว่าเป็นเครื่องสักการะ ซึ่งบุคคลที่ทำพิธีเชื่อว่าจะได้รับผลที่เป็นประโยชน์ คือความสุข ความเจริญแก่ตนและผู้อื่น เครื่องสักการะที่สำคัญอย่างหนึ่งของล้านนาไทย ที่จะทำไว้บูชาทุกวัดและมีผู้มีเจตนาถวายไว้มาก บางวัดมีเป็นจำนวนสิบชุด จุดประสงค์ก็คือ ต้องการจะบูชาพระรัตนตรัยคือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

2) ผลการศึกษากระบวนการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา พบว่า กระบวนการสร้างผลงานเชิงศิลปะ ด้านพาณิชย์ ด้านการตลาด ด้านความเป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่ มีผลงานโดดเด่นของจังหวัดในภาคเหนือตอนบน อันได้แก่ จังหวัดเชียงราย ลำพูน แพร่ และจังหวัดน่าน ที่มีปราชญ์ชาวบ้านท้องถิ่นด้านศิลปะ หรือศิลปินที่มีความรู้ความสามารถในการสรรค์สร้างผลงานด้านศิลปะ ที่ได้มีการแสดงและจำหน่ายเกิดเป็นรายได้ในท้องถิ่น มีผลงานที่ส่งเสริมศิลปะล้านนาด้านจิตรกรรม ประติมากรรม หัตถกรรม เป็นต้น ที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับ

กระบวนการยกระดับสินค้า และผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา จากการศึกษาตรวจสอบข้อมูล ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ 7 ประเด็น ได้แก่

2.1) ภาพลักษณ์ที่สามารถสร้างมูลค่าให้กับผลงาน โดยภาพลักษณ์ของสินค้าและผลงาน ศิลปะของศิลปินในกลุ่มล้านนานั้น ต้องอาศัยหน่วยงานทั้งภายในและภายนอก สามารถสนับสนุนในด้านงบประมาณของผลงานการสร้างมูลค่าให้กับผลงานด้านศิลปะ ในการช่วยสร้างภาพลักษณ์และให้องค์ความรู้ ที่มีผลต่อคุณค่าด้านความรู้สึกรักนึกคิดของลูกค้าที่มีต่อผลิตภัณฑ์หรือบริการ การสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการสร้างคุณค่า การสร้างความพึงพอใจแก่กลุ่มเป้าหมายที่ตรงตามความต้องการของกลุ่มผู้ซื้อ ทำให้การสร้างภาพลักษณ์ให้แก่นสินค้าและบริการ ด้วยข้อความที่แสดงถึงความตั้งใจในการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อต้องการสร้างความน่าเชื่อถือสำหรับกลุ่มเป้าหมาย ยกตัวอย่างเช่น เครื่องเงินน่าน นั้น ที่มีภาพลักษณ์ของผลงานมีความเป็นเอกลักษณ์ ผลิตภัณฑ์สร้างจากผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความชำนาญ สะท้อนภาพลักษณ์ของสินค้าออกมาได้อย่างประณีต ผ่านผลงานอันทรงคุณค่า จนเกิดเป็นคุณค่าของสินค้าให้เกิดความน่าสนใจ ผู้บริโภคเกิดความรู้สึกคุ้มค่ากับผลิตภัณฑ์ ทำให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในการสร้างมูลค่าให้กับผลงานได้ ภาพลักษณ์ที่ดี และประสงค์ด้านบริการ เช่น ความน่าเชื่อถือ บริการมีความทันสมัย มีเอกลักษณ์โดดเด่น มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

2.2) การสร้างสรรค์การผลิตสินค้าในด้านศิลปะเชิงพาณิชย์ การสร้างสรรค์ศิลปะแบบเดิมให้เกิดรูปแบบใหม่ ผสมผสานสะท้อนความมีเอกลักษณ์ของสินค้าออกมาให้ได้ รวมถึงได้แก้ปัญหาได้อย่างเข้าใจ จนสามารถสร้างสรรค์ผลิตสินค้าออกมาสู่ท้องตลาดได้อย่างตรงตามเป้าหมาย และยกระดับการเพิ่มมูลค่าของสินค้าได้มากขึ้น ตลอดจนหาหนทางสู่ทางการตลาดที่มีความแตกต่างได้ในแต่ละพื้นที่ เพราะการสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่องถือจุดเริ่มต้นของการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นคุณสมบัติพิเศษของมนุษย์ จึงมีการศึกษาและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของคนให้เจริญงอกงาม

การผลิตสร้างสรรค์ให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล ให้ความสำคัญในการผลิตตั้งแต่ต้นจนถึงขั้นตอนสุดท้ายการผลิต ไม่ว่าจะเป็นใช้วัตถุดิบที่มีคุณภาพ ผสานใส่ความชำนาญด้านหัตถกรรม โดยช่างผู้มีความละเอียดอ่อน มีรูปแบบและเอกลักษณ์ความคิดสร้างสรรค์ จึงมีความหมายที่ค่อนข้างกว้างและสามารถนำไปใช้ประโยชน์กับการผลิตการสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ทั้งนี้ การสร้างสรรค์คุณค่าของผลงาน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ด้วยการพูดคุยให้ความคิดเห็น การส่งเสริมทางการท่องเที่ยว ยกตัวอย่าง เช่น วันไหลสงกรานต์จังหวัดแพร่ ที่เป็นที่ยอมรับทั้งคนในจังหวัดและต่างจังหวัดที่ได้มาร่วมสนุก เป็นการส่งเสริมวันสงกรานต์ ส่วนมากชาวบ้านมักจะแต่งกายชุดผ้าหม้อฮ่อม

2.3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ถือเป็นส่วนช่วยในการพัฒนา ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค โดยอาศัยทั้งระบบและกลยุทธ์ ก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ในเชิงพาณิชย์ การสร้างแนวความคิดผลิตภัณฑ์เป็นขั้นตอนเริ่มต้นสำคัญ ที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เป็นการอาศัยการเข้าถึงความต้องการหรือความพึงพอใจของผู้บริโภค ที่มีต่อผลิตภัณฑ์อย่างแท้จริง การค้นหาความต้องการของผู้บริโภค

จำเป็นต้องอาศัยเทคนิคต่าง ๆ การเลือกใช้เทคนิคใดนั้น ซึ่งรูปแบบในการพัฒนาอาจเป็นด้านบรรจุภัณฑ์ หรือตัวผลิตภัณฑ์นั้น เป็นส่วนในการช่วยสร้างผลกำไร หรือเพิ่มมูลค่าสินค้าของผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ รูปแบบการดำเนินชีวิต บุคลิกภาพและแนวความคิดเกี่ยวกับตนเอง ปัจจัยทางด้านจิตวิทยา การจงใจ ความต้องการที่กดดันมาก จนเป็นพลังกระตุ้นการซื้อขาย การรับรู้ เป็นกระบวนการที่บุคคลทำการเปิดรับข้อมูล การคัดเลือกข้อมูล การเรียนรู้ ความเชื่อและทัศนคติมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อขายผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภค ด้วยเหตุนี้ จึงมีส่วนสำคัญและเกี่ยวข้องในตลาดงานศิลปะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ดังนั้น องค์ความรู้ในการสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและผลงานจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้จำนวนผลิตภัณฑ์ในการให้บริการด้านความน่าเชื่อถือในการให้บริการด้านความพร้อมในการให้บริการ ด้านความเชื่อมั่นในการให้บริการ

2.4) การบริหารทางการตลาดในการยกระดับสินค้าการบริหารตลาด ถือเป็นกลไกขับเคลื่อนในการสร้างผลงานตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ รวมทั้งการกำหนดราคาหรือมูลค่าของผลงานที่ต้องสามารถสร้างผลกำไร พร้อมกับดึงดูดให้กลุ่มเป้าหมายเกิดพฤติกรรมในการบริโภคอย่างต่อเนื่อง เป็นกลไกที่สร้างความเจริญเติบโตของธุรกิจและเลือกตลาดเป้าหมาย และการพัฒนาการบริหารทางการตลาด ต้องเกิดจากการเลือกตลาดเป้าหมายทางการตลาดของกลุ่มผู้บริโภค ที่องค์กรธุรกิจได้กำหนดไว้เป็นกลุ่มที่สร้างเป้าหมายต่อการสร้างสรรค์ พัฒนาผลิตภัณฑ์ขึ้นมา เนื่องจากในการบริหารทางการตลาดธุรกิจจะต้องทำความเข้าใจในพฤติกรรมของผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายของตนให้ไปได้หลายกลุ่ม เช่น หากเป็นผลงานศิลปะที่สามารถนำไปติดตั้งหรือตกแต่งสถานที่ได้ง่าย อาทิ จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ สื่อผสม กลุ่มเป้าหมายก็อาจเป็นทั้งเด็กและผู้ใหญ่ที่รักงานศิลปะ ซึ่งจะสัมผัสกับผลงานเหล่านั้น โดยการเดินชมในสถานที่ที่จัดแสดง หรืออาจเป็นกลุ่มเป้าหมายที่รักงานศิลปะ โดยซื้อผลงานเพื่อเก็บสะสม และมีส่วนช่วยให้มีการสนับสนุนช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาแนะนำในการส่งเสริมศักยภาพของผู้นำชุมชน องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน ในการบริหารจัดการชุมชนการส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของชุมชน การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในระดับอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ทั้งในด้านวิชาการและการปฏิบัติงาน ประสานงาน และปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้นำชุมชน อาสาสมัคร องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน จัดทำศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชุมชน

2.5) การสร้างเครือข่ายของผลงานด้านศิลปะในการรวมตัวการสร้างเครือข่าย และมีเป้าหมายในการดำเนินการนำเสนอ เคลื่อนไหวที่ชัดเจน ดังเช่นสมาคมสภาเครือข่ายศิลปะประเทศไทย ที่ดำเนินการงานวัฒนธรรมที่จะบูรณาการจากทุกภาคส่วนให้เกิดผลเป็นรูปธรรม และมีความเห็นเป็นฉันทานุมติ ทำให้กลุ่มผู้สนับสนุนงานศิลปะ ผู้รวบรวมผลงานและผู้ต่อยอดภูมิปัญญาให้มีบทบาทในการสร้างเครือข่ายให้กับผู้ผลิต สามารถติดต่อซื้อขายกับผู้บริโภคได้งานมากยิ่งขึ้น การเปิดตลาดให้กว้างมากขึ้นจากการขายเพียงหน้าร้าน เป็นการขายออนไลน์ส่งออกทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด ในการส่งออกมีการรวบรวมฐานองค์ความรู้ที่สำคัญให้มารวบรวมกันให้เป็นระบบ เพื่อช่วยให้การสร้างเครือข่ายของผลงานด้านศิลปะเป็นภาคีมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ การสร้างเครือข่ายในการสร้างสรรค์ผลงานด้านศิลปะในเชิง

พาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา มีประโยชน์ต่อหน่วยงานรัฐ และศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานเองด้วย เป็นหนึ่งในกระบวนการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา ของศูนย์จำหน่ายสินค้าของศิลปินล้านนา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการส่งเสริมการผลิตสินค้าในด้านศิลปะเชิงพาณิชย์อีกด้วย

2.6) การส่งเสริมในการช่วยยกระดับและสร้างมูลค่าของผลงานด้านศิลปะ ร่วมกับผู้ประกอบการของศูนย์จำหน่ายสินค้า การผลิต คุณภาพสินค้า การตลาด และการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา จากรูปแบบกระบวนการส่งเสริมสินค้า และปัจจัยความสำเร็จของการจำหน่ายสินค้า และผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา โดยแต่ละชุมชนควรมีผลิตภัณฑ์ต้นแบบสมัยใหม่ขึ้น ไม่ใช่ของเก่ามาขายถูก ๆ เพียงอย่างเดียว กรณีนี้จะช่วยให้ชุมชนสามารถสร้างมูลค่าและคุณค่าที่เพิ่มพูนขึ้นอีกด้วย ซึ่งแต่ละท้องถิ่นก็จะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวมาแต่โบราณ สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เพื่อไม่ให้สิ่งเหล่านี้เลือนหายไป การอบรมจะช่วยส่งเสริม และยกระดับ

2.7) การอนุรักษ์ศิลปะภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการปลูกจิตสำนึกให้พื้นที่ท้องถิ่นอนุรักษ์ภูมิปัญญาเอาไว้ รวมถึงตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ช่วยสร้างให้เกิดผลงานที่มีมูลค่าขึ้นมาได้ ทั้งส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้น ๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น พร้อมทั้งได้รับองค์ความรู้จากการเรียนรู้ข้อมูลทางสังคมของชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น สภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม จารีตของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาศัยการถ่ายทอดความรู้ที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษให้กับคนรุ่นใหม่ และเป็นการส่งเสริมพัฒนาคนรุ่นใหม่ให้รู้จักภูมิปัญญา ทำให้การอนุรักษ์ศิลปะภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้สร้างความตระหนักถึงอีกทั้งยังทำให้เกิดความสามัคคี ภายในพื้นที่ในการที่จะต้องอาศัยความร่วมมือ ร่วมมือร่วมใจ จากหลายส่วนทั้งศิลปิน ผู้ประกอบการ หน่วยงานราชการในพื้นที่ ในการช่วยกันอนุรักษ์ไว้ซึ่งภูมิปัญญาของท้องถิ่น

3) แนวทางการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนาให้ได้มาตรฐาน กลุ่มสินค้าและผู้ผลิตควรมีการพัฒนาสินค้าและศิลปะเชิงพาณิชย์ ที่มุ่งเน้นงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบ โดยสนับสนุนการค้าและการบริการ เพื่อให้ได้ผลการศึกษาความต้องการของผู้บริโภคที่มีต่อสินค้าของกลุ่มศิลปินล้านนา จากการศึกษา เพื่อได้มาซึ่งรูปแบบกระบวนการส่งเสริมสินค้า และปัจจัยความสำเร็จของการจำหน่ายสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้วิเคราะห์ข้อมูลในทุกมิติ รวมถึงบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการส่งเสริม พัฒนาสินค้าของศิลปินสู่การยกระดับสินค้า อีกทั้งภาคีเครือข่ายด้านต่าง ๆ ที่สนับสนุนให้เกิดการยกระดับสินค้า และการสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา จากการแจกแบบสอบถามผู้บริโภคผลงานด้านศิลปะของศิลปินล้านนา ในพื้นที่การศึกษาของศิลปินล้านนาทั้ง 4 จังหวัดภาคเหนือ ประกอบด้วยจังหวัดเชียงราย ลำพูน แพร่ และจังหวัดน่าน จังหวัด ๆ ละ 50 คน รวม 200 คน ด้วยวิธีการสุ่มแบบง่าย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมผู้บริโภค การตลาดและการผลิต สามารถสรุปผลระดับการตัดสินใจในการซื้อสินค้าของกลุ่มศิลปินล้านนาได้ดังนี้ ระดับการตัดสินใจในการซื้อสินค้าของกลุ่มศิลปินล้านนา มีค่าเฉลี่ย

3.73 มีระดับการตัดสินใจมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า พนักงานมีการบริการแบบมีมนุษยสัมพันธ์ มีความรู้ในกระบวนการ มีค่าเฉลี่ย 4.02 รองลงมา สินค้ามีอัตลักษณ์ของท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ย 4.11 รองลงมาสินค้าดูแลและรักษาได้ง่าย และสินค้าใช้วัตถุดิบที่มีความคงทน มีค่าเฉลี่ย 4.01

ปัจจัยทางพฤติกรรมของผู้บริโภคต่อความต้องการสินค้าของกลุ่มศิลปินล้านนา จากการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น โดยใช้สถิติวิเคราะห์เชิงพรรณนา คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยนำข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคล ความต้องการของผู้บริโภคที่มีต่อสินค้าของกลุ่มศิลปินล้านนา พฤติกรรมผู้บริโภคที่มีต่อสินค้าของกลุ่มศิลปินล้านนา และข้อมูลระดับความต้องการเลือกซื้อ ที่มีต่อสินค้าของกลุ่มศิลปินล้านนา สามารถสรุปได้ว่า

ประเด็นพิจารณา	ลักษณะที่เหมาะสมกับช่องทางจำหน่ายสั้น	ลักษณะที่เหมาะสมกับช่องทางจำหน่ายยาว
ลักษณะตลาด	ตลาดธุรกิจ เกาะกลุ่มกันตามสภาพภูมิศาสตร์ ต้องการความรู้ด้านเทคนิค ต้องมีการบริการโดยสม่ำเสมอ ปริมาณซื้อมากต่อครั้ง	ผู้บริโภคกระจายอยู่ทั่วไป ทุกแห่ง ไม่ต้องการคำแนะนำด้านเทคนิคการให้บริการไม่แน่นอน ปริมาณซื้อน้อยต่อครั้ง
ลักษณะผลิตภัณฑ์	ของสด เน้นเสียง่าย ความยุ่งยากซับซ้อนในการใช้งาน มีลักษณะสั่งทำงานพิเศษ ราคาสูง/หน่วย	คงทน เก็บไว้ได้นาน ใช้ได้ง่าย เป็นมาตรฐาน ราคาต่ำ/หน่วย
ลักษณะผู้ผลิต	มีความพร้อมด้านทรัพยากรต่าง ๆ ที่จะปฏิบัติกิจกรรมจัดจำหน่ายเอง มีผลิตภัณฑ์จำหน่ายหลากหลายมีความจำเป็นต้องควบคุมช่องทางจำหน่ายโดยใกล้ชิด	ไม่พร้อมในเรื่องทรัพยากรที่จะปฏิบัติกิจกรรมจัดจำหน่ายจำหน่ายผลิตภัณฑ์น้อยชนิด น้อยรายการไม่มีความจำเป็นต้องควบคุมช่องทางจำหน่ายโดยใกล้ชิด
ลักษณะการแข่งขัน	สมาชิกในช่องทางให้การสนับสนุนการส่งเสริมการตลาดไม่เพียงพอ	สมาชิกในช่องทางจำหน่ายให้การสนับสนุนการส่งเสริมการตลาดเพียงพอแล้ว

ทั้งนี้ ความต้องการสินค้าของกลุ่มศิลปินล้านนาที่มีการสร้างสรรค์ อาจไม่จำเป็นต้องยิ่งใหญ่ถึงขนาดการพัฒนาบางสิ่งขึ้นมาให้กับโลก แต่อาจเกี่ยวข้องกับพัฒนาการบางสิ่งบางอย่างให้เกิดขึ้นใหม่ อาจเป็นสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อตัวของเราเอง ชุมชน ท้องถิ่น และอาจพบว่าโลกก็จะเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับวิถีแห่งการเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นกัน รวมถึงในส่วนของสินค้าและงานศิลปะที่การสร้างสรรค์ ก็มีผลในการช่วยพัฒนาคุณภาพและรูปแบบสินค้า ให้เกิดความได้เปรียบในด้านความแตกต่างด้วยเช่นเดียวกัน การเพิ่มมูลค่าด้วยความคิดสร้างสรรค์ให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล ให้ความสำคัญในการผลิต

สร้างสรรค์ให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล ให้ความสำคัญในการผลิตตั้งแต่ต้นจนขั้นตอนสุดท้ายการผลิต ไม่ว่าจะเป็นวัตถุดิบที่มีคุณภาพ วัสดุในกระบวนการผลิตด้านหัตถกรรม โดยช่างผู้มีความละเอียดอ่อน มีรูปแบบและเอกลักษณ์ ความคิดสร้างสรรค์ จึงมีความหมายที่ค่อนข้างกว้างและสามารถ นำไปใช้ ประโยชน์กับการผลิตการสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ กระบวนการ หรือวิธีการที่คิดค้นขึ้นมา ใหม่ สิ่ง ที่คาดหวังว่าความคิดสร้างสรรค์นั้นจะช่วยให้การดำเนินชีวิตและสังคมดีขึ้น เกิดความสุขมากขึ้น โดยผ่าน กระบวนการที่ได้ปรับปรุงขึ้น ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพของสินค้าและงานที่ได้ผลิตขึ้นมา

อภิปรายผล

จากผลวิจัยเรื่อง “การยกระดับสินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา” ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

การยกระดับสินค้าด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา อภิปรายว่า การผลิตสินค้าและงานศิลปะที่การผลิตสร้างสรรค์ มีผลในการช่วยพัฒนาคุณภาพและรูปแบบสินค้า ให้เกิดความ ได้เปรียบในด้านความแตกต่างด้วยเช่นเดียวกัน การเพิ่มมูลค่าด้วยความคิดสร้างสรรค์และงานฝีมือ ให้เป็นที่ยอมรับในกลุ่มของผู้ผลิตและจำหน่ายในระดับสากล ให้ความสำคัญในการผลิตตั้งแต่ต้นจน ขั้นตอนสุดท้ายการผลิต ที่เรียกว่ากระบวนการผลิตสินค้าต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ไม่ว่าจะเป็น วัตถุดิบที่มีคุณภาพ วัสดุในกระบวนการผลิตด้านหัตถกรรม โดยช่างผู้มีความละเอียดอ่อน มีรูปแบบและเอกลักษณ์ ส่งผลต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มของ สินค้าและงานด้านศิลปะ ที่ต้องอาศัยการเข้าถึงความต้องการหรือความพึงพอใจของผู้บริโภค ที่มีต่อ ผลิตภัณฑ์อย่างแท้จริง การค้นหาความต้องการของผู้บริโภค จำเป็นต้องอาศัยเทคนิคต่าง ๆ ตามความ เหมาะสมของบริบทพื้นที่หรือกลุ่มเป้าหมายตามกลไกของตลาด และต้องคำนึงถึงศักยภาพในพื้นที่ การผลิตด้วย การพัฒนากลยุทธ์ตลาด มีส่วนในการช่วยให้เกิดการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะ การใช้กลยุทธ์ การสะสมความคิด พัฒนาและทดสอบแนวคิด แนะนำผลิตภัณฑ์เข้าสู่ตลาด ทั้งนี้ งานศิลปะกับการพัฒนาเศรษฐกิจในตลาดงานศิลปะในเชิงพาณิชย์ ทำให้เกิดกระบวนการวางแผน การลงมือปฏิบัติ และการควบคุมกิจกรรมทางการตลาดที่ทำให้เกิดการสืบสาน ถ่ายทอดให้กับคนใน สังคมได้รับรู้ ตระหนักถึงคุณค่าคุณประโยชน์และนำมาประยุกต์ใช้ได้ทุกสถานการณ์ โดยการมีส่วนร่วม ของกลุ่มผู้ผลิตสินค้า ซึ่งครอบคลุมถึงกลุ่มเครือข่ายและภาคีอื่น ๆ ที่มีความสามารถร่วมกันที่จะช่วย ยกระดับสินค้าและผลงานศิลปะ และสร้างสรรค์ที่มีคุณภาพ โดยเกี่ยวข้องกับงานวิจัยของกฤษณะ ดารา ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์และกลยุทธ์ทางการตลาดวิสาหกิจชุมชนบ้านเขาแหลม จังหวัด นครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า ภาพรวมความคิดเห็นของผู้บริโภคที่มีต่อตราผลิตภัณฑ์บรรจุภัณฑ์และ ฉลากสินค้าอยู่ในระดับสูง แผนกลยุทธ์ทางการตลาดของ วิสาหกิจชุมชนบ้านแหลม จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วยกลยุทธ์เชิงรุก ได้แก่ 1) ออกงานแสดงสินค้าอย่างต่อเนื่อง 2) แสวงหาความร่วมมือกับ หน่วยงานภาครัฐและสถาบันอุดมศึกษา เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์เข้าสู่ตลาด Modern Trade 3) ขยายกลุ่ม ตลาดในกลุ่มธุรกิจสปาและธุรกิจโรงแรม และ 4) พัฒนาการดำเนินงานด้านการตลาด 4.0 ผ่าน Social

Media และ Digital Marketing กลยุทธ์แก้ไข ได้แก่ 1) พัฒนาบรรจุภัณฑ์และตราสัญลักษณ์สินค้า ตลอดจนรูปแบบการจัดกลุ่มบรรจุภัณฑ์ที่หลากหลาย 2) สร้าง Brand Online ผ่าน Social Branding และ 3) พัฒนาศักยภาพบุคลากรที่สอดคล้องกับความต้องการ กลยุทธ์เชิงป้องกัน ได้แก่ 1) ศึกษาความต้องการของผู้บริโภค ตลอดจนกลยุทธ์ของสินค้า Modern Trade และ 2) พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่ตอบสนองและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดและกลยุทธ์เชิงรับ ได้แก่ ส่งเสริมการศึกษาดูงาน และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับบุคลากร (กฤษณะ ดาราเรือง, 2560) และแนวความคิดและทฤษฎะทางด้านกระบวนการหรือกลไกเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาสินค้าเชิงพาณิชย์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตพนธ์ ชุมเกตุ ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนไทยมุสลิม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ได้แก่ ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากหนังแพะ ชีสนมแพะแปรรูป ผลิตภัณฑ์นมแปรรูป งานศิลปหัตถกรรม เช่น หมอนหนุน ผลิตภัณฑ์จากเมล็ดกระถิน ผลิตภัณฑ์จากหญ้าแฝก ผลิตภัณฑ์จากกรบวบหอม ผลิตภัณฑ์จากใบตะโก เป็นต้น (จิตพนธ์ ชุมเกตุ, 2560)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

บทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนานั้น การยกระดับสินค้าประกอบด้วยศิลปิน ผู้ประกอบการ และหน่วยงานราชการ และช่องทางตลาดหรือกลวิธีการขยายผลงานเชิงพาณิชย์ เป็นต้น ได้มีการนำสินค้าทั้งหมดมาออกแบบพัฒนา ช่วยยกระดับสินค้าทุกฝ่าย การมีส่วนร่วมในส่งเสริม การผลิต จำหน่าย ซึ่งมีแนวคิดทฤษฎะทางด้านกระบวนการหรือกลไกการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนาที่ชัดเจน การพัฒนากระบวนการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา นำไปประยุกต์ผลิตภัณฑ์ด้านศิลปะร่วมสมัย สินค้าที่ได้ประกอบด้วยพระพุทธรูปไม้เมืองน่าน ของที่ระลึกเครื่องเงินของจังหวัดน่าน ผ้าหม้อฮ่อม เครื่องปั้นดินเผาลายเวียงกาหลง และหัวตุ้ง โคม ไปประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ และการจัดนิทรรศการให้ผู้บริโภคได้รับชมและสั่งซื้อสินค้า ส่งเสริมโดยเครือข่ายและหน่วยงานราชการและศิลปินร่วมกันส่งเสริมผลงาน ขยายเครือข่ายกลุ่มผลิตสินค้าและผลงาน และสร้างกระบวนการยกระดับและนำไปจัดแสดงสินค้า แก่แกนนำชุมชนแต่ละพื้นที่ แลกเปลี่ยนบทเรียนและการขยายผลการพัฒนาศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ณ ลานธรรม ลานศิลป์ ถิ่นเวียงบัว มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

ข้อเสนอแนะ

1) ควรขยายพื้นที่การศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนาให้เป็นไปตามบริบทวัฒนธรรมในพื้นที่เขตเมืองและชนบทของจังหวัดต่าง ๆ ที่มีการผลิตสินค้าในรูปแบบผลงานศิลปะเชิงพาณิชย์

2) ควรศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่ประกอบด้วยเพศ อายุ วุฒิการศึกษา ตลอดจนความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของกลุ่มให้ข้อมูล เพื่อการพัฒนาให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ในที่นี้พิจารณาตามกลุ่มศิลปิน ผู้ประกอบการ และหน่วยงาน โดยรวม ซึ่งในการวิจัยครั้งถัดไป อาจศึกษาแนวทางของหน่วยงานเป็นหลัก

3) ควรมีการศึกษาถึงกลยุทธ์การส่งเสริมการตลาด มากกว่าที่จะศึกษารูปแบบของศิลปะแบบครอบคลุมทั้งหลากหลายจังหวัด ทั้งนี้ เพราะบริบทเชิงพื้นที่มีความสำคัญ และเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่าง ในรูปแบบกระบวนการยกระดับสินค้า และผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนาแต่ละแห่ง

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณะ ดาราเรือง. (2560). การพัฒนาผลิตภัณฑ์และกลยุทธ์ทางการตลาดวิสาหกิจชุมชนบ้านเขาแหลม จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารสุทธิปริทัศน์*, 31(100), 130-143.
- จิตพนธ์ ชุมเกต. (2560). การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนไทยมุสลิม อำเภอลำดวน จังหวัดเพชรบุรี. ใน *รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- ดวงมน จิตรจำนงค์. (2553). *สุนทรียภาพในภาษาไทย*. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ลักษณ์.
- มโน พิสุทธิรัตนานนท์. (2547). *สุนทรียวิจักษ์ในจิตรกรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์.
- มัย ตะตียะ. (2547). *ภาพทิวทัศน์*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วาดศิลป์.
- วินัย ปราบริปู. (2552). *จิตรกรรมฝาผนังเมืองน่าน*. กรุงเทพมหานคร : 21 เซ็นจูรี่จำกัด.
- วิริยาภรณ์ ประภาส. (2545). *ศิลปะมัธยมศึกษาปีที่ 2*. กรุงเทพมหานคร : สยามกรู๊ป.
- สิวลว วงศ์ไพบูลย์วัฒน์. (2543). *การดำเนินงานในธุรกิจผลิตภัณฑ์ผ้าหม้อห้อมของผู้ประกอบการในอำเภอมะนัง จังหวัดแพร่*. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ความผูกพันต่อองค์กรของครูที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของโรงเรียน
สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย*

THE COMMITMENT TO ORGANIZATION OF TEACHERS EFFECTING
BUDGET MANAGEMENT OF SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF
PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA IN LOEI PROVINCE

วรวิทย์ สีทาสังข์

Worawit Seethasang

พนายุทธ เชยบาล

Panayuth Choeaybal

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Udon Thani Rajabhat University, Thailand.

E-mail: poo2121poo2121@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความผูกพันต่อองค์กรของครู 2) ศึกษาระดับการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความผูกพันต่อองค์กรของครูกับงานบริหารงบประมาณในสถานศึกษา และ 4) สร้างสมการพยากรณ์ความผูกพันต่อองค์กรของครูที่ส่งผลต่อการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงผสมผสานวิธี ประกอบด้วยระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ และระเบียบวิธีเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างเป็นครูผู้สอนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย จำนวน 349 คน โดยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความผูกพันต่อองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย ทักษะการปฏิบัติสู่เจตคติที่ดีมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.72$) 2) การบริหารงบประมาณของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย งานการบริหารทางการเงินและการควบคุมงบประมาณ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 4.75$) 3) ความผูกพันต่อองค์กรของครูที่ส่งผลต่อการบริหารงานงบประมาณ ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย มีความสัมพันธ์กัน โดยทักษะความผูกพันที่มีเป้าหมาย (X3) มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง

---

*Received: 3 May 2021; Revised: 28 November 2021; Accepted: 6 December 2021

($r = .805$) และ 4) สมการพยากรณ์การบริหารงบประมาณของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย โดยใช้ความผูกพันต่อองค์กรของครูเป็นตัวแปรพยากรณ์ได้อำนาจพยากรณ์ร้อยละ 68.80

คำสำคัญ: ความผูกพันต่อองค์กรของครู, การบริหารงบประมาณของโรงเรียน

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study the commitment to organization of the teachers, 2) to study the budget management level of schools, 3) to study the relationship between commitment to organization of teachers and budget management of schools, and 4) to create a forecasting equation the commitment to organization of teachers effecting budget management of schools, under the Office of the Primary Educational Service Area in Loei Province. This research was a mixed methodology research consisting of qualitative methods and quantitative methods. The sample consisted of 349 teachers in schools under the Office of Primary Educational Service Area in Loei Province by using stratified sampling method. The research tool was a 5-level estimation scale questionnaire. The statistical used in data analysis were; frequency, percentage, mean, standard deviation, Pearson's correlation coefficient and step multiplication regression analysis.

The results of the research showed that 1) the commitment to organization of the teachers under the Primary Educational Service Area Office in Loei Province had the practice skills towards good attitudes in the highest mean ($\bar{X} = 4.72$), 2) Teacher budget management under the Primary Educational Service Area Office in Loei Province had the financial management and budget control in the highest mean ($\bar{X}=4.75$). 3) the relationship between commitment to organization of teachers that affects budget management of schools under the Office of Primary Educational Service Areas in Loei Province correlated the goal engagement skill (X3) was at a high level ($r = .805$), and 4) the school budget management forecast equation under the Primary Educational Service Area Office in Loei Province by using the teacher's organizational commitment as a predictive variable was 68.80% of the forecasting power.

Keywords: Commitment to Organization of Teachers, Budget Management of Schools

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยต้องพบกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจของประเทศที่อยู่ในสภาวะตกต่ำ ความผันผวนทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมทั้งสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไป จึงส่งผลให้องค์กรต่าง ๆ ต้องมีการปรับเปลี่ยนนโยบายรูปแบบการบริหาร โครงสร้างองค์กร เพื่อให้สอดคล้องและทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน การปรับเปลี่ยนดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อบุคลากร ซึ่งถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญมากที่สุด การที่องค์กรต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน จะสามารถรักษาบุคลากรที่มีคุณภาพให้อยู่กับองค์กร จำเป็นจะต้องสร้างแรงจูงใจในการทำงาน รวมถึงการสร้างความผูกพันในองค์กร ซึ่งจะส่งผลให้คนและงานเอื้อประโยชน์ต่อกัน การที่องค์กรจะบรรลุความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลนั้น ผู้บริหารจะต้องเข้าใจถึงความต้องการของบุคลากร ซึ่งถือเป็นหัวใจหลักสำคัญในการดำเนินงานขององค์กร ผู้บริหารต้องสามารถทำให้ความต้องการของบุคลากรสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายขององค์กรด้วย (จุฑาทิพย์ หอยนกกง, 2556) โดยการดำเนินงานด้านบุคลากร พบว่า อัตราการโยกย้ายของครูกลับภูมิลำเนาเป็นจำนวนมากและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าเมื่ออัตราใหม่เข้ามาแทนที่อัตราเดิมที่ย้ายออกไป จำนวนบุคลากรครูก็ยังไม่เพียงพอในการจัดการเรียนการสอนให้สมบูรณ์ ทำให้โรงเรียนต้องเผชิญกับผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก เช่น การสูญเสียกำลังคนที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ในการทำงาน เกิดความล่าช้าในการพัฒนาโรงเรียน อีกทั้งโรงเรียนจะต้องเสียค่าใช้จ่ายและเวลาในการฝึกฝนให้บุคลากรใหม่มีความรู้ความสามารถและประสิทธิภาพในการทำงาน เพื่อทดแทนบุคลากรเดิมที่ย้ายออกไป ซึ่งการย้ายออกของบุคลากรจำนวนมาก อาจเป็นเพราะบุคลากรมีความผูกพันต่อองค์กรน้อย บรรยากาศองค์กรไม่เป็นที่ดึงดูดใจการปฏิบัติงานของบุคลากร (สุกัญญา ชัยย่อง, 2560) โดยบุคลากรที่กล่าวถึง คือ ครู ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในกระบวนการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ทั้งนี้ เพราะครูมีส่วนเกี่ยวข้องทุกขั้นตอนของปฏิบัติงาน การบริหารงานของสถานศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ ผู้บริหารสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญและความช่วยเหลือในการปฏิบัติงานของครู จนทำให้ครูเกิดความพึงพอใจจนกลายเป็นความจงรักภักดี มีความรักและความผูกพันต่อองค์กร พร้อมทั้งจะแสดงออกมาทั้งทางด้านพฤติกรรมและจิตใจ (ศุภวรรณ หล้าผาสุข, 2550)

การบริหารงบประมาณเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการของสถานศึกษา จากอดีตการบริหารจัดการด้านงบประมาณได้รับการจัดสรรและบริหารจัดการตามนโยบายของส่วนกลางเป็นหลัก แต่เมื่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ประกาศและมีผลบังคับใช้กระบวนการของการบริหารจัดการงบประมาณสำหรับสถานศึกษาต่าง ๆ ที่จะต้องมีความพร้อมในการพัฒนามาตรฐานบริหารงบประมาณของสถานศึกษาตามขอบข่ายภารกิจ 7 ด้าน ได้แก่ 1) การวางแผนงบประมาณ (Budget Planning) 2) การคำนวณต้นทุนผลการผลิต (Output Costing) 3) การจัดระบบการจัดซื้อจัดจ้าง (Procurement Management) 4) การบริหารทางการเงินและการควบคุมงบประมาณ (Financial and Performance Reporting) 5) การรายงานทางการเงินและผลการดำเนินการ (Financial and Performance Reporting) 6) การบริหารสินทรัพย์ (Asset

Management) และ 7) การตรวจสอบภายใน (Internal Audit) การบริหารงานภายใต้การบริหารจัดการที่เน้นโรงเรียนเป็นฐาน ตามโครงสร้างการกระจายอำนาจเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ จำเป็นต้องใช้ระบบการจัดสรรงบประมาณที่ทันสมัย และเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะกระตุ้นให้โรงเรียนดำเนินการ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายการจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) การบริหารงบประมาณโรงเรียนในปัจจุบัน ยังพบปัญหาและอุปสรรคอยู่มาก เนื่องจากการปฏิบัติงานด้านงบประมาณนั้น จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามที่ระเบียบกำหนด หรืออยู่ในกรอบของกฎข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง และที่สำคัญระเบียบแนวปฏิบัติหรือคู่มือการปฏิบัติงานด้านงบประมาณนั้น มักจะมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและแก้ไขอยู่เป็นประจำ จึงจำเป็นต้องอาศัยบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานที่จะปฏิบัติเป็นอย่างดี จึงจะสามารถบริหารงบประมาณให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และประสบผลสำเร็จได้ (สร้อยวสันต์ ศรีคำแหง, 2554) สำหรับการบริหารงบประมาณด้านศึกษานั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้นำการบริหารระบบงบประมาณตามยุทธศาสตร์สถานศึกษามาใช้ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานศึกษา โดยการจัดทำแผนและมีส่วนร่วมทั้งภายในภายนอกหน่วยงาน มีส่วนร่วมจัดทำแผนด้วยตามความเหมาะสมและความจำเป็นของแต่ละผู้บริหารสถานศึกษา มีอำนาจดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามความเหมาะสมและความจำเป็นของแต่ละสถานศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับภารกิจและเกิดผลผลิตที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้าตามแผนกลยุทธ์ โดยจะมีการติดตาม ตรวจสอบผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและเคร่งครัด เนื่องจากระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์ จะให้ความสำคัญกับผลงาน ทั้งนี้ จะมีการปรับปรุงระบบการจัดซื้อจัดจ้างให้มีขั้นตอนรัดกุมและโปร่งใส ปรับระบบการบัญชี และการเงินเป็นแบบพึงรับพึงจ่าย (Accrual Basis) ให้เชื่อมโยงกับการคำนวณความคุ้มค่าของงบประมาณที่ใช้ไปเทียบกับผลผลิตที่เกิดขึ้น เน้นการรายงานทางการเงินและผลการดำเนินงาน เพื่อแสดงความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลในการใช้จ่ายงบประมาณ กำหนดให้มีการบริหารสินทรัพย์ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และการตรวจสอบภายในจะปรับเปลี่ยนไป ไม่เน้นการตรวจสอบให้ถูกต้องตามระเบียบเพียงอย่างเดียว แต่จะรวมถึงการตรวจผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547)

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ปัจจัยความผูกพันต่อองค์กรของครูที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของโรงเรียน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลยนั้น ครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งในสถานศึกษาในการบริหารงบประมาณ สามารถนำองค์ความรู้ความสามารถไปปฏิบัติอย่างถูกต้องและมีมาตรฐานที่สูงขึ้น ในส่วนการบริหารงบประมาณ กระทรวงศึกษาธิการได้มีแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในฐานะเป็นนิติบุคคล ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยความผูกพันต่อองค์กรของครู ที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของโรงเรียน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย ซึ่งผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่จะได้ใช้เป็นแนวทางในศึกษา และเป็นข้อมูลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความผูกพันต่อองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในจังหวัดเลย
2. เพื่อศึกษาระดับการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในจังหวัดเลย
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความผูกพันต่อองค์กรของครูกับงานบริหารงบประมาณในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในจังหวัดเลย
4. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ความผูกพันต่อองค์กรของครูที่ส่งผลต่อการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในจังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในจังหวัดเลย ปีการศึกษา 2563 จำนวน 3,825 คน กลุ่มตัวอย่างเป็นครูในโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในจังหวัดเลย จำนวน 349 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางเครชีและมอร์แกน แล้วสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดของโรงเรียนเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีความกระจายและครอบคลุมตามขนาดของโรงเรียน และกำหนดวิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับสลากเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างตามต้องการ ตรวจสอบความตรงของเครื่องมือ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อประเมินและตรวจสอบให้มีความครอบคลุม ถูกต้องตามนิยามของ ความผูกพันต่อองค์กรของครูและการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา โดยคัดเลือกข้อคำถามที่มี IOC ตั้งแต่ 0.60 – 1.00 นำมาใช้ จากนั้น นำเครื่องมือไปทดลองใช้กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการ วิจัย ซึ่งเป็นครู จำนวน 30 คน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในจังหวัดเลย และตรวจสอบความเชื่อมั่น โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป และกำหนดความเชื่อมั่นตั้งแต่ 0.80 ขึ้นไป (บุญชม ศรีสะอาด, 2560) ของแบบสอบถามในตอนที่ 2 ความผูกพันในองค์กรของครู โดยมีความเชื่อมั่นเท่ากับ .920 และ ตอนที่ 3 การบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา โดยมีความเชื่อมั่นเท่ากับ .973 และมีอำนาจจำแนก ของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .967 แล้วจึงส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 349 ฉบับ ได้รับคืนมาทั้งหมด 349 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100.00 นำแบบสอบถามทั้งหมดมาวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน สรุปผลและเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาความผูกพันต่อองค์กรของครูที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของโรงเรียน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย แสดงในตารางที่ 1 – 5 ดังนี้

1. การศึกษาความผูกพันต่อองค์กรของครู สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลของความผูกพันต่อองค์กรของครู สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย

ปัจจัยความผูกพันต่อองค์กรของครู	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ทักษะความรู้สึกรักรักภักดี (X_1)	4.71	0.48	มากที่สุด
2. ทักษะความผูกพันที่เป็นบรรทัดฐาน (X_2)	4.12	0.62	มาก
3. ทักษะความผูกพันที่มีเป้าหมาย (X_3)	4.68	0.56	มากที่สุด
4. ทักษะการยอมรับเป้าหมายขององค์กร (X_4)	4.65	0.60	มากที่สุด
5. ทักษะความผูกพันแบบต่อเนื่อง (X_5)	4.17	0.68	มาก
6. ทักษะความผูกพันด้านจิตใจ (X_6)	4.67	0.54	มากที่สุด
7. ทักษะการปฏิบัติสู่เจตคติที่ดี (X_7)	4.72	0.43	มากที่สุด
โดยรวม (X_0)	4.53	0.46	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 ความผูกพันต่อองค์กรของครู สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายทักษะอยู่ในระดับมากที่สุด 5 ทักษะ อยู่ในระดับมาก 2 ทักษะ โดยทักษะการปฏิบัติสู่เจตคติที่ดี ($\bar{X}$ = 4.72) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาเป็นทักษะความรู้สึกรักรักภักดี ($\bar{X}$ = 4.71) ทักษะความผูกพันที่มีเป้าหมาย ($\bar{X}$ = 4.68) ทักษะความผูกพันด้านจิตใจ ($\bar{X}$ = 4.67) ทักษะการยอมรับเป้าหมายขององค์กร ($\bar{X}$ = 4.65) ทักษะความผูกพันแบบต่อเนื่อง ($\bar{X}$ = 4.17) และทักษะความผูกพันที่เป็นบรรทัดฐาน ($\bar{X}$ = 4.12) ตามลำดับ

2. การศึกษาการบริหารงบประมาณของโรงเรียน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลผลของระดับการบริหารงบประมาณของโรงเรียน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย

การบริหารงบประมาณของโรงเรียน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. งานการวางแผนงบประมาณ (Y_1)	4.61	0.56	มากที่สุด
2. งานการคำนวณต้นทุนผลผลิต (Y_2)	4.52	0.63	มากที่สุด
3. งานการจัดระบบการจัดซื้อจัดจ้าง (Y_3)	4.66	0.58	มากที่สุด
4. งานการบริหารทางการเงินและการควบคุม	4.75	0.49	มากที่สุด

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างความผูกพันต่อองค์กรของครู ที่ส่งผลต่อการบริหารงานงบประมาณ
ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า ปัจจัยความผูกพันต่อองค์กรของครู ทุกทักษะมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษาโดยรวม (Y_0) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยทักษะความผูกพันที่มีเป้าหมาย (X_3) มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง ($r = .805$) รองลงมาคือทักษะการยอมรับเป้าหมายขององค์กร (X_4) มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง ($r = .682$) ทักษะความผูกพันด้านจิตใจ (X_6) มีความสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง ($r = .673$) ทักษะความรู้สึกรักรักภักดี (X_1) มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ($r = .661$) ทักษะการปฏิบัติสู่เจตคติที่ดี (X_7) มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ($r = .610$) ทักษะความผูกพันที่เป็นบรรทัดฐาน (X_2) และทักษะความผูกพันแบบต่อเนื่อง (X_5) มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ($r = .472$, และ $.395$ ตามลำดับ) เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรพยากรณ์ด้วยกันแล้ว ความสัมพันธ์ (r) ระหว่าง X_1 - X_7 มีความสัมพันธ์ (r) ระหว่าง $0.395 - 0.805$

4. การสร้างสมการพยากรณ์การบริหารงานงบประมาณ ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย โดยใช้ความผูกพันต่อองค์กรของครู เป็นตัวแปรพยากรณ์ ดังรายละเอียดตารางที่ 4 – 5

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ในการค้นหาตัวพยากรณ์ที่ใช้พยากรณ์การบริหารงานงบประมาณ ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย

	Model	R	R ²	Adj. R ²	Std. E.	F	Sig.
1.	(X_3)	.805	.648	.647	.25523	639.608	.000**
2.	(X_3) (X_2)	.830	.688	.686	.24069	44.117	.000**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อนำตัวแปรปัจจัยความผูกพันต่อองค์กรของครู ทั้ง 7 ปัจจัย มาพยากรณ์การบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย โดยวิธีวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) พบว่า รูปแบบที่ 2 เป็นรูปแบบที่สมบูรณ์ที่สุดของตัวพยากรณ์ที่สามารถพยากรณ์ตัวแปรที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณในสถานศึกษา โดยทักษะความผูกพันที่มีเป้าหมาย (X_3) และทักษะความผูกพันที่เป็นบรรทัดฐาน (X_2) เป็นตัวแปรพยากรณ์ที่ส่งผลต่อการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย ที่สมบูรณ์ที่สุด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) = .830 สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของการพยากรณ์ (R^2) = .688 หรือมีอำนาจในการพยากรณ์ร้อยละ 68.80 และมีสัมประสิทธิ์การถดถอย Adj. R^2 = .686 หรือร้อยละ 68.60

ตารางที่ 5 สัมประสิทธิ์การถดถอยพหุคูณของการบริหารงบประมาณในสถานศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในจังหวัดเลย

ตัวพยากรณ์การบริหารงบประมาณใน สถานศึกษา	คะแนนดิบ		คะแนนมาตรฐาน		Sig.
	B	Std. Error	β	t	
ค่าคงที่ (a)	.581	.148		3.928	.000**
1. ทักษะความผูกพันที่มีเป้าหมาย (X_3)	.714	.031	.730	22.731	.000**
2. ทักษะความผูกพันที่เป็นบรรทัด ฐาน (X_2)	.165	.025	.213	6.647	.000**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 5 พบว่า เมื่อนำปัจจัยความผูกพันต่อองค์กรของครู ที่เป็นตัวพยากรณ์ที่ดี ทั้ง 2 ปัจจัย ไปหาความสัมพันธ์ เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ โดยใช้การบริหารงบประมาณในสถานศึกษา เป็นตัวแปรเกณฑ์ ตัวพยากรณ์ที่มีสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ (B) และในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) คือ ทักษะความผูกพันที่มีเป้าหมาย (X_3) กับทักษะความผูกพันที่เป็นบรรทัดฐาน (X_2) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณในสถานศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย โดยมีสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ ($R = .830$) ซึ่งสามารถพยากรณ์การบริหารงบประมาณในสถานศึกษา ได้ร้อยละ 68.80 ($R^2 = .688$)

อภิปรายผล

1. ความผูกพันต่อองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายทักษะอยู่ในระดับมากที่สุด 5 ทักษะ อยู่ในระดับมาก 2 ทักษะ โดยทักษะการปฏิบัติสู่เจตคติที่ดีมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาเป็นทักษะความรู้สึกรักรักภักดี ทักษะความผูกพันที่มีเป้าหมาย ทักษะความผูกพันด้านจิตใจ ทักษะการยอมรับเป้าหมายขององค์กร ทักษะความผูกพันแบบต่อเนื่อง และทักษะความผูกพันที่เป็นบรรทัดฐาน ตามลำดับ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากความผูกพันต่อองค์กร เป็นสิ่งที่ครูประสงค์จะเกิดขึ้นในองค์กร เพราะความผูกพันของสมาชิกในองค์กรนั้น จะเป็นปัจจัยหลักที่นำไปสู่ความสำเร็จขององค์กร ทั้งนี้ ความผูกพันต่อองค์กรมีความสำคัญและมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับองค์กร ทำให้การทำงานขององค์กรมีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายที่องค์กรกำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับที่พงศกร รอดถาวร (2553) กล่าวว่า ทศนคติที่แสดงถึงความคิด บรรทัดฐานทางสังคม ที่แสดงถึงความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นของบุคคลที่แสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเกี่ยวข้องกันเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร โดยแสดงออกเป็นความสัมพันธ์ของบุคคลต่อการยอมรับเป้าหมายและค่านิยมขององค์กร ในด้านความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับองค์กร ความเต็มใจและทุ่มเท ความพยายามทั้งกายและใจ เพื่อให้องค์กรบรรลุตามเป้าหมายที่

วางไว้ และเกิดความปรารถนาที่จะเป็นสมาชิกที่จงรักภักดีต่อองค์กรด้วย และสอดคล้องกับที่ศุภวรรณ หล้าผาสุข กล่าวว่า การสะท้อนให้เห็นถึงการที่สมาชิกมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับองค์กร โดยแสดงความรู้สึกและพฤติกรรมออกมาในรูปแบบของความศรัทธา ความเต็มใจที่จะทุ่มเทพลังใจและกายในการทำงานให้กับองค์กร ด้วยความจงรักภักดีและมุ่งมั่นที่จะเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร (ศุภวรรณ หล้าผาสุข, 2550)

2. ผลการศึกษาระดับการบริหารงบประมาณของโรงเรียน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในจังหวัดเลย อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน ทั้งนี้ อาจเป็นผลที่เกิดจากการบริหารงานงบประมาณ เป็นเรื่องที่มีระเบียบข้อบังคับเคร่งครัด ที่กำหนดให้สถานศึกษาต้องดำเนินการและปฏิบัติ ผู้อำนวยการสถานศึกษาและครู บุคลากร ที่มีหน้าที่ด้านการบริหารงบประมาณ มีความรู้ และความสามารถ ประสบการณ์ในด้านงบประมาณ และระเบียบต่าง ๆ ของกระทรวงและระเบียบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับที่ พิชัย เสงี่ยมจิตต์ กล่าวว่า การบริหารงบประมาณในโรงเรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาใช้จ่ายในการจัดการศึกษาของโรงเรียน การบริหารจัดการเกี่ยวกับการใช้จ่ายเงิน การควบคุมการดำเนินงานด้านการเงิน ให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ (พิชัย เสงี่ยมจิตต์, 2542) สอดคล้องกับที่ เอกชัย กี่สุขพันธ์ กล่าวว่า การบริหารงบประมาณในโรงเรียน เป็นการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้ได้เงินงบประมาณมาใช้จ่ายและการควบคุมการใช้จ่ายเงินงบประมาณได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามขอบข่ายงานบริหารงบประมาณ (เอกชัย กี่สุขพันธ์, 2527)

3. ความผูกพันต่อองค์กรของครู มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงกับการบริหารงบประมาณของโรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากร สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย ต่างยอมรับว่า ความผูกพันต่อองค์กรจะเป็นตัวขับเคลื่อนและเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา ส่งเสริม สถานศึกษา และเป็นทำให้ครูมีแรงผลักดันที่จะทำงานเพื่อพัฒนาองค์กร นำพาไปสู่การปฏิบัติที่เป็นจริงเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับที่ดุขยา กลิ่นสุคนธ์ กล่าวว่า ภาวะที่บุคคลมีความรู้สึกยึดมั่นในองค์กร มีการยอมรับเป้าหมายขององค์กร โดยที่มีความผูกพันต่อองค์กรสูงนั้น จะมีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะคงความเป็นสมาชิกภาพ มีความเต็มใจที่จะทุ่มเทเพื่อการปฏิบัติงาน มีความเชื่ออย่างแรงกล้าและยอมรับในค่านิยมและเป้าหมายขององค์กรเต็มใจที่จะทุ่มเทร่างกายแรงใจในการปฏิบัติงาน และมีระบบการขับเคลื่อนบริหารงบประมาณเพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนา องค์กรตรงตามเป้าหมายที่วางแผนไว้ (ดุขยา กลิ่นสุคนธ์, 2557)

4. สมการพยากรณ์ความผูกพันต่อองค์กรของครู ที่ส่งผลต่อการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย โดยที่ตัวแปรทักษะความผูกพันที่มีเป้าหมาย (X_3) เป็นตัวแปรแรก ที่เข้าสู่สมการพยากรณ์ อาจเนื่องมาจากครูสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย การแสดงออกของครูถึงความผูกพันที่มีต่อเป้าหมายและการปฏิบัติตามค่านิยมขององค์กร พร้อมกลยุทธ์และแนวทางดำเนินการที่ชัดเจน สามารถนำไปสู่ความสำเร็จและแนวทางการปฏิบัติตามบทบาทของตนเอง ทุ่มเทเวลาให้กับงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของ

องค์กร ซึ่งสอดคล้องกับที่ฐิติมา พุฒประเสริฐ กล่าวว่า พนักงานแต่ละคนจะมีความเชื่อมั่นต่อเป้าหมายขององค์กร ซึ่งความผูกพันต่อองค์กรเป็นตัวชี้วัดที่ดีต่อประสิทธิภาพขององค์กร เพราะต้องการอยู่ร่วมกับองค์กร ทำงานที่รับผิดชอบจนสามารถบรรลุเป้าหมายสำเร็จ (ฐิติมา พุฒประเสริฐ, 2556) สอดคล้องกับที่บุษานัน กล่าวว่า ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันกับความผูกพันที่มีต่อเป้าหมายและค่านิยมขององค์กรและปฏิบัติงานตามบทบาทของตนเอง เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายและค่านิยมขององค์กร (ธนยุทธ บุตรขวัญ, 2554) และสอดคล้องกับที่ จ่านง เหล่าคงธรรม กล่าวว่า แนวความคิดนี้มองความผูกพันต่อองค์กรว่า เป็นความจงรักภักดีและเต็มใจที่จะอุทิศตนให้กับองค์กร ซึ่งเป็นผลมาจากบรรทัดฐานขององค์กรและสังคม บุคคลรู้สึกว่าเขาเข้าเป็นสมาชิกขององค์กร ก็ต้องมีความผูกพันต่อองค์กร นั่นคือความถูกต้องและความเหมาะสมที่จะทำให้เกิดความผูกพันต่อองค์กรนั้น เป็นหน้าที่หรือพันธะผูกพันที่สมาชิกต้องมีการปฏิบัติหน้าที่ในองค์กร (จ่านง เหล่าคงธรรม, 2554)

ตัวแปรที่สองที่เข้าสู่สมการพยากรณ์ คือ ทักษะความผูกพันที่เป็นบรรทัดฐาน (X_2) ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากครู การแสดงออกของครูถึงการทำงานกับองค์กร อันเนื่องมาจากแรงกดดันจากคนอื่น ซึ่งจะเป็นบุคคลที่ไม่อยากทำให้ผู้บริหารผิดหวังและกังวลว่า เพื่อนร่วมงานอาจจะคิดกับตนในทางที่ไม่ดี และพร้อมที่จะปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคมร่วมกันในองค์กร โดยไม่เคยมีความคิดที่จะย้ายไปร่วมงานกับองค์กรอื่น ซึ่งสอดคล้องกับที่จันทร์ อัมในบุญ กล่าวว่า ความผูกพันต่อเนื่องจากบรรทัดฐานของสังคม (Normative Commitment) แนวความคิดเกี่ยวกับความถูกต้องหรือบรรทัดฐานทางสังคม โดยแนวความคิดนี้มองความผูกพันต่อองค์กรว่าเป็นความจงรักภักดีและตั้งใจที่จะอุทิศตนให้กับองค์กร ซึ่งเป็นผลมาจากบรรทัดฐานขององค์กรและสังคม คือบุคคลรู้สึกว่าเขาเข้าเป็นสมาชิกขององค์กร ก็ต้องมีความผูกพันต่อองค์กร เพราะนั่นคือความถูกต้องเหมาะสม และความผูกพันต่อองค์กรนั้น เป็นหน้าที่หรือพันธะผูกพันที่สมาชิกจะต้องปฏิบัติหน้าที่ในองค์กร (จันทร์ อัมในบุญ, 2559) สอดคล้องกับที่กรีนเบิร์กและแบรอนกล่าวว่า ความผูกพันด้านบรรทัดฐาน (Normative Commitment) หมายถึง การที่บุคคลต้องการทำงานกับองค์กรอันเนื่องมาจากแรงกดดันจากคนอื่น คนที่มีความผูกพันด้านบรรทัดฐานมาก จะมีความกังวลมากกว่า คนอื่นจะคิดอย่างไรหากตนลาออก คนเหล่านี้ไม่อยากจะให้นายจ้างผิดหวังและกังวลว่าเพื่อนร่วมงานอาจจะคิดกับตนในทางที่ไม่ดีหากตนลาออก (Greenberg, J. & R. A. Baron, 1993)

สำหรับทักษะความรู้สึกจงรักภักดี (X_1) ทักษะการยอมรับเป้าหมายขององค์กร (X_4) ทักษะความผูกพันแบบต่อเนื่อง (X_5) ทักษะความผูกพันด้านจิตใจ (X_6) และทักษะการปฏิบัติสู่เจตคติที่ดี (X_7) ถูกคัดออกจากสมการ อาจเป็นเพราะว่าในสภาพการปฏิบัติงานจริงในสถานศึกษา ครูแสดงให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาคุณลักษณะดังกล่าว ให้มีอยู่ในตัวของครูทุกคน ด้วยการบริหารงบประมาณเพื่อใช้ในด้านกิจกรรมและระบบในการบริหารองค์กร ตลอดจนสนับสนุนและส่งเสริมให้ครูและบุคลากรคิดหาวิธีการที่แปลกใหม่มาใช้ในการปฏิบัติงานกับงาน ที่รู้จักปรับตัวและยืดหยุ่น จะสร้างความร่วมมือร่วมใจ รับฟังความคิดเห็นของบุคลากร ส่งเสริมให้บุคลากรทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุขและมุ่งสู่เป้าหมายอย่างมีคุณภาพ

ดังนั้น ตัวแปรความผูกพันต่อองค์กรของครู ทั้ง 2 ทักษะ ซึ่งประกอบด้วยทักษะความผูกพันที่มีเป้าหมาย (X_3) และทักษะความผูกพันที่เป็นบรรทัดฐาน (X_2) จะส่งผลต่อการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนาคุณลักษณะดังกล่าวให้มีอยู่ในตัวของครูทุกคน อันจะนำมาซึ่งความสำเร็จของสถานศึกษาและเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาเรื่อง ความผูกพันต่อองค์กรของครูที่ส่งผลต่อการบริหารงบประมาณของโรงเรียน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย สรุปได้ว่า

1. ความผูกพันต่อองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด
2. การบริหารงบประมาณของโรงเรียน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด
3. ความผูกพันต่อองค์กรของครูกับการบริหารงบประมาณของโรงเรียน สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย มีความสัมพันธ์กัน
4. สมการพยากรณ์ความผูกพันต่อองค์กรของครูที่ส่งผลต่อการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย โดยใช้ความผูกพันต่อองค์กรของครูเป็นตัวพยากรณ์ ได้อ่านจพยากรณ์ร้อยละ 68.80 โดยมีสมการดังนี้

$$\text{สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ} \quad \hat{Y} = .581 + .714(X_3) + .165(X_2)$$

$$\text{สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน} \quad \hat{Z} = .714(X_3) + .165(X_2)$$

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยที่พบว่า ความผูกพันต่อองค์กรของครู โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย และผู้ที่เกี่ยวข้องควรใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาส่งเสริม และใช้ความผูกพันต่อองค์กรให้มากยิ่งขึ้น และสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายเกี่ยวกับการบริหารและพัฒนาองค์กรให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

1.2 จากผลการวิจัยที่พบว่า การบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย ควรให้ความสำคัญโดยเฉพาะด้านการปฏิบัติสู่เจตคติที่ดี ควรมีการศึกษาแนวทางการส่งเสริม พัฒนาอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับความผูกพันต่อองค์กรของครู ที่ส่งผลต่อการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย เพิ่มเติม

ถึงตัวแปรอื่น ที่สัมพันธ์กับการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา และนำตัวแปรพยากรณ์ที่พบไปทำวิจัยและพัฒนา (R&D) หรือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อไป (PAR)

2.2 ควรมีการทำวิจัยและพัฒนาความผูกพันต่อองค์กรของครู ที่ส่งผลต่อการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในจังหวัดเลย โดยจัดทำเป็นคู่มือแนวทางความผูกพันต่อองค์กรของครู ที่ส่งผลต่อการบริหารงานงบประมาณในสถานศึกษา โดยใช้ปัจจัยดังกล่าวให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). *การบริหารจัดการงบประมาณ*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- จันทร์หา อิ่มในบุญ. (2559). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษากับความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 17. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษาศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- จำนง เหล่าคงธรรม. (2554). ความผูกพันต่อองค์กรของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดุสิต. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษาศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- จุฑาทิพย์ หอยนกกง. (2556). ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาศึกษา*. มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ฐิติมา พุ่มประเสริฐ. (2556). ความผูกพันต่อองค์กรของครูในโรงเรียนกลุ่มเครือข่ายวังบูรพาจังหวัดสระแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 7. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาศึกษา*. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ดุขยา กลิ่นสุคนธ์. (2557). ปัจจัยของความผูกพันต่อองค์กรของครูในสถานศึกษา สังกัดโรงเรียนเอกชนจังหวัดลพบุรี. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- ธนยุทธ บุตรขวัญ. (2554). ปัจจัยที่มีผลต่อความผูกพันในองค์กรของเจ้าหน้าที่สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. ใน *การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน คณะศิลปศาสตร์*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยเบื้องต้น ฉบับปรับปรุงใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.
- พงศธร รอดถาวร. (2553). แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตในการทำงานกับความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานสายสนับสนุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

- พิชัย เสงี่ยมจิต. (2542). การบริหารงานเฉพาะด้านในสถาบันการศึกษา. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- ศุภวรรณ หล้าผาสุข. (2550). การศึกษาความผูกพันต่อองค์กรของครูโรงเรียนในเครือสารสาสน์ เขตพื้นที่การศึกษา 1. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สร้อยวสันต์ ศรีคำแหง. (2554). การบริหารงบประมาณของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547). *การจัดทำงบประมาณแบบประมาณการรายจ่ายล่วงหน้าระยะปานกลาง (MTEL)*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สุกัญญา ชัยย่อง. (2560). การศึกษาความผูกพันต่อองค์กรของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- เอกชัย กี่สุขพันธ์. (2527). *หลักการบริหารการศึกษาทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์.
- Greenberg, J. (1999). *Managing behavior in organization*. (4th ed.). New Jersey : Prentice-Hall.
- Greenberg, J. & R. A. Baron. (1993). *Behavior in Organization*. (7th ed. New Jersey : Prentice-Hall.

ปัญหาและอุปสรรคการออกโฉนดที่ดินศึกษากรณีการออกโฉนดที่ดิน
ในเขตพื้นที่จังหวัดหนองคาย*

PROBLEMS AND OBSTACLES TO THE ISSUANCE OF LAND TITLE DEEDS
IN CASE OF THE ISSUANCE OF LAND TITLE DEEDS
IN NONG KHAI PROVINCE

นที นิลเกตุ

Natee Nilket

เพิ่ม หลวงแก้ว

Pherm Luangkaew

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

Khon Kaen University, Nong Khai Campus, Thailand.

E-mail: Natee2402@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคจากกฎหมายเกี่ยวกับการออกโฉนดที่ดินในพื้นที่จังหวัดหนองคาย 2) เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขการออกโฉนดที่ดิน 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการออกโฉนดที่ดิน 4) เพื่อศึกษาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ประมวลกฎหมายที่ดิน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดิน เป็นต้น

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนผู้ได้ยื่นคำขอออกโฉนดที่ดินได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากที่ดินในพื้นที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับทับซ้อนกัน และการขอออกโฉนดที่ดินในแต่ละครั้งมีค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น และไม่เป็นธรรมกับประชาชนผู้มีรายได้น้อย เมื่อนำหลักเกณฑ์และวิธีการมาใช้ ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ประชาชน การห้ามออกโฉนดที่ดินตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เมื่อกฎหมายไม่เปิดช่องให้ออกโฉนดให้แก่ประชาชนได้ เนื่องจากมีกฎหมายและระเบียบวิธีการที่เกี่ยวข้องกับการออกโฉนดที่ดินที่ซับซ้อนมากขึ้น เป็นการเพิ่มภาระในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ จนนำไปสู่การฟ้องร้องดำเนินคดีกับเจ้าหน้าที่ ทั้งทางแพ่งอาญาและวินัย ซึ่งไม่เป็นธรรมทั้งต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชน จึงเสนอแนะว่า ควรแก้ไขกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและมีความซับซ้อน ให้มีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน และมีจุดมุ่งหมายไปในทางเดียวแบบบูรณาการ ควรมีการปรับปรุงขั้นตอนในการออกโฉนดที่ดินให้

---

*Received: 7 June 2021; Revised: 6 December 2021; Accepted: 6 December 2021

รวดเร็วกระชับ มีความยืดหยุ่นและกำหนดระยะเวลาการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่อย่างชัดเจน สามารถตรวจสอบได้

คำสำคัญ: การออกโฉนดที่ดิน, เขตป่าไม้, เอกสารสิทธิ

Abstract

This research aims to study the problems and obstacles from the deed legislation. Land in Nong Khai Learn the rules, procedures and conditions for issuing title deeds. Study the problems and obstacles of issuing title deeds and study ways to improve the amendment of the law to ensure fairness to the people.

According to the research, Nong Khai province has a large amount of geographical land in forests and mountains. The people who have submitted requests for the deeds have suffered greatly. It found that each request for deeds had increased costs and was unfair to low-income citizens. When applying rules and procedures, it causes unfairness to the people. Prohibition of deeds under applicable laws when the law does not open the channel to issue deeds to the people, due to the laws and procedures relating to the issuance of deeds, the land title deeds are increasingly complex. It also increases the burden of operation of officers, leading to prosecutions against practitioners, both civil, criminal and discipline, which is unfair to both government officials and the public. It is suggested that relevant laws and regulations should be amended and complex to be consistent and aim in one way integrated. The process of issuing land title deeds should be improved quickly and concisely. Flexibility and clearly define the duration of the officer's operation. Can be verified

Keyword: Deeds for individual land, forest zones, Title deed

บทนำ

จังหวัดหนองคาย เป็นพื้นที่ป่าไม้และที่ราบสูง โดยทางทิศเหนือมีแม่น้ำโขงกั้นระหว่างประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) และทิศตะวันตกถึงตะวันออก ซึ่งมีความยาวทั้งสิ้น 195 กิโลเมตร ความกว้างของพื้นที่ที่ทอดขนานตามลำน้ำโขง โดยเฉลี่ย 20-25 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งจังหวัดและอำเภอ ลักษณะภูมิประเทศแยกได้เป็น 4 พื้นที่คือ (1) พื้นที่ค่อนข้างราบ ได้แก่ เขตอำเภอเมืองหนองคาย อำเภอท่าบ่อ และอำเภอศรีเชียงใหม่ ซึ่งใช้ประโยชน์ในการทำนาและปลูกพืชบริเวณริมน้ำโขง (2) พื้นที่เป็นคลื่นลอนลาด กระจายอยู่ทุกอำเภอเป็นหย่อม ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นที่ทำนาและปลูกพืชไร่ พืชสวนและป่าธรรมชาติ (3) พื้นที่เป็นคลื่นลอนชันและเป็นเขา เป็นป่าธรรมชาติ เช่น ป่าไม้เต็งรัง เบญจพรรณ พบในเขตอำเภอสังคมและอำเภอศรีเชียงใหม่ (4) พื้นที่เป็นภูเขาที่มีความสูงชันจากระดับน้ำทะเล

ตั้งแต่ 200 เมตร เป็นบริเวณเทือกเขาต่าง ๆ ทางทิศตะวันตกในเขตอำเภอ (จังหวัดหนองคาย, 2561) ประชาชนในพื้นที่ มีการยื่นคำขอออกโฉนดที่ดินตามกฎหมายฉบับที่ 43 (พ.ศ.2537) รวมทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการออกโฉนดที่ดินหลายฉบับทับซ้อนกันอยู่ จึงสร้างความไม่เป็นธรรมแก่ประชาชนผู้มีรายได้น้อย ได้รับความเดือดร้อน ขาดโอกาสเข้าถึงแหล่งทุนได้และไม่มีความมั่นคงในการดำรงชีพ จากสถิติงานค้ำออกโฉนดที่ดินจำนวนมาก สาเหตุเพราะเป็นที่ดินอยู่ในเขตป่าไม้ จึงไม่สามารถออกโฉนดที่ดินให้แก่ประชาชนได้ เพื่อเป็นการแก้ปัญหา จึงสมควรมีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายในส่วนที่ไม่เป็นธรรมให้มีความเหมาะสมต่อไป

จากสภาพปัญหาดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การออกโฉนดที่ดินนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง จึงต้องดำเนินการให้เกิดความถูกต้องตามระเบียบกฎหมาย ทั้งที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายที่ดิน ตลอดจนกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ, กฎหมายว่าด้วยการป่าไม้, กฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน, พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม 2518 เป็นต้น ตลอดจนให้หน่วยงานอื่นเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบแบบบูรณาการทุกภาคส่วน เพื่อให้การออกโฉนดที่ดินได้อย่างรวดเร็ว เป็นไปด้วยความสุจริตและโปร่งใส แต่เนื่องจากกฎหมายที่ทับซ้อนหลายฉบับ และระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องนั้น ส่งผลกระทบต่อการออกโฉนดที่ดินอย่างยิ่ง กลับกลายเป็นปัญหาและอุปสรรคในการออกโฉนดที่ดิน เช่น การออกโฉนดที่ดินในพื้นที่จังหวัดหนองคาย ทำให้เกิดปัญหาข้อพิพาทขึ้น จากการออกโฉนดที่ดินไปแล้ว ต่อมาเมื่อคำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลให้เพิกถอนในภายหลัง อันเนื่องมาจากการออกโฉนดที่ดินในเขตป่า จึงเป็นการออกโดยมิชอบ จะต้องทำการเพิกถอนส่งผลให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมายถูกฟ้องร้องดำเนินคดีให้รับผิดชอบ ทั้งทางแพ่งทางอาญาและวินัยข้าราชการ ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อบริการประชาชนเป็นอย่างมาก การพิจารณาออกโฉนดที่ดินเป็นไปด้วยความล่าช้า ก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติกับเจ้าหน้าที่สำนักงานที่ดินหลายประการ โดยเฉพาะในขั้นตอนกระบวนการรับคำขอที่ไม่ครบถ้วน และปริมาณคำขอที่มีจำนวนมากเกินกว่าอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ในสำนักงานที่ดินที่จะดำเนินการได้ และจะเห็นได้จากปริมาณงานค้ำของสำนักงานที่ดินในจังหวัดหนองคาย

หลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่ใช้ออกโฉนดที่ดินในจังหวัดหนองคาย แล้วไม่ถูกเพิกถอนในภายหลัง สำหรับหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขตามบทบัญญัติของกฎหมายนั้น สามารถสรุปได้ว่าในการพิจารณาของพนักงานเจ้าหน้าที่ว่าจะออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินให้ได้หรือไม่นั้น จะต้องพิจารณาข้อเท็จจริงประกอบกับข้อกฎหมาย คือ (1) สถานะทางกฎหมายของที่ดินที่จะขอออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ถือว่าเป็นประเด็นที่มีปัญหาข้อกฎหมายสลับซับซ้อนที่สุด เนื่องจากในบางกรณีที่ดินบริเวณเดียวกัน แต่มีสถานะทางกฎหมายหลายสถานะ หรือในบางกรณีมีสถานะทางกฎหมายไม่ชัดเจน (2) บุคคลที่มีสิทธิ์ขอออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน เป็นผู้ครอบครองที่ดินโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ (3) การครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน ที่จะสามารถออกโฉนดที่ดินได้นั้น จำเป็นต้องมีการครอบครองและทำประโยชน์แล้วเท่านั้น ใช่หรือไม่ (4) วิธีการที่จะออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน (กฎกระทรวงฉบับที่ 43, 2537)

การออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน โดยเฉพาะหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินประเภทโฉนดที่ดิน เป็นปัญหาที่สำคัญอย่างมาก ทั้งนี้ เนื่องจากทั้งภาครัฐและเอกชนต่างมีวัตถุประสงค์ตรงกัน ที่ต้องการให้พนักงานเจ้าหน้าที่เร่งรัดการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินให้กับประชาชนผู้ครอบครอง และทำประโยชน์โดยเร็วที่สุด แต่ด้วยเหตุที่หลักเกณฑ์และวิธีการเงื่อนไขในการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ซึ่งบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายที่ดิน กฎกระทรวงที่ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 และระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ รวมทั้งบทกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายว่าด้วยป่าไม้ กฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดิน เป็นต้น ตลอดจนระเบียบภายในของทางราชการ ทำให้เกิดปัญหาในการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินให้แก่ประชาชน แม้ในบางกรณีจะมีการครอบครองทำประโยชน์ในที่ดินโดยชอบด้วยกฎหมายติดต่อกันเป็นเวลาหลายสิบปีก็ตาม (วิญญูธรรมนาถ สุวรรณโกตา, 2556)

การศึกษานี้ จึงมุ่งศึกษาหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินโดยวิธีการวิจัยเอกสาร และนำข้อเท็จจริงของปัญหาในการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินที่มีความสำคัญได้แก่ ปัญหาการออกโฉนดที่ดินในเขตป่าไม้วามีปัญหาและมีแนวทางแก้ไขปัญหายังหรือไม่ ตลอดจนศึกษาหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ประกอบกับคำพิพากษาของศาล เพื่อจะได้นำไปศึกษาวิเคราะห์หาคำตอบและข้อเสนอแนะ เพื่อปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบและแนวทางแก้ไขปัญหา เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ และบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคจากกฎหมายเกี่ยวกับการออกโฉนดที่ดินในพื้นที่จังหวัดหนองคาย
2. เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขการออกโฉนดที่ดินในพื้นที่จังหวัดหนองคาย
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการออกโฉนดที่ดินในพื้นที่จังหวัดหนองคาย
4. เพื่อศึกษาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายให้เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชนในพื้นที่จังหวัดหนองคาย

วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยวิจัยปัญหาการออกโฉนดที่ดินในเขตป่าไม้และภูเขาตามกฎกระทรวงฉบับที่ 43 พ.ศ. 2537 ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 และการออกโฉนดที่ดินตามมาตรา 59 ตีร แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน โดยศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560, พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497, ประมวลกฎหมายที่ดิน, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, ระเบียบคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ, กฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้, กฎหมายว่าด้วยการจัด

ที่ดิน, คำพิพากษาของศาลและความเห็นของคณะกรรมการกฤษฎีกา เพื่อเป็นแนวทางแก้ไขปรับปรุงพัฒนากฎหมายให้เกิดความเป็นธรรมและประโยชน์สูงสุดต่อไป

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ปัญหาและอุปสรรคการออกโฉนดที่ดินในเขตพื้นที่ของจังหวัดหนองคาย” สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคจากกฎหมายเกี่ยวกับการออกโฉนดที่ดินในพื้นที่จังหวัดหนองคาย

จากการศึกษาหลักกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการออกเอกสารสิทธิที่ดิน พบว่า การแสดงถึงความเป็นเจ้าของในที่ดินแปลงใด เริ่มมีขึ้นด้วยการจับจอง แฝงวางที่ป่าไว้เป็นที่ทำกินปลูกสร้างที่อยู่อาศัย ความเป็นเจ้าของจึงผูกพันอยู่กับการครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินแปลงนั้น ต่อมาชุมชนได้ขยายตัวเป็นชุมชนเมือง มีจำนวนสมาชิกมากขึ้น การที่จะรู้ว่าทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้ใด ย่อมเป็นสิ่งที่ยาก การแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินโดยระบบทะเบียนที่ดิน ที่นิยมนำมาใช้ในปัจจุบันคือ ระบบทอร์เรนส์ (Torrens System) (ศศิวิมล ปินใจ, 2559) ระบบนี้ได้สร้างโฉนดที่ดินขึ้นมาเพื่อเป็นหลักฐานแสดงสิทธิในที่ดินและให้ความสำคัญกับผู้ซื้อโฉนดที่ดิน รวมทั้งผู้รับโอนที่สุจริตและเสียค่าตอบแทนให้มีสิทธิในที่ดินอย่างถาวร เนื่องจากระบบนี้ใช้หลักการเพิกถอนไม่ได้ (Indefeasibility of Title) นอกจากนี้ ยังมีกองทุนประกันความเสียหาย (Assurance Fund) มาเยียวยาความเสียหาย อันเกิดจากการออกโฉนดที่ดินโดยคลาดเคลื่อนระบบทะเบียน โดยนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย ในลักษณะการออกเอกสารสิทธิในที่ดินให้กับราษฎร ซึ่งมีหลายประเภท ได้แก่ โฉนดแผนที่ โฉนดตราจอง และตราจองที่ตราว่า “ได้ทำประโยชน์แล้ว” จนกระทั่งมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2497 จึงได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์การออกโฉนดที่ดินให้กับราษฎร อันเป็นหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินในปัจจุบัน (วัลลภ นาคบัว, 2540)

1.1. ปัญหาว่าจะนำกฎหมายใดมาบังคับใช้ที่ดินในเขตป่าไม้ จังหวัดหนองคาย ซึ่งอยู่ภายใต้บังคับมติคณะรัฐมนตรีและกฎหมายหลายฉบับทับซ้อนกัน ได้แก่ พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 กฎกระทรวงและพระราชกฤษฎีกาที่เกี่ยวข้อง เกิดปัญหาว่า จะต้องนำกฎหมายฉบับใดมาใช้บังคับ ซึ่งต้องพิจารณาเสียก่อนว่า มีประชาชนรายใดได้สิทธิในที่ดินมาก่อนประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับหรือไม่ หรือที่ดินนั้นเป็นที่ดินประเภทใด คณะรัฐมนตรีมีมติให้เป็นป่าไม้อาวรหรือไม่ หรือมีกฎกระทรวงและพระราชกฤษฎีกาใดบ้างที่เกี่ยวข้อง

1.2. การทับซ้อนของกฎหมาย เนื่องจากที่ดินในพื้นที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับทับซ้อนกัน แต่ละฉบับมีหลักการและเจตนารมณ์ หลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข ตลอดจนสิทธิและเอกสารสิทธิ์ต่างกัน กำหนดห้ามมิให้ผู้ใดเข้ายึดถือครอบครองที่ดิน หากฝ่าฝืนเป็นความผิด มีระวางโทษต่างกัน

ในทางปฏิบัติทุกหน่วยงานต่างก็บังคับใช้กฎหมายในความรับผิดชอบของตน โดยมีได้บังคับใช้กฎหมายแบบบูรณาการ มีปัญหาบังคับใช้กฎหมายซ้ำซ้อนกัน ไม่ว่าจะเป็นการได้สิทธิในที่ดิน หรือการเข้ายึดถือครอบครองที่ดิน ซึ่งมีโทษไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับว่าหน่วยงานใดบังคับใช้กฎหมายใด เกิดเป็นปัญหาระหว่างหน่วยงานรัฐด้วยกัน เกิดการเปรียบเทียบสิทธิของประชาชนผู้ได้รับที่ดินตามกฎหมายแต่ละฉบับ ทั้งที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน แต่สิทธิที่ประชาชนได้รับไม่เท่าเทียมกัน

1.3. ช่องว่างของกฎหมาย เมื่อไม่ปรากฏว่ามีประชาชนรายใดในพื้นที่จังหวัดหนองคาย ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษา ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ ดังนั้น การที่ประชาชนจะได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ในที่ดินได้นั้น จะต้องตามประมวลกฎหมายที่ดิน กฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ หรือตามกฎหมายอื่นเท่านั้น

2. ผลการศึกษาหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขการออกโฉนดที่ดินในจังหวัดหนองคาย

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขการออกโฉนดที่ดินในจังหวัดหนองคาย จะเห็นได้ว่า รัฐมีหน้าที่ในการรับรองคุ้มครองสิทธิของประชาชน โดยจะต้องพิจารณาจากหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขตามที่ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 กฎกระทรวงฉบับที่ 43 (พ.ศ.2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ข้อ 14 (5) และระเบียบของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2532) ซึ่งได้บัญญัติไว้เป็นหลักการเบื้องต้น ตลอดจนพิจารณาประกอบกับกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องเป็นกรณี ๆ ไป และการพิจารณาในการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินนั้น ต้องพิจารณาหลักเกณฑ์เบื้องต้น ทั้งในข้อกฎหมายและข้อเท็จจริง

2.1 ผู้มีสิทธิขอออกเอกสารสิทธิในที่ดิน ประเภทที่หนึ่ง ได้แก่ ผู้ที่ครอบครองทำประโยชน์มาก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ ไม่ว่าจะเข้าครอบครองทำประโยชน์โดยชอบด้วยกฎหมายในขณะนั้นหรือไม่ แต่ถ้าได้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน โดยแจ้งการครอบครองที่ดิน (ส.ค.1) ประเภทที่สอง ได้แก่ ผู้ที่ครอบครองทำประโยชน์หลังวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ กล่าวคือ กรณีแรกเป็นการเข้าครอบครองโดยได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย เช่น ได้รับใบจองตามประมวลกฎหมายที่ดินได้รับหนังสือแสดงการทำประโยชน์ (น.ค.3) ในเขตนิคมสร้างตนเอง หรือ (ก.ส.น.5) ในเขตนิคมสหกรณ์ ตามพระราชบัญญัติการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 เป็นต้น สำหรับบุคคลประเภทนี้กฎหมายถือว่าเป็นผู้ซึ่งมีหลักฐานทำนองเดียวกับผู้แจ้ง ส.ค.1 และสามารถขอออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินได้ ทั้งโดยวิธีการเดินสำรวจและวิธีการเฉพาะราย แต่หนังสือแสดงสิทธิในที่ดินที่ออกไปนั้น โดยทั่วไปจะถูกห้ามโอน 10 ปี นับแต่วันได้รับแจกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินหรือห้ามโอน 5 ปี ในกรณีเป็นการออกหนังสือแสดงสิทธิสืบเนื่องจากใบจองที่ออกก่อนวันที่ 14 ธันวาคม 2515

2.2 สถานะทางกฎหมายของที่ดินที่จะออกเอกสารสิทธิในที่ดิน จะต้องไม่เป็นที่ดินที่มีกฎหมายบัญญัติห้ามมิให้ออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นไปตามประมวลกฎหมายที่ดินหรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องก็ตาม โดยบทบัญญัติหลักในเรื่องนี้ ย่อมต้องเป็นไปตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 43 (พ.ศ. 2537) ข้อ 14 และมีข้อสังเกตว่าที่ดินแปลงเดียวกัน อาจมีสภาพทางกฎหมายหลายสถานะก็ได้

2.3 การครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดิน ต้องมีการครอบครองและต้องมีการทำประโยชน์ในที่ดิน ซึ่งการทำประโยชน์นั้นต้องเป็นตามสมควรแก่สภาพของที่ดินในท้องถิ่น ตลอดจนสภาพของกิจการที่ได้ทำประโยชน์ จึงเป็นดุลยพินิจของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงในแต่ละกรณี ว่าได้ทำประโยชน์เหมาะสมหรือไม่อย่างไร

2.4 หลักเกณฑ์เกี่ยวกับที่ดินที่ห้ามมิให้ออกเอกสารสิทธิในที่ดิน ที่ดินที่ห้ามมิให้ออกเอกสารสิทธิในที่ดินนั้น มีการกำหนดทั้งในส่วนที่เป็นบทบัญญัติของกฎหมาย และส่วนที่มีไขกฎหมาย ซึ่งเป็นการกำหนดข้อห้ามโดยใช้อำนาจของฝ่ายบริหาร เช่น เป็นมติของคณะรัฐมนตรีหรือนโยบายของคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ซึ่งหากเป็นข้อห้ามที่กำหนดโดยกฎหมายพนักงานเจ้าหน้าที่ ย่อมต้องพิจารณาโดยเคร่งครัด หากได้ดำเนินการฝ่าฝืนบทบัญญัติดังกล่าว การออกเอกสารสิทธิในที่ดินย่อมเป็นการออกไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ต้องมีการเพิกถอนตามมาตรา 61 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน

3. ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการออกโฉนดที่ดิน

จากแนวคิดทฤษฎีและหลักการตามกฎหมาย เพื่อพัฒนาการออกเอกสารสิทธิที่ดิน ให้กับประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ เห็นได้จากการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง แก้ไขกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการออกเอกสารสิทธิที่ดินมาอย่างต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้มีการใช้กฎกระทรวงฉบับที่ 43 (พ.ศ. 2537) เป็นเกณฑ์กำหนดแบบ หลักเกณฑ์ วิธีการเงื่อนไขในการออกเอกสารสิทธิที่ดิน และเมื่อนำกฎกระทรวงฉบับที่ 43 (พ.ศ. 2537) ข้อ 14 มีประเด็นปัญหาในการออกโฉนดที่ดิน ดังนี้

1) ปัญหาเกี่ยวกับเจ้าของที่ดินข้างเคียงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการรังวัดออกโฉนดที่ดิน หากปรากฏว่าเจ้าของที่ดินข้างเคียงมาระวังชี้แนวเขตไม่พร้อมกัน หรือที่ดินแปลงข้างเคียงบางด้านเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งมีส่วนราชการเป็นผู้ดูแลรักษา ไม่มาระวังแนวเขตที่ดิน หรือบางหน่วยงานมีที่ทำการอยู่นอกเขต ต้องส่งเรื่องให้ทำการรับรองแนวเขตนอกพื้นที่ ประกอบกับเจ้าหน้าที่ที่จะทำการรับรองแนวเขตมีน้อย และต้องออกไปรับรองแนวเขตในพื้นที่รับผิดชอบหลายพื้นที่ ทำให้การรับรองแนวเขตของหน่วยงานของรัฐ ดังกล่าวมีความล่าช้า

2) ปัญหาจากขั้นตอนการออกโฉนดที่ดิน การออกโฉนดที่ดินในบริเวณที่มีการกำหนดเขตสงวนหวงห้ามที่ดิน นอกจากจะต้องดำเนินการตามกระบวนการออกโฉนดที่ดินโดยหลักเกณฑ์ทั่วไปแล้ว ยังต้องประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อตรวจสอบว่าที่ดินที่ขอออกโฉนดอยู่ในเขตสงวนหวงห้ามหรือไม่ หากอยู่ในเขตสงวนหวงห้าม ก็จะต้องนำเสนอต่อคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.จังหวัด) พิจารณาก่อน โดยที่ กบร. มีหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ และได้วางมาตรการในการพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดิน (แก้วใจ จินดา, 2554)

3) ปัญหาเกี่ยวกับหลักฐาน ส.ค.1 เป็นเพียงการที่เอกชนแจ้งต่อรัฐว่า มีที่ดินอยู่ในครอบครองของตนก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ ไม่ใช่เอกสารที่ทางราชการทำขึ้น ส.ค.1 จึงไม่ใช่เอกสารสิทธิ อันเป็นเอกสารของทางราชการ นอกจากนี้ การที่พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 5 วรรคท้าย บัญญัติว่า “การแจ้งการครอบครองไม่ก่อให้เกิดสิทธิขึ้นใหม่แก่ผู้แจ้งแต่อย่างใด” ส.ค.1

จึงเป็นเพียงหลักฐานอย่างหนึ่ง ซึ่งแสดงว่าในขณะที่แจ้งการครอบครอง ผู้แจ้งอ้างว่าได้ครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินอยู่ก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับเท่านั้น (ฉันทชัย เดชฌัญญุฒิ และคณะ, 2561)

4) ปัญหาเกี่ยวกับสภาพพื้นและขอบเขตของที่ดินสงวนหวงห้ามการออกโฉนดที่ดินในเขตที่ดินสงวนหวงห้าม ไม่สามารถออกโฉนดที่ดินในแปลงที่ติดต่อกับพื้นที่เหล่านั้นได้ เนื่องจากไม่มีหลักเขตที่แสดงให้เห็นชัดเจน นอกจากนี้ จากการตรวจสอบการรังวัดออกโฉนดที่ดินตามรายงานการรังวัดของเจ้าหน้าที่ผู้ทำการรังวัด พบว่า มีปัญหาอุปสรรคในการรังวัดหลายประการ เช่น สภาพพื้นที่รังวัดมีสภาพเป็นป่า มีน้ำท่วมขัง หรือเป็นดินเลน การรังวัดจะมีความยากลำบากและใช้เวลานานมาก ตลอดจนสภาพการทำประโยชน์ในปัจจุบันเปลี่ยนไปจากเดิม เช่น เดิมทำสวน จากปัจจุบันเปลี่ยนเป็นทำนาถั่ว นาเกลือ จำเป็นต้องทำการสอบสวนเพื่อให้ได้ความว่าเป็นที่ดินตามหลักฐาน ส.ค.1 จริง แต่ได้มีการเปลี่ยนสภาพการทำประโยชน์ไปจากเดิมแล้ว (ไชยา วิสุทธิปารณี, 2552)

5) ปัญหาการออกโฉนดที่ดินเฉพาะรายตามมาตรา 59 ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 43 (พ.ศ. 2537) ข้อ 14 สรุปได้ว่า เฉพาะที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และเขตป่าไม้ถาวรเท่านั้น ที่พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถดำเนินการออกโฉนดที่ดินให้แก่ผู้ครอบครอง และทำประโยชน์ในที่ดินดังกล่าวเป็นการเฉพาะรายได้ ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่า หากการประกาศกำหนดเขตป่าไม้ดังกล่าว มีบางส่วนทับที่สาธารณประโยชน์ การประกาศกำหนดเขตป่าไม้นั้นไม่มีผลเป็นการถอนสภาพที่สาธารณประโยชน์แต่อย่างใด จึงเป็นกรณีที่ดินแปลงเดียวมีหลายสถานะ กล่าวคือ เป็นทั้งที่สาธารณประโยชน์และที่ดินในป่าไม้ ซึ่งไม่อาจออกโฉนดที่ดินให้ได้แต่ประการใด (จิรารัตน์ สว่างและคณะ, 2563)

6) ปัญหาการทุจริตด้านการออกเอกสารสิทธิในที่ดินโดยมิชอบด้วยกฎหมายในเชิงนโยบาย จากการศึกษาระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวกับการออกเอกสารสิทธิในที่ดิน ข้อมูลสถิติเกี่ยวกับการเพิกถอนหรือแก้ไขการออกเอกสารสิทธิในที่ดินโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ข้อมูลการดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการออกเอกสารสิทธิในที่ดินโดยมิชอบด้วยกฎหมาย พบว่า สาเหตุของการทุจริตด้านการออกเอกสารสิทธิในที่ดินโดยมิชอบด้วยกฎหมายในเชิงนโยบาย เกิดจากบทบัญญัติของกฎหมายและแนวทางการปฏิบัติของรัฐที่เกี่ยวกับการออกเอกสารสิทธิในที่ดิน ทำให้มีการอาศัยช่องว่างของนโยบายของรัฐดังกล่าว นำไปสู่การทุจริตในการออกเอกสารสิทธิในที่ดิน โดยมีเหตุปัจจัยดังนี้ (1) การให้ถือครองที่ดินโดยเสรี (2) หน่วยงานของรัฐผู้มีหน้าที่ดูแลที่ดินของรัฐและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง มีจำนวนมาก (3) แบบแจ้งการครอบครองที่ดิน (ส.ค.1) (ศศิวิมล ปินใจ, 2559)

7) ปัญหาการทุจริตด้านการออกเอกสารสิทธิในที่ดินโดยมิชอบด้วยกฎหมายในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ จากการศึกษาข้อมูลสถิติเกี่ยวกับการเพิกถอนหรือแก้ไขการออกเอกสารสิทธิในที่ดินโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ข้อมูลการดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการออกเอกสารสิทธิในที่ดินโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่เกิดจากเจ้าหน้าที่เจตนาทุจริต การไม่ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมาย กำหนดของเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ดูแลที่ดินของรัฐ ตลอดจนความไม่ชัดเจนของแนวเขตที่ดินของรัฐ (ศิวพร ฉั่วสวัสดิ์, 2547)

8) ปัญหาการทุจริตด้านการออกเอกสารสิทธิในที่ดินโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เนื่องมาจากประชาชนประชาชนในที่นี่ หมายถึง บุคคลซึ่งเป็นผู้มีสิทธิในที่ดิน และได้มาออกเอกสารสิทธิในที่ดินต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ทั้งวิธีการเดินสำรวจและวิธีเฉพาะราย ตลอดจนผู้ได้รับมอบหมายให้ทำการแทนเจ้าของที่ดิน จากการศึกษากระบวนการออกเอกสารสิทธิในที่ดิน ข้อมูลการดำเนินการทางวินัยกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการออกเอกสารสิทธิในที่ดินโดยมิชอบด้วยกฎหมาย การออกเอกสารสิทธิในที่ดินโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เนื่องมาจากประชาชนเกิดจากการให้ถือครองที่ดินโดยเสรี ทำให้เกิด ปัญหาความเหลื่อมล้ำและการถือครองที่ดินเป็นแบบการกระจุกตัว นำไปสู่การบุกรุกที่ดินของรัฐเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยการร่วมมือกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนที่ประสงค์จะได้เอกสารสิทธิในที่ดิน โดยได้เสนอให้ผลประโยชน์ตอบแทนแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือถูกผู้มีอิทธิพลหรือผู้มีอำนาจบีบบังคับให้ออกเอกสารสิทธิในที่ดิน ทำให้มีการออกเอกสารสิทธิในที่ดินโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย (ชัยชาญ สิทธิวิรัชธรรม, 2560-2561)

4. ผลการศึกษาแนวทางในการปรับปรุง แก้ไขกฎหมายการออกโฉนดที่ดินให้เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชน จากปัญหาที่ได้กล่าวมาทั้งหมด ทั้งในส่วนของปัญหาเชิงโครงสร้าง ปัญหาที่เกิดจากบทบัญญัติของกฎหมาย หรือแม้กระทั่งปัญหาที่เกิดจากการใช้กฎหมายของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการออกโฉนดที่ดินเอง ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการนำหลักฐานการแจ้งการครอบครองที่ดิน (ส.ค.1) มาดำเนินการออกโฉนดที่ดินโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายได้ทั้งนั้น ดังรายละเอียดที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น และเนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้น อาจเกิดขึ้นจากช่วงระยะเวลา หรือเกิดจากหน่วยงาน หรือเกิดจากขั้นตอนการดำเนินการที่แตกต่างกัน ตามวิธีการดังข้างต้น ซึ่งหากในอนาคตมีข้อเท็จจริงหรือบทบัญญัติของกฎหมายเพิ่มเติม หรือมีการแก้ไขที่เปลี่ยนแปลงไป ย่อมต้องมีการหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นให้มีความเหมาะสมต่อสถานการณ์ ต่อไป

(1) รัฐควรมีนโยบายเร่งรัดการจัดทำแนวเขตที่ดินของรัฐแต่ละประเภท ให้เสร็จสิ้นโดยเร็วเพื่อให้เกิดความชัดเจนว่ามีประชาชนถือครองที่ดินในเขตที่ดินของรัฐ ในพื้นที่นั้นเพียงใด เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่อไป

(2) กำหนดนโยบายการวางแผนการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสมทั้งประเทศ เพื่อจำแนกการใช้ที่ดินแต่ละประเภท และตรวจสอบเขตพื้นที่ของหน่วยงานรัฐ รวมทั้งการใช้ประโยชน์ของประชาชนในสภาพความเป็นจริง มาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา

(3) ปัญหาเรื่องที่ดินในเขตชุมชนที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ทั่วประเทศ และที่กระจายอยู่ในเขตที่ดินของรัฐทุกประเภท ควรได้รับการพิจารณาปรับปรุงให้ได้รับกรรมสิทธิ์ในที่ดินในรูปแบบเดียวกัน

(4) รัฐควรมีนโยบายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับที่ดินของรัฐ ร่วมกันศึกษาและเสนอปรับปรุงมติคณะรัฐมนตรีที่มีอยู่ ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีความสอดคล้อง ชัดเจน สามารถป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดที่ดินควรคำนึงถึงผู้ปฏิบัติตามกฎหมายโดยเคร่งครัด

(5) ควรปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการจัดที่ดิน เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพการณ์ เพื่อให้การดำเนินการจัดที่ดินของรัฐมีหลักเกณฑ์ และวิธีการที่แน่นอนชัดเจน และมีมาตรฐานเดียวกัน ตลอดจนกำหนดให้สิทธิในที่ดินเป็นระบบเดียวกันและเท่าเทียมกัน

(6) ปรับปรุงแก้ไขนโยบาย กฎหมาย คำสั่ง และระเบียบข้อบังคับ ที่มีผลต่อสิทธิการใช้ประโยชน์ และการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีความยั่งยืน

(7) ปฏิรูปการจัดที่ดินของรัฐ รวมทั้งการพัฒนาระบบข้อมูลเกี่ยวกับที่ดิน เพื่อรวบรวมข้อมูล พื้นฐานไว้ใช้ในการศึกษาติดตามและตรวจสอบสภาพการณ์ ในปัจจุบัน เพื่อใช้ในการวางแผนระดับ นโยบายและการบริหารทรัพยากรที่ดินได้

(8) การพัฒนาการทางด้านการคลัง เช่น การจัดเก็บภาษีที่ดินในอัตราก้าวหน้า เพื่อให้เป็น มาตรการจำกัดการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม และเกิดประโยชน์ในการใช้ที่ดินอย่างเต็มที่

(9) การพัฒนากลไกความร่วมมือในการทำงานขององค์กรภาคประชาชน ร่วมกับองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินของท้องถิ่น ในด้านการส่งเสริมกระบวนการแก้ไข ปัญหาอย่างมีส่วนร่วม

อภิปรายผล

จากผลการศึกษา ปัญหาและอุปสรรคการออกโฉนดที่ดินในเขตพื้นที่จังหวัดหนองคาย โดยได้นำ กฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง หนังสือเวียน นโยบายของรัฐบาล ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเอกสารอื่น ๆ ของวิษณุธรรมนาถ สุวรรณโกตา เรื่องปัญหาและอุปสรรคของการออกโฉนดที่ดินในจังหวัดภูเก็ต (วิษณุธรรมนาถ สุวรรณโกตา, 2556) และผลงานวิจัยของ ไชยา วิสสุทธิปราณี เรื่องปัญหากฎหมายการ ออกเอกสารสิทธิที่ดินบนเกาะตามกฎกระทรวงฉบับที่ 43 พ.ศ.2537 (ไชยา วิสสุทธิปราณี, 2552) มาเพื่อ วิเคราะห์เปรียบเทียบปัญหาการออกโฉนดที่ดินในจังหวัดหนองคาย พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้ และเนินเขา อยู่ในเขตพื้นที่ของอำเภอศรีเชียงใหม่และอำเภอสังคม มีขั้นตอนที่ซับซ้อน บางแห่งยังทับซ้อนกับเขต สงวนหวงห้ามอีก เมื่อได้ประกาศกำหนดเขตสงวนหวงห้ามไว้แล้ว แต่ทางราชการมิได้ทำประโยชน์ตาม วัตถุประสงค์ในการประกาศสงวนหวงห้ามไว้ ดังนี้

1. ปัญหาที่ราษฎรเข้าครอบครองใช้สอยในที่ดินนั้นเป็นเวลานาน จนกลายเป็นชุมชนเป็นที่อยู่ อาศัยที่ทำกิน หรือกฎหมายกำหนดเขตสงวนหวงห้ามที่ดินตามวัตถุประสงค์ของทางราชการทับที่ราษฎร ได้จับจองและครอบครองทำประโยชน์อยู่ก่อนแล้ว จะเห็นได้ว่า การจะขออออกโฉนดที่ดินในเขตสงวนหวง ห้ามตามมาตรา 59 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน ไม่สามารถดำเนินการได้ เว้นแต่จะต้องมีการพิสูจน์สิทธิ ว่า ได้มีการครอบครองมาก่อนที่จะมีการสงวนหวงห้าม และต้องมีหลักฐานการแจ้งการครอบครองในที่ดิน (ส.ค.1) มาแสดงเพื่อดำเนินการขออออกโฉนดที่ดิน คงมีแต่เฉพาะที่ดินที่ไม่มีการประกาศสงวนหวงห้าม ที่ดินเท่านั้น ที่จะขออออกโฉนดที่ดินได้ การที่รัฐออกกฎกระทรวง ฉบับที่ 43 (พ.ศ.2537) มาจำกัดสิทธิของ ประชาชนในเขตสงวนหวงห้าม มิให้ขออออกโฉนดที่ดินเฉพาะรายตามมาตรา 59 จึงเป็นการปิดโอกาสของ

ประชาชน ทำให้ไม่ได้รับความเป็นธรรมเหมือนเช่นผู้ครอบครองที่ดินทั่วไป ที่ไม่ใช่ที่ดินในเขตสงวนหวงห้าม (วัลลภ นาคบัว, 2540)

2. หลักเกณฑ์การจำกัดสิทธิพิสูจน์สิทธิที่ดินในเขตสงวนหวงห้าม ตามกฎกระทรวงที่ 43 (พ.ศ. 2537) พบปัญหาอุปสรรคในการออกโฉนดที่ดินหลายประการ ในการปฏิบัติงานออกโฉนดที่ดินจะต้องมีการประสานงานกับส่วนราชการอื่น ตามที่ระเบียบกฎหมายกำหนดไว้ แต่ในทางปฏิบัติมักจะไม่ได้ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร ตัวอย่าง เช่น การสอบถามเรื่องแนวเขตที่ดินที่ขออนุญาตออกโฉนดอยู่ในเขตป่าสงวนฯ เขตอุทยานหรือเขตป่าไม้อ่าวหรือไม้สัก มักได้รับคำตอบที่ล่าช้าจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีหน้าที่ระวังชี้แนวเขต แต่ในวันรังวัดไม่ออกไปร่วมระวังชี้และรับรองแนวเขตหรือสืบเนื่องจากมีระเบียบคำสั่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องมาก และเอื้อต่อการงานเฉพาะหน่วยงานแต่ละหน่วยเท่านั้น โดยไม่สอดคล้องกับหน่วยงานอื่นที่มีจุดมุ่งหมายในการใช้กฎหมายต่างกัน จึงทำให้เกิดปัญหาความล่าช้าและไม่เอื้อประโยชน์ต่อผู้ขออนุญาตออกโฉนดที่ดิน การออกโฉนดที่ดินในเขตสงวนหวงห้ามจำเป็นต้องมีหลักฐาน ส.ค.1 ซึ่งใช้เป็นหลักฐานสำคัญในการออกโฉนดที่ดิน มีรายละเอียดไม่ชัดเจน ทำให้การพิสูจน์ตำแหน่งที่ดินตามหลักฐาน ส.ค.1 กับพื้นที่จริงทำได้ยากลำบาก เนื่องจากสภาพพื้นที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการใช้ประโยชน์ตามกาลเวลา เจ้าหน้าที่จำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์ความชำนาญในการปฏิบัติหน้าที่ นอกจากการพิสูจน์ตำแหน่งที่ดิน ยังต้องมีการพิสูจน์สิทธิของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) ซึ่งได้กำหนดแนวทางในการพิสูจน์สิทธิครอบครองที่ดินของบุคคลในเขตที่ดินของรัฐว่า ถ้ามีหลักฐาน ส.ค.1 ให้พิสูจน์การครอบครองทำประโยชน์ว่า ได้ครอบครองการทำประโยชน์มาก่อนการเป็นที่ดินของรัฐหรือไม่ ตั้งแต่เมื่อไหร่ เนื่องจากรายละเอียดไม่ชัดเจน ทำให้ตรวจสอบได้ยาก ต้องมีการอ่านภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหารซึ่งถ่ายไว้เมื่อ พ.ศ. 2495 และภาระในการจัดซื้อภาพถ่ายเป็นของผู้ขออนุญาตออกโฉนดที่ดินกรณีที่ดินอยู่ในเขตป่า หากผลการรังวัดได้ระยะมากกว่าระยะที่ปรากฏใน ส.ค.1 ซึ่งข้างเคียงจดป่าจะถูกจำกัดให้ออกโฉนดที่ดินได้เท่ากับระยะที่ปรากฏใน ส.ค.1 เท่านั้น

3. กระบวนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการตรวจสอบแนวเขตและการตรวจสอบเอกสารหลักฐาน ในเรื่องสภาพพื้นที่และแนวเขต พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตที่มีการสงวนหวงห้าม มีแนวเขตของที่ดินไม่ชัดเจน และสภาพของที่ดินเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เป็นอุปสรรคต่อการรังวัดและชี้แนวเขต อีกทั้งในส่วนของการอ่านภาพถ่ายทางอากาศก็ไม่ชัดเจน จึงทำให้การอ่าน แปล ตีความภาพถ่าย ต้องใช้ระยะเวลาในการพิจารณามากเป็นพิเศษ โดยมีสาเหตุเนื่องมาจากการถ่ายภาพทางอากาศครั้งปฐมทั่ว ๆ ไป ซึ่งระยะแนวนอนและความสูงในการถ่ายภาพจะอยู่ในระดับจะสูงกว่าปกติ เพื่อให้การถ่ายภาพครอบคลุมพื้นที่ในบริเวณกว้าง ดังนั้น เมื่อนำภาพถ่ายมาขยายเฉพาะจุดที่ต้องการ จะทำการอ่านแปล ตีความ จึงทำให้การตรวจสอบภาพถ่ายในส่วนที่เป็นแนวเขตสิ่งก่อสร้าง ต้นไม้ พันธุ์พืช ไม่ชัดเจนหรือลักษณะของภูมิประเทศบริเวณนั้นไม่เอื้ออำนวย เช่น มีภูเขา ป่าไม้ เนินเขา ทำให้การสะท้อนของแสงแตกต่างกัน ภาพที่ได้จึงเปลี่ยนแปลงไปจากข้อเท็จจริง การอ่านแปล ตีความภาพถ่ายจึงต้องใช้ความระมัดระวังและรอบคอบมากขึ้น การปฏิบัติงานในแต่ละพื้นที่ต่างก็มีสภาพภูมิประเทศแตกต่างกันไป

และมีกายภาพเฉพาะไม่เหมือนกัน การใช้กฎหมายซึ่งสภาพภูมิประเทศในเขตที่มีการประกาศเป็นเขต สงวนหวงห้ามนั้น เจ้าหน้าที่ต้องใช้เวลาในการศึกษาสภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหา

4. ปัญหาด้านทางด้านข้อกฎหมายหลายฉบับทั้งเก่าและใหม่ ซึ่งระเบียบ คำสั่งกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีอยู่มากมายหลายฉบับ เพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดคลาดเคลื่อน จนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายทั้งต่อตัวผู้ปฏิบัติงานและต่อผู้ขอออกโฉนดที่ดิน กรณีที่มี ประเด็นเงื่อนไขของกฎหมายสลับซับซ้อน ตลอดจนเกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับ และมีความไม่ชัดเจน ในการแปลความกฎหมาย รวมทั้งเป็นปัญหาที่ราษฎรได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากที่ดินที่ราษฎร ครอบครองทำประโยชน์อยู่นั้นเป็นที่มีการสงวนหวงห้ามและไม่สามารถออกโฉนดที่ดินได้ (รัฐชัย สาทรกิจ, 2560)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

มาตรการในการป้องกันปัญหาการออกเอกสารสิทธิในที่ดินโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ควรพัฒนาระบบการออกเอกสารสิทธิและระบบสารสนเทศที่ดิน เพื่อสนับสนุนการวางระบบการถือครองที่ดิน โดยพนักงานเจ้าหน้าที่ต้องดำเนินการออกเอกสารสิทธิให้ถูกต้องตามระเบียบและกฎหมาย เพื่อคุ้มครองประโยชน์ของรัฐและราษฎร มาตรการควบคุมและคุ้มครองป้องกันที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน การจัดทำทะเบียนที่สาธารณประโยชน์ให้ถูกต้องตรงตามสภาพข้อเท็จจริง สามารถใช้เป็นหลักฐานตรวจสอบได้ในกรณีที่มีข้อพิพาทเกิดขึ้น มาตรการป้องกันการทุจริตด้านการออกเอกสารสิทธิในที่ดินโดยมิชอบด้วยกฎหมายในเชิงนโยบาย แก้ไขปรับปรุงกฎหมายหน่วยงานของรัฐผู้มีหน้าที่ดูแลที่ดินของรัฐและกฎหมายที่เกี่ยวข้องมีจำนวนมากเกินไป ทำให้เกิดปัญหาความไม่ชัดเจนของแนวเขตที่ดินของรัฐ การทับซ้อนของแนวเขต ควรยกเลิกการถือครองที่ดินโดยเสรี ลดการเหลื่อมล้ำการถือครองที่ดิน การป้องกันการทุจริตด้านการออกเอกสารสิทธิในที่ดินโดยมิชอบด้วยกฎหมายในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ ในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ เกิดจากเหตุปัจจัยสำคัญคือ เจ้าหน้าที่มีเจตนาทุจริต การไม่ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมาย กำหนดของเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ดูแลที่ดินของรัฐ และความไม่ชัดเจนของแนวเขตที่ดินของรัฐ จึงเป็นช่องทางที่เจ้าหน้าที่อาศัยเหตุดังกล่าวแสวงหาประโยชน์ที่มีควรได้โดยชอบด้วยกฎหมาย และในส่วนของประชาชน เกิดจากการให้ถือครองที่ดินโดยเสรี ทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำและการถือครองที่ดินเป็นแบบการกระจุกตัว นำไปสู่การบุกรุกที่ดินของรัฐเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยการร่วมมือกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและประชาชนที่ประสงค์จะได้เอกสารสิทธิในที่ดิน โดยได้เสนอให้ผลประโยชน์ตอบแทนแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำให้มีการออกเอกสารสิทธิในที่ดินโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

ข้อเสนอแนะ

1) แก้ไขกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการออกโฉนดที่ดินของแต่ละหน่วยงาน ให้สอดคล้องและมีจุดมุ่งหมายไปในทางเดียวแบบบูรณาการ และการแต่งตั้งคณะกรรมการในการพิจารณาออกโฉนดที่ดิน ไม่ควรมีหลายคณะ เป็นการลดขั้นตอนการออกโฉนดที่ดินได้

2) ควรมีการปรับปรุงขั้นตอนในการออกโฉนดที่ดินให้รวดเร็ว กระชับ มีความยืดหยุ่น และกำหนดระยะเวลาการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่อย่างชัดเจน ตรวจสอบได้โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมิได้พิจารณาดำเนินการใด ๆ ควรแก้ไขกฎหมายให้ประชาชนสามารถเลือกที่จะไปใช้สิทธิทางศาล เพื่อให้รับรองสิทธิที่ผู้ขอออกโฉนดที่ดินมีอยู่ เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุดเป็นประการใดแล้วให้สำนักงานที่ดำเนินการไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น โดยไม่ต้องใช้ผลการพิจารณาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอีก

3) การออกโฉนดที่ดินเฉพาะรายให้แก่ผู้ที่ได้ครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินมาก่อนประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ (ส.ค.1) และได้แจ้งการครอบครองไว้ตามมาตรา 5 ซึ่งหากมีหลักฐานสามารถตรวจสอบได้ว่า ระยะที่แจ้งการครอบครองคลาดเคลื่อน ไม่ถูกต้อง ควรดำเนินการออกโฉนดที่ดินให้ผู้ขอได้ตามระยะที่ครอบครองและทำประโยชน์จริง โดยให้แก่ประโยชน์ของคณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2532) ว่าด้วยเงื่อนไขการออกโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการประโยชน์ข้อ 10 เนื่องจากเป็นการออกกระเปียบเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งไม่เป็นธรรมและเป็นการละเมิดสิทธิของผู้ขอออกโฉนดที่ดิน

4) รัฐต้องสนับสนุนงบประมาณแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดแนวเขตป่าตามมติคณะรัฐมนตรี โดยจัดทำแผนที่ให้เป็นฉบับเดียวทั่วประเทศ (one map) ให้สำเร็จ ปักหลักเขตเพื่อให้เกิดความชัดเจน สามารถออกโฉนดจนขีดแนวเขตที่สงวนหวงห้ามได้ เป็นประโยชน์ในการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐ และเพื่อความชัดเจนในการพิจารณาว่า ที่ดินของผู้ขอออกโฉนดเป็นที่ดินสงวนหวงห้ามของรัฐหรือไม่ ซึ่งจะต้องนำเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของคณะกรรมการต่าง ๆ หรือไม่ หรือหากมีคดีขึ้นสู่ศาล หรือมีข้อพิพาทเรื่องแนวเขต ก็จะสามารถพิจารณาได้รวดเร็วขึ้น

5) ในกรณีที่มีกฎหมายกำหนดเขตสงวนหวงห้ามที่ดินตามวัตถุประสงค์ของทางราชการทับที่ราษฎร สมควรมีกฎหมายยกเลิกการสงวนหวงห้ามที่ดินของราชการที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์แล้ว เพื่อให้โอกาสแก่ผู้เข้าถือครองที่ดินใช้ประโยชน์ได้ในที่ดินนั้น อย่างถูกต้องตามกฎหมาย และทำการขอออกโฉนดที่ดินต่อไปอีก ทั้งเป็นการลดขั้นตอนการทำงานเจ้าหน้าที่ด้วย

เอกสารอ้างอิง

กฎกระทรวงฉบับที่ 43. (2537). *ออกตามความในพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ.*

2497. ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 111 ตอนที่ 12ก (1 เมษายน 2537).

แก้วใจ จินดา. (2554). ปัญหาการออกโฉนดที่ดินตามมาตรา 58 ตรี แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน. ใน *การศึกษาค้นคว้านิติศาสตร์มหาบัณฑิต วิชาเอกกฎหมายมหาชน สาขานิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช.*

จังหวัดหนองคาย. (2561). *สภาพภูมิประเทศของจังหวัดหนองคาย.* เรียกใช้เมื่อ 9 ธันวาคม 2563 จาก <http://www.wikipedia.org>

- จิรารัตน์ สว่าง และคณะ. (2563). ปัญหาการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินเฉพาะรายตามมาตรา 59 และ 59 ทวิ. *วารสารปัญหาปณิธาน*, 5(1), 228-241.
- ฉันทชัย เดชณัฐภูมิ และคณะ. (2561). ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการตามกระบวนการออกโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์จากหลักฐาน ส.ค.1 ตามมาตรา 8. ใน *เอกสารวิจัย การศึกษาอบรมหลักสูตรนักบริหารงานที่ดินระดับสูง*. โรงเรียนนักบริหารงานที่ดินระดับสูง กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย.
- ชัยชาญ สิทธิวิรัชธรรม. (2560-2561). แนวทางการป้องกันการทุจริตด้านการออกเอกสารสิทธิในที่ดิน. *การวิจัยหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 60*, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- ไชยา วิสุทธิปราณี. (2552). ปัญหากฎหมายการออกเอกสารสิทธิที่ดินบนเกาะตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 43 (พ.ศ.2537). ใน *วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี จังหวัดชลบุรี.
- รัฐชัย สาทรกิจ. (2560). ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการครอบครองที่ดินเพื่อใช้ทำกินในพื้นที่ป่า. ใน *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์*. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วัลลภ นาคบัว. (2540). ปัญหาบางประการเกี่ยวกับการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดิน. ใน *วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิษณุธรรมนาถ สุวรรณโกตา. (2556). ปัญหาและอุปสรรคของการออกโฉนดที่ดินในจังหวัดภูเก็ต. *หลักการอบรมอบรมหลักสูตรผู้พิพากษาผู้พิพากษาในศาลชั้นต้น รุ่นที่ 11*. สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ.
- ศศิวิมล ปินใจ. (2559). ปัญหาการนำหลักฐานการแจ้งการครอบครองที่ดิน (ส.ค.1) มาออกโฉนดที่ดินโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย. ใน *วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขากฎหมายเอกชน*. คณะนิติศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิวพร ฉั่วสวัสดิ์. (2547). ปัญหาการปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่กรมที่ดินในการออกโฉนดที่ดินปัญหาพิเศษ. ใน *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขานโยบายสาธารณะวิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ*. มหาวิทยาลัยบูรพา.

การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ที่ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดของ
กลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม*

BUILDING A CLOTHING BRAND (THAI PHIMAN) THAT AFFECTS THE
MARKETING FACTORS OF BAN PHIMAN CLOTHING GROUP, NAGAE
DISTRICT, NAKHON PHANOM PROVINCE

ภัทธนันท์ กัญจนวิภาพร

Phattharanan Kanchanawiphaphon

มนีวรรณ บรรลุศิลป์

Maneeewan Bunlusiip

วิทยาลัยราชทูตพนม มหาวิทยาลัยนครพนม

That Phanom College, Nakhon Phanom University, Thailand.

E-mail: Ammnoy1979@npu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ที่ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม มีความมุ่งหมาย 1) เพื่อศึกษาการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ที่ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม 2) เพื่อศึกษาปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ กลุ่มผู้บริโภคซื้อเสื้อผ้า จำนวน 400 คน สถิติที่ใช้ โดยแจกแจงจำนวนความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและ Multiple linear regression analysis: MRA กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

ผลการศึกษา พบว่า การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ในด้านการทำให้ตรายี่ห้อเป็นที่รู้จัก ไม่ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดเสื้อผ้าของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ส่วนการสร้างตราสินค้าเสื้อ (ไทยพิมาน) ในด้านการรับรู้คุณภาพของสินค้า ด้านการเชื่อมโยงและรับรู้ตราสินค้า ด้านความภักดีต่อตราสินค้า และด้านสินทรัพย์อื่น ๆ ของตราสินค้า ส่งผลทางบวกต่อปัจจัยทางการตลาดกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ คือ การพัฒนากลยุทธ์ภาพลักษณ์ตราสินค้าเสื้อผ้า โดยกระตุ้นการรับรู้และเลือกซื้อของผู้บริโภคได้ เพื่อนำไปใช้ในการนำเสนอเป็นกลยุทธ์การตลาด เพื่อกระตุ้นใจให้ลูกค้าเกิดความประทับใจในการซื้อสินค้า และทำให้ผู้บริโภคจดจำตัวสินค้า ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์นี้จะช่วยให้ผู้บริโภคจดจำง่าย ประทับใจ และสร้างความน่าเชื่อถือให้กับลูกค้า ทำให้ตัดสินใจซื้อเสื้อผ้าได้ง่ายยิ่งขึ้น

---

* Received: 27 July 2021; Revised: 28 November 2021; Accepted: 6 December 2021

คำสำคัญ: การสร้างตราสินค้า, ปัจจัยทางการตลาด, เสื้อผ้า (ไทยพิมาน), บ้านพิมาน

Abstract

The research subject Building a clothing brand (Thai Phiman) that affects the marketing factors of Ban Phiman clothing group, Nagae district, Nakhon Phanom province. The objectives were 1) to study the building of clothing brand (Thai Piman) that affects the marketing factors of the Ban Phiman clothing group, Nagae district, Nakhon Phanom province 2) to study the marketing factor of the Ban Phiman clothing group, Nagae district, Nakhon Phanom province. This research is a quantitative research. (Quantitative Research) using questionnaires. (Questionnaires) to collect information The population used in the study was Group of consumers buying clothes, 400 people, used statistics by distributing frequency, percentage, mean, standard deviation and Multiple linear regression analysis: MRA, the level of statistical significance was 0.05.

The results of the study found that building a clothing brand (Thai Phiman) in terms of making the brand known. Does not affect clothing marketing factors of the Ban Phiman clothing group, Na Kae District, Nakhon Phanom Province. As for creating a shirt brand (Thai Piman) in terms of product quality perception Linking and brand awareness Brand loyalty And other assets of the brand had a positive effect on the marketing factor of Ban Phiman Clothing Group, Nagae District, Nakhon Phanom Province. Recommendations for applying the research results are to develop a brand image strategy for clothing. By stimulating consumer awareness and purchasing to be used in presentations as a marketing strategy to motivate customers to be impressed with the purchase and make consumers remember the product. This uniqueness will help consumers easily remember. Impress and build credibility with customers Makes purchasing decisions easier.

Keywords: Branding, Marketing factors, Clothes (Thai Phiman), Ban Phiman

บทนำ

ในปัจจุบันการทอผ้าพื้นบ้านพื้นเมืองหลายแห่งยังทอตลาดสายสัญลักณ์ดั้งเดิม โดยเฉพาะในชุมชน ที่มีเชื้อสายชาติพันธุ์บางกลุ่มที่กระจายตัวกันอยู่ในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ศิลปะการทอผ้าของกลุ่มชุมชน จึงนับว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มอยู่จนถึงทุกวันนี้ หากจะแบ่งผ้าพื้นเมืองของกลุ่มชุมชนที่เป็นผ้าประจำจังหวัดนครพนม เช่น ผ้ามุก คือ ผ้าทอท้องถิ่น ซึ่งเป็นผ้าโบราณร่วมสมัยอาณาจักรศรีโคตรบูรณ เป็นผ้าชั้นสูงที่เจ้านายหรือภรรยาเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ใช้เป็นอาภรณ์ในการแต่ง

กาย และเป็นผ้าต้นแบบของผ้าพื้นบ้านทั้งหลาย ทั้งความละเอียดในการทอ และระยะเวลาที่ยาวนานกว่าจะได้ออกมาสัก 1 ผืน ผ้ามุกจึงเป็นอีกหนึ่งสินค้าเด่นที่สำคัญของจังหวัดนครพนม รูปแบบที่โดดเด่นของผ้ามุก คือลวดลายที่เกิดจากการทออันซับซ้อน อัตลักษณ์ที่โดดเด่นเกิดจากการยกเส้นด้ายยืนและเสริมด้ายยืนพิเศษ จนกลายเป็นลวดลายที่ยืนนูนขึ้นมาจากผืนผ้า มองดูคล้ายหน้ามุกที่ยื่นออกจากตัวบ้าน ที่มีชื่อว่าผ้ามุกก็เพราะลายดอกบนผ้านั้นมีลวดลายสวยงาม แพรวพราราวกับเอาหอยมุกมาเจียรไนแล้วฝังไปเป็นลายลงบนผ้าทั้งผืน ลวดลายดังกล่าวเกิดจากการเดินเส้นยกมุกทีละดอก ๆ ซึ่งผู้ทอต้องใช้สติ สมาธิ ความเพียรและความมุ่งมั่นเป็นอย่างมาก ส่วนใหญ่แล้วมักทำดอกมุกออกมาเป็นวงกลม ไม่ก็กากบาท เพื่อให้ง่ายต่อการทำซ้ำ แล้วทอเรียงต่อเป็นแถวแนวนตามเนื้อผ้า พื้นสีที่เลือกใช้จึงมักจะมีสีเรียบและไม่มีลวดลาย เพื่อให้ลายดอกของดอกมุกโดดเด่น ด้วยความเสมอดันเสมอลายของน้ำหนกในการทอ รวมถึงลวดลายอันซับซ้อนที่อยู่บนผ้า ทำให้ช่างทอฝีมือดีที่สามารถทอผ้ามุกได้สวยงามไร้ที่ติ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ศาสตร์การทอผ้ามุกเก่าแก่ รวมถึงหาหนทางสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในจังหวัด ในที่สุดจังหวัดนครพนมได้มีการประกาศให้ผ้ามุกเป็นรายการเบื้องต้นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของจังหวัดนครพนม ประจำปี 2562 (นครพนมโอท็อป, 2564) ก่อนจะวางแผนผลักดันให้มีการอบรมพัฒนาศักยภาพให้ผู้ผลิต กลุ่มผู้ผลิตและผู้ประกอบการ สามารถออกแบบ แปรรูปและประยุกต์งานดังกล่าวร่วมกับผ้าย้อมไม้มงคล และผ้าพื้นเมืองของจังหวัดนครพนมอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลาย ตรงตามความต้องการของลูกค้าทุกกลุ่มวัย แต่ก็ยังคงรักษาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเอาไว้

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลพิมาน ตามคำเล่าขานมีถิ่นฐานอยู่ที่ประเทศลาว แถวเมืองมหาชัย แล้วมีการอพยพข้ามแม่น้ำโขง เนื่องจากถูกการรุกรานเกิดจากศึกฮ่อ แล้วมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านพิมานท่า หมู่ที่ 8 และต่อมาการขยายครัวเรือนมาถึงบ้านพิมาน หมู่ที่ 1 ซึ่งเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ ปัจจุบันตำบลพิมานแบ่งการปกครองเป็น 10 หมู่บ้าน อาชีพหลักทำนา อาชีพเสริมค้าขาย ช่างเดินทางโดยทางรถยนต์จากที่ว่าการอำเภอนาแกถึงตำบลพิมาน เป็นระยะทาง 7 กิโลเมตร กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้าบ้านพิมาน หมู่ 1 ตำบลพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2554 มีสมาชิกเริ่มต้นที่ 13 คน ได้เริ่มดำเนินการมาถึงปัจจุบัน จนถึงพ.ศ. 2559 มีสมาชิกเพิ่มขึ้น โดยปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 35 คน จากเงินทุนของสมาชิกเริ่มแรกจำนวน 1,300 บาท จนในปัจจุบันสามารถขยายเงินทุนของสมาชิกที่ 3,500 บาท และทางกลุ่มได้ผลิตเสื้อผ้าพื้นเมืองออกสู่ตลาด แต่ก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับในเรื่องตราสินค้ามากนัก อีกทั้งกลุ่มขาดประสบการณ์ในการวางแผนการตลาด

ด้วยสาเหตุที่เสื้อผ้า (ไทยพิมาน) เป็นรายได้หลัก จึงเป็นทางเลือกหนึ่งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลพิมาน ที่เลือกผลิตเสื้อผ้า เนื่องจากจังหวัดนครพนมเป็นแหล่งสำคัญในการทอผ้า โดยเฉพาะผ้าไทยพิมานซึ่งเป็นผ้าพื้นเมืองที่สำคัญ และยังมีผู้ผลิตหลายรายในจังหวัดนครพนม ที่ผลิตเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ในท้องถิ่น โดยวางจำหน่ายในตลาดหรือในชุมชนใกล้เคียงกับแหล่งผลิต ซึ่งผู้บริโภคสามารถเลือกซื้อได้ในท้องถิ่น หรือลูกค้าซื้อเพื่อเป็นของฝาก อย่างไรก็ตาม เสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ซึ่งเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ในปัจจุบันต้องเผชิญกับสถานการณ์แข่งขันทางธุรกิจที่มากขึ้น ทำให้ผู้ประกอบการจำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อปรับตัวให้พร้อมสู่การแข่งขัน ด้วยการ

สร้างภาพลักษณ์เพื่อให้ตราสินค้าเป็นที่รู้จัก และพัฒนาปัจจัยทางการตลาดให้สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า (ทิชากร เกสรบัว, 2556) ด้วยเหตุนี้ ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ที่ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้านบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ทั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการสร้างตราสินค้าเกี่ยวกับเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ให้ได้รับการตอบรับที่ดีจากลูกค้าจังหวัดนครพนมเพิ่มมากขึ้น และนำข้อค้นพบจากการวิจัยไปใช้พัฒนากิจกรรมทางการตลาดให้กับตราสินค้าเสื้อผ้า ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ที่ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้านบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม
2. เพื่อศึกษาปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้านบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

สมมติฐานการวิจัย

การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้านบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ที่ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้านบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

ตัวแปรต้น

ตัวแปรตาม

การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน)

1. การทำให้ตราสินค้าเป็นที่รู้จัก
2. การรับรู้คุณภาพของสินค้า
3. การเชื่อมโยงและรับรู้ตราสินค้า
4. ความภักดีต่อตราสินค้า
5. สินทรัพย์อื่น ๆ ของตราสินค้า

(Aaker,D.A, 1991)

ที่ส่งผลต่อ

ปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้านบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

1. ด้านผลิตภัณฑ์
2. ด้านราคา
3. ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย
4. ด้านการส่งเสริมการตลาด
5. ด้านการบรรจุภัณฑ์
6. ด้านการขายโดยใช้พนักงานขาย
7. ด้านการให้ข่าวสาร
8. ด้านกลยุทธ์พลัง

(Lovelock, C, 2002)

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ที่ส่งผลกระทบต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม มีการกำหนดดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้บริโภคที่เลือกซื้อผลิตภัณฑ์สินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ที่ส่งผลกระทบต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ทั้งนี้ ผู้วิจัยไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน

2. การคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณ โดยการคำนวณที่ไม่ทราบจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่แน่นอน โดยใช้สูตรของ Cochran (ยูทไทยวรรณ, 2550) และกำหนดให้มีค่าความคลาดเคลื่อน เท่ากับ 0.05 ดังนี้

$$\text{แทนสูตร} \quad n = \frac{0.5(1-0.5)z1.96^2}{(0.05)^2}$$

$$= 384.16 \text{ คน}$$

จากการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างมีค่าเท่ากับ 385 คน เพื่อลดความคลาดเคลื่อนของข้อมูลผู้วิจัยเพิ่ม และเพื่อป้องกันความผิดพลาดจากการตอบแบบสอบถามอย่างไม่สมบูรณ์ จึงได้ทำการสำรวจกลุ่มตัวอย่างเพิ่มอีก 15 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 400 คน ผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างตามความสะดวก (Convenience sampling) โดยทำการแจกแบบสอบถาม กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริโภคที่เลือกซื้อผลิตภัณฑ์สินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ที่ส่งผลกระทบต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยกำหนดโครงสร้างแบบสอบถาม ตามตัวแปรที่ศึกษาจากกรอบแนวคิดของการวิจัย ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นคำถามชนิดปลายปิด โดยแบ่งโครงสร้างของแบบสอบถามออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วยเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ และภูมิลาเนาเกิด ลักษณะคำถามจะเป็นแบบเลือกตอบ (Check list)

ส่วนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ประกอบด้วยทำให้ตรา ยี่ห้อเป็นที่รู้จัก การรับรู้คุณภาพของสินค้า การเชื่อมโยงและรับรู้ตราสินค้า ความภักดีต่อตราสินค้า และสินทรัพย์อื่น ๆ ของตราสินค้า ลักษณะคำถามจะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) ใช้ระดับในการวัดข้อมูลประเภทอันตรภาคชั้น (Interval scale)

ส่วนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ประกอบด้วยด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริม

การตลาด ด้านการบรรจุภัณฑ์ ด้านการขายโดยใช้พนักงานขาย ด้านการให้ข่าวสาร และด้านกลยุทธ์พลัง ลักษณะคำถามจะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating scale) ใช้ระดับในการวัดข้อมูลประเภทอันตรภาคชั้น (Interval scale)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการแจกแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยแจกให้กับผู้บริโภคที่เลือกซื้อผลิตภัณฑ์สินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ที่ส่งผลกระทบต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ซึ่งผู้วิจัยเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง โดยกลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 400 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การตรวจสอบข้อมูล (Editing) ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม และแยกแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ออก
2. นำแบบสอบถามที่ถูกต้องเรียบร้อยแล้วมาลงรหัสข้อมูล
3. บันทึกข้อมูลจากแบบสอบถามลงในโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ
4. ประมวลผลข้อมูลโดยวิธีการทางสถิติพื้นฐาน และสถิติอนุมาน
5. วิเคราะห์ข้อมูลและแปลผล

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

เมื่อผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามแล้ว นำมาวิเคราะห์โดยวิธีการทางสถิติเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ที่ส่งผลกระทบต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม โดยมีสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ปัจจัยส่วนบุคคล เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ (Check list) วิเคราะห์โดยใช้ความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ในส่วนของการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ที่ส่งผลกระทบต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation: SD)

2. สถิติเชิงอนุมาน (Inferential statistics) เพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

สมมติฐานการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ส่งผลกระทบต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ใช้วิธีทดสอบสมมติฐานด้วยการวิเคราะห์การถดถอยแบบเส้นตรงพหุคูณ (Multiple linear regression analysis) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย (Coefficient of determination: R²) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ในการทดสอบสมมติฐาน และตรวจสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระ เพื่อไม่ให้มีความสัมพันธ์กันเองสูงเกินไป มีข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์การถดถอยแบบเส้นตรงพหุคูณ (Multiple linear regression analysis) ดังนี้

1. ตัวแปรไม่มีความคลาดเคลื่อนในการวัด โดยตัวแปรตามหรือตัวถูกพยากรณ์ และตัวแปรอิสระหรือตัวพยากรณ์ อยู่ในมาตราอันตรภาคชั้น (Interval scale) หรือมาตราอัตราส่วน (Ratio scale)

2. ค่าความคลาดเคลื่อนเป็นอิสระต่อกัน โดยพิจารณาจากค่า Autocorrelation หรือค่า Dubin-watson อยู่ระหว่าง 1.50-2.50 (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2664)

3. การทดสอบความสัมพันธ์ภายในกันเอง (มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2664) ดังนี้

3.1 โดยพิจารณาจากค่า Tolerance ถ้าค่า Tolerance มากกว่า 0.1 ทั้งนี้ ผู้วิจัยประยุกต์ใช้ค่า Tolerance ต้องมากกว่า 0.20 หากค่า Tolerance < 0.20 แสดงว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันเอง

3.2 โดยพิจารณาจากค่า VIF (Variance inflation factor) ต้องน้อยกว่า 10 แสดงว่าตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์กันเอง ทั้งนี้ ผู้วิจัยประยุกต์ใช้ค่า VIF ต้องน้อยกว่า 5 ทั้งนี้ หากค่า VIF มากกว่า 5 แสดงว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กันเอง

การแปลความหมายการวิเคราะห์ด้วยค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย จะแปลความหมายระดับความสัมพันธ์ ดังนี้ (อุบล สุวรรณศรี, 2549)

R^2 มีค่าใกล้ 1 แสดงว่า ตัวแปรอิสระชุดนั้นมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามมาก

R^2 มีค่าใกล้ 0 แสดงว่า ตัวแปรอิสระชุดนั้นมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามน้อย

โดยที่การแปลความหมายค่า R^2 จะใช้เกณฑ์เดียวกับการแปลความหมายของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ดังนี้

1.00	หมายความว่า	มีความสัมพันธ์กันในระดับสมบูรณ์
0.80-0.99	หมายความว่า	มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง
0.60-0.79	หมายความว่า	มีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง
0.40-0.59	หมายความว่า	มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง
0.20-0.39	หมายความว่า	มีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างต่ำ
0.00-0.19	หมายความว่า	ไม่มีความสัมพันธ์กัน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ที่ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

1. ปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ผู้บริโภคที่เลือกซื้อสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ที่ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 65.50 มีอายุตั้งแต่ 31 ปีถึง 35 ปี คิดเป็นร้อยละ 44.50 ระดับการศึกษาต่ำกว่า หรือเทียบเท่ามัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 38.50 รายได้ 15,001-20,000 บาท เป็นร้อยละ 41.50 อาชีพค้าขาย หรือธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 36.80

2. การวิเคราะห์ปัจจัยการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ที่ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปัจจัยการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน)

การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า(ไทยพิมาน)	$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย
1. ด้านการทำให้ตราयीหือเป็นที่รู้จัก	3.54	0.62	มาก
2. ด้านการรับรู้คุณภาพของสินค้า	3.38	0.68	ปานกลาง
3. ด้านการเชื่อมโยงและการรับรู้ตราสินค้า	3.48	0.61	มาก
4. ด้านความภักดีต่อตราสินค้า	3.34	0.62	ปานกลาง
5. ด้านทรัพย์สินอื่น ๆ ของตราสินค้า	3.44	0.67	มาก
เฉลี่ย	3.44	0.64	มาก

จากตารางที่ 1 การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ตามความคิดเห็นของผู้บริโภคที่เลือกซื้อเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ซึ่งเป็นผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.44$, $S.D = 0.64$) เมื่อเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย คือ ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ อันดับแรก ด้านการทำให้ตราयीหือเป็นที่รู้จัก รองลงมาด้านการเชื่อมโยงและรับรู้ตราสินค้า ด้านสินทรัพย์อื่น ๆ ของตราสินค้า ด้านการรับรู้คุณภาพของสินค้า และด้านสินทรัพย์อื่น ๆ ของตราสินค้า

3. การวิเคราะห์ปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

ปัจจัยทางการตลาด	$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย
1. ด้านผลิตภัณฑ์	3.44	0.62	มาก
2. ด้านราคา	3.23	0.68	ปานกลาง
3. ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	3.21	0.72	ปานกลาง
4. ด้านการส่งเสริมการตลาด	3.15	0.68	ปานกลาง
5. ด้านบรรจุภัณฑ์	3.48	0.67	มาก
6. ด้านการขายโดยใช้พนักงานขาย	3.12	0.78	ปานกลาง
7. ด้านการให้ข่าวสาร	3.14	0.81	ปานกลาง
8. ด้านกลยุทธ์พลัง	3.42	0.90	มาก
เฉลี่ย	3.27	0.73	ปานกลาง

จากตารางที่ 2 ผลวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.27$, $S.D = 0.73$) เมื่อเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย คือค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ อันดับแรกด้านการบรรจุภัณฑ์ รองลงมาด้านผลิตภัณฑ์ ด้านกลยุทธ์พลัง ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านการให้ข่าวสาร และด้านการขายโดยใช้พนักงานขาย

4. ผลการทดสอบสมมติฐาน การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานในการวิจัยด้วยสถิติเชิงอนุมาน เพื่อทดสอบการส่งผลกระทบระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณด้วยค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R Square) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 และใช้เทคนิคการเลือกตัวแปรอิสระเข้าสมการวิเคราะห์ความถดถอยด้วยวิธี Enter และแสดงออกมาเป็น Model ของสมการทำนายในการวิเคราะห์กำหนดค่าระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 หรือกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ (α) 0.05 หรือเป็นการวิเคราะห์ด้วยค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย (Coefficient of determination: R^2) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในการวิเคราะห์ด้วยค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย จะแปลความหมายระดับความสัมพันธ์ ดังนี้ (อุบล สุวรรณศรี, 2549)

R^2 มีค่าใกล้ 1 แสดงว่า ตัวแปรอิสระชุดนั้นมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามมาก R^2 มีค่าใกล้ 0 แสดงว่า ตัวแปรอิสระชุดนั้นมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามน้อย การพิจารณาเงื่อนไขการยอมรับหรือปฏิเสธสมมติฐาน ดังนี้

1. หากค่าความน่าจะเป็นที่คำนวณได้จากโปรแกรมมีค่ามากกว่าค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ (α) จะยอมรับสมมติฐานหลัก (H_0) และจะปฏิเสธสมมติฐานรอง (H_1)

2. หากค่าความน่าจะเป็นที่คำนวณได้จากโปรแกรมมีค่าน้อยกว่าค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ (α) จะปฏิเสธสมมติฐานหลัก (H_0) และยอมรับสมมติฐานรอง (H_1)

การพิจารณาเงื่อนไขของการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ที่ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ด้วยค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย (Coefficient of determination: R^2) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์การถดถอยแบบเส้นตรงพหุคูณ ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) กับปัจจัยทางการตลาดกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

Model	Unstandardized coefficients		Standardized coefficients	t	P-value	Collinearity statistics	
	B	SE	Beta			Tolerance	VIF
ค่าคงที่	0.200	0.118		1.694	0.091		
BE ₁₋₅	0.562	0.042	0.509	13.534*	0.000	.636	1.572
R	.801						
R ₂	.642						
F	356.586*		0.000				

Durbin-watson 1.610

* หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 3 ผลการทดสอบเงื่อนไขของการวิเคราะห์การถดถอยแบบเส้นตรงพหุคูณ (MRA) พบว่า ปัจจัยทางการตลาดกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ไม่เกิดปัญหา Multicollinearity เนื่องจากค่า Tolerance มีค่ามากกว่า 0.1 ค่า VIF มีค่าน้อยกว่า 10 แสดงว่าตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์กัน

ในส่วนของความคลาดเคลื่อนเป็นอิสระต่อกัน (Autocorrelation) โดยพิจารณาจากค่าสถิติ Durbin-watson ได้ค่าเท่ากับ 1.610 ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 1.50-2.50 แสดงว่า ไม่มีปัญหาค่าความคลาดเคลื่อนเป็นอิสระต่อกัน และผลการทดสอบความสัมพันธ์ภายในกันเอง (Multicollinearity) มีดังนี้

1. ค่า Tolerance ได้ค่าเท่ากับ .636 และ .636 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.2 แสดงว่าการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ไม่มีความสัมพันธ์กันเอง และแสดงว่าไม่มีปัญหาด้าน Multicollinearity

2. ค่า VIF ได้ค่าเท่ากับ 1.572 และ 1.572 ซึ่งมีค่าน้อยกว่า 5 แสดงว่าการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ไม่มีความสัมพันธ์กันเอง และแสดงว่าไม่มีปัญหาด้าน Multicollinearity

ผลการวิเคราะห์การถดถอยแบบเส้นตรงพหุคูณ (MRA) พบว่า การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) กับปัจจัยทางการตลาดกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม โดยมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ($R = .801$) นอกจากนั้น การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) สามารถอธิบายความแปรผันที่เกิดขึ้นกับปัจจัยทางการตลาดกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ได้ร้อยละ 64.20 ($R^2 = .642$) อีกร้อยละ 35.80 เป็นผลมาจากตัวแปรอื่นที่ผู้วิจัยไม่ได้ศึกษา

5. สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน ผลการวิจัยเรื่อง การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ที่ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน	ผลการทดสอบสมมติฐาน	
	ส่งผล	ไม่ส่งผล
สมมติฐาน 1 การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม	✓	
1.1 การทำให้ตรายี่ห้อเป็นที่รู้จัก ส่งผลทางบวกกับปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม		✓
1.2 การรับรู้คุณภาพของสินค้า ส่งผลทางบวกกับปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม	✓	

1.3 การเชื่อมโยงและรับรู้ตราสินค้า ส่งผลทางบวกกับปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม	√	
1.4 ความภักดีต่อตราสินค้า ส่งผลทางบวกกับปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม	√	
1.5 สินทรัพย์อื่น ๆ ของตราสินค้า ส่งผลทางบวกกับปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม	√	

จากตารางที่ 4 สมมติฐานการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ผลการทดสอบพบว่า การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ในด้านการทำให้ตราชื่อเป็นที่รู้จัก ไม่ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ในด้านการรับรู้คุณภาพของสินค้า ด้านการเชื่อมโยงและรับรู้ตราสินค้า ด้านความภักดีต่อตราสินค้า และด้านสินทรัพย์อื่น ๆ ของตราสินค้าส่งผลทางบวกกับปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยที่ได้จากการทดสอบสมมติฐานในการวิจัยเรื่อง การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ที่ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม สามารถอภิปรายผลโดยอ้างอิงจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ ดังนี้

สมมติฐานทดสอบความส่งผลกระทบระหว่างการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) กับปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม โดยการวิเคราะห์สมการถดถอยเชิงพหุ (Multiple linear regression analysis: MRA) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย (Coefficient of determination: R^2 หรือ R Square) กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 สรุปได้ว่า การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ในด้านการรับรู้คุณภาพของสินค้า ด้านการเชื่อมโยงและรับรู้ตราสินค้าด้านความภักดีต่อตราสินค้า และด้านสินทรัพย์อื่น ๆ ของตราสินค้าส่งผลทางบวกกับปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าสอดคล้องกับงานวิจัยของ สิรินทิพย์ สุขกล้า ที่ศึกษา งานวิจัยเรื่อง การสร้างตราสินค้าแฟชั่นไทย : กรณีศึกษาตราสินค้า PATINYA พบว่า ผู้บริโภคที่เป็นลูกค้าประจำ ตราสินค้านี้ PATINYA และผู้บริโภคที่ชื่นชอบตราสินค้า PATINYA ที่ติดตามทางเฟซบุ๊ก ได้มีองค์ประกอบของคุณค่าตราสินค้าที่ต่างกัน (สิรินทิพย์ สุขกล้า, 2558) ดังนั้น การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) จึงควรพัฒนากลยุทธ์ในการรับรู้คุณภาพของสินค้า การเชื่อมโยงและรับรู้ตราสินค้า การสร้างความภักดีต่อตราสินค้า และสินทรัพย์อื่น ๆ ของตราสินค้า ควบคู่กับการพัฒนาปัจจัยทางการตลาด การแสวงหาเพื่อเลือกซื้อ โดยไม่เปลี่ยนยี่ห้ออื่น และการพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับสินทรัพย์อื่น ๆ ของตราสินค้า ควรจดสิทธิบัตรเพื่อป้องกันการเลียนแบบสินค้า ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาถึงการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) โดยสร้างตราหลักของเสื้อผ้าเพื่อให้ลูกค้า

จดจำชื่อหลักซึ่งเป็นของชุมชนพืมา อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ทั้งนี้ สามารถวางตำแหน่งผลิตภัณฑ์ใหม่ หรือการเพิ่มผลิตภัณฑ์เสื้อผ้าใหม่ออกสู่ตลาด เพื่อสร้างเอกลักษณ์ของสินค้าให้มีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น และพัฒนาการสร้างตราสินค้าให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้พิจารณาแนวทางการพัฒนากลยุทธ์ โดยเลือกศึกษาจากแนวคิดของ Infogination Co. (Infogination Co., Ltd., 2014) และแนวคิดของ Aaker (Aaker, D.A, 1991) ซึ่งอธิบายว่า การสร้างตราสินค้าเป็นแนวคิดทางการตลาดที่มุ่งเน้นให้ลูกค้าจำได้หรือตระหนักได้ของในตราสินค้านั้น ๆ ไว้ในใจ เมื่อผู้บริโภคเกิดการตระหนักในตราสินค้าแล้ว ผู้บริโภคก็จะเกิดความคุ้นเคย ทำให้สินค้าเป็นที่น่าไว้วางใจ น่าเชื่อถือ และเห็นว่าตราสินค้านั้นมีคุณภาพ ทั้งนี้ ควรมุ่งเน้นประเด็นสำคัญในการพัฒนาเสื้อผ้า (ไทยพืมา) การรับรู้คุณภาพ ควรพัฒนาการตระหนักถึงความคุ้มค่า ในส่วนของการเชื่อมโยงและรับรู้สินค้า ควรคำนึงถึงคุณภาพของผ้า การสร้างความภักดีต่อตราสินค้า ควรมุ่งเน้นกลยุทธ์เกี่ยวกับการแสวงหาเพื่อเลือกซื้อ โดยไม่เปลี่ยนยี่ห้อไปซื้อที่อื่น และการพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับสินทรัพย์อื่น ๆ ของตราสินค้า ควรจัดสิทธิบัตรเพื่อป้องกันการเลียนแบบสินค้า เพื่อสร้างเอกลักษณ์ของสินค้าให้มีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้น เพื่อพัฒนาการสร้างตราสินค้าให้มีประสิทธิภาพ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา เรื่องการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพืมา) ที่ส่งผลกระทบต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้านบ้านพืมา อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ผลการศึกษาพบว่า

1. ผู้บริโภคที่เลือกซื้อสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพืมา) ที่ส่งผลกระทบต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้านบ้านพืมา อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 65.50 มีอายุตั้งแต่ 31 ปี ถึง 35 ปี คิดเป็นร้อยละ 44.50 ระดับการศึกษาต่ำกว่า หรือเทียบเท่ามัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 38.50 รายได้ 15,001-20,000 บาท เป็นร้อยละ 41.50 อาชีพค้าขาย หรือธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 36.80

2. ปัจจัยการสร้างตราสินค้าสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพืมา) ตามความคิดเห็นของผู้บริโภคที่เลือกเสื้อผ้าของกลุ่มเสื้อผ้านบ้านพืมา อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพืมา) โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการทำให้ตราสินค้าเป็นที่รู้จัก รองลงมาด้านการเชื่อมโยงและรับรู้ตราสินค้า ด้านสินทรัพย์อื่น ๆ ของตราสินค้า ด้านการรับรู้คุณภาพของสินค้า ด้านสินทรัพย์อื่น ๆ ของตราสินค้า

3. ปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้านบ้านพืมา อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.27$, $S.D = 0.73$) เมื่อเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย คือ ด้านการบรรจุภัณฑ์ รองลงมาด้านผลิตภัณฑ์ ด้านกลยุทธ์พลัง ด้านราคา ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านการให้ข่าวสาร และด้านการขายโดยใช้พนักงานขาย

4. สมมติฐานการสร้างตราสินค้าสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ผลการทดสอบพบว่า การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ในด้านการทำให้ตราชื่อเป็นที่รู้จัก ไม่ส่งผลต่อปัจจัยทางการตลาดกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ส่วนการสร้างตราสินค้าน้ำพริกกุ้งกรอบ ในด้านการรับรู้คุณภาพของสินค้า ด้านการเชื่อมโยงและรับรู้ตราสินค้า ด้านความภักดีต่อตราสินค้า และด้านสินทรัพย์อื่น ๆ ของตราสินค้าส่งผลทางบวกกับปัจจัยทางการตลาดกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัย ดังนี้

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัย พบว่า การสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) ในด้านการรับรู้คุณภาพของสินค้า ด้านการเชื่อมโยงและรับรู้ตราสินค้า ด้านความภักดีต่อตราสินค้า และด้านสินทรัพย์อื่น ๆ ของตราสินค้า ส่งผลทางบวกต่อปัจจัยทางการตลาดของกลุ่มเสื้อผ้าบ้านพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังนั้น ควรพัฒนากลยุทธ์ในการสร้างตราสินค้าเสื้อผ้า (ไทยพิมาน) โดยมุ่งเน้นให้ลูกค้าจำได้หรือตระหนักได้ของในตราสินค้าเสื้อผ้า

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. จากผลการวิจัย พบว่า แนวทางการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดที่จะช่วยพัฒนา ธุรกิจเสื้อผ้า จังหวัดนครพนม ในแต่ละปัจจัยต้องอาศัยศักยภาพของชุมชนที่จะพัฒนากลยุทธ์ตามที่ผู้วิจัยได้เสนอแนะไว้ ทั้งนี้ ผู้ประกอบการจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพในการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ธุรกิจเสื้อผ้าพื้นเมือง สามารถขยายตลาดตรงตามเป้าหมายได้

2. เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกในการวิจัย อาจจะเพิ่มเติมการศึกษาวเคราะห์สภาพแวดล้อมในการพัฒนาตลาดเสื้อผ้าให้เจริญก้าวหน้าได้ โดยควรศึกษาวเคราะห์ SWOT Analysis โดยศึกษาปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็ง และจุดอ่อน เกี่ยวกับสภาพความพร้อมของชุมชน หรือผู้ประกอบการ ความสามารถในการผลิต ความพร้อมของบุคลากร เครื่องจักร และการศึกษาวเคราะห์ปัจจัยภายนอก ที่เป็นอุปสรรคและโอกาส เกี่ยวกับวัตถุดิบ คู่แข่งขัน เทคโนโลยี การเมือง นโยบายรัฐบาล โดยสนใจศึกษาประเด็น “การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในการขยายตลาดผลิตภัณฑ์เสื้อผ้าพื้นเมือง”

เอกสารอ้างอิง

- ทิชากร เกสรบัว. (2556). แนวทางการพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One tambon oneproduct: OTOP) เพื่อการส่งออกในตลาดอาเซียน. *วารสารศรีนครินทร์วิจัยและพัฒนา สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 30(2), 155-174.
- นครพนมโอทอป. (2562). 'ผ้าลายมุก' มรดกแห่งภูมิปัญญา จ.นครพนม. เรียกใช้เมื่อ 23 เมษายน 2664 จาก <https://craftnroll.net/craft-insight>.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. (2552). *การวิเคราะห์การถดถอย*. เรียกใช้เมื่อ 30 เมษายน 2664 จาก http://www.teacher.ssru.ac.th/terada/file.php/1/simple_regression_4.1_.pdf.
- ยุทธ ไกยวรรณ. (2550). *สถิติเพื่อการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด.
- สิรินทิพย์ สุขกล้า. (2558). การสร้างตราสินค้าแฟชั่นไทย : กรณีศึกษาตราสินค้า PATINYA. ใน *วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารการตลาด คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อุบล สุวรรณศรี. (2549). ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหาร โรงเรียนกับแรงจูงใจในการปฏิบัติงานครู โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชลบุรีเขต 1. ใน *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- Infogination Co., Ltd. (2014). *วิธีการทำกลยุทธ์ CRM ในทางธุรกิจ*. เรียกใช้เมื่อ 17 เมษายน 2564 จาก <http://incquity.com/articles/grow-your-biz/tips-crm>.
- Aaker, D.A. (1991). *Managing brand equity : Capitalizing on the value of a brandname*. New York : The Free Press.

ความแตกฉานด้านสุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันโรคในหมู่ผู้เรียนทางสื่อสารการ
กีฬาในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19) *

HEALTH LITERACY AND DISEASE PREVENTION BEHAVIORS AMONG
LEARNERS OF SPORTS COMMUNICATION IN CORONAVIRUS DISEASE
(COVID-19) PANDEMIC PERIOD

สิโรดม มณีแฮด

Sirodom Maneehaet

มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ

Thailand National Sports University, Thailand.

จักรี มณีแฮด

Jakkree Maneehaet

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช

Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand.

ธนพัฒน์ วุฒิสารวัฒนา

Tanaphat Wootisanwatana

มหาวิทยาลัยพะเยา

University of Phayao, Thailand.

E-mail: shirobeen@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความแตกฉานด้านสุขภาพในหมู่ผู้เรียน 2) ศึกษาพฤติกรรมป้องกันโรคในหมู่ผู้เรียน และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความแตกฉานด้านสุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันโรคในหมู่ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้เรียนระดับปริญญาตรี สาขาสื่อสารการกีฬา จำนวน 78 คน ได้มาโดยวิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวัดความแตกฉานด้านสุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันโรคในหมู่ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 78.21) ซึ่งจำแนกเป็นผู้เรียนชั้นปีที่ 1 มากที่สุด (ร้อยละ 33.33) ผู้เรียนมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานี มากที่สุด (ร้อยละ 48.72) 2) ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬามีความแตกฉานด้านสุขภาพในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ภาพรวมอยู่ในระดับพอใช้ (ค่าเฉลี่ย = 44.47, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

---

*Received: 7 February 2021; Revised: 9 November 2021; Accepted: 26 November 2021

= 5.27) 3) ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬามีพฤติกรรมการป้องกันโรคในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ภาพรวมอยู่ในระดับพอใช้ (ค่าเฉลี่ย = 45.17, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 2.85) และ 4) ความแตกต่างกันด้านสุขภาพในหมู่ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมการป้องกันโรคในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่า $r = 0.58$)

คำสำคัญ: ความแตกต่างกันด้านสุขภาพ, พฤติกรรมป้องกันโรค, การสื่อสารการกีฬา, การแพร่ระบาดของโควิด-19

Abstract

The purposes of this research article were to: 1) study health literacy among learners, 2) study disease prevention behaviors among learners, and 3) study relationship between health literacy and disease prevention behaviors among learners of sports communication in Coronavirus disease pandemic period. The data were selected from the 78 samples who are sports communication learners by purposive sampling. The tools that are used in research, including the measurement form about health literacy and disease prevention behaviors among learners of sports communication in Coronavirus disease pandemic period. The statistics, which are used analytic, include frequency, percentage, average, standard deviation, and Pearson's product moment correlation coefficients.

The research results were 1) most of the sports communication learners were male (78.21%), which was the most first year class (percentage = 33.33%), and the learners were the most domiciled in Udon Thani (48.72%), 2) the sports communication learners had the best overall health literacy (Average = 44.47, S.D. = 5.27), 3) the sports communication learners had a fairly correct disease preventive behavior (Average = 45.17, S.D. = 2.85), and 4) the health literacy among sports communication learners was associated with disease prevention behaviors in Coronavirus disease pandemic period in moderate level for overall ($r = 0.58$).

Keywords: Health Literacy, Disease Prevention Behaviors, Sports Communication, Coronavirus Disease Pandemic

บทนำ

โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (Coronavirus Disease 2019) หรือโควิด-19 (COVID-19) เป็นโรคระบบทางเดินหายใจที่ส่งผ่านเชื้อทางสารคัดหลั่งและละอองหายใจ มีอัตราของการแพร่เชื้อสูง แต่ยังไม่มียาต้านไวรัสหรือวัคซีนที่ได้ผลเต็มประสิทธิภาพ ดังนั้น ความรู้ความเข้าใจและมาตรการป้องกันจึงยังคงเป็นเรื่องสำคัญในการยับยั้งการแพร่ระบาดนี้ (Da Silva, J. G. et al, 2020) โดยการรายงานข่าวในช่วงปลายเดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 ที่ผ่านมาระบุว่า องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ได้รับรายงานแจ้งข่าวจากในพื้นที่ของเมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ สาธารณรัฐประชาชนจีนว่า มีการพบกลุ่มของผู้ป่วยที่มีอาการปอดบวมแบบไม่ทราบสาเหตุ ต่อมาได้มีการรายงานว่าอาการดังกล่าว เกิดจากผู้ป่วยได้รับเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ ที่เป็นสาเหตุของการก่อโรคปอดบวมอย่างรุนแรง และมันได้แพร่ระบาดไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกอย่างรวดเร็ว (สิโรตม มณีแสด และศรีธัญญา นิยมวงศ์, 2563) ต่อมาในช่วงต้นปี พ.ศ. 2563 ประเทศไทยโดยกระทรวงสาธารณสุข มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ของการแพร่ระบาดของโควิด-19 ผ่านสื่อมวลชนกระแสหลัก รวมถึงช่องทางสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อองค์กรของกรมควบคุมโรคที่รับผิดชอบงานด้านนี้โดยตรง และเว็บไซต์อย่างเป็นทางการของกระทรวงสาธารณสุข เพื่อให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจ เข้าถึงข้อมูลข่าวสารอย่างแตกฉานและปฏิบัติตาม หรือเกิดพฤติกรรมในแนวทางที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริม มีการตระหนัก ยับยั้งและป้องกันโรคต่อตนเองและผู้อื่น (สิโรตม มณีแสด และศรีธัญญา เชื้อทอง, 2563) นอกจากโควิด-19 ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพร่างกายแล้ว มันยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิต กระทั่งการเรียน การทำงานและการใช้ชีวิตแบบปกติของคนทั่วโลกด้วย ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยหรือผู้ที่ร่างกายอ่อนแอ จำเป็นต้องกักตัวอยู่ในที่พักอาศัย จนทำให้พฤติกรรมการใช้ชีวิตเปลี่ยนไป ขณะที่เด็กและเยาวชนในวัยเรียน ก็เว้นและลดพฤติกรรมปฏิบัติในสถานศึกษาที่ต้องใช้ความใกล้ชิดกันกับผู้อื่นลง ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียน การกิน การออกกำลังกายหรือกิจกรรมที่มีความเสี่ยง (Ammar, A. et al., 2020)

ความเสี่ยงและความรุนแรงของการระบาด ทำให้ในปัจจุบันสถานศึกษาหลายแห่งให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ทางไกลหรือการเรียนการสอนแบบออนไลน์ มีการหาแนวทางโดยการศึกษาถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและความท้าทายที่จะก้าวข้ามวิกฤตโรคระบาดใหญ่นี้ไปได้ (Dhawan, S, 2020) ท่ามกลางปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ หน่วยงานในทุกระดับจำเป็นต้องร่วมกันทำงานและจัดการกับปัญหา ตลอดจนประเมินสถานการณ์เพื่อวางแผนและกำหนดขั้นตอนของการดำเนินงานด้านการสื่อสารสาธารณสุขอย่างรอบคอบ เพื่อให้ทุกคนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องนำไปสู่การปฏิบัติตนที่เหมาะสม และก้าวไปสู่วิถีชีวิตใหม่ในสถานการณ์โรคระบาด (Tria, J. Z, 2020) การสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพผ่านการให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องผ่านช่องทางสื่อรูปแบบต่าง ๆ เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนมีพฤติกรรมป้องกันโรคร้ายทั้งทางตรงและทางอ้อม (Liu, P. L, 2020) สิ่งที่สังเกตเห็นได้ในช่วงของการระบาดใหญ่ในทั่วโลก คือ ประชาชนมีพฤติกรรมแสวงหาข้อมูลข่าวสารออนไลน์ด้านสุขภาพมากขึ้น โดยเฉพาะการแสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโควิด-19 ผ่านการใช้สัญลักษณ์

แฮชแท็ก (Hashtag) ในการโพสต์แสดงความคิดเห็นหรือการโพสต์เนื้อหาต่าง ๆ ทางสื่อสังคมออนไลน์ และมีแนวโน้มในการแสวงหาข้อมูลข่าวสารเพิ่มมากขึ้นทุกวัน (Zhao, X. et al, 2020) เหตุผลมาจากการระบาดใหญ่ยังคงอยู่และยังประเมินไม่ได้ว่า มันจะสิ้นสุดลงเมื่อไร อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เป็นความจริงและประเมินได้ในเวลานี้คือ โควิด-19 มันส่งผลกระทบต่อด้านสุขภาพจิต โดยก่อให้เกิดความเครียดในประชากรทั่วโลก คิดเป็นจำนวนไม่น้อย และการระบาดของมันยังทำให้วิถีชีวิตและพฤติกรรมแบบปกติของพลเมืองต้องปรับเปลี่ยนไป ผู้คนต้องมีความรู้เกี่ยวกับโรค มีความตระหนักรู้ด้านสุขภาพเพื่อให้ปลอดภัยในสถานการณ์วิกฤตสุขภาพ (Zhang, 2020)

ความตระหนักรู้ด้านสุขภาพ หรือ Health literacy เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ประชาชนเกิดการปรับเปลี่ยนหรือแสดงพฤติกรรมในการดูแลตนเองให้มีสุขภาพดี (ภัทรธิดา ศรีแสง และวราภรณ์ ดีน้ำจิต, 2562) โดยองค์ประกอบของความตระหนักรู้ด้านสุขภาพของพลเมืองไทย 4.0 มีองค์ประกอบ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสุขภาพ ด้านทักษะความรู้ความเข้าใจ ด้านทักษะในการติดต่อสื่อสาร การซักถามหรือการบอกต่อข้อมูล ด้านทักษะในการประเมินและตัดสินใจทางสุขภาพ ด้านทักษะในการปรับใช้และการจัดการตนเอง และด้านทักษะในการรู้เท่าทันสื่อ (วัชรพร เชยสุวรรณ, 2560) โดยพบว่า ประชาชนที่มีความรู้ความเข้าใจด้านสุขภาพ หรือมีทัศนคติต่อเรื่องสุขภาพในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสม จะมีพฤติกรรมการป้องกันโรคอยู่ในระดับที่ถูกต้องและเหมาะสม (พรพรรณ สมินทร์ปัญญา และคณะ, 2560) ในมุมมองย้อนกลับ ประชาชนที่มีพฤติกรรมการป้องกันและควบคุมโรคอยู่ในระดับสูง ก็จะมีระดับของความตระหนักรู้ด้านสุขภาพสูงตามไปด้วยเช่นกัน จากข้อมูลดังกล่าว หมายความว่า ความรู้ การรับรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมป้องกันโรคมีความสัมพันธ์กัน เช่นตัวอย่างของสตรีที่มีความรู้เกี่ยวกับความเสี่ยงและความรุนแรงของมะเร็งเต้านม รับรู้ถึงความรุนแรงของการเป็นโรค และรับรู้ถึงประโยชน์จากการป้องกันโรคที่เหมาะสม จะมีพฤติกรรมในการป้องกันโรคมะเร็งเต้านมอย่างเหมาะสม (จารุวรรณ ไตรทิพย์สมบัติ, 2562) อีกตัวอย่างของนักศึกษาปริญญาตรีในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ที่มีความตระหนักรู้ด้านสุขภาพอยู่ในเชิงบวก จะมีพฤติกรรมการป้องกันโรคอ้วนอยู่ในเชิงบวกตามมา (ศิริวรรณ ขอบธรรมสกุล, 2562)

อย่างไรก็ดี จากการศึกษาวิจัยที่ผ่านมา พบช่องว่างว่า ยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความตระหนักรู้ด้านสุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันโรค ในหมู่ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาท่ามกลางการระบาดของโควิด-19 ดังนั้น ผู้วิจัยจึงทำการศึกษเกี่ยวกับเรื่องนี้ เนื่องจากเป็นงานวิจัยสำคัญในการทราบถึงสถานการณ์ความตระหนักรู้ด้านสุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันโรคในหมู่ผู้เรียนดังกล่าว ในฐานะที่พวกเขาจะสำเร็จการศึกษาไปเป็นบุคลากรผู้ทำหน้าที่อื่นเกี่ยวกับการสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะบทบาทของนักสื่อสารการกีฬาและสุขภาพในอนาคต นอกจากนี้ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับหน่วยงานนำไปวางแผนเพื่อส่งเสริมให้ผู้เกี่ยวข้องมีความตระหนักรู้ด้านสุขภาพ ตลอดจนมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมในสถานการณ์อันบอบบางต่าง ๆ ทางสาธารณสุขที่เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความแตกฉานด้านสุขภาพในผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา
2. เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมป้องกันโรคในผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความแตกฉานด้านสุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันโรคในผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่งแบบตัดขวาง (Cross sectional descriptive study) ซึ่งการวิจัยลักษณะนี้จะใช้ในการศึกษาสำรวจความรอบรู้และพฤติกรรมการปฏิบัติตนเกี่ยวกับการสถานะสุขภาพ โดยผู้วิจัยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความแตกฉานด้านสุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันโรคในหมู่ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ผู้วิจัยดำเนินงานโดยมีรายละเอียด ดังนี้

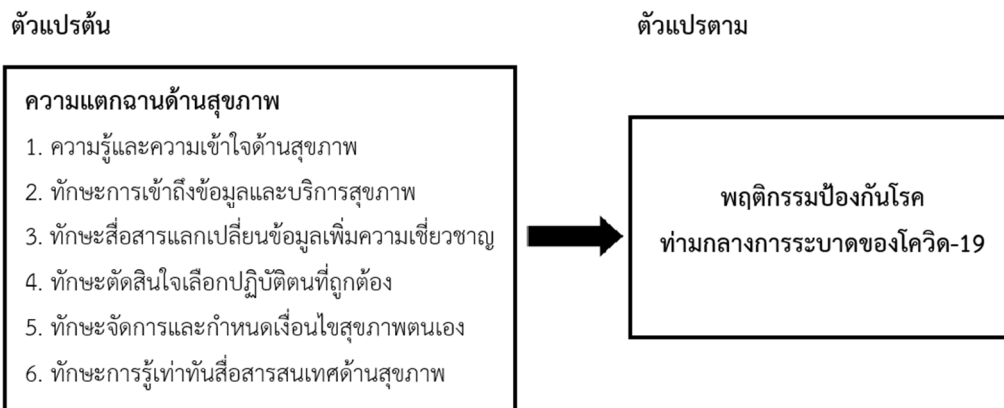
ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาความแตกฉานด้านสุขภาพในหมู่ผู้เรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี สาขาสื่อสารการกีฬาของมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตอุดรธานี และความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในการป้องกันโรคของผู้เรียนท่ามกลางสถานการณ์ของการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19)
2. ขอบเขตด้านประชากร ศึกษาหมู่ผู้เรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1-4 ของสาขาสื่อสารการกีฬา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตอุดรธานี ประจำปีการศึกษา 2563 จำนวน 108 คน โดยเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 78 คน ซึ่งได้จากการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling)
3. ขอบเขตด้านระยะเวลา กำหนดการดำเนินการศึกษาและวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างความแตกฉานด้านสุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันโรคท่ามกลางการระบาดของโควิด-19 ในหมู่ผู้เรียนสาขาสื่อสารการกีฬา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตอุดรธานี ตั้งแต่วันที่ 16 สิงหาคม 2563 ถึง 15 มกราคม 2564

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยมีแนวคิดการวิจัยที่กำหนดเป็นกรอบสำหรับการดำเนินงานวิจัยเรื่อง ความแตกฉานด้านสุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันโรคในหมู่ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (โควิด-19) (จารุวรรณ ไตรทิพย์สมบัติ, 2562; ศิริวรรณ ขอบธรรมสกุล, 2562; Zhang, 2020) ดังนี้

รูป 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬา

สำหรับรายละเอียดข้อมูลทั่วไปของผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างของการศึกษาวิจัยเรื่อง ความแตกฉานด้านสุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันโรคในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 78 คน พบว่า โดยส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 61 คน คิดเป็นร้อยละ 78.21 และเพศหญิง มีจำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 21.79 ในจำนวนนี้จำแนกเป็นผู้เรียนชั้นปีที่ 1 มากที่สุด จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 33.33 รองลงมาคือชั้นปีที่ 2 จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 29.49 ชั้นปีที่ 3 จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 21.79 และชั้นปีที่ 4 จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 15.39 ตามลำดับ ทั้งนี้ ผู้เรียนมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่จังหวัดอุดรธานีมากที่สุด จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 48.72 จังหวัดหนองบัวลำภู จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 19.23 จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 11.54 จังหวัดอื่น ๆ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 7.69 จังหวัดสกลนคร จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 6.41 จังหวัดหนองคาย จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 3.85 และจังหวัดเลย จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2.56 ตามลำดับ

2. ผลการศึกษาระดับความแตกฉานด้านสุขภาพในหมู่ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา

ในการศึกษาเกี่ยวกับระดับของความแตกฉานด้านสุขภาพในหมู่ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา มีผลการศึกษา ดังนี้

ตาราง 1 แสดงคะแนนความแตกฉานด้านสุขภาพ และการแบ่งระดับ 3 ระดับ

ความแตกฉาน ด้านสุขภาพ	คะแนนที่เป็นไปได้	คะแนนจริง	Mean $\pm$ S.D.	แบ่งเป็น 3 ระดับ คน (%)		
				น้อย	พอใช้	ดี
1. ความรู้และความเข้าใจด้านสุขภาพในการป้องกันโควิด-19	0.00 - 10.00	1.00 - 10.00	7.26 $\pm$ 1.58	18 (23.08)	39 (50.00)	21 (26.92)
2. ทักษะการเข้าถึงข้อมูลและบริการด้านสุขภาพในการป้องกันโควิด-19	0.00 - 10.00	2.00 - 10.00	8.05 $\pm$ 2.16	19 (24.36)	16 (20.51)	43 (55.13)
3. ทักษะการสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อเพิ่มความเชี่ยวชาญ	0.00 - 10.00	2.50 - 10.00	6.53 $\pm$ 2.39	23 (29.49)	36 (46.15)	19 (24.36)
4. ทักษะการตัดสินใจเลือกปฏิบัติตนที่ถูกต้องด้านสุขภาพ	0.00 - 10.00	2.50 - 10.00	8.84 $\pm$ 1.64	12 (15.38)	17 (21.80)	49 (62.82)
5. ทักษะการจัดการและกำหนดเงื่อนไขด้านสุขภาพของตนเอง	0.00 - 10.00	2.00 - 10.00	7.82 $\pm$ 1.85	16 (20.51)	44 (56.41)	18 (23.08)
6. ทักษะการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศด้านสุขภาพ	0.00 - 10.00	2.00 - 10.00	5.97 $\pm$ 1.80	32 (41.03)	21 (26.92)	25 (32.05)
ภาพรวม	0.00 - 60.00	12.00 - 60.00	44.47 $\pm$ 5.27	20 (25.64)	29 (37.18)	29 (37.18)

จากตาราง 1 แสดงคะแนนความแตกฉานด้านสุขภาพในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา อธิบายได้ว่า ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬามีภาพรวมของความแตกฉานด้านสุขภาพอยู่ในระดับพอใช้ โดยจำแนกเป็น มีความรู้และความเข้าใจด้านสุขภาพในการป้องกันโควิด-19 ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคอยู่ในระดับพอใช้ (Average = 7.26, S.D. = 1.58) มีทักษะการเข้าถึงข้อมูลและบริการด้านสุขภาพในการป้องกันโควิด-19 ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคอยู่ในระดับดี (Average = 8.05, S.D. = 2.16) มีทักษะการสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อเพิ่มความเชี่ยวชาญในการป้องกันโควิด-19 ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคอยู่ในระดับพอใช้ (Average = 6.53, S.D. = 2.39) มีทักษะการตัดสินใจเลือกปฏิบัติตนที่ถูกต้องด้านสุขภาพในการป้องกันโควิด-19 ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคอยู่ในระดับดี (Average = 8.84, S.D. = 1.64) มีทักษะการจัดการและกำหนดเงื่อนไขด้านสุขภาพของตนเองในการป้องกันโควิด-19 ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคอยู่ในระดับพอใช้ (Average = 7.82, S.D. = 1.85) มีทักษะการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศด้านสุขภาพในการป้องกันโควิด-19 ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคอยู่ในระดับพอใช้ (Average = 5.97, S.D. = 1.80)

= 1.85) และมีทักษะการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศด้านสุขภาพในการป้องกันโควิด-19 ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคอยู่ในระดับน้อย (Average = 5.97, S.D. = 1.80)

3. ผลการศึกษาระดับพฤติกรรมในการป้องกันโรคในหมู่ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับระดับพฤติกรรมป้องกันโรคในหมู่ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา มีผลการศึกษา ดังนี้

ตาราง 2 แสดงคะแนนพฤติกรรมป้องกันโรคในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา

พฤติกรรม ด้านสุขภาพ	คะแนนที่เป็นไปได้	คะแนนจริง	Mean $\pm$ S.D.	แบ่งเป็น 3 ระดับ คน (%)		
				น้อย	พอใช้	ดี
1. พฤติกรรมเดินทางและใช้ชีวิตในพื้นที่เสี่ยงอย่างถูกต้องเพื่อป้องกันโรค	3.00 - 10.00	6.00 - 10.00	10.65 $\pm$ 1.06	6 (7.69)	48 (61.54)	24 (30.77)
2. พฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคลอย่างถูกต้องเพื่อป้องกันโรค	2.00 - 10.00	4.00 - 10.00	6.61 $\pm$ 1.28	17 (21.80)	46 (58.97)	15 (19.23)
3. พฤติกรรมการรับประทานอาหารอย่างถูกต้องเพื่อป้องกันโรค	3.00 - 10.00	6.00 - 10.00	10.84 $\pm$ 1.08	3 (3.85)	49 (62.82)	26 (33.33)
4. พฤติกรรมการเล่นกีฬาและออกกำลังกายอย่างถูกต้องเพื่อป้องกันโรค	2.00 - 10.00	6.00 - 10.00	9.02 $\pm$ 1.04	7 (8.97)	19 (24.36)	52 (66.67)
5. พฤติกรรมการรักษาความสะอาดอย่างถูกต้องเพื่อป้องกันโรค	2.00 - 10.00	6.00 - 10.00	8.05 $\pm$ 1.23	8 (10.26)	20 (26.64)	50 (64.10)
ภาพรวม	12.00 - 60.00	28.00 - 60.00	45.17 $\pm$ 2.85	8 (10.26)	37 (47.44)	33 (42.30)

จากตาราง 2 แสดงคะแนนพฤติกรรมป้องกันโรคในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา อธิบายได้ว่า ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬามีภาพรวมของพฤติกรรมป้องกันโควิด-19 อยู่ในระดับพอใช้ โดยจำแนกเป็น มีพฤติกรรมการเดินทางและใช้ชีวิตในพื้นที่เสี่ยงอย่างถูกต้องเพื่อป้องกันโรคในช่วงการแพร่ระบาดของโรคอยู่ในระดับพอใช้ (Average = 10.65, S.D. = 1.06) พฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคลอย่างถูกต้องเพื่อป้องกันโรคในช่วงการแพร่ระบาดของโรคอยู่ในระดับพอใช้ (Average = 6.61, S.D. = 1.28) พฤติกรรมการรับประทานอาหารอย่างถูกต้องเพื่อป้องกันโรคในช่วงการแพร่ระบาดของโรคอยู่ในระดับพอใช้ (Average = 10.84, S.D. = 1.08) พฤติกรรมการเล่นกีฬาและออกกำลังกายอย่างถูกต้องเพื่อป้องกันโรคในช่วงการแพร่ระบาดของโรคอยู่ในระดับดี (Average = 9.02, S.D. = 1.04) และพฤติกรรมการรักษาความสะอาดอย่างถูกต้องเพื่อป้องกันโรคในช่วงการแพร่ระบาดของโรคอยู่ในระดับดี (Average = 8.05, S.D. = 1.23)

4. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความแตกฉานด้านสุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันโรคในหมู่ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา

ตาราง 3 แสดงความแตกฉานด้านสุขภาพกับพฤติกรรมการป้องกันโรคในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา

ความแตกฉานด้านสุขภาพ	พฤติกรรมป้องกันโควิด-19	
	ค่า r	ค่า p-value
1. ความรู้และความเข้าใจด้านสุขภาพในการป้องกันโควิด-19	0.07*	.003
2. ทักษะการเข้าถึงข้อมูลและบริการด้านสุขภาพในการป้องกันโควิด-19	0.29**	.000
3. ทักษะสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อเพิ่มความเชี่ยวชาญการป้องกันโควิด-19	0.43**	.000
4. ทักษะตัดสินใจเลือกปฏิบัติตนที่ถูกต้องด้านสุขภาพในการป้องกันโควิด-19	0.57**	.000
5. ทักษะจัดการและกำหนดเงื่อนไขสุขภาพของตนเองในการป้องกันโควิด-19	0.38**	.000
6. ทักษะการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศด้านสุขภาพในการป้องกันโควิด-19	0.64**	.000
ภาพรวม	0.58**	.000

* นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05, ** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 3 แสดงความแตกฉานด้านสุขภาพกับพฤติกรรมการป้องกันโรคในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา อธิบายได้ว่า ในภาพรวมความแตกฉานด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับปานกลางกับพฤติกรรมป้องกันโควิด-19 ($r = 0.58$) โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยจำแนกเป็น ความรู้และความเข้าใจด้านสุขภาพในการป้องกันโควิด-19 มีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับต่ำมากกับพฤติกรรมป้องกันโรค ($r = 0.07$) โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทักษะการเข้าถึงข้อมูลและบริการด้านสุขภาพในการป้องกันโควิด-19 มีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับต่ำกับพฤติกรรมป้องกันโรค ($r = 0.29$) โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทักษะสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อเพิ่มความเชี่ยวชาญการป้องกันโควิด-19 มีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับปานกลางกับพฤติกรรมป้องกันโรค ($r = 0.43$) โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทักษะตัดสินใจเลือกปฏิบัติตนที่ถูกต้องด้านสุขภาพในการป้องกันโควิด-19 มีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับปานกลางกับพฤติกรรมป้องกันโรค ($r = 0.57$) โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทักษะจัดการและกำหนดเงื่อนไขสุขภาพของตนเองในการป้องกันโควิด-19 มีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับต่ำกับพฤติกรรมป้องกันโรค ($r = 0.38$) โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และทักษะการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศด้านสุขภาพในการป้องกันโควิด-19 มีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับสูงกับพฤติกรรมการป้องกันโรค ($r = 0.64$) โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

ในการดำเนินงานวิจัยเรื่อง ความแตกฉานด้านสุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันโรคในหมู่ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ผู้วิจัยอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. การศึกษาระดับของความแตกฉานด้านสุขภาพในหมู่ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา พบว่า ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬามีภาพรวมของความแตกฉานด้านสุขภาพอยู่ในระดับพอใช้ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้โดยจำแนกเป็น มีทักษะการตัดสินใจเลือกปฏิบัติตนที่ถูกต้องด้านสุขภาพอยู่ในระดับดี รองลงมาคือ มีทักษะการเข้าถึงข้อมูลและบริการด้านสุขภาพอยู่ในระดับดี มีทักษะการจัดการและกำหนดเงื่อนไขด้านสุขภาพของตนเองอยู่ในระดับพอใช้ มีความรู้และความเข้าใจด้านสุขภาพในการป้องกันอยู่ในระดับพอใช้ มีทักษะการสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อเพิ่มความเชี่ยวชาญในการป้องกันอยู่ในระดับพอใช้ และมีทักษะการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศด้านสุขภาพอยู่ในระดับน้อย ตามลำดับ ดังผลการศึกษาของวัชรพร เชยสุวรรณ ที่ระบุว่า ความแตกฉานด้านสุขภาพของพลเมืองไทย หรือ Smart Thai People 4.0 นั้น ประกอบไปด้วยความแตกฉานด้านการเข้าถึงข้อมูล ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านการสื่อสาร ชักถามหรือบอกต่อ ด้านทักษะการประเมินและตัดสินใจ ด้านทักษะการปรับใช้และจัดการตนเอง และด้านทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (วัชรพร เชยสุวรรณ, 2560) และผลการศึกษาของภัทรธิดา ศรีแสง และวราภรณ์ ดินน้ำจืด เกี่ยวกับความแตกฉานทางสุขภาพในการดูแลตนเองให้มีสุขภาพดีของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร ที่พบว่า ผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครมีภาพรวมของความแตกฉานทางสุขภาพอยู่ในระดับปานกลางถึงสูงในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการเข้าถึงข้อมูลทางสุขภาพ ด้านการเข้าใจข้อมูลทางสุขภาพ ด้านการวิเคราะห์ข้อมูลทางสุขภาพ และด้านการประยุกต์ใช้ข้อมูลทางสุขภาพ (ภัทรธิดา ศรีแสง และวราภรณ์ ดินน้ำจืด, 2562)

2. การศึกษาระดับของพฤติกรรมป้องกันโรคในหมู่ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา พบว่า ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬามีภาพรวมของพฤติกรรมป้องกันโควิด-19 อยู่ในระดับพอใช้ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้โดยจำแนกเป็น มีพฤติกรรมการเล่นกีฬาและออกกำลังกายอย่างถูกต้องเพื่อป้องกันโรคอยู่ในระดับดี รองลงมาคือ มีพฤติกรรมการรักษาความสะอาดอย่างถูกต้องเพื่อป้องกันโรคอยู่ในระดับดี มีพฤติกรรมการรับประทานอาหารอย่างถูกต้องเพื่อป้องกันโรคอยู่ในระดับพอใช้ มีพฤติกรรมการเดินทางและใช้ชีวิตในพื้นที่เสี่ยงอย่างถูกต้องเพื่อป้องกันโรคอยู่ในระดับพอใช้ และมีพฤติกรรมการสื่อสารระหว่างบุคคลอย่างถูกต้องเพื่อป้องกันโรคอยู่ในระดับพอใช้ ตามลำดับ ดังผลการศึกษาของพรพรรณ สมินทร์ปัญญา และคณะ ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับความรู้ทัศนคติและพฤติกรรมในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนบ้านคันตะเคียน จังหวัดสระบุรี โดยพบว่า ประชาชนมีความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม จำแนกเป็นมีความรู้อยู่ในระดับปานกลาง และมีทัศนคติและพฤติกรรมในการป้องกันโรคอยู่ในระดับสูง (พรพรรณ สมินทร์ปัญญา และคณะ, 2560) ขณะที่การศึกษาพฤติกรรมในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของประชาชนอำเภอฉวาง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า กลุ่มตัวอย่างประชาชนส่วนใหญ่มีคะแนน

พฤติกรรมการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกอยู่ในระดับสูง โดยพฤติกรรมการป้องกันโรคที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ การกำจัดขยะและภาชนะที่ไม่ใช้ทั้งในบ้านและนอกบ้าน ส่วนพฤติกรรมการป้องกันโรคที่มีคะแนนต่ำที่สุดคือ การแขวนเสื้อผ้าไว้ (วิทยา ศรแก้ว, 2563)

3. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความแตกฉานด้านสุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันโรคในหมู่ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา พบว่า ในภาพรวมความแตกฉานด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับปานกลางกับพฤติกรรมป้องกันโควิด-19 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยจำแนกเป็น มีความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างทักษะการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศด้านสุขภาพกับพฤติกรรมการป้องกันโรคอยู่ในระดับสูง รองลงมาคือ มีความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างทักษะตัดสินใจเลือกปฏิบัติตนที่ถูกต้องด้านสุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันโรคอยู่ในระดับปานกลาง มีความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างทักษะสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อเพิ่มความเชี่ยวชาญกับพฤติกรรมป้องกันโรคอยู่ในระดับปานกลาง มีความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างทักษะจัดการและกำหนดเงื่อนไขสุขภาพของตนเองกับพฤติกรรมป้องกันโรคอยู่ในระดับต่ำ มีความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างทักษะการเข้าถึงข้อมูลและบริการด้านสุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันโรคอยู่ในระดับต่ำ และมีความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างความรู้และความเข้าใจด้านสุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันโรคอยู่ในระดับต่ำมาก ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ การรับรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรมป้องกันมะเร็งเต้านม ที่พบว่า ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับมะเร็งเต้านมและการป้องกันโรค การรับรู้ถึงความรุนแรงของการเป็นโรค และการรับรู้ถึงประโยชน์จากการป้องกันโรคในสตรีกลุ่มเสี่ยง มีความสัมพันธ์กันระดับปานกลางกับพฤติกรรมในการป้องกันโรคมะเร็งเต้านมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (จารุวรรณ ไตรทิพย์สมบัติ, 2562) และผลการศึกษาของ ศิริวรรณ ขอบธรรมสกุล ที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความแตกฉานด้านสุขภาพของนักศึกษาปริญญาตรีในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลกับพฤติกรรมในการป้องกันโรคอ้วน โดยพบว่า นักศึกษาปริญญาตรีในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีความแตกฉานด้านสุขภาพโดยรวมและมีพฤติกรรมการป้องกันโรคอ้วนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่ความแตกฉานด้านสุขภาพโดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการป้องกันโรคอ้วนโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ศิริวรรณ ขอบธรรมสกุล, 2562)

สรุป/ ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง ความแตกฉานด้านสุขภาพกับพฤติกรรมป้องกันโรคในหมู่ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬาในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา สรุปได้ว่า ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬามีภาพรวมของความแตกฉานด้านสุขภาพอยู่ในระดับพอใช้ ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬามีภาพรวมของพฤติกรรมป้องกันโควิด-19 อยู่ในระดับพอใช้ และภาพรวมความแตกฉานด้านสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับปานกลางกับพฤติกรรมป้องกันโควิด-19 ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ คือ ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานทางสาธารณสุข ชุมชน มหาวิทยาลัย สาขาวิชา และครอบครัว ควรประสานความร่วมมือกันในการ

ดำเนินงานแบบเชิงรุกโดยนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้จัดทำโครงการพัฒนาผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬา ให้มีความรู้และความเข้าใจด้านสุขภาพ มีความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลและบริการด้านสุขภาพ มีความสามารถในการสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อเพิ่มความเชี่ยวชาญด้านสุขภาพ มีความสามารถในการตัดสินใจเลือกปฏิบัติตนที่ถูกต้อง มีความสามารถในการจัดการและกำหนดเงื่อนไขด้านสุขภาพ ของตนเอง และความรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศด้านสุขภาพเพื่อการป้องกันปัญหาด้านสุขภาพที่อาจจะเกิด ท่ามกลางการระบาดของโควิด-19

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป คือ ควรมีการวิจัยในเชิงคุณภาพให้ทราบสาเหตุที่แท้จริง ของการที่ผู้เรียนทางสื่อสารการกีฬา มีความแตกฉานด้านสุขภาพอยู่ในระดับพอใช้แต่ยังไม่ถึงระดับดี และมีพฤติกรรมป้องกันโรคที่อยู่ในระดับพอใช้แต่ยังไม่ถึงระดับดี เพื่อจะผลจากการวิจัยครั้งต่อไป จะเป็นสารสนเทศที่ใช้ในการออกแบบรูปแบบการพัฒนาความแตกฉานด้านสุขภาพและพฤติกรรม ป้องกันโรคในหมู่ผู้เรียนในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- จารุวรรณ ไตรทิพย์สมบัติ. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ การรับรู้ด้านสุขภาพและพฤติกรรม การป้องกันมะเร็งเต้านมในสตรีกลุ่มเสี่ยง. *วารสารสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 ขอนแก่น*, 26(3), 13-24.
- พรพรรณ สมินทร์ปัญญา และคณะ. (2560). ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการป้องกันโรค ไข้เลือดออก ของประชาชน บ้านคันตะเคียน ตำบลมิตรภาพ อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี. *วารสารพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม*, 18(35), 37-51.
- ภัทรธิดา ศรีแสง และวราภรณ์ ดินน้ำจืด. (2562). ความรอบรู้ทางสุขภาพในการดูแลตนเองให้มี สุขภาพดีของผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร : การพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของแบบวัด. *วารสารพยาบาลทหารบก*, 20(2), 340-350.
- วัชรพร เชยสุวรรณ. (2560). ความรอบรู้ด้านสุขภาพ : แนวคิดและการประยุกต์สู่การปฏิบัติการ พยาบาล. *วารสารแพทยนาวิ*, 44(3), 183-197.
- วิทยา ศรแก้ว. (2563). พฤติกรรมการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของประชาชนอำเภอดวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารสาธารณสุขและวิทยาศาสตร์สุขภาพ*, 3(2), 13-26.
- ศิริวรรณ ขอบธรรมสกุล. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ด้านสุขภาพกับพฤติกรรมการ ป้องกันโรคอ้วนของนักศึกษาปริญญาตรีในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. *วารสารสห วิทยาการวิจัย ฉบับบัณฑิตศึกษา*, 8(1), 116-123.
- สิโรตม มณีแฮด และศรีณญา นิยมวงศ์. (2563). การออกแบบเรขภาพข่าวสำหรับการสื่อสาร สาธารณสุขในช่วงวิกฤตโควิด-19 ของสำนักงานประชาสัมพันธ์กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ*, 14(2), 150-165.
- สิโรตม มณีแฮด และสรัญญา เชื้อทอง. (2563). การสื่อสารสุขภาพของกรมควบคุมโรคโดยใช้เรื่องเล่า อินโฟกราฟิกในสถานการณ์โควิด-19. *วารสารการสื่อสารมวลชน*, 8(2), 91-119.
- Ammar, A. et al. (2020). Effects of COVID-19 Home Confinement on Eating Behavior and Physical Activity : Results of the ECLB-COVID-19 International Online Survey. *Journal of Nutrients*, 12(6), 1583-1595.
- Da Silva, J. G. et al. (2020). Health Literacy of the Inland Population in Mitigation Phase 3.2 of the COVID-19 Pandemic in Portugal : A Descriptive Cross-Sectional Study. *Portuguese Journal of Public Health*, 38(1), 51-61.
- Dhawan, S. (2020). Online Learning : A Panacea in the Time of COVID-19 Crisis. *Journal of Educational Technology Systems*, 49(1), 5-22.

- Liu, P. L. (2020). COVID-19 Information Seeking on Digital Media and Preventive Behaviors : The Mediation Role of Worry. *Journal of Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 23(10), 677-682.
- Tria, J. Z. (2020). The COVID-19 Pandemic through the Lens of Education in the Philippines : The New Normal. *International Journal of Pedagogical Development and Lifelong Learning*, 1(1), 2001-2004.
- Zhang, Y. &. (2020). Impact of the COVID-19 Pandemic on Mental Health and Quality of Life among Local Residents in Liaoning Province, China : A Cross-Sectional Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(7). 2381-2392.
- Zhao, X. et al. (2020). Online Health Information Seeking Using “COVID-19 Patient Seeking Help” on Weibo in Wuhan, China: Descriptive Study. *Journal of Medical Internet Research*, 22(10), 1-13.

การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานขององค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น กรณีศึกษา : เทศบาลตำบลโซ่พิสัย อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ*
THE INTEGRITY AND TRANSPARENCY ASSESSMENT (ITA) OF THE LOCAL
GOVERNMENTS OPERATION : CASE STUDY OF SOPHISAI SUB-DISTRICT
MUNICIPALITY BUNG KAN PROVINCE

พัชรนันท์ ตลาดทรัพย์

Phatthanant Taladsub

อนุชา นิลประพันธ์

Anuchar Ninprapan

กล้วยไม้ พรหมดี

Kluaymai Promdee

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

Khon Kaen University, Nongkhai Campus, Thailand.

E-mail: Somsta@kku.ac.th

บทคัดย่อ

การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
กรณีศึกษา : เทศบาลตำบลโซ่พิสัย อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลด้าน
คุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงาน และเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมด้านคุณธรรมและ
ความโปร่งใสในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาลตำบลโซ่พิสัย อำเภอโซ่พิสัย
จังหวัดบึงกาฬ โดยดำเนินการวิจัยในลักษณะการวิจัยเชิงผสมผสาน แบ่งการประเมินออกเป็น 5 ดัชนี
ได้แก่ 1) ดัชนีความโปร่งใส 2) ดัชนีความรับผิดชอบ 3) ดัชนีความปลอดภัยจากการทุจริตในการปฏิบัติงาน
4) ดัชนีวัฒนธรรมคุณธรรมในองค์กร 5) ดัชนีคุณธรรมการทำงานในหน่วยงาน เก็บรวบรวมข้อมูลการ
ประเมินโดยใช้แบบสำรวจ 3 ประเภท ได้แก่ 1) แบบสำรวจความคิดเห็นผู้มีส่วนได้เสียภายใน 2) แบบ
สำรวจความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภายนอก 3) สำรวจโดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์

ผลการประเมินโดยภาพรวมได้คะแนนเท่ากับร้อยละ 86.14 ซึ่งถือว่ามีความคุณธรรมและความ
โปร่งใสในการดำเนินงานในระดับสูง เมื่อจำแนกเป็นรายดัชนี พบว่า 1) ด้านความโปร่งใส ได้คะแนน
เท่ากับร้อยละ 88.32 ซึ่งมีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงมาก 2) ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ได้คะแนน
เท่ากับร้อยละ 85.50 ซึ่งมีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงมาก 3) ด้านความปลอดภัยจากการทุจริตในการ
ปฏิบัติงานได้คะแนนเท่ากับร้อยละ 87.10 ซึ่งมีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงมาก 4) ด้านวัฒนธรรมใน

---

*Received: 27 July 2021; Revised: 6 December 2021; Accepted: 8 December 2021

องค์กร ได้คะแนนเท่ากับร้อยละ 78.13 ซึ่งมีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงมาก และ 5) ด้านคุณธรรม
การทำงานในหน่วยงาน ได้คะแนนเท่ากับร้อยละ 89.54 ซึ่งมีผลการประเมินอยู่ในระดับสูงมาก

คำสำคัญ: การประเมิน, คุณธรรม, ความโปร่งใส, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

Abstract

The Integrity and Transparency Assessment (ITA) of the Local Governments Operation: Case Study of Sophisai Sub-District Municipality Bung Kan Province aimed to assess the integrity and transparency of the operation. And suggest guidelines for promoting integrity and transparency in the operation of local administrative organizations. Sophisai Sub-district Municipality, Sophisai District, Bung Kan Province. This was mixed-method research. The assessment was divided into 5 indices, as follows: 1) transparency index; 2) accountability index; 3) corruption-free index; 4) integrity culture index; and 5) work integrity index. Assessment data was collected using three types of surveys as: 1) Internal Integrity and Transparency (IIT); 2) External Integrity and Transparency Assessment (EIT); 3) Evidence-Based Transparency Assessment (EBIT).

The overall assessment result was equal to 86.14% which was considered a high level of integrity and transparency in operations. When classified by index, it was found that 1) transparency received a score of 88.32% which was a very high level of assessment. 2) Accountability received a score of 85.50% which was a very high level of assessment. 3) Corruption free received a score of 87.10% which was a very high level of assessment. 4) Integrity culture received a score of 78.13% which was a very high level of assessment. And 5) work integrity received a score of 89.54% which was a very high level of assessment.

Keyword: Assessment, Integrity, Transparency, Local Governments

บทนำ

การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส ในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity & Transparency Assessment) หรือ ITA ได้ถูกกำหนดเป็นมาตรการเสริมเชิงบวกด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในยุทธศาสตร์ชาติ ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2556-2560) และคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการประชุมครั้งที่ 500-65/2556 เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2556 ได้มีมติเห็นชอบในหลักการให้นำระบบการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐให้สูงขึ้น ต่อมาเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2558 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบให้หน่วยงานภาครัฐแปลงแนวทางและมาตรการตามยุทธศาสตร์ชาติ ว่าด้วยการป้องกันและ

ปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 2 ไปสู่การปฏิบัติ โดยกำหนดไว้ในแผนปฏิปัติราชการ 4 ปี และแผนปฏิปัติราชการประจำปี (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2560) ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ที่ได้กำหนดไว้ในข้อ 10 เรื่อง การส่งเสริมการบริหารราชการแผ่นดินที่มีธรรมาภิบาล และการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐ โดยคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2559 ให้หน่วยงานภาครัฐทุกหน่วยงานให้ความร่วมมือและเข้าร่วมการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ โดยใช้แนวทางและเครื่องมือการประเมิน ตามที่สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือสำนักงาน ป.ป.ช. กำหนด นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ระยะที่ 3 (พ.ศ.2560-2564) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 ได้กำหนดให้การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสเป็นกลยุทธ์สำคัญในการป้องกันการทุจริตเชิงรุก (พัชรา สีนลอยมา และคณะ, 2560) โดยมุ่งหวังให้หน่วยงานภาครัฐที่เข้ารับการประเมินได้รับทราบผลการประเมินและแนวทางในการพัฒนา และยกระดับหน่วยงานในด้านคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

การขับเคลื่อนการประเมิน ITA ได้เริ่มดำเนินการในปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน จำแนกการดำเนินงานออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ (1) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ รับผิดชอบประเมิน องค์กรอิสระ องค์กรอัยการ ศาล (เฉพาะหน่วยงานตุรการ) หน่วยงานในสังกัดรัฐสภา สำนักงานสภาที่ปรึกษา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ องค์การมหาชน และกรุงเทพมหานคร (2) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ รับผิดชอบประเมิน หน่วยงานภาครัฐระดับกรม และส่วนราชการระดับจังหวัด (3) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา รับผิดชอบประเมิน สถาบันอุดมศึกษา (4) สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ รับผิดชอบประเมิน รัฐวิสาหกิจ (5) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น รับผิดชอบประเมิน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลนคร เทศบาลเมือง เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ (เมืองพัทยา) โดยในปีงบประมาณ พ.ศ.2560 มีหน่วยงานภาครัฐเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น จำนวน 8,294 หน่วยงาน (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2560) จึงกล่าวได้ว่าเป็นการประเมินด้านธรรมาภิบาลและการบริหารจัดการภาครัฐ ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศไทยในปัจจุบัน

สำหรับการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดบึงกาฬนั้น สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดบึงกาฬ เป็นผู้รับผิดชอบงบประมาณและดำเนินการประเมิน จำนวน 59 หน่วยงาน ประกอบด้วย เทศบาลตำบล 18 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 41 แห่ง และได้มอบหมายให้ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นหน่วยงานกลางในการประเมินผลด้านคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน

จังหวัดบึงกาฬ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 ซึ่งรวมถึงเทศบาลตำบลโซ่พิสัย อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬด้วย

วัตถุประสงค์การประเมิน

1. เพื่อประเมินผลด้านคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลโซ่พิสัย อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมด้านคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลโซ่พิสัย อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ

วิธีการประเมิน

การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ เป็นการประเมินที่มุ่งเน้นการสำรวจพฤติกรรมของหน่วยงานทั้งในระดับหน่วยงานและระดับบุคคล โดยกำหนดระเบียบวิธีการประเมินดังต่อไปนี้

1. ประชากรเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่าง จำแนกได้ออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

- 1) เทศบาลโซ่พิสัย เป็นหน่วยงานที่ใช้ในการสำรวจหลักฐานเชิงประจักษ์
- 2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในหน่วยงาน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ภายในของหน่วยงานที่มีอายุการทำงานไม่น้อยกว่า 1 ปี ทำการคัดเลือกตัวอย่างจากกลุ่มประชากรเป้าหมายให้ครอบคลุมโครงสร้างของหน่วยงาน จำนวน 100 ราย
- 3) ผู้รับบริการหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอกหน่วยงาน ได้แก่ ผู้รับบริการหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอกหน่วยงาน ทำการคัดเลือกตัวอย่างจากกลุ่มประชากรเป้าหมาย โดยกระจายกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ครอบคลุมทุกภารกิจของหน่วยงาน จำนวน 100 ราย

2. ระยะเวลาเวลาที่ประเมิน

กำหนดเงื่อนไขระยะเวลาที่ใช้ในการประเมินครั้งนี้ อยู่ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ถึง วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2560

3. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน การประเมินในครั้งนี้ ดำเนินการวิจัยในลักษณะการวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ดังนี้

- 1) แบบสำรวจหลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence-based Integrity & Transparency Assessment: EBIT) เก็บข้อมูลเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติและกระบวนการดำเนินงานของหน่วยงานที่รับการประเมิน โดยกำหนดแบบสำรวจเพื่อใช้ในการประเมินออกเป็น 2 รอบ ดังนี้ รอบที่ 1 ใช้ประเมินในดัชนีความพร้อมรับผิด รอบที่ 2 ใช้ประเมินในดัชนีความโปร่งใส ดัชนีวัฒนธรรมคุณธรรมในองค์กร และดัชนีคุณธรรมการทำงานในหน่วยงาน โดยข้อคำถามมีลักษณะแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) และคำถามปลายเปิด (Open-ended Questions)

2) แบบสำรวจความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใน (Internal Integrity & Transparency Assessment: IIT) เก็บข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้หรือประสบการณ์ตรงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในหน่วยงานที่รับการประเมิน ใช้ประเมินในดัชนีความพร้อมรับผิด ดัชนีความปลอดภัยจากการทุจริตในการปฏิบัติงาน ดัชนีวัฒนธรรมคุณธรรมในองค์กร และดัชนีคุณธรรมการทำงานในหน่วยงาน โดยข้อคำถามมีลักษณะแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) และแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 4 ระดับ (น้อย ค่อนข้างน้อย ค่อนข้างมาก มาก)

3) แบบสำรวจความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก (External Integrity & Transparency Assessment: EIT) เก็บข้อมูลเกี่ยวกับการรับรู้หรือประสบการณ์ตรงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอกของหน่วยงานที่รับการประเมิน ใช้ประเมินในดัชนีความโปร่งใส ดัชนีความพร้อมรับผิด ดัชนีความปลอดภัยจากการทุจริตในการปฏิบัติงาน และดัชนีคุณธรรมการทำงานในหน่วยงาน โดยข้อคำถามมีลักษณะแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) และแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 4 ระดับ (น้อย ค่อนข้างน้อย ค่อนข้างมาก มาก)

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในครั้งนี้ กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสำรวจใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ (EBIT) ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นจริงจากเอกสาร/หลักฐาน หรือเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยจัดส่งแบบสำรวจ จำนวน 1 ชุดต่อ 1 หน่วยงาน พร้อมคำอธิบายให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้ารับการประเมิน ดำเนินการตอบแบบสำรวจตามความเป็นจริงพร้อมกับแนบเอกสาร/หลักฐาน หรือเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการอ้างอิงคำตอบในข้อคำถามนั้น

2) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสำรวจความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใน (IIT) ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยให้บุคลากรภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้ารับการประเมินตอบแบบสำรวจด้วยตนเอง

3) แบบสำรวจความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก (EIT) ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยให้ผู้รับบริการ/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของหน่วยงานที่เข้ารับการประเมินตอบแบบสำรวจด้วยตนเอง และในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างไม่สามารถตอบแบบสำรวจด้วยตนเองได้ จะใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเผชิญหน้า

4) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตัวชี้วัดเกี่ยวกับการถูกข่มขู่ความผิดของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงาน คณะที่ปรึกษาประสานงานกับสำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดบึงกาฬ เพื่อจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการถูกข่มขู่ความผิดของเจ้าหน้าที่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจากสำนักงาน ป.ป.ช. และสำนักงาน ป.ป.ท.

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและการประมวลผลการประเมิน

1) การคิดคะแนนการประเมิน

- แบบสำรวจใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ (EBIT) จะมีการให้คะแนนตามคำตอบของแต่ละข้อคำถาม โดยพิจารณาตามเอกสารหลักฐานที่อ้างอิงประกอบคำตอบ ซึ่งมีหลักการให้คะแนน คือ หากคำตอบและหลักฐานที่แสดงประกอบมีความถูกต้องและชัดเจนตามคู่มือการประเมินหรือหลักการที่สำนักงาน ป.ป.ช. กำหนด จะให้คะแนนข้อละ 100 คะแนน และถ้าคำตอบและหลักฐานที่แสดงไม่ถูกต้องหรือไม่ชัดเจนเพียงพอจะให้คะแนน 0 คะแนน

- แบบสำรวจความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใน (IIT) จะมีการให้คะแนนตามตัวเลือกคำตอบของแต่ละข้อคำถาม ซึ่งมีหลักการให้คะแนน คือ หากตัวเลือกคำตอบที่แสดงถึงพฤติกรรมที่มีคุณธรรมและความโปร่งใสมากจะให้คะแนนมาก ส่วนตัวเลือกคำตอบที่แสดงถึงพฤติกรรมที่มีคุณธรรมและความโปร่งใสน้อยจะให้คะแนนน้อย และแต่ละข้อคำถามจะมีคะแนนระหว่าง 0-100 คะแนน

- แบบสำรวจความคิดเห็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก (EIT) จะมีการให้คะแนนตามตัวเลือกคำตอบของแต่ละข้อคำถาม ซึ่งมีหลักการให้คะแนน คือ หากตัวเลือกคำตอบที่แสดงถึงพฤติกรรมที่มีคุณธรรมและความโปร่งใสมากจะให้คะแนนมาก ส่วนตัวเลือกคำตอบที่แสดงถึงพฤติกรรมที่มีคุณธรรมและความโปร่งใสน้อยจะให้คะแนนน้อย และแต่ละข้อคำถามจะมีคะแนนระหว่าง 0-100 คะแนน

- ข้อมูลการถูกข่มขู่ความผิด จะเป็นการให้คะแนนโดยพิจารณาจากข้อมูลการถูกข่มขู่ความผิดจากสำนักงาน ป.ป.ช. และสำนักงาน ป.ป.ท. โดยหากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานไม่มีการถูกข่มขู่ความผิดใดๆ จะให้คะแนน 100 คะแนน และหากเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานถูกข่มขู่ความผิด จะให้คะแนน 0 คะแนน ทั้งนี้จะพิจารณาจากเรื่องกล่าวหาที่มีมติข่มขู่ความผิดเกิดขึ้นในช่วงระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม 2559 ถึงวันที่ 30 เมษายน 2560 และเรื่องกล่าวหาที่นั้นจะต้องมีมูลเหตุแห่งความผิดเกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558

2) การประมวลผลคะแนน

ข้อมูลจากแบบสำรวจที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจะถูกบันทึกนำเข้าสู่โปรแกรมการประมวลผลคะแนน จากนั้นจะทำการตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลและจัดการข้อมูลตามหลักสถิติ เช่น ข้อมูล Error & Outlier และ ข้อมูล Miss Value เป็นต้น และจะประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการประเมินตามหลักการที่สำนักงาน ป.ป.ช. กำหนด โดยผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีคะแนนระหว่าง 0 – 100 คะแนน

3) เกณฑ์การประเมินผล

ค่าคะแนนของผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีค่าคะแนนระหว่าง 0-100 คะแนน โดยเกณฑ์การให้คะแนนคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ แบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

- 80 – 100 คะแนน คือ มีระดับคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานสูงมาก
 60 – 79.99 คะแนน คือ มีระดับคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานสูง
 40 – 59.99 คะแนน คือ มีระดับคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานปานกลาง
 20 – 39.99 คะแนน คือ มีระดับคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานต่ำ
 00 – 19.99 คะแนน คือ มีระดับคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานต่ำมาก

ผลการประเมิน

การประเมินผลคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA) กรณีเทศบาลตำบลโซพิสัย อำเภอโซพิสัย จังหวัดบึงกาฬ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. จำนวนประชากรและจำนวนตัวอย่าง ดังตารางที่ 1

แบบสำรวจ	จำนวนประชากร	จำนวนตัวอย่าง
Internal Integrity and Transparency Assessment	95	95
External Integrity and Transparency Assessment	300	100
รวม	395	195

2. ลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ตามแบบแบบสำรวจผู้มีส่วนได้เสียภายใน (IIT) และผู้มีส่วนได้เสียภายนอก (EIT) ของเทศบาลตำบลโซพิสัย ดังตารางที่ 2

	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายใน (IIT)			ผู้มีส่วนได้เสียภายนอก (EIT)	
	ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
อายุ					
ต่ำกว่า 20 ปี		1	1.05	11	11
20-40 ปี		38	40	40	40
41-60 ปี		47	47	43	43
มากกว่า 60 ปี		9	9.47	6	6
รวม		95	100	100	100
เพศ					
ชาย		51	53.68	47	47
หญิง		44	46.32	53	53
รวม		95	100	100	100

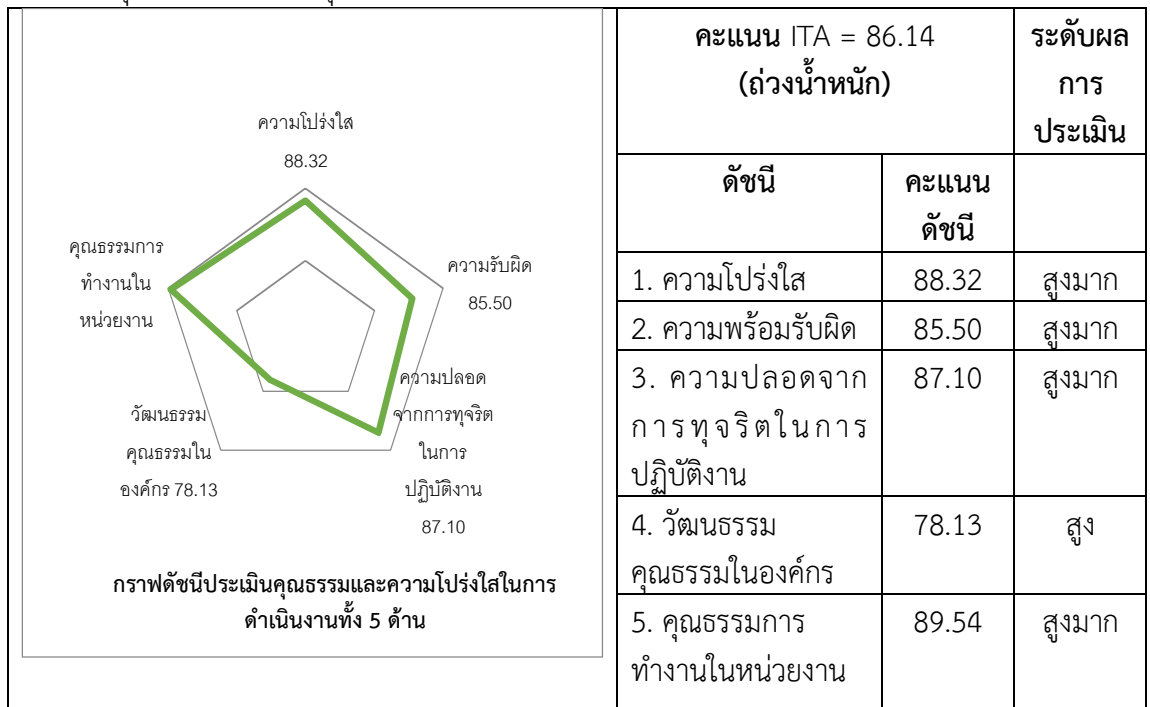
ระดับการศึกษา				
ต่ำกว่าปริญญาตรี	48	50.53	80	80
ปริญญาตรี	42	44.21	20	20
ปริญญาโท	4	4.21	0	0
ปริญญาเอก	1	1.05	0	0
รวม	95	100	100	100
ประเภทหน่วยงาน				
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	95	100		
ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ			6	6
เอกชน/ธุรกิจส่วนตัว			20	20
อื่นๆ			74	74
รวม	95	100	100	100
ระยะเวลาการปฏิบัติงานในหน่วยงาน				
ต่ำกว่า 5 ปี	32	33.68		
5-10 ปี	30	31.58		
11-20 ปี	28	29.47		
มากกว่า 20 ปี	5	5.26		
รวม	95	100		

3. ผลการประเมิน (ITA) ของเทศบาลตำบลโซพิสัยทั้ง 5 ดัชนี

การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity & Transparency Assessment: ITA) กรณีเทศบาลตำบลโซพิสัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 จังหวัดบึงกาฬ โดยภาพรวมได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 86.14 ซึ่งถือว่ามีความคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานในระดับสูง โดยได้คะแนนดัชนีด้านคุณธรรมการทำงานในหน่วยงานสูงที่สุด เท่ากับร้อยละ 89.54 ซึ่งอยู่ในระดับสูงมาก ส่วนดัชนีที่ได้คะแนนต่ำที่สุด คือ ด้านวัฒนธรรมคุณธรรมในองค์กร เท่ากับร้อยละ 78.13 ซึ่งอยู่ในระดับสูง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 สรุปผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลโซ่พิสัย

เมื่อพิจารณาผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส (ITA) จำแนกเป็นรายดัชนี พบว่า

1) ความโปร่งใส (Transparency) พบว่า เทศบาลตำบลโซ่พิสัย เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความโปร่งใส การมีระบบการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ด้วยความเป็นธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ ซึ่งประเมินจากมุมมองความคิดของผู้รับบริการหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (EIT) และจากหลักฐานเชิงประจักษ์ (EBIT) บนพื้นฐานข้อเท็จจริงจากเอกสาร/หลักฐานต่าง ๆ ในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยผลจากการประเมิน พบว่า ได้คะแนน เท่ากับร้อยละ 88.32 จำแนกเป็นตัวชี้วัดและตัวชี้วัดย่อยได้ ดังนี้ (1) การให้เปิดเผยและเข้าถึงข้อมูล ได้คะแนนเท่ากับร้อยละ 90.89 (2) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้คะแนนเท่ากับร้อยละ 85.75 ดังนั้น เทศบาลตำบลโซ่พิสัย ควรรักษามาตรฐานการทำงานด้านความโปร่งใสไว้และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

2) ความพร้อมรับผิด (Accountability) พบว่า เทศบาลตำบลโซ่พิสัย ได้ปฏิบัติราชการตามภารกิจขององค์กร เจ้าหน้าที่มีความรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ของตนโดยคำนึงถึงความสำเร็จของงาน โดยประเมินจากมุมมองความคิดของผู้รับบริการหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (EIT) กับจากมุมมองของเจ้าหน้าที่ภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (IIT) และจากหลักฐานเชิงประจักษ์ (EBIT) บนพื้นฐานข้อเท็จจริงจากเอกสาร/หลักฐานต่าง ๆ ในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลโซ่พิสัย ซึ่งผลจากการประเมินได้คะแนน เท่ากับร้อยละ 85.51 ดังนั้น เทศบาลตำบลโซ่พิสัย ควรรักษามาตรฐานการทำงานที่ดีด้านความพร้อมรับผิดไว้และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น

3) ความปลอดจากการทุจริตในการปฏิบัติงาน (Corruption - Free) พบว่า เจ้าหน้าที่ในสังกัดเทศบาลตำบลโซ่พิสัย ที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความโปร่งใส เป็นไปตามกระบวนการมาตรฐานในระหว่างการส่งมอบบริการหรือขั้นตอนการให้บริการ ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตน กลุ่ม หรือพวกพ้อง โดยวัดจากระดับการรับรู้จาก 3 มุมมอง ได้แก่ การถูกข่มขู่ความคิด การทุจริตต่อหน้าที่ และความปลอดภัยจากการทุจริตเชิงนโยบาย ของมุมมองความคิดของผู้รับบริการหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (EIT) กับจากมุมมองของเจ้าหน้าที่ภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (IIT) ซึ่งผลจากการประเมินพบว่าได้คะแนน เท่ากับร้อยละ 87.10 จำแนกเป็นตัวชี้วัดและตัวชี้วัดย่อยได้ดังนี้ (1) การถูกข่มขู่ความคิดได้คะแนนเท่ากับร้อยละ 100 (2) การทุจริตต่อหน้าที่ได้คะแนนเท่ากับร้อยละ 83.68 (3) ความปลอดจากการทุจริตเชิงนโยบายได้คะแนนเท่ากับร้อยละ 81.06 ดังนั้น เทศบาลตำบลโซ่พิสัย ควรรักษามาตรฐานการทำงานด้านการปลอดจากการทุจริตไว้และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

4) วัฒนธรรมคุณธรรมในองค์กร (Integrity Culture) พบว่า เทศบาลตำบลโซ่พิสัย ปฏิบัติราชการตามภารกิจของหน่วยงานที่ยึดหลักคุณธรรมจริยธรรม ตามประมวลจริยธรรม จรรยาวิชาชีพ และมีระบบการต่อต้านการทุจริตอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเห็นได้จากมุมมองของเจ้าหน้าที่ภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (IIT) และจากหลักฐานเชิงประจักษ์ (EBIT) บนพื้นฐานข้อเท็จจริงจากเอกสาร/หลักฐานต่าง ๆ ซึ่งผลจากการประเมิน ได้คะแนน เท่ากับร้อยละ 78.13 จำแนกเป็นตัวชี้วัดและตัวชี้วัดย่อยได้ ดังนี้ (1) การสร้างวัฒนธรรมสุจริตในหน่วยงานได้คะแนนเท่ากับร้อยละ 91.10 (2) การป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อนได้คะแนนเท่ากับร้อยละ 94.36 (3) การป้องกันและปราบปรามการทุจริตในหน่วยงานได้คะแนนเท่ากับร้อยละ 50.57 ดังนั้น เทศบาลตำบลโซ่พิสัย ควรรักษามาตรฐานการทำงานที่ดีด้านวัฒนธรรมคุณธรรมในองค์กรไว้และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

5) คุณธรรมการทำงานในหน่วยงาน (Work Integrity) พบว่า เทศบาลตำบลโซ่พิสัยมีการบริหารจัดการที่ดี ยึดระบบคุณธรรมความโปร่งใสในการปฏิบัติงานมุ่งเน้นผลประโยชน์ส่วนรวม ในเรื่องของการบริหารงานบุคคล (Personnel management) การบริหารงบประมาณ (Budget Execution) และความเป็นธรรมในการมอบหมายงาน (Fairness in Work Assignment) โดยประเมินจากมุมมองความคิดของผู้รับบริการหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (EIT) กับจากมุมมองของเจ้าหน้าที่ภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (IIT) และจากหลักฐานเชิงประจักษ์ (EBIT) บนพื้นฐานข้อเท็จจริงจากเอกสาร/หลักฐานต่าง ๆ ในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งผลจากการประเมินพบว่าได้คะแนน เท่ากับร้อยละ 89.55 จำแนกเป็นตัวชี้วัดและตัวชี้วัดย่อยได้ดังนี้ (1) มาตรฐานและคุณธรรมในการปฏิบัติงานได้คะแนนเท่ากับร้อยละ 90.53 (2) คุณธรรมในการบริหาร ได้คะแนนเท่ากับร้อยละ 89.06 ดังนั้น เทศบาลตำบลโซ่พิสัย ควรรักษามาตรฐานการทำงานที่ดีด้านคุณธรรมการทำงานในหน่วยงานไว้และพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

อภิปรายผล

สถานการณ์ปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบของส่วนราชการ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ สืบเนื่องมาจากวิวัฒนาการของการทุจริตที่มีรูปแบบที่สลับซับซ้อน ปัญหาการขาดจิตสำนึกในการแยกแยะ ผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม ซึ่งปัญหาดังกล่าวทำให้รัฐและประเทศชาติได้รับความเสียหายอย่างร้ายแรง มีการสูญเสียงบประมาณแผ่นดินไปกับการทุจริตที่อาจมีความยากและซับซ้อนต่อการตรวจสอบของหน่วยงาน ที่ทำหน้าที่ในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต โดยเฉพาะในโครงการขนาดใหญ่ที่ต้องใช้งบประมาณมาก ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในทุกมิติ ทั้งนี้ ถึงแม้ทุกภาคส่วนในสังคมมีความตื่นตัวและเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตตามบทบาทและภาระหน้าที่ของตนเองเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การรับรู้การทุจริตของประเทศไทยยังจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา อันสะท้อนได้จากดัชนีการรับรู้การทุจริตของประเทศไทย ที่ถูกจัดให้อยู่ในลำดับที่ 69 จาก 180 ประเทศทั่วโลกในปี พ.ศ. 2560 การแก้ไขปัญหาการทุจริตจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการกำหนดแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างบูรณาการ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563) โดยในระยะแรกได้กำหนดให้ภายในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 หน่วยงานที่เข้าร่วมการประเมินคุณธรรมและโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ จำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 จะต้องได้คะแนน 85 คะแนนขึ้นไป (ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง การประกาศแผนการปฏิรูปประเทศ, 2561) สอดคล้องกับแผนการปฏิรูปประเทศ ต้องการให้ประเทศไทยมีระดับคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perception Index : CPI) อยู่ใน 20 อันดับแรกของโลกในปี 2579 มีมาตรการควบคุมกำกับ ติดตาม การบริหารจัดการของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารภาครัฐให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและตรวจสอบได้ ยกกระดานการบังคับใช้มาตรการทางวินัย มาตรการทางปกครอง ปรับปรุงประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายในกระบวนการยุติธรรม และให้มีกลไกที่เหมาะสมในการประสานงานป้องกันและปราบปรามการทุจริต ประพฤติมิชอบในระดับนโยบายยุทธศาสตร์และการขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์ เพื่อให้ประเทศไทยปลอดทุจริต นอกจากนี้ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 (พระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี, 2546) ยังได้กำหนดให้การบริหารราชการแผ่นดิน ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน มีประสิทธิภาพ เกิดความคุ้มค่า มีการปรับปรุงการทำงาน และประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ โดยมาตรา 8 วรรค 2 ระบุว่า การปฏิบัติภารกิจของส่วนราชการต้องเป็นไปโดยความสุจริต สามารถตรวจสอบได้ และมุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่น

จากผลการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของภาครัฐ (ITA) กรณีเทศบาลตำบลไชยพิสัย จังหวัดบึงกาฬ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 พบว่า โดยภาพรวมคะแนนคุณธรรมและความโปร่งใส่อยู่นี้อันดับสูงมาก คือ 86.14 คะแนน ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 ผลการประเมิน ITA โดยภาพรวมอยู่ในอันดับสูงมากด้วยเช่นกัน คือ 88.74 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ, 2563) ซึ่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 เป็นต้นมา สำนักงาน ป.ป.ช. มีมติให้ดำเนินการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศให้เป็นไปตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 23 มกราคม 2561 โดยให้นำกรอบแนวทางการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (ITA) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 มาเป็นเครื่องมือสำหรับการประเมินองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) โดยจำแนกออกเป็น 10 ตัวชี้วัด ได้แก่ (1) การปฏิบัติหน้าที่ (2) การใช้งบประมาณ (3) การใช้อำนาจ (4) การใช้ทรัพย์สินของราชการ (5) การแก้ไขปัญหาการทุจริต (6) คุณภาพการดำเนินงาน (7) ประสิทธิภาพการสื่อสาร (8) การปรับปรุงระบบการทำงาน (9) การเปิดเผยข้อมูล และ (10) การป้องกันการทุจริต เพื่อให้การประเมินมีความชัดเจนและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น เพราะภารกิจความรับผิดชอบ ความโปร่งใส และการลดการทุจริตและประพฤติมิชอบ ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญของการมีประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรทางราชการ (จรรูวรรณเมณฑกา, 2546) ซึ่งผลคะแนนการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของภาครัฐ (ITA) โดยภาพรวมในระดับประเทศ พบว่า ในปีพ.ศ. 2561 เท่ากับ 68.78 คะแนน พ.ศ. 2562 เท่ากับ 66.74 คะแนน และ พ.ศ. 2563 เท่ากับ 67.9 คะแนน อยู่ในระดับ C เท่านั้น (คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2563) ซึ่งถือว่าคะแนน (ITA) ยังต่ำกว่าที่กำหนดไว้ในแผนการปฏิรูปประเทศด้านการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบ ที่ต้องการให้หน่วยงานภาครัฐทั่วประเทศยกระดับมาตรฐานการดำเนินงานด้านคุณธรรมและความโปร่งใสให้อยู่ในระดับ A คือ 85 คะแนนขึ้นไป

ดังนั้น ความคาดหวังที่จะยกระดับคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของภาครัฐทั่วประเทศให้อยู่ในระดับ A คือ 85 คะแนนขึ้นไป รัฐบาลจำเป็นต้องกำหนดยุทธศาสตร์ กลไกการทำงานอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างและส่งเสริมจิตสำนึกด้านคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น พร้อมกำหนดแนวทางในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ประพฤติมิชอบอย่างจริงจัง อีกทั้งควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในตรวจสอบการดำเนินงานของภาคของภาครัฐในทุกระดับ เป้าหมายที่ต้องการจะให้ประเทศไทยมีระดับคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perception Index : CPI) อยู่ใน 20 อันดับแรกของโลกในปี 2579 อาจไม่ไกลเกินจริง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลไชยพิสัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 สรุปได้ว่า ผลการประเมินผลคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของเทศบาลตำบลไชยพิสัย จังหวัดบึงกาฬ ทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านความโปร่งใส ด้านความรับผิดชอบ ด้านความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน ด้านวัฒนธรรมในองค์กร และด้านความคุณธรรมการทำงานในหน่วยงาน โดยภาพรวมได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 86.14 ซึ่งถือว่ามีความคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานในระดับสูง โดยได้คะแนนดัชนีด้านคุณธรรมการทำงานในหน่วยงานสูงที่สุด เท่ากับร้อยละ

ละ 89.54 ซึ่งอยู่ในระดับสูงมาก ส่วนดัชนีที่ได้คะแนนต่ำที่สุด คือ ด้านวัฒนธรรมคุณธรรมในองค์กร เท่ากับร้อยละ 78.13 ซึ่งอยู่ในระดับสูง

คณะที่ปรึกษามีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1) **ด้านวัฒนธรรมคุณธรรมในองค์กร** มีประเด็นที่ควรปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ตามแต่ละตัวชี้วัด ประกอบด้วยการสร้างวัฒนธรรมสุจริตในหน่วยงาน ควรพิจารณาปรับปรุงในตัวชี้วัดย่อย ด้านการสืบทอดวัฒนธรรมสุจริต ควรปรับปรุงการจัดการเอกสารและแบบสำรวจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในตามภารกิจหลัก

2) **ด้านความพร้อมรับผิด** มีประเด็นที่ควรปรับปรุงและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น ตามแต่ละตัวชี้วัด ประกอบด้วยความพร้อมรับผิด ควรพิจารณาปรับปรุงในตัวชี้วัดย่อย ด้านความพร้อมรับผิดในการปฏิบัติงาน ควรปรับปรุงการจัดการเอกสารและแบบสำรวจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายในและแบบสำรวจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียภายนอก

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2563). *การประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563*. กรุงเทพมหานคร : สำนักประเมินคุณธรรมและความโปร่งใส.
- จารุวรรณ เมณฑกา. (2546). ความโปร่งใส (Transparency) ในการดำเนินงานภาครัฐ. *วารสารผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา*, 2(1), 39-47.
- ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง การประกาศแผนการปฏิรูปประเทศ. (2561). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 135 ตอนที่ 24 ก หน้า 36 (6 เมษายน 2561).
- พระราชกฤษฎีกา ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี. (2546). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 120 ตอนที่ 100 ก หน้า 3 (9 ตุลาคม 2546).
- พัชรา สินลอยมาและคณะ. (2560). *คู่มือการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 สำหรับหน่วยงานกลุ่มเป้าหมายที่สำนักงานป.ป.ท. รับผิดชอบการประเมิน (หน่วยงานระดับกรม/หน่วยงานระดับจังหวัด)*.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2560). *คู่มือการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ ประจำปีงบประมาณ 2560*. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสของหน่วยงานภาครัฐ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *คู่มือการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. เรียกใช้เมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2563 จาก http://nongwank.go.th/news-detail_1311_14027.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (21) ประเด็น การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ (พ.ศ. 2561 – 2580)*. เรียกใช้เมื่อ 5 มีนาคม 2563 จาก <https://bit.ly/3BU47Er>.

ความเป็นพลเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง*

CITIZENSHIP AND POLITICAL PARTICIPATION

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข

Rungnapa Yanyongkasemsuk

โอฬาร ถิ่นบางเตียว

Olam Thinbangtiao

มหาวิทยาลัยบูรพา

Burapha University, Thailand.

E-mail: yrungnapa2002@hotmail.com

บทคัดย่อ

ความเป็นพลเมืองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับการเมืองในระบบประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมทางการเมืองถือเป็นการแสดงออกทางการเมือง และอำนาจอธิปไตยของประชาชน ที่สามารถแสดงออกได้หลากหลายรูปแบบ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการแสดงบทบาทความเป็นพลเมือง และทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออก โดยมีระเบียบวิธีการดำเนินการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงสำรวจ และการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงสำรวจในงานวิจัยนี้ ประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในภาคตะวันออก โดยคำนวณจากการสุ่มตัวอย่างจังหวัดเพื่อเป็นกลุ่มจังหวัดตัวอย่าง โดยใช้สูตรของ ทาโร ยามาเน่ ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างไปพร้อมกับเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณ โดยอาศัยประเด็นคำถามในแบบสอบถามเป็นแนวในการสัมภาษณ์ และทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ประชาชนในภาคตะวันออกแสดงบทบาทความเป็นพลเมือง โดยให้ความสำคัญกับการเลือกตั้ง อยู่ในระดับน้อย ในขณะที่กิจกรรมการมีส่วนร่วมด้านอื่น ๆ เป็นกิจกรรมต้องอาศัยต้นทุนทางเศรษฐกิจ การเลือกตั้งเพียงประการเดียวจึงไม่อาจบ่งชี้ถึงความเป็นพลเมืองได้ 2) ทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออกในภาพรวม ให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นมากที่สุด เพราะเป็นการแสดงออกถึงความเป็นพลเมืองได้ง่ายที่สุด ในขณะที่การพูดคุยเรื่องการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง และสำหรับการไปร้องเรียนหรือร้องทุกข์กับหน่วยงานราชการ และรวมกลุ่มเป็นสิ่งที่ประชาชนแทบไม่เคยกระทำ เพราะไม่เห็นว่าจะได้ผลหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ

คำสำคัญ: ความเป็นพลเมือง, การมีส่วนร่วมทางการเมือง, ภาคตะวันออก

---

*Received: 9 June 2021; Revised: 27 July 2021; Accepted: 24 August 2021

Abstract

Citizenship is an essential element of democratic politics and political participation is a political expression and people's sovereignty that can be expressed in various ways. The objective of this research was to study the degree of citizenship roles and attitudes towards political participation of the Eastern region's people. The research methodology was mixed method between survey research and qualitative research. Survey research in this research, the sample was the voters in the Eastern region which calculated from random the provincial sampling to be sample provinces using the formula of Taro Yamane. In case of the qualitative research, the researcher interviewed the sample population while collecting quantitative data by relying on the questions in the questionnaire as a guideline for interview, then analyzed the relationship between quantitative and qualitative data.

The results of the research showed that 1) people in the Eastern region showed the low level of citizenship's roles with a focus on elections while other participation activities were required the economic capital, therefore, the merely election was not suffice for indicating the citizenship. 2) Attitudes towards political participation of the people of the Eastern region as a whole emphasized the highest priority to national and local elections because it was the easiest way to express the citizenship. While there was a moderate level of political discussion. Regarding to appealing or making a formal complaint with government agencies and gathering together, people were rarely do because they did not think that it would work or lead to any changes subsequently.

Keywords: Citizenship, Political Participation, Eastern Region

บทนำ

หากกล่าวถึงความเป็นพลเมืองในการเมืองระบอบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมืองถือเป็นหัวใจสำคัญหนึ่งของความเป็นพลเมือง เพราะหากผู้คนไม่มีสำนึกความเป็นพลเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองก็คงจะไม่เกิด หรือเป็นไปอย่างไม่เต็มใจ ฉะนั้นสิ่งที่เราต้องการคือ พลเมืองที่มีความกระตือรือร้น ที่มองการเมืองเป็นเรื่องของเราทุกคนในสังคมไทย เราเห็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองและทางสังคมของประชาชนในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศมาตลอด และในหลากหลายรูปแบบ อันแสดงให้เห็นถึงความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น

การเติบโตของการเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองส่วนหนึ่ง เป็นผลสำคัญจากอุดมการณ์เสรีนิยมที่เติบโตอย่างมากในช่วงศตวรรษที่ 19 และ 20 ที่ทำให้นิยามความเป็นพลเมือง กลายเป็นเรื่องของสิทธิและเสรีภาพ โดยมีข้อสมมติฐานว่า พลเมืองทุกคนมีเหตุผลและมีทางเลือกที่เท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะ

เป็นเรื่องของชนชั้นและเพศ ดังนั้น ความเป็นพลเมือง จึงเป็นตัวแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนกับรัฐ ซึ่งทั้งปัจเจกชนและรัฐเอง ต่างผูกพันต่อกันและกันด้วยการต่างตอบแทนด้วยสิทธิและภาระหน้าที่ (Heywood Andrew, 2007)

ในงานของที.เอช. มาร์แชล และทอม บอททอมมอร์ (Marshall, T. H. and T. Bottommore, 1992) ชื่อ Citizenship and Social Class เขาได้นิยามความเป็นพลเมืองว่า คือ ความเป็นสมาชิกเต็มขั้นของคนในชุมชน โดยสิทธินั้นจะต้องพัฒนาภายใต้ชุมชนหรือรัฐ ซึ่งประกอบไปด้วยสิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง และสิทธิทางสังคม โดยสิทธิพลเมือง (Civil Rights) หมายถึง สิทธิที่จำเป็นต่อเสรีภาพส่วนบุคคล รวมทั้งเสรีภาพในการพูด การชุมนุม การรวมกลุ่ม การเคลื่อนไหว สิทธิที่จะได้รับความเท่าเทียมกัน สิทธิในทรัพย์สินของตนเอง สิทธิที่จะทำสัญญา ฯลฯ สิทธิทางการเมือง (Political Right) เป็นสิทธิที่ช่วยให้ปัจเจกชนมีโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมในชีวิตทางการเมือง โดยสิทธิทางการเมืองที่สำคัญ คือ สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง สิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้ง และสิทธิทางสังคม (Social Right) เป็นสิทธิที่รับประกันถึงสิทธิทางสังคมที่อยู่ในระดับต่ำที่สุดของความเป็นพลเมือง รวมถึงสิทธิในทางเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางสังคม สิทธิที่จะใช้ชีวิตอย่างมีอารยะที่สอดคล้องกับมาตรฐานความเป็นอยู่ของสังคมนั้น ๆ ดังนั้น สิ่งที่สำคัญสำหรับความเป็นพลเมือง คือ การเรียกร้องให้ปัจเจกชนต้องมีหน้าที่และความรับผิดชอบบนพื้นฐานของคุณธรรมพลเมือง

สำหรับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ถือเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกลไกหลักที่จะทำให้ประชาชนได้แสดงออกทางการเมือง รวมทั้งได้แสดงออกถึงความเป็นพลเมือง รวมทั้งในฐานะที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยด้วย ลักษณะที่สำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ (Center for Civic Education, 2007)

1. อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ประชาชน คือ เจ้าของอำนาจอิสระ และคือที่มาของอำนาจในการปกครอง
2. ความเท่าเทียมกันทางการเมืองของประชาชน
3. อำนาจของรัฐบาลหรือผู้ปกครองจะต้องมาจากความยินยอมของผู้ได้ปกครอง
4. การเลือกตั้งที่เสรี รวมทั้งรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองอื่น ๆ
5. ประชาชนจะต้องได้รับข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่หลากหลายและเพียงพอ โดยเฉพาะจากสื่อที่เสรี เพื่อนำเสนอข้อมูลข่าวสารและมุมมองทางการเมืองที่สำคัญ

สำหรับพื้นที่ภาคตะวันออก ที่เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายและอุดมสมบูรณ์ มีทั้งที่ราบ ภูเขา แม่น้ำ ทะเล ฯลฯ และเป็นพื้นที่ที่มีความเติบโตทางด้านเศรษฐกิจสูงมาก โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 ให้พื้นที่ภาคตะวันออกเป็นที่ตั้งของอุตสาหกรรมหนัก นิคมอุตสาหกรรม ฯลฯ จนกระทั่งปัจจุบัน ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศยังคงให้ความสำคัญกับภาคตะวันออก ด้วยการกำหนดโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC)

เมื่อพิจารณากลับมาที่การเมืองในภาคตะวันออก พบว่า การเมืองในพื้นที่ภาคตะวันออกส่วนใหญ่ ตกอยู่ภายใต้การนำของกลุ่มชนชั้นนำท้องถิ่น ตระกูลชนชั้นนำในท้องถิ่น ที่หากเลือกตั้งเมื่อใด

ผลการเลือกตั้งก็จะอยู่ที่กลุ่มคนในตระกูลนั้น ๆ ซึ่งไม่สะท้อนของความแตกต่างหลากหลาย และความ เป็นพหุนิยม ที่เป็นหนึ่งในลักษณะสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ขณะเดียวกัน ก็จะไม่ สะท้อนความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น เนื่องจากว่า ทุกอย่างในพื้นที่อยู่ภายใต้การดูแลของชนชั้นนำ ในท้องถิ่น หรือที่รู้จักกันดีว่าบ้านใหญ่ ผลการเลือกตั้งในด้านหนึ่งจึงสะท้อนกลับไปที่วัฒนธรรมอุปถัมภ์ และอำนาจนิยมที่ฝังรากลึกในสังคมไทย และโดยเฉพาะในพื้นที่ที่ชนชั้นนายคังมีบทบาทในท้องถิ่น ดังนี้แล้วจึงนำไปสู่การตั้งคำถามถึงลักษณะความเป็นพลเมืองของประชาชนในภาคตะวันออก โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ว่ามีลักษณะเช่นไร สอดคล้องกับการ ปกครองระบอบประชาธิปไตยมากน้อยเพียงไร

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความเป็นพลเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมือง จะช่วยให้เราเห็นภาพ ของการเมืองในท้องถิ่นภาคตะวันออก ที่ได้ชื่อว่าเป็นพื้นที่ที่มีชนชั้นนำทางการเมืองหรือบ้านใหญ่อยู่ อัน ดูเป็นภาพที่ขัดแย้งกับการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยประโยชน์ที่คาดว่าจะได้จากการ วิจัยนี้ คือ การทำความเข้าใจลักษณะของความเป็นพลเมือง อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างและพัฒนา การเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยในพื้นที่ภาคตะวันออกได้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประชาชนในภาคตะวันออกกับการแสดงบทบาทความเป็นพลเมือง
2. เพื่อศึกษาทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในภาคตะวันออก

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง ความเป็นพลเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้ เป็นส่วนหนึ่งจากงานวิจัย เรื่อง ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในภาคตะวันออก ที่ได้ทำการศึกษาวิจัย แบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ควบคู่ กับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยบทความวิจัยนี้ นำผลการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วม การเมือง มาอธิบายและวิเคราะห์ในเชิงปรากฏการณ์ร่วมกับทฤษฎีและปรากฏการณ์ทาง สังคมการเมือง และตั้งข้อสังเกตบนหลักการความเป็นพลเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การวิจัยเชิงสำรวจในงานวิจัยนี้ ประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในภาคตะวันออก โดยคำนวณจากการสุ่มตัวอย่างจังหวัดเพื่อเป็นกลุ่มจังหวัดตัวอย่าง จากนั้นจึงคำนวณกลุ่มตัวอย่างจาก ประชากรผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมดในจังหวัดที่ได้ทำการสุ่มไว้ก่อนแล้ว โดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

ตาราง 1 แสดงกลุ่มตัวอย่างจากประชากรแบบสัดส่วนแยกตามจังหวัด

พื้นที่การศึกษา (จังหวัด)	จำนวนประชากรผู้มีสิทธิเลือกตั้ง	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
<u>ชลบุรี</u>	961,466	211.411
<u>ระยอง</u>	454,799	100.003
<u>สระแก้ว</u>	402,873	88.585
รวม	1,819,138	400

สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างไปพร้อมกับเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณ โดยอาศัยประเด็นคำถามในแบบสอบถามเป็นแนวในการสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ สำหรับแบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และกรอบแนวคิดในการวิจัย และเสนอร่างเครื่องมือต่อผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านโครงสร้าง จากนั้นนำเครื่องมือไปตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข ตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ โดยหาค่า IOC และได้ค่า IOC มากกว่า 0.5 ทุกข้อ และนำไปทดลองใช้กับประชาชนจังหวัดชลบุรี 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ และหาค่าความเที่ยง (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficients) ตามวิธีของ Cronbach ได้ค่าสัมประสิทธิ์ของความเที่ยงรายข้อ และความเที่ยงทั้งฉบับเท่ากับ 0.95

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลโดย ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และรายงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการศึกษาภาคสนาม (Field Research) ทั้งการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกด้วยการพูดคุยสัมภาษณ์ จากนั้นทำการตรวจสอบเพื่อไปวิเคราะห์และประมวลผลทั้งแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ โดยในส่วนของวิเคราะห์ข้อมูล ได้ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการช่วยประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล และในส่วนของสัมภาษณ์ ได้ทำการจัดกลุ่มข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อนำมาเพิ่มเติมในส่วนของผลการวิเคราะห์

ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. สำหรับวัตถุประสงค์ข้อแรก เพื่อศึกษาประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกี่ยวกับการแสดงบทบาทความเป็นพลเมือง อยู่ในระดับน้อย

ตาราง 2 (Table 2) แสดงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมือง

ลำดับ	การมีส่วนร่วมทางการเมือง	ระดับการแสดงบทบาทความเป็นพลเมือง			อันดับ
		ค่าเฉลี่ย	แปลผล		
			ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน		
1	ท่านไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งตัวแทนระดับชาติ เช่น ส.ส. ส.ว.	4.33	1.018	มากที่สุด	1
2	ท่านให้ความสนใจไปฟังคำปราศรัยหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง	2.55	1.154	น้อย	6
3	ท่านเคยชักชวนเพื่อนบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวไปใช้สิทธิเลือกตั้ง	2.84	1.539	ปานกลาง	5
4	ท่านได้สมัครเข้าร่วมพรรคการเมืองหรือเป็นตัวแทนพรรคการเมืองในการลงสมัครรับเลือกตั้ง	1.42	.967	น้อยที่สุด	12
5	ท่านติดตามข่าวสารจากสื่อมวลชนเกี่ยวกับสถานการณ์บ้านเมืองตลอดจนการบริหารงานของรัฐบาล	3.27	1.144	ปานกลาง	3
6	ท่านสนใจพูดคุยแลกเปลี่ยนวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลกับเพื่อน ๆ หรือสมาชิกในครอบครัว	2.87	1.149	ปานกลาง	4
7	ท่านเข้าพบปะพูดคุยกับนักการเมืองในท้องถิ่นเพื่อแจ้งให้ทราบถึงปัญหาความเดือดร้อนของตัวเองท่านเองหรือคนในชุมชน	1.97	1.151	น้อย	7
8	ท่านร้องเรียนหรือร้องทุกข์หน่วยงานของรัฐในงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน	1.83	1.109	น้อย	8
9	ท่านใช้สิทธิขอข้อมูลข่าวสารของรัฐตาม พ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสาร	1.78	1.119	น้อยที่สุด	9

10	ท่านเข้าร่วมหรือรวมกลุ่มเป็นกลุ่มพลังต่าง ๆ เพื่อต่อรองและเรียกร้องกับรัฐบาล	1.66	1.014	น้อยที่สุด	11
11	ท่านเข้าร่วมชุมชนประท้วงเรียกร้องปัญหาหรือเกิดความไม่พอใจต่อการบริหารงานของรัฐ	1.77	1.049	น้อยที่สุด	10
12	ท่านไปใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้งตัวแทนระดับท้องถิ่น เช่น สมาชิก อบต. สท. สจ. นายก อบต. นายกเทศบาล นายก อบจ.	4.17	1.215	มาก	2
รวม		2.42	.957	น้อย	

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีระดับการแสดงบทบาทความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.42) ซึ่งเมื่อพิจารณาจากระดับ ผลการศึกษาจัดแบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ มาก ปากกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ระดับการแสดงบทบาทความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ในระดับมาก คือ การไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งตัวแทนระดับชาติ เช่น ส.ส. ส.ว. (ค่าเฉลี่ย 4.33) และการไปใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้งตัวแทนระดับท้องถิ่น เช่น สมาชิก อบต. สท. สจ. นายก อบต. นายกเทศบาล นายก อบจ. (ค่าเฉลี่ย 4.17) ทั้งสองกิจกรรมทางการเมืองล้วนแต่เป็นการเลือกตั้ง ที่เป็นกระบวนการที่จำเป็นสำหรับการปกครองระบอบประชาธิปไตย และเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นตามวาระ

ระดับการแสดงบทบาทความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ในระดับปานกลาง มี 3 กิจกรรม คือ การติดตามข่าวสารจากสื่อมวลชนเกี่ยวกับสถานการณ์บ้านเมือง ตลอดจนการบริหารงานของรัฐบาล (ค่าเฉลี่ย 3.27) การสนใจพูดคุยแลกเปลี่ยนวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลกับเพื่อน ๆ หรือสมาชิกในครอบครัว (ค่าเฉลี่ย 2.87) และการชักชวนเพื่อนบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวไปใช้สิทธิเลือกตั้ง (ค่าเฉลี่ย 2.84) ทั้งสามกิจกรรมนี้ล้วนแต่เป็นกิจกรรมระดับปัจเจกบุคคลที่สะท้อนถึงความสนใจในการเมืองของบุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับชีวิตประจำวัน

ระดับการแสดงบทบาทความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ในระดับน้อย มี 3 กิจกรรม คือ การให้ความสนใจไปฟังคำปราศรัยหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง (ค่าเฉลี่ย 2.55) การเข้าพบปะพูดคุยกับนักการเมืองในท้องถิ่นเพื่อแจ้งให้ทราบถึงปัญหาความเดือดร้อนของตัวเองหรือคนในชุมชน (ค่าเฉลี่ย 1.97) และการร้องเรียนหรือร้องทุกข์หน่วยงานของรัฐ ในงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน (ค่าเฉลี่ย 1.83) ทั้งสามกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่หากปัจเจกบุคคลสนใจการเมือง และเห็นว่าการเมืองมีความสำคัญทั้งต่อตนเองและส่วนรวม ก็อาจตนเองเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองนั้น แต่ระดับการแสดงบทบาททางการเมืองที่มีน้อยนี้ สะท้อนให้เห็นว่า ไม่ว่าจะบุคคลจะมีความสนใจทางการเมืองหรือไม่ก็ตาม แต่ก็จะไม่พาตนเองเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่พ้นไปจากปริมณฑลส่วนตัวเท่าใดนัก

ระดับการแสดงบทบาทความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ในระดับน้อยที่สุด มี 4 กิจกรรม คือ การใช้สิทธิขอข้อมูลข่าวสารของรัฐตาม พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสาร (ค่าเฉลี่ย 1.78) การเข้าร่วมชุมชนประท้วงเรียกร้องปัญหาหรือเกิดความไม่พอใจต่อการบริหารงานของรัฐ (ค่าเฉลี่ย 1.77) การเข้า

ร่วมหรือรวมกลุ่มเป็นกลุ่มพลังต่าง ๆ เพื่อต่อรองและเรียกร้องกับรัฐบาล (ค่าเฉลี่ย 1.66) และการสมัครเข้าร่วมพรรคการเมืองหรือเป็นตัวแทนพรรคการเมืองในการลงสมัครรับเลือกตั้ง (ค่าเฉลี่ย 1.42) ทั้งสองกิจกรรมนี้ เป็นกิจกรรมที่ปัจเจกบุคคลมองเห็นความสัมพันธ์ของปัญหาการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านกระบวนการทางกฎหมายหรือการเมือง โดยระดับของการพาตัวเองเข้าไปมีส่วนร่วมมีตั้งแต่การใช้สิทธิขอข้อมูลข่าวสารของรัฐ ไปจนกระทั่งการสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองหรือการลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้ต้นทุนในการเข้าร่วมค่อนข้างสูง

ฉะนั้น หากพิจารณาจากระดับของการแสดงบทบาทความเป็นพลเมืองผ่านกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง จะพบว่า จากระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากไปจนน้อยที่สุด ลักษณะของการมีส่วนร่วมสะท้อนว่า ยิ่งกิจกรรมที่ต้องการความกระตือรือร้นมากเท่าไร ต้องการพลังของการมีส่วนร่วม และการคำนึงถึงความเป็นส่วนรวมมากเท่าไร ระดับของการแสดงบทบาทความเป็นพลเมืองก็น้อยลงไป ซึ่งเป็นความสัมพันธ์แบบผกผัน

สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาทัศนคติต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของประชาชนในภาคตะวันออก ผู้วิจัยได้จัดกลุ่มการแสดงบทบาทความเป็นพลเมืองตามระดับการแสดงออก และอธิบายผ่านถ้อยคำจากการสัมภาษณ์ ดังมีรายละเอียดดังนี้

สำหรับประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างแสดงบทบาทความเป็นพลเมืองในระดับมาก คือ 1. การไปใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งตัวแทนระดับชาติ เช่น ส.ส. ส.ว. (ค่าเฉลี่ย 4.33) และประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมมาก คือ การไปใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้งตัวแทนระดับท้องถิ่น เช่น สมาชิก อบต. สท. สจ. นายก อบต. นายกเทศบาล นายก อบจ. (ค่าเฉลี่ย 4.17) จากการสอบถามและพูดคุย กลุ่มตัวอย่างได้ให้ความเห็นในภาพกว้าง ๆ ว่า การเลือกตั้งไม่ว่าจะเป็นในระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น คือ การมีส่วนร่วมที่จะสามารถแสดงออกถึงความเป็นพลเมืองได้ง่ายที่สุด สะดวกที่สุด และมีต้นทุนในการดำเนินการน้อยที่สุด

“ไปเลือกตั้งทุกครั้ง ถ้ามีก็จะไปเลือกทุกครั้ง เป็นสิทธิของเรา” (คุณบี(นามสมมติ), 2557)

“สำคัญหมดนะ ทั้งเลือก ส.ส. เลือก อบจ. อบต....” (คุณรี(นามสมมติ), 2557)

“ส่วนใหญ่ที่ทำก็เลือกตั้ง อย่างอื่นมันลำบาก เราทำงานไม่ว่างไปทำอย่างอื่น ไม่มีความรู้ด้วย ยิ่งเรื่องกฎหมาย ๆ นี่ ไม่รู้เรื่องเลย ” (คุณนี(นามสมมติ), 2557)

“เรื่องเลือกตั้งนี้ รัฐเค้าจัดมาให้แล้ว เราก็แค่ไป ตอนไหนก็ได้ ง่าย สะดวกมาก อย่างอื่นเสียเวลากว่านี้” (คุณดี(นามสมมติ), 2557)

สำหรับประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างแสดงถึงระดับบทบาททางการเมืองในระดับปานกลาง มี 3 ประเด็น คือ การติดตามข่าวสารจากสื่อมวลชนเกี่ยวกับสถานการณ์บ้านเมือง ตลอดจนการบริหารงานของรัฐบาล (ค่าเฉลี่ย 3.27) การสนใจพูดคุยแลกเปลี่ยนวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลกับเพื่อน ๆ หรือสมาชิกในครอบครัว (ค่าเฉลี่ย 2.87) และการเคยชักชวนเพื่อนบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวไปใช้สิทธิเลือกตั้ง (ค่าเฉลี่ย 2.84)

จากการสอบถามและพูดคุย กลุ่มตัวอย่างได้แสดงความคิดเห็นว่า

“ชอบดูข่าว เคื่บอกรู้ใครเป็นยังงึ บ้านเมืองเป็นยังงึ ตาไม้ดีแล้ว ดูทีวี่ง่ายกว่า” (คุณจี(นามสมมติ), 2557)

“ดูทีวี่นี้แหละ เข้ามาก็ต้องเปิดแล้ว เราก็จะมีอะไรไปคุยกับคนอื่น” (คุณซี(นามสมมติ), 2557)

สำหรับการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนในครอบครัว หรือการชักชวนสมาชิกหรือเพื่อนบ้านไปเลือกตั้ง กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นดังนี้

“ส่วนใหญ่ก็คุยกับคนที่แนวทางเดียวกัน ความเห็นไม่เหมือนกันเราไม่คุยหรอก พูดกันไม่รู้เรื่อง” (คุณซี(นามสมมติ), 2557)

“การเมืองช่วงนี้ มันตรงใจ ยิ่งในบ้านโอ้โฮ แนวเดียวกันทั้งบ้าน ... ยิ่งคุยเราก็รู้สึกว่พวกเสื้อ... มันแย่จริง ๆ โทกห ใส่ร้าย หยาบคาย อย่าให้พูดเลย...นี่ถ้าจะให้ไปเข้าร่วมชุมนุมอะไรที่กรุงเทพฯ ถ้าวางจะไปนะ...” (คุณที(นามสมมติ), 2557)

“เรียกว่าชวนมัย...บอกเคื่บว่า ไปเลือกยัง อย่าลืมนะ อย่างนี้เคื่บเรียกชวนมัย” (คุณลี(นามสมมติ), 2557)

สำหรับประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นในบทบาทความเป็นพลเมืองในระดับน้อย คือ การให้ความสนใจไปฟังคำปราศรัยหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง (ค่าเฉลี่ย 2.55) การเข้าพบปะพูดคุยกับนักการเมืองในท้องถิ่นเพื่อแจ้งให้ทราบถึงปัญหาความเดือดร้อนของตัวเองหรือคนในชุมชน (ค่าเฉลี่ย 1.97) และการร้องเรียนหรือร้องทุกข์หน่วยงานของรัฐ ในงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน (ค่าเฉลี่ย 1.83)

จากการสอบถามและพูดคุย กลุ่มตัวอย่างได้ให้ความเห็นในภาพกว้าง ๆ ว่ สำหรับการปราศรัยหาเสียง ไม้ค่อยได้ไปฟัง เพราะมีคนที่ต้องการเลือกอยู่ในใจอยู่แล้ว ในขณะที่การเข้าไปพบปะพูดคุยกับนักการเมืองท้องถิ่น ไม้ค่อยได้ไปหรือไม่เคยไป เนื่องจากรู้สึกว่เข้าถึงยาก หากจะติดต่อพูดคุย ก็จะเป็นก่ำนันผู้ใหญ่บ้านมากกว่าจะเป็นตัวแทนระดับอื่น ๆ และสำหรับการร้องทุกข์กับหน่วยงานรัฐ ก็แทบไม้เคยไป เนื่องจกว่ยุ่งยาก และคิดว่ไม่มีผลอะไร

“ไม้เคยฟัง เรารู้อยู่แล้วว่เราจะเลือกใคร...” (คุณปี(นามสมมติ), 2557)

“นักการเมืองท้องถิ่นหรือ สส. หรือ สท.อะไร ไม้เคยหรอก มีอะไรฟี่คุยกับผู้ใหญ่บ้านนะ คนบ้านเดียวกัน คุยกัันง่ายกว่า” (คุณกี(นามสมมติ), 2557)

“ไม้เคยหรอก ...ไม่รู้สิ...(นักการเมืองท้องถิ่น) เข้าถึงยากด้วย ก็เลือกให้เคื่บเข้าไปทำงานละกัน” (คุณวี(นามสมมติ), 2557)

“ถ้ามีปัญหาอะไรก็บอกผู้ใหญ่ แต่ถื่าคิดว่เคื่บทำไม้ได้ ก็ปล่อย...ไม้เคยไปทำหนังสือร้องเรียนอะไร ยุ่งยาก เสียเวลา เอาจริง ๆ ส่งไปแล้วจะไปหมกไปกองอยู่ตรงไหนก็ไม้รู้ อย่างดีกว่” (คุณจี(นามสมมติ), 2557)

สำหรับประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างมีบทบาทความเป็นพลเมืองในระดับน้อยที่สุด มีทั้งสิ้น 4 อันดับ คือ การใช้สิทธิขอข้อมูลข่าวสารของรัฐตาม พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสาร (ค่าเฉลี่ย 1.78) การเข้าร่วมชุมนุม

ประท้วงเรียกร้องปัญหาหรือเกิดความไม่พอใจต่อการบริหารงานของรัฐ (ค่าเฉลี่ย 1.77) การเข้าร่วมหรือรวมกลุ่มเป็นกลุ่มพลังต่าง ๆ เพื่อต่อรองและเรียกร้องกับรัฐบาล (ค่าเฉลี่ย 1.66) และอันดับสุดท้ายคือ การสมัครเข้าร่วมพรรคการเมืองหรือเป็นตัวแทนพรรคการเมืองในการลงสมัครรับเลือกตั้ง (1.42) จากการสอบถามและพูดคุย กลุ่มตัวอย่างได้ให้ความเห็นในภาพกว้าง ๆ ว่า การเข้าไปติดต่อดู ๆ ก็ตาม กับหน่วยงานภาครัฐมีความยากลำบาก ส่วนหนึ่งเนื่องจากต้องทำงาน และอีกส่วนคือ ไม่เชื่อว่า ตนเองจะไปเรียกร้องหรือใช้สิทธิใด ๆ และจะประสบความสำเร็จ และในส่วนของ การเข้าร่วมกลุ่มเป็นพลังทางสังคมเพื่อขับเคลื่อนประเด็นที่เกี่ยวกับรัฐบาลหรือการบริหารงาน ก็พบว่าไม่ได้ทำส่วนนี้ หากจะทำก็ทำในสิ่งที่ประโยชน์กับสังคมหรือเป็นประเด็นสังคมมากกว่าประเด็นการเมือง และในส่วนของ การสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคการเมือง ก็ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นได้ เนื่องจากเข้าใจว่า การจะเป็นสมาชิกพรรคนั้นเสียเวลา และต้องรู้จักผู้คนแบบที่เรียกว่า “วงใน”

“เราไม่รู้จักรักใครเป็นการส่วนตัว จะให้ไปสมัครเป็น ส.ส. ... จริง ๆ แต่ก่อนเคยคิดนะ อยากจะเป็น อยากจะรู้เค้าทำอะไรกัน ทำไมงบมันไม่มา มันหายไปไหน แต่อย่างว่า เรามันตัวเล็ก ...ยาก” (คุณพี(นามสมมติ), 2557)

“อย่างที่เรา ๆ กัน จะลงสมัครอะไร มันไม่ใช่ง่าย...เรามันคนหาเช้ากินค่ำ จะเอาอะไรไปสู้” (คุณทวี(นามสมมติ), 2557)

“ไม่ไปหรอกขุมนุม ดูทีวีเอา ส่งใจไปเชียร์ แต่ไม่ไปหรอก ต้องค้าขาย ไปขุมนุมกับเค้าที่ ใครจะขายของ” (คุณฉี(นามสมมติ), 2557)

“เอาจริง ๆ นะ หลาย ๆ เรื่อง เราก็เห็นว่ามันไม่ดี ไม่ถูก แต่จะทำอะไรได้ ตัวเล็กแค่นี้ เงินก็ไม่มี เกิดไปร้องอะไรขึ้นมา โดนจับ ไม่มีเงินประกันตัวนะ บางครั้งก็ต้องเลยตามเลย ปิดหูปิดตา” (คุณกิ(นามสมมติ), 2557)

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาและการสัมภาษณ์ข้างต้นพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เพื่อแสดงออกถึงความเป็นพลเมือง มีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจค่อนข้างมาก โดยสิ่งที่บ่งชี้ข้อสังเกตคือ เหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างแสดงความเห็นต่อบทบาทในการแสดงออกซึ่งความเป็นพลเมืองทั้งในระดับมากและน้อยที่สุด คือ สถานะทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ กระบวนการการมีส่วนร่วมที่ไม่ยุ่งยาก เช่น การเลือกตั้ง ไม่ว่าจะในระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น ล้วนแต่เอื้อต่อการตัดสินใจที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ไม่ยากนัก ประกอบกับการเลือกตั้งไม่ได้เกิดขึ้นบ่อย และมีทั้งการรณรงค์ ชักชวนจากภาครัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้สมัคร ถือเป็นปัจจัยกระตุ้นให้ผู้คนเข้าไปมีส่วนร่วมได้ไม่ยาก ในขณะที่การเข้าร่วมหรือรวมกลุ่มเป็นกลุ่มพลังต่าง ๆ เพื่อต่อรองและเรียกร้องกับรัฐบาล และการเข้าร่วมขุมนุมประท้วงเรียกร้อง พบว่า เหตุผลของการไม่เข้าร่วม ก็เป็นเหตุผลด้านเศรษฐกิจเช่นกัน สอดคล้องกับงานของ Ellen Quintelier and Marc Hooghe ที่ศึกษากลุ่มวัยรุ่นประเทศเบลเยียม และพบว่า สถานะทางเศรษฐกิจส่งผลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง นั่นหมายความว่า การตัดสินใจเข้า

ร่วมกิจกรรมทางการเมืองนี้ มีต้นทุนที่กลุ่มตัวอย่างต้องคิดคำนวณอย่างมาก เพราะการเข้าร่วมหมายถึงทั้งเวลาและเงินที่จะต้องเสียไป รวมทั้งหากถูกจับกุมจากการเข้าร่วมชุมนุม ไม่ว่าด้วยเหตุผลใด ก็เกิดความกังวลว่าจะไม่มีเงินประกันตัว และครอบครัวจะเดือดร้อน (Quintelier, Ellen and Marc Hooghe, 2012)

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาข้างต้นสะท้อนความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองประการหนึ่งที่น่าสนใจ คือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยการเลือกตั้งกับการติดตามข่าวสารบ้านเมืองและการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องการเมือง หากพิจารณาในแง่ความถี่ การมีส่วนร่วมประการหลังเกิดขึ้นอยู่เป็นประจำสะท้อนถึงลักษณะที่สำคัญของความเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับหนึ่ง แต่ระดับค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างกลับน้อยกว่าการเลือกตั้งที่มีการจัดขึ้นตามวาระ สิ่งนี้เป็นข้อสังเกตที่อาจทำให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างความเป็นพลเมืองกับการเลือกตั้งว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น นั่นคือ เป็นพลเมืองต้องไปเลือกตั้ง ในขณะที่กิจกรรมอื่น ๆ แม้จะทำมากกว่าแต่สัมพันธ์กับความเป็นพลเมืองมากกว่า

อีกสิ่งหนึ่งที่เป็นข้อสังเกตจากผลการศึกษา คือ ในภาพรวมของระดับความเป็นพลเมืองอยู่ในระดับน้อย คำถามที่เกิดขึ้นคือ เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยเปลี่ยนการปกครองมาตั้งแต่ 2475 มีการเลือกตั้งทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น และในพื้นที่ภาคตะวันออก ก็มีองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งเมืองพัทยา สิ่งหนึ่งที่เรอาจทำความเข้าใจได้คือ พื้นที่นี้เป็นพื้นที่ที่มีบ้านใหญ่ ที่ระบบอุปถัมภ์ยังคงมีบทบาทอยู่มาก ดังเห็นได้จากผลการเลือกตั้งในปี 2554 ที่กลุ่มบ้านใหญ่ในพื้นที่ต่าง ๆ ยังคงได้รับความไว้วางใจจากประชาชนในพื้นที่ นั่นคือการเลือกตั้งทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น เป็นการแสดงออกของความเป็นพลเมืองที่อยู่ในระดับมาก ในขณะที่การมีส่วนร่วมในด้านอื่น ๆ กลับมีน้อยกว่า และไม่ใช้การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงสำหรับผลการเลือกตั้งในปี 2562 (โหวต ถิ่นบางเตียว, 2562) ที่แม้จะปรากฏว่าในพื้นที่ภาคตะวันออก ตัวแทนจากพรรคอนาคตใหม่ ได้รับเลือกตั้งเข้าไป แต่โดยภาพรวมบ้านใหญ่ในพื้นที่ภาคตะวันออกก็ยังคงรักษาพื้นที่ของตนเองเอาไว้ได้ ข้อสังเกตนี้สอดคล้องกับงานของ Wendy K. Tam Cho, James G. Gimpel and Tony Wu ที่กล่าวว่า สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่สูงขึ้น แม้จะมีความเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่การที่บุคคลที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมไม่สูงนัก แต่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง และคนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูงกว่า แต่เข้าร่วมน้อยกว่า นั้นชี้ให้เห็นว่ามีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นเหมือนแรงจูงใจทางการเมือง เช่นเดียวกันกับผลการศึกษาที่การแสดงออกซึ่งความเป็นพลเมืองที่อยู่ในระดับมากคือ การเลือกตั้ง ในขณะที่ด้านอื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่า 3.5 แสดงถึงปัจจัยอื่นที่ส่งผลต่อบทบาทความเป็นพลเมืองของประชาชนในภาคตะวันออก (Tam Cho, Wendy K., James G. Gimpel and Tony Wu, 2006)

องค์ความรู้การวิจัย

การเลือกตั้งยังคงเป็นกระบวนการที่ประชาชนเห็นว่าคือสิ่งที่สะท้อนความเป็นพลเมือง แต่ในพื้นที่ที่มีผู้มีอิทธิพลทางการเมือง การเลือกตั้งอาจไม่ได้บ่งชี้ความเป็นพลเมืองที่มีของประชาชน เพราะหากการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นตามวาระมีค่าเฉลี่ยที่สูง กิจกรรมทางการเมืองอื่น ๆ ก็ควรที่จะสูงตาม ไม่ใช่แค่การเลือกตั้ง ฉะนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยการเลือกตั้ง ไม่ว่าจะมีส่วนมากเท่าใด ก็ไม่ได้บอกว่าประชาชนมีความเป็นพลเมืองมากเท่านั้น นั่นเพราะยังมีอีกหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ความเป็นพลเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง เมื่อพิจารณาในภาพรวม ถือได้ว่าอยู่ในระดับที่ดี โดยเฉพาะการเลือกตั้ง ไม่ว่าจะในระดับใด ประชาชนต่างให้ความสนใจและพร้อมที่จะเข้าร่วมเพื่อแสดงออกถึงความเป็นพลเมือง แต่สำหรับการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ เช่น การร้องเรียนเรื่องราวต่าง ๆ หรือการให้ข้อเสนอแนะ พบว่า ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมน้อยมาก โดยให้ความเห็นในทำนองว่าไม่เห็นผลหรืออาจไม่เห็นผลหากดำเนินการ ในส่วนนี้อาจเนื่องจากเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่มีกระบวนการที่เกี่ยวข้องค่อนข้างมากและใช้เวลานาน จึงทำให้รู้สึกว่าการเห็นผลอาจไม่ชัดเจน ประกอบกับวัฒนธรรมทางการเมืองในพื้นที่ที่มีผู้นำท้องถิ่น และบ้านใหญ่ จึงทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่สนใจกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งในทางหนึ่งก็ส่งผลต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นด้วยเช่นกัน

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยเรื่องนี้

มีประเด็นที่ผู้วิจัยปรับมาจากผลการวิจัย โดยเป็นข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติ ประกอบด้วย

- 1) ภาครัฐควรส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองในบริบทที่หลากหลาย
- 2) ควรเปิดพื้นที่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นทางสังคมการเมืองอย่างหลากหลาย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างระบบอุปถัมภ์กับการเลือกตั้งและกิจกรรมทางการเมืองอื่น ๆ
- 2) ควรศึกษาการเลือกตั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นในสองช่วงเวลา เพื่อศึกษาถึงบทบาทและอิทธิพลของระบบอุปถัมภ์กับโครงสร้างสังคมการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป

เอกสารอ้างอิง

- คุณกิ (นามสมมติ). (24 พฤษภาคม 2557). บทบาทความเป็นพลเมือง. (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, ผู้สัมภาษณ์)
- คุณจี (นามสมมติ). (23 พฤษภาคม 2557). บทบาทความเป็นพลเมือง. (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, ผู้สัมภาษณ์)
- คุณฉี (นามสมมติ). (28 พฤษภาคม 2557). บทบาทความเป็นพลเมือง. (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, ผู้สัมภาษณ์)
- คุณซี (นามสมมติ). (11 มิถุนายน 2557). บทบาทความเป็นพลเมือง. (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, ผู้สัมภาษณ์)
- คุณดี (นามสมมติ). (24 พฤษภาคม 2557). บทบาทความเป็นพลเมือง. (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, ผู้สัมภาษณ์)
- คุณทวี (นามสมมติ). (23 พฤษภาคม 2557). บทบาทความเป็นพลเมือง. (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, ผู้สัมภาษณ์)
- คุณที (นามสมมติ). (17 พฤษภาคม 2557). บทบาทความเป็นพลเมือง. (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, ผู้สัมภาษณ์)
- คุณนิ (นามสมมติ). (28 พฤษภาคม 2557). บทบาทความเป็นพลเมือง. (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, ผู้สัมภาษณ์)
- คุณบี (นามสมมติ). (25 พฤษภาคม 2557). บทบาทความเป็นพลเมือง. (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, ผู้สัมภาษณ์)
- คุณปี (นามสมมติ). (11 มิถุนายน 2557). บทบาทความเป็นพลเมือง. (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, ผู้สัมภาษณ์)

- คุณรี (นามสมมติ). (11 มิถุนายน 2557). บทบาทความเป็นพลเมือง. (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, ผู้สัมภาษณ์)
- คุณวี (นามสมมติ). (11 มิถุนายน 2557). บทบาทความเป็นพลเมือง. (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, ผู้สัมภาษณ์)
- คุณสี (นามสมมติ). (25 พฤษภาคม 2557). บทบาทความเป็นพลเมือง. (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, ผู้สัมภาษณ์)
- คุณพี (นามสมมติ). (23 พฤษภาคม 2557). บทบาทความเป็นพลเมือง. (รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, ผู้สัมภาษณ์)
- โอฟาร ถิ่นบางเตียว. (2562). กลุ่มบ้านใหญ่บางแสน (ตระกูลคุณปลื้ม) กับการเลือกตั้ง 24 มีนาคม 2562. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*, 8(1), 49-80.
- Center for Civic Education. (2006). The Concepts and Fundamental Principles of Democracy. เรียกใช้เมื่อ 25 เมษายน 2557 จาก <https://1th.me/bEMpV>.
- Marshall, T. H. and T. Bottommore. (1992). *Citizenship and Social Class*. London : Pluto Press.
- Quintelier, Ellen and Marc Hooghe. (2012). “The Impact of Socio-economic Status on Political Participation”, *Democracy in Transition*. Berlin : Springer.
- Tam Cho, Wendy K., James G. Gimpel and Tony Wu. (2006). “Clarifying the Role of SES in Political Participation: Policy Threat and Arab American Mobilization”. *The Journal of Politics*, 68(4), pp977 – 991.
- Heywood, Andrew. (2007). *Politics*. New York : Palgrave Macmillian.

ปัญหาการปฏิบัติตามกฎหมายการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา
ให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล*

CHALLENGES OF IMPLEMENTING GOOD GOVERNANCE PRINCIPLES
ON HUMAN RESOURCES MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATION
INSTITUTIONS

วรรณรจี ยันทะแย้ม

Wanrujee Yanthayaem

เพิ่ม หลวงแก้ว

Pherm Luangkaew

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

Khon Kean University, Nong Khai Campus, Thailand.

กำพล วันทา

Kampol Wantha

มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

Muban Chombueng Rajabhat University, Thailand.

E-mail: wanrujee@kkumail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา โดยมุ่งเน้นศึกษาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานธรรมาภิบาลในการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา 2) เสนอแนวทางและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินการด้านธรรมาภิบาลในการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากเอกสาร ระเบียบกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ มีสาเหตุมาจากการไม่ปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา โดยการให้อำนาจผู้บริหารมีดุลยพินิจอิสระในการบริหาร และกฎหมายที่ใช้ในการบริหารงานบุคคลไม่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ก่อให้เกิดการใช้อำนาจและอาศัยช่องว่างกฎหมาย เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ สร้างความขัดแย้ง กลั่นแกล้งฝ่ายตรง

---

*Received: 3 May 2021; Revised: 16 July 2021; Accepted: 20 July 2021

ข้าม นอกจากนี้ ยังขาดมาตรฐานธรรมาภิบาลที่เป็นบทบัญญัติกฎหมาย ทำให้การพิจารณาของศาลปกครองไม่อาจหยิบยกหลักธรรมาภิบาลมาวินิจฉัยประกอบคดีได้ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นรูปธรรม จึงมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหากฎหมายการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล โดยเห็นว่า ควรจัดความขัดแย้งในหน้าที่และประโยชน์ทับซ้อน ควรให้ความสำคัญกับที่มาและสัดส่วนของกรรมการสภาสถาบันอุดมศึกษา ควรแก้ไขพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2547 ให้ครอบคลุมการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาทุกประเภท และควรส่งเสริมให้มีการศึกษาปัญหาข้อขัดแย้ง อันเกิดจากการบริหารงานบุคคลภายใน เพื่อนำไปสู่การสร้างกฎเกณฑ์มาตรฐานธรรมาภิบาลให้เป็นกลไกในการควบคุมการบริหารให้อยู่ในหลักนิติธรรมและหลักธรรมาภิบาลอย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: ธรรมาภิบาล, การบริหารงานบุคคล, สถาบันอุดมศึกษา, กฎหมาย

Abstract

The purpose of this research is to 1) Investigate and critically analyse the challenges of implementing good governance principles on Human Resources Management (HRM) in Higher Education Institutions (HEI) with the focus on the Law of regulations on good governance in HEI 2) To suggests the legal and other formal measures adopted about implementing good governance principles on HRM in HEI. This research utilises qualitative research methods, collecting key documents and regulations.

The result of this research demonstrates that most of the challenges relating to HRM are non-compliance with good governance principles as regulated by executive boards of HEIs. On the other hand, in Thailand, HRM in HEIs provide the executive board with too much authority, where the board can independently make decisions based on their own discretion. This leads to improper use of power and creates a legal gap where the board can gain advantages or impose conditions. In addition to this, without regulations on good governance, the administrative court cannot bring this up to a deliberate a case. If there is a regulation to standardise good governance, it would be an efficient tool with the capability to effectively solve the good governance problem of HRM in HEIs. Therefore, the research suggests solving the problem by implementing good governance principles on HRM in HEIs.

The Ministry of HEIs should focus on origin and proportion of Council Committee and adjusting “Teacher Civil Service and Educational Personnel Act, B.E. 2547” to cover all types of personnel, and encouraging education on the problems arising within HRM, so that it can be implemented as a tool to substantially control the HRM in HEIs within the rule of law pertaining to good governance.

Keywords: Good governance, Human Resources Management, Higher education institutions, Law

บทนำ

สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มีสถานะเป็นส่วนราชการ และเป็นหน่วยงานทางปกครอง ในสังกัดของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ซึ่งมีกฎหมายระดับพระราชบัญญัติจัดตั้งสถานศึกษานั้นโดยเฉพาะ และมีฐานะเป็นกรมตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 มาตรา 7 มีฐานะเป็นนิติบุคคล อันเป็นหน่วยงานทางปกครองตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคำฟ้องปกครอง พ.ศ. 2542 (อนุชาติ คงมาลัย, 2563) โดยรูปแบบโครงสร้างการบริหารของสถาบันอุดมศึกษานั้น กำหนดให้มีสภาสถาบันอุดมศึกษา มีหน้าที่ควบคุม กำกับดูแล วางนโยบายการบริหารสถาบันอุดมศึกษา และมีอธิการบดีเป็นผู้บริหารและดำเนินการปฏิบัติให้เป็นไปตามแนวนโยบายที่สภาสถาบันอุดมศึกษากำหนด ในการบริหารจัดการดังกล่าวค่อนข้างเป็นดุลยพินิจอิสระและมีความยืดหยุ่นในการบริหารงาน (ไยอนงค์ ทิมสุวรรณ, ม.ป.ป.) และเมื่อการบริหารมีดุลยพินิจในการตัดสินใจมาก มักก่อให้เกิดการใช้อำนาจและอาศัยช่องว่างกฎหมายในการแสวงหาผลประโยชน์ หรือเกิดความขัดแย้งกลั่นแกล้งฝ่ายตรงข้าม ซึ่งเป็นปัญหาการปฏิบัติตามกฎหมายให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา (ลัดดา ผลวัฒนะ, 2557) เกิดปัญหาการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาสะสมอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (ค.ส.ช.) ซึ่งเป็นฝ่ายปกครองใช้อำนาจตามมาตรา 44 ของรัฐธรรมนูญไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 เข้ามาบริหารจัดการปัญหาเหล่านั้น (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ, 2562) และต่อมาได้มีการจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมขึ้นมาเป็นหน่วยงานกลางในการควบคุม กำกับ ดูแล สถาบันอุดมศึกษา และได้มีการนำหลักการจัดการแก้ไขปัญหาธรรมาภิบาลในสถาบันอุดมศึกษาตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 39/2559 เรื่อง

การจัดระเบียบและแก้ไขปัญหาระบบบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา มาบัญญัติไว้ในมาตรา 51 แห่งพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 ด้วย

แม้ว่าการควบคุมกำกับดูแลการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาจากส่วนกลางนั้น มีพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2551 โดยมีคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดมาตรฐานการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา ตามมาตรา 14 (3) แห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว และในมาตรา 17 ได้กำหนดให้หลักเกณฑ์และวิธีการบริหารงานบุคคล ให้เป็นไปตามข้อกำหนดในข้อบังคับของสถาบันอุดมศึกษาแห่งนั้น ๆ แต่อย่างไรก็ดี ในส่วนการอุทธรณ์และการร้องทุกข์ของข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา ตามมาตรา 61 ถึงมาตรา 65 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2551 ให้สิทธิแก่ข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา สามารถอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) ได้อีกชั้นหนึ่ง

การดำเนินการตรวจสอบการอุทธรณ์ดังกล่าวนี้ คณะกรรมการ ก.พ.อ ได้กำหนดให้มีกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า คณะกรรมการพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์และร้องทุกข์ (ก.อ.ร.) ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวไว้เป็นการเฉพาะ แต่ไม่รวมถึงการวินิจฉัยอุทธรณ์และร้องทุกข์ของพนักงานมหาวิทยาลัย หรือ ลูกจ้างของสถาบันอุดมศึกษาด้วย ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา ปัจจุบัน ที่มีการลดจำนวนข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษาลง และกำหนดสถานะบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาให้มี “พนักงานมหาวิทยาลัย” เพิ่มขึ้น การบริหารงานจากส่วนกลางยังคงขาดมาตรการในการกำกับดูแลในเรื่องของการบริหารงานในสถาบันอุดมศึกษา ให้มีความสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน ทำให้ปัญหาการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา ไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง

ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษากฎหมายเกี่ยวกับมาตรฐานธรรมาภิบาลในการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวปฏิบัติและมาตรการทางกฎหมายในการดำเนินการบริหารงานบุคคลภายในสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา โดยมุ่งเน้นศึกษาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานธรรมาภิบาลในการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา

2. เพื่อเสนอแนวทางและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินการด้านธรรมาภิบาลในการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาใช้วิธีวิจัยเอกสาร โดยการวิจัยจากกฎหมายระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา รวมถึงหนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ ข้อมูลจากเว็บไซต์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับธรรมาภิบาล และการบริหารงานบุคคลในสถาบันการศึกษา นำมาวิเคราะห์ปัญหาวิจัย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปและข้อเสนอแนะต่อไป โดยวิธีการเขียนจะใช้วิธีพรรณนา และวิเคราะห์ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติตามกฎหมายการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา ให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล

ผลการวิจัย

จากการศึกษากฎหมาย ระเบียบต่าง ๆ หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ และข้อมูลจากเว็บไซต์ต่าง ๆ ได้ข้อมูล ดังนี้

1. ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา จากการศึกษาพบว่า การบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษามีการดำเนินการภายใต้พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ ประกอบกับมาตรา 65/1 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติมให้อำนาจในการออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ เพื่อใช้ในสถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ เป็นการเฉพาะ โดยที่ใช้พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เป็นกฎหมายกลางในการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา เมื่อพิจารณาในแง่ของบริบทการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาและสถานะทางกฎหมายของบุคลากรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่ามีการปรับปรุงพัฒนารูปแบบการบริหารแตกต่างไปจากเดิม แต่กฎหมายการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา กลับไม่ได้มีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับการบริหารงานที่เปลี่ยนแปลงไป และแม้ว่าสถาบันอุดมศึกษาจะมีอำนาจในการออกหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารงานบุคคล ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษานั้น ประกอบมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีความเป็นอิสระในการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ อีกทั้งคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) ซึ่งเป็นหน่วยงานกลางที่มีหน้าที่ในการกำกับ ดูแล ติดตามผลการบริหารงานบุคคลของข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา ยังไม่ครอบคลุมถึงบุคลากรทุกประเภทภายในสถาบันอุดมศึกษา

คณะบุคคลที่เป็นหลักประกันด้านธรรมาภิบาลการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาของไทย คือ คณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) ซึ่งจัดตั้งตามมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2547 ในประเด็นของกฎหมายการบริหารงานในสถาบันอุดมศึกษาภายใต้หลักธรรมาภิบาล ได้มีพระราชบัญญัติว่าด้วยการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 ในบทบัญญัติมาตรา 20 ได้กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษา ออกข้อบังคับภายใน เพื่อกำหนดมาตรฐานด้านธรรมาภิบาลการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา ประกอบกับตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ให้ ก.พ.อ. มีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 14 (3) ในการกำหนดมาตรฐานการบริหารงานบุคคล วินัยและการรักษาวินัยการดำเนินการทางวินัยการออกจากราชการ การอุทธรณ์และการร้องทุกข์ และการพิจารณาตำแหน่งวิชาการ เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว และตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว ได้ให้อำนาจสถาบันอุดมศึกษาในการออกหลักเกณฑ์วิธีการ เพื่อบังคับใช้กับการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาได้เป็นการเฉพาะ แต่ต้องไม่เป็นการขัดหรือแย้งกับที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2547 หรือหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่ ก.พ.อ. กำหนดตามมาตรา 14 (3) เมื่อ ก.พ.อ. ไม่ได้กำหนด เกณฑ์มาตรฐานด้านธรรมาภิบาลในการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาไว้เป็นการเฉพาะ และสถาบันอุดมศึกษาก็ไม่ได้มีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับในเรื่องดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม การไม่มีเกณฑ์มาตรฐานธรรมาภิบาลในการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา กำหนดไว้อย่างเป็นรูปธรรม เมื่อมีปัญหาข้อพิพาทเกี่ยวกับการไม่ปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา จึงทำให้ศาลไม่สามารถหยิบยกประเด็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษามาประกอบการวินิจฉัยคดีได้

2. มาตรฐานธรรมาภิบาลในกฎหมายการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา จากการศึกษาพบว่า ธรรมาภิบาล เป็นหลักการที่สำคัญ ในการสร้างความโปร่งใสในการบริหารประเทศ โดยได้ถูกนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นครั้งแรก อันเป็นการวางรากฐานของการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานในภาครัฐและภาคเอกชน ถูกยึดถือให้เป็นหลักการที่สำคัญ ในการสร้างความโปร่งใสในการบริหารประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ, 2552)

การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management) คือ กระบวนการในการบริหารจัดการบุคลากรภายในองค์กร ให้เกิดการทำงานตามหน้าที่ของตนให้มีประสิทธิภาพในเชิงบวกสูงสุด ในการจัดการทรัพยากรบุคคล ผู้บริหารจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยในการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล ทั้งใน

ส่วนของการทำความเข้าใจถึงความต้องการของผู้ได้บังคับบัญชา ระเบียบวิธีการในทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการให้เกียรติและการปฏิบัติต่อกันอย่างที่มีมนุษย์พึงกระทำ คำนึงถึงความยุติธรรม ความปลอดภัย ตลอดจนการให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพ และคุณภาพชีวิตของบุคลากร โดยที่มีการสร้างคุณค่าเพิ่มขึ้น และได้ใช้ศักยภาพของมนุษย์ที่จะทำให้องค์การบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร สร้างความเชื่อมั่นของบุคลากร ในแง่ของคุณภาพชีวิต ความมั่นคง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (พิชญภา ยืนยาว, 2552)

ในการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา มักจะพบปัญหาอันมีสาเหตุเนื่องมาจากการขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการภายใน และการใช้ดุลยพินิจของผู้บังคับบัญชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยของรัฐ ซึ่งมีพระราชบัญญัติกำหนดวิธีดำเนินการไว้โดยเฉพาะ และการบริหารกิจการของฝ่ายบริหารเป็นไปตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับของทางราชการและของสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่ง ภาพรวมการบริหารสถาบันอุดมศึกษาของไทย โดยมีการแบ่งอำนาจออกเป็น 2 ส่วน คือ “สภามหาวิทยาลัย” ทำหน้าที่ควบคุม ดูแลกิจการโดยทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษา และ “อธิการบดี” รับผิดชอบในการบริหารกิจการภายในสถาบันอุดมศึกษาและเป็นผู้บังคับบัญชา (ไยอนงค์ ทิมสุวรรณ, ม.ป.ป.)

หลักการสำคัญของอุดมศึกษา คือ ความเป็นอิสระในการดำเนินงาน สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ (Academic Excellence) การมีเสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) และอาจารย์จะต้องมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ทั้งการพูด การเขียน การสอน ปราศจากข้อจำกัด กฎหมายหรือระเบียบของมหาวิทยาลัย ไม่อาจออกข้อจำกัดได้โดยปราศจากเหตุผลอันสมควร และมหาวิทยาลัยต้องมีสิทธิในการกำหนดนโยบายและระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยด้วยตนเอง ไม่ถูกควบคุมจากสถาบันหรือองค์กรภายนอก ดังนั้น การบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา ต้องให้ความสำคัญกับหลักนิติธรรม การบริหารงานและการใช้ดุลยพินิจในการบริหารงานบุคคลของผู้บริหาร ต้องมุ่งเน้นความชอบด้วยกฎหมายเป็นสำคัญ (ไยอนงค์ ทิมสุวรรณ, ม.ป.ป.)

ธรรมาภิบาล เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องนำมาใช้เป็นหลักการปฏิบัติต่อกันในทุกหน่วยงาน และต้องนำมาใช้ในการบริหารงานเพื่อส่งเสริมองค์กรให้มีศักยภาพและประสิทธิภาพ เมื่อพบว่ามีปัญหาธรรมาภิบาลในการบริหารงานในสถาบันอุดมศึกษาเกิดขึ้น มักจะมีสาเหตุมาจากการเล่นพรรคเล่นพวก รวมกลุ่มอิทธิพล มีการเล่นการเมืองในสถาบันอุดมศึกษา ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ควรเริ่มต้นจากการปรับปรุงในสัดส่วนโครงสร้างขององค์กรใหญ่ ที่มีหน้าที่กำหนดนโยบายการบริหารสถาบันอุดมศึกษา ให้ความสำคัญกับการสรรหานายกสภาและกรรมการสภา สร้างคุณภาพโดยคัดเลือกจากผู้ที่มีความรู้

ความสามารถด้านการบริหาร และลดจำนวนกรรมการสภาที่มาจากฝ่ายบริหารและอาจารย์ประจำของสถาบันอุดมศึกษา (ลัดดา ผลวัฒน์, 2557)

ในอดีตยังไม่มีกรอบแนวคิดด้านธรรมาภิบาลการปฏิบัติงานในสถาบันอุดมศึกษามากนัก แต่ในปัจจุบันในการบริหารสถาบันอุดมศึกษา ได้จัดให้มีกรอบธรรมาภิบาลเพื่อให้การทำงานง่ายขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นธรรมในการบริหารงานบุคคล เป็นธรรมาภิบาลที่ไม่เป็นรูปธรรม จับต้องไม่ได้ แต่เป็นส่วนสำคัญในการบริหารจัดการภายในสถาบันอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยจึงต้องกำหนดกฎ ระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ เพื่อให้เห็นกรอบการดำเนินงานหรือการปฏิบัติหน้าที่ที่ชัดเจน (สุรยุทธ์ จุลานนท์, 2553)

การส่งเสริมธรรมาภิบาล สถาบันอุดมศึกษาควรกระทำในทุกระดับขององค์กร ตั้งแต่สภาสถาบันอุดมศึกษาตลอดจนบุคลากรทุกฝ่าย ให้มีการสร้างความเข้าใจอย่างถูกต้องและปฏิบัติกันอย่างจริงจัง เผยแพร่ธรรมาภิบาลให้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างประสิทธิภาพและมีคุณภาพในการทำงาน เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นองค์กรที่ได้รับการยอมรับว่า “เป็นองค์กรต้นแบบทางวิชาการที่มีคุณภาพเป็นที่พึงของประชาชนและสังคม” อย่างแท้จริง (กำพล อุดลวิทย์, 2555)

3. แนวทางและมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินการด้านธรรมาภิบาลในกฎหมายการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาของไทย มีดังนี้

3.1 มาตรการตามบทบัญญัติของกฎหมาย

การบริหารจัดการเกี่ยวกับศึกษาในระดับอุดมศึกษาตามบทบัญญัติของกฎหมาย มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการด้านธรรมาภิบาลในกฎหมายการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา เป็นกฎหมายในเชิงนโยบายและกฎหมายในเชิงภาคปฏิบัติ ในลักษณะของพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับ และแนวปฏิบัติ ในปัจจุบันได้มีมาตรการดำเนินการเกี่ยวกับปัญหาธรรมาภิบาลที่สำคัญ ตามพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 มาตรา 51 ในการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาที่ขัดต่อกฎหมาย ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือมีการไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลอย่างร้ายแรง (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ, 2562)

3.2 มาตรการภายในสถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาอุทธรณ์ร้องทุกข์

สถาบันอุดมศึกษาของรัฐจะมีคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ร้องทุกข์และพิทักษ์ระบบคุณธรรมประจำมหาวิทยาลัย หรือคณะกรรมการคณะหนึ่งที่อาจมีชื่อเรียกอย่างอื่น แต่ทำหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์ร้องทุกข์ของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษานั้น ไม่ว่าจะเป็นข้าราชการพลเรือนใน

สถาบันอุดมศึกษา พนักงานมหาวิทยาลัย ลูกจ้างประจำ ลูกจ้างชั่วคราว และสำหรับข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษานั้น สามารถยื่นคำร้องอุทธรณ์ร้องทุกข์ต่อคณะกรรมการพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์และร้องทุกข์ (ก.อ.ร.) เพื่อทบทวนตรวจสอบเพิ่มอีกชั้นหนึ่ง

แต่อย่างไรก็ดี การที่สถาบันอุดมศึกษามีอำนาจอิสระในการวินิจฉัยข้อพิพาทหรือตรวจสอบปัญหา คำร้องทุกข์ อันเนื่องมาจากปัญหาการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาได้เอง ทำให้เกิดการแทรกแซง การดำเนินงาน และการมีผลประโยชน์ทับซ้อนในการบริหารงาน ขาดหลักเกณฑ์กลางหรือมาตรฐานด้าน จรรยาบรรณหรือธรรมาภิบาลในการบริหารงานของผู้บริหารเป็นการเฉพาะ (ณรงค์ พลมาตร, 2562) ดังนั้น คณะกรรมการของหน่วยงานทางการศึกษาที่มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจการบริหารงาน บุคคลของสถาบันการศึกษา ควรมีที่มาที่เป็นอิสระในการใช้ดุลยพินิจอย่างแท้จริง (เพิ่ม หลวงแก้ว, 2561)

3.3 มาตรการทางศาล

สถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่เป็นส่วนราชการเป็นหน่วยงานทางปกครอง ซึ่งคำสั่งศาลปกครองสูงสุด คำสั่งที่ 700/2552 ได้มีคำวินิจฉัยไว้ว่า มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดของ ทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งมีกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศึกษานั้นโดยเฉพาะ และมีฐานะเป็นกรมตาม พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ.2534 มาตรา 7 “ให้จัดระเบียบบริหารราชการ ส่วนกลาง ดังนี้ (1) สำนักนายกรัฐมนตรี (2) กระทรวง หรือทบวงซึ่งมีฐานะเทียบเท่ากระทรวง (3) ทบวง ซึ่งสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีหรือกระทรวง (4) กรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็น กรม ซึ่งสังกัดหรือไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวงหรือทบวง” วรรคสอง “สำนักนายกรัฐมนตรีมี ฐานะเป็นกระทรวง” วรรคท้าย “ส่วนราชการตาม (1) (2) (3) และ (4) มีฐานะเป็นนิติบุคคล” มาตรา 8 “การจัดตั้ง การรวม หรือการโอนส่วนราชการตามมาตรา 7 ให้ตราเป็นพระราชบัญญัติ” วรรคสอง “การจัดตั้งทบวงโดยให้สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีหรือกระทรวง ให้ระบุการสังกัดไว้ในพระราชบัญญัติด้วย” วรรคท้าย “การจัดตั้งกรมหรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม ซึ่งไม่สังกัดสำนัก นายกรัฐมนตรี กระทรวง หรือทบวง ให้ระบุการไม่สังกัดไว้ในพระราชบัญญัติด้วย” ประกอบกับในวันที่ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ใช้บังคับ จึงมีฐานะเป็นนิติบุคคล ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ตามมาตรา 82 แห่งพระราชบัญญัติเดียวกัน อันเป็น หน่วยงานทางปกครองตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคความปกครอง พ.ศ.2542 (อนุชาติ คงมาลัย, 2563)

การตรวจสอบการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา มีการนำกฎหมายวิธีปฏิบัติราชการทาง ปกครอง หรือการใช้มาตรการทางศาลมาบังคับ ตรวจสอบวินิจฉัยปัญหาการดำเนินการเกี่ยวกับการ บริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา ไม่ว่าจะเป็นประเด็นปัญหาการบรรจุ แต่งตั้ง หรือสรรหาผู้ดำรง

ตำแหน่งบริหาร การโยกย้ายบุคลากร ตลอดจนการดำเนินการทางวินัย หรือสั่งลงโทษทางวินัย ซึ่งเป็นปัญหาการไม่เป็นอิสระของกระบวนการ เป็นช่องว่างให้เกิดการทุจริตหรือเอื้อประโยชน์ให้กลุ่มพวกพ้องของตนเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งคณบดี อธิการบดี กรรมการสภามหาวิทยาลัย หรือนายกสภามหาวิทยาลัยได้

คดีปกครองเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาที่เกี่ยวข้อง เช่น คำพิพากษาศาลปกครองสูงสุดที่ อ.1364/2560 คดีพิพาทเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา ในเรื่องการสรรหาคณบดี เมื่อข้อบังคับมหาวิทยาลัยว่าด้วยการสรรหาคณบดี ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการสรรหาคณบดีไว้เป็นการเฉพาะ และการดำเนินการสรรหาคณบดีเป็นการพิจารณาทางปกครอง ซึ่งต้องบังคับตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 แต่การดำเนินการสรรหาคณบดีมิใช่การพิจารณาลงมติในเรื่องใด ๆ ที่จะอยู่ในบังคับของมาตรา 82 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวข้างต้นที่กำหนดให้การลงมติของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก เพราะมาตราดังกล่าวเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์การลงมติในกรณีทั่ว ๆ ไป แต่การลงมติของที่ประชุมคณะกรรมการสรรหาคณบดี เป็นการลงคะแนนเพื่อสรรหาบุคคล ซึ่งพิจารณาจากจำนวนคะแนนที่ได้รับเป็นสำคัญ ผู้มีคะแนนเสียงสูงสุดจึงย่อมเป็นผู้มีสิทธิได้รับการเสนอชื่อเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งคณบดี การที่คณะกรรมการสรรหาปฏิเสธผู้ได้คะแนนเสียงสูงสุด และดำเนินการลงคะแนนใหม่ จึงเป็นกระบวนการสรรหาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ส่งผลให้คำสั่งแต่งตั้งผู้ดำรงตำแหน่งคณบดีตามกระบวนการสรรหาใหม่ดังกล่าว ไม่ชอบด้วยกฎหมายเช่นกัน (สำนักงานศาลปกครอง, 2561)

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ปัญหาการปฏิบัติตามกฎหมายการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลของประเทศไทย สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

การบริหารงานของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย มีรูปแบบในลักษณะที่คล้ายการบริหารงานตามแบบองค์การมหาชน กล่าวคือ สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งมีกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติที่ใช้เป็นกฎหมายหลักในการบริหารกิจการของแต่ละสถาบันอุดมศึกษา ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งจึงมีสถานะเป็นนิติบุคคล โดยมีสถานะเทียบเท่ากรม สามารถดำเนินการบริหารงานได้โดยอิสระ แม้ว่าภายหลังจะมีการออกกฎหมายเพื่อกำหนดสถานะของสถาบันอุดมศึกษาให้อยู่ภายใต้การกำกับ ควบคุม ดูแล ของทบวง และพัฒนาเรื่อยมาจนกระทั่งให้อยู่ภายใต้สังกัดกระทรวง (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2563) ตามพระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 โดยที่กำหนดมาตรการดำเนินการด้านธรรมาภิบาลไว้ใน

มาตร 51 แต่อย่างไรก็ดี ในเรื่องของการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา ก็ยังคงดำเนินการภายใต้พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาแห่งนั้น ๆ ประกอบกับมาตรา 65/1 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2547 ซึ่งยังคงให้อำนาจสภาสถาบันอุดมศึกษาในการออกกฎระเบียบ ข้อบังคับ เพื่อใช้ในมหาวิทยาลัยเป็นการเฉพาะ

แม้ว่าตามกฎหมายพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม จะมีคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) เป็นคณะบุคคลที่มีอำนาจในการกำหนดหลักเกณฑ์มาตรฐาน การดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา แต่เมื่อพิจารณาประกอบกับสถานะทางกฎหมายของบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา พบว่า ยังไม่มีความสอดคล้องกับการบริหารงาน ซึ่งบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษา แต่เดิมมีสถานะตำแหน่งเป็นข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา โดยมีคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) ดูแล แต่ต่อมาได้มีการปรับลดจำนวนข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา และเพิ่มตำแหน่ง “พนักงานมหาวิทยาลัย” เข้ามาแทน แต่กลับไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิจากการบริหารงานบุคคลในด้านต่าง ๆ ให้เทียบเท่าข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา แม้ว่าจะมีการจัดตั้งกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ขึ้นมาเป็นหน่วยงานกลางในการควบคุม กำกับดูแลสถาบันอุดมศึกษาแล้ว แต่พบว่าการบริหารงานบุคคลของสถาบันอุดมศึกษา ยังคงไม่มีความเชื่อมโยงกับกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมที่จัดตั้งขึ้น เช่น กรณีมีปัญหาเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล หากมีการนำเรื่องราวเสนอต่อกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม จะมีการพิจารณาว่าเป็นเรื่องร้องเรียน หรือเรื่องอุทธรณ์ร้องทุกข์ หากเป็นเรื่องร้องเรียนการบริหารของผู้บริหาร จะถูกส่งไปตรวจสอบต่อไป แต่หากเป็นเรื่องอุทธรณ์ร้องทุกข์ เรื่องราวนั้นจะถูกส่งกลับไปยังสถาบันอุดมศึกษาต้นเรื่องเพื่อตรวจสอบตามอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษานั้น

ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า มาตรฐานด้านธรรมาภิบาลการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา เป็นสิ่งสำคัญสำหรับกำหนดสภาพการทำงาน คุณภาพสังคมในที่ทำงาน ข้อประพฤติปฏิบัติด้านการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของไยอนงค์ ทิมสุวรรณว่า การบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา จะต้องให้ความสำคัญกับธรรมาภิบาล และที่สำคัญในการจัดมาตรฐานด้านธรรมาภิบาลการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา จะต้องมีการศึกษาปัญหาข้อขัดแย้งภายในสถาบันอุดมศึกษาของผู้ปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวร้องทุกข์ ผลการสอบสวน คติความที่เกี่ยวข้องกับการประพฤติมิชอบ อันเกิดจากการบริหารงานบุคคล โดยไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนที่กฎหมายกำหนด เพื่อนำไปตกผลึกรวมกันเป็นกฎเกณฑ์ด้านธรรมาภิบาลการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา และหากผลักดันให้เกิดการยกย่องมาตรฐานด้านธรรมาภิบาลการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา (ไยอนงค์ ทิมสุวรรณ, ม.ป.ป.)

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณรงค์ พลมาตร เห็นควรส่งเสริมและสร้างมาตรการในการควบคุมตรวจสอบการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม โดยที่มาตรฐานด้านธรรมาภิบาลการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษานี้ จะเป็นกลไกหนึ่งที่ใช้ต่อสู้กับปัญหาการทุจริตประพจน์มิชอบในสถาบันอุดมศึกษาต่อไป โดยสิ่งสำคัญอยู่ที่บุคลากรและผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังและบังคับใช้มาตรฐานด้านธรรมาภิบาลการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นรูปธรรม ร่วมกับการสร้างวัฒนธรรมองค์กรด้านการปฏิบัติงานอย่างโปร่งใส มีธรรมาภิบาล ผู้วิจัยเห็นว่า สมควรที่จะต้องมีการปรับปรุงพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2547 ให้สอดคล้องกับสภาพการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาในปัจจุบัน และสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งจะต้องมีการศึกษาปัญหาการบริหารงานบุคคลภายในอย่างจริงจัง เพื่อพัฒนา ปรับปรุง แก้ไข หรือออกข้อบังคับหรือหลักเกณฑ์ภายในที่เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล ซึ่งเป็นมาตรการในทางบังคับที่กำหนดความผิดไว้ด้วย ให้ฝ่ายบริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้ปฏิบัติตามข้อบังคับหรือหลักเกณฑ์ดังกล่าวอย่างเคร่งครัด หากมีบทบัญญัติของกฎหมายสามารถใช้เป็นมาตรฐานธรรมาภิบาลการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา ตามรูปแบบและบริบทของสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย จะสามารถเป็นกลไกหนึ่งที่ใช้แก้ไขปัญหาการปฏิบัติตามกฎหมายการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล และเป็นเครื่องมือที่ใช้บริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาจากภาครัฐ ให้เกิดธรรมาภิบาลการบริหารงานบุคคลที่ดีในสถาบันอุดมศึกษาได้มากยิ่งขึ้น (ณรงค์ พลมาตร, 2562)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้าสามารถสรุปผลงานวิจัยได้ว่า

1. ปัญหากฎหมายการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา ที่มีความเป็นอิสระตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษานั้น ทำให้สถาบันอุดมศึกษามีอิสระในการออกกฎ ระเบียบ ข้อบังคับในการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา ทั้งนี้ การที่สภาสถาบันอุดมศึกษามีกรรมการที่มาจากหน่วยงานภายในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีความสัมพันธ์ภายในที่อาจเกี่ยวข้องกับการบริหารงานบุคคลภายในสถาบันอุดมศึกษา ทำให้การตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจบริหารงานบุคคลภายในสถาบันอุดมศึกษาไม่โปร่งใส ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของสภาสถาบันอุดมศึกษา

2. บริบทการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาและสถานะทางกฎหมายของบุคลากร ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการปรับปรุงพัฒนารูปแบบไปจากเดิม แต่กฎหมายการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา กลับไม่ได้มีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับการบริหารงานที่เปลี่ยนแปลงไป และแม้ว่า

สถาบันอุดมศึกษาจะมีอำนาจในการออกหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารงานบุคคล ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษานั้น ประกอบมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีความเป็นอิสระในการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ อีกทั้งคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา (ก.พ.อ.) ซึ่งเป็นหน่วยงานกลางที่มีหน้าที่ในการ กำกับ ดูแล ติดตามผลการบริหารงานบุคคลของข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา ยังไม่ครอบคลุมถึงบุคลากรทุกประเภทภายในสถาบันอุดมศึกษา

3. การบริหารงานในสถาบันอุดมศึกษาภายใต้หลักธรรมาภิบาล ได้มีพระราชบัญญัติว่าด้วยการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 ในบทบัญญัติมาตรา 20 กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษา ออกข้อบังคับภายในเพื่อกำหนดมาตรฐานด้านธรรมาภิบาลการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา ประกอบกับตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2547 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ให้ ก.พ.อ. มีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 14 (3) ในการกำหนดมาตรฐานด้านการบริหารงานบุคคล เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการ และตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวได้ให้อำนาจสถาบันอุดมศึกษาในการออกหลักเกณฑ์วิธีการ เพื่อบังคับใช้กับการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาได้เป็นการเฉพาะ แต่ต้องไม่เป็นการขัดหรือแย้งกับที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2547 หรือหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่ ก.พ.อ. กำหนดตามมาตรา 14 (3) เมื่อ ก.พ.อ. ไม่ได้กำหนด เกณฑ์มาตรฐานด้านธรรมาภิบาลในการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษาไว้เป็นการเฉพาะ และสถาบันอุดมศึกษาก็ไม่ได้มีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับในเรื่องดังกล่าวเมื่อมีปัญหาข้อพิพาทเกี่ยวกับการการไม่ปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา จึงทำให้ศาลไม่สามารถหยิบยกประเด็นธรรมาภิบาลในการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษามาประกอบการวินิจฉัยคดีได้

ข้อเสนอแนะ

1. สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งควรออกข้อบังคับหรือหลักเกณฑ์ภายในที่เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล และควรเป็นมาตรการในทางบังคับที่กำหนดความผิดไว้ด้วย เพื่อให้ฝ่ายบริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้ปฏิบัติตามข้อบังคับหรือหลักเกณฑ์ดังกล่าวอย่างเคร่งครัด

2. ควรผลักดันให้เกิดการยกร่างมาตรฐานด้านธรรมาภิบาลการบริหารงานบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อเป็นกลไกหนึ่งที่ใช้ต่อสู้กับปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบในสถาบันอุดมศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กำพล อุดลวิทย์. (2555). แนะนำนายกสภามหาวิทยาลัย. *ธรรมภิบาลมหาวิทยาลัย*, 4(2), 3-5.
- ณรงค์ พลมาตร. (2562). กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการใช้อำนาจหน้าที่ของสภาสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ตามหลักนิติธรรมและธรรมาภิบาล. ใน *ดัชนีนิพนธ์นิติศาสตร์ดุสิตบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม*.
- พิชญาภา ยืนยาว. (2552). รูปแบบการบริหารทรัพยากรบุคคลในสถาบันอุดมศึกษา. ใน *ดัชนีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- เพิ่ม หลวงแก้ว. (2561). กฎหมายคุ้มครองจริยธรรมในการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู. *วิชาการธรรมศาสตร์*, 18(3), 351-361.
- ไยอนงค์ ทิมสุวรรณ. (ม.ป.ป.). *การบริหารวิทยาลัยภายใต้หลักนิติธรรม*. วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- ลัดดา ผลวัฒนะ. (2557). ธรรมาภิบาลกับการบริหารมหาวิทยาลัย Good Governance for university administration. *วารสารการบริหารการศึกษา*, 8(2), 16-27.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ. (2562). การศึกษาปฏิญญาการปฏิบัติหน้าที่ของกรรมการสภามหาวิทยาลัยของไทย. ใน *รายงานวิจัย*. สถาบันคลังสมองของชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2562). *พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562*. เรียกใช้เมื่อ 10 ตุลาคม 2563 จาก <https://www.mhesi.go.th/images/2563/pusit/legal-all/1p2562.pdf>.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ. (2552). *คู่มือการจัดระดับการกำกับดูแลองค์การภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบข้าราชการ.
- สำนักงานศาลปกครอง. (2561). คดีพิพาทเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล. *วิชาการศาลปกครอง*, 18(1), 234-238.
- สุรยุทธ์ จุลานนท์. (2553). แนะนำนายกสภามหาวิทยาลัย. *ธรรมภิบาลมหาวิทยาลัย*, 2(1), 3-5.
- อนุชาติ คงมาลัย. (2558). เอกสารองค์ความรู้ เรื่อง มหาวิทยาลัย : กฎหมายและคำวินิจฉัยของศาล. เรียกใช้เมื่อ 10 ตุลาคม 2563 จาก <http://www.council.su.ac.th/files/document/13.pdf>.

มาตรการทางกฎหมายในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม: ศึกษากรณีการประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*

LEGAL MEASURES IN ENVIRONMENTAL LITIGATION: STUDY THE CASE OF NATURAL RESOURCE AND ENVIRONMENT VALUATION

ปรัชญาณี ไจบุญ

Prachayanee Jaiboon

เพิ่ม หลวงแก้ว

Pherm Luangkaew

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

Khon Kaen University, Nong Khai Campus, Thailand.

E-mail: prachayanee_ja@kkumail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง มาตรการทางกฎหมายในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม: กรณีการประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม การกำหนดค่าเสียหาย 2) ศึกษาแนวทางที่เหมาะสมในการประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติเพื่อนำไปใช้ในการกำหนดค่าเสียหายแก่ผู้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ตามมาตรา 97 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ในคดีสิ่งแวดล้อม การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร

ผลการวิจัยพบว่า การประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป ตามมาตรา 97 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 มีปัญหาในทางปฏิบัติกล่าวคือ บทบัญญัติที่ได้กล่าวข้างต้นนั้น มิได้มีการบัญญัติว่าจะต้องใช้เครื่องมือหรือวิธีการประเมินมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป หรือมีการกำหนดหลักเกณฑ์ให้ศาลต้องใช้เพื่อกำหนดค่าเสียหายดังกล่าวแต่อย่างใด จึงทำให้การกำหนดค่าเสียหายอันเกิดจากทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลายไป ไม่สอดคล้องและสมเหตุสมผลกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง และไม่สามารถแก้ไขปัญหามิให้ผู้ก่อมลพิษกระทำการอันฝ่าฝืนกฎหมายได้ จึงเสนอแนะให้มีการกำหนดหลักเกณฑ์การประเมินมูลค่าความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูก

---

*Received: 9 June 2021; Revised: 28 November 2021; Accepted: 6 December 2021

ทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป เพื่อให้การกำหนดค่าเสียหายอันเกิดจากการที่ทรัพยากรธรรมชาตินั้น ได้ถูกทำลาย มีความสอดคล้องและครอบคลุมความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงอย่างสมเหตุสมผล รวมทั้ง การเยียวยาฟื้นฟูสภาพความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติที่เสียหายด้วย อันจะส่งผลให้การกำหนด ค่าเสียหายดังกล่าวมีความชัดเจน และศาลมีบรรทัดฐานในการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาค่าเสียหาย ได้อย่างเที่ยงธรรมและเป็นที่ยอมรับของคู่กรณีทุกฝ่าย

คำสำคัญ: กฎหมายสิ่งแวดล้อม, การกำหนดค่าเสียหาย, การประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม

Abstract

Research on legal measures in environmental litigation: a case study of natural resources and environmental value assessment the purpose of this study is; 1) to study the litigation of environmental damage compensation, 2) to study the assessment of natural resources' value and the destruction of natural resources by appropriate methods. In accordance with the provisions of the regulations, promote and maintain environmental quality and make further amendments in environmental cases. This study is a document study.

The research results were found that the valuation of the destroyed, lost or damaged natural resources and environment under Section 97 of the Environmental Quality Promotion and Conservation Act 2535 have problems in practice. The provisions of the above are not required to use tools. Or a method for assessing the total value of natural resources that have been destroyed, lost or damaged, or there are rules required by the court to use to determine the damages in any way Therefore, the determination of damages arising from the destroyed natural resources is inconsistent and reasonable with the damage. Actual and unable to solve problems or prevent polluters from violating the law. Therefore, it is recommended to set criteria for assessing the damage value of damaged, lost or damaged natural resources. To determine the damages arising from the natural resources. Has been destroyed, consistent and reasonably covered the actual damage. Including remedies and restoring the damage of damaged natural

resources As a result, the determination of such damages is clear and the court has a norm in exercising its discretion in determining the damages fairly and is accepted by all parties

Keywords: Environmental Law, Damages, Natural Resource and Environmental Valuation

บทนำ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ พืช สัตว์ และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ แต่การเพิ่มจำนวนประชากรอย่างรวดเร็วของมนุษย์ ก็เป็นตัวการสำคัญที่มีส่วนทำให้สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป การขยายตัวทางเศรษฐกิจก็ส่งผลให้เกิดความต้องการในการใช้ทรัพยากรเพิ่มขึ้นตามไปด้วย อีกทั้งการพัฒนาทางเทคโนโลยีเพื่อนำมาใช้ในกระบวนการผลิต ก็เป็นการทำให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองและยังก่อมลพิษ (Pollution) และเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นและรวดเร็วมากกว่าในอดีต ดังนั้น ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จึงมิได้มีผลกระทบเฉพาะต่อแหล่งหรือประเทศที่ก่อให้เกิดปัญหาเท่านั้น แต่ยังมีผลกระทบต่อโลกและการดำรงชีวิตของมนุษย์โดยรวมด้วย จึงมีการร่วมมือกันในระดับสากล ในด้านการคุ้มครองสภาวะแวดล้อมและธรรมชาติระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ เสริมสร้างความเข้าใจของประชาชนในการร่วมกันควบคุมป้องกันและจัดการปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีสภาวะแวดล้อมที่มีคุณภาพและการคำนึงถึงความเสี่ยงภัยต่อสิ่งแวดล้อม โดยหลักการที่ผู้ก่อความเสียหายต้องรับผิดชอบ รวมถึงความรับผิดชอบของผู้ก่อมลพิษตามหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle : PPP)

คดีสิ่งแวดล้อมมีลักษณะของคดีแตกต่างจากคดีละเมิดทั่วไป ซึ่งเป็นคดีที่ผู้ก่อมลพิษได้กระทำการใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นทรัพยากรของรัฐที่สงวนไว้สำหรับประชาชนใช้ร่วมกัน และมีใช้ทรัพย์สินของบุคคลใดโดยเฉพาะ ความร้ายแรงอาจเกิดในวงกว้างและต่อเนื่อง หรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของบุคคล บางกรณีอาจมีผลกระทบหรือความเสียหายต่อกลุ่มคน ชุมชน หรือสภาพแวดล้อม อันอาจทำให้เป็นปัญหาเมื่อมีการฟ้องเป็นคดีต่อศาลศาลที่รับพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม คือ ศาลยุติธรรมและศาลปกครอง โดยพิจารณาจากตัวผู้ทำละเมิดและการเรียกค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 (สุภี สมสวัสดิ์วิบูลย์, 2561) ซึ่งเป็นกฎหมายหลักเพื่อใช้ในการเรียกร้องค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทน กรณีได้รับความเสียหายเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่กฎหมาย

ดังกล่าว ยังมีหลักการบางเรื่องไม่ชัดเจนเพียงพอ ก่อให้เกิดปัญหาถึงสิทธิในการเรียกค่าเสียหายและวิธีการเรียกค่าเสียหาย ซึ่งทำให้การบังคับใช้กฎหมายยังไม่มีประสิทธิภาพ (อรพรรณ ณ บางช้าง และคณะ, 2554)

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561 มาตรา 97 บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำหรือละเว้นการกระทำด้วยประการใดโดยมิชอบด้วยกฎหมาย อันเป็นการทำลายหรือทำให้สูญหายหรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นของรัฐหรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบชดเชยค่าเสียหายให้แก่รัฐตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหายหรือเสียหายไปนั้น” จากบทบัญญัติดังกล่าว เจตนารมณ์ของกฎหมายต้องการให้ผู้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ รับผิดชอบชดเชยค่าเสียหายแก่รัฐตามมูลค่าเสียหายที่แท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย ซึ่งมีได้จำกัดอยู่เพียงพฤติกรรมและความร้ายแรงแห่งละเมิด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438

การกำหนดค่าเสียหายเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้นำหลักนิติเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการกำหนดมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือเป็นเรื่องยาก แม้ในกรณีที่สามารถกำหนดขอบเขต จำนวน และความร้ายแรงของความเสียหายแล้วก็ตาม เพราะราคาตลาดโดยลำพังไม่สามารถที่จะกำหนดมูลค่าความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติได้ เนื่องจากตลาดของทรัพยากรธรรมชาติมักไม่สมบูรณ์ หรือส่วนมากไม่มีตลาดสำหรับทรัพยากรธรรมชาตินั้นเลย เมื่อการกำหนดมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย ไม่สามารถนำการกำหนดค่าเสียหายแบบเดิมมาใช้ได้อย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมจึงถูกนำมาใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการกำหนดมูลค่าความเสียหายที่สามารถพิสูจน์ได้และเป็นระบบ เช่น การดำเนินคดีผู้บุกรุกทรัพยากรป่าไม้ กรมป่าไม้และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช อาศัยบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวข้างต้น และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 ยื่นคำฟ้องต่อศาลยุติธรรมเพื่อเรียกค่าเสียหายจากผู้บุกรุกทำลายป่า โดยคิดคำนวณค่าเสียหายอิงแบบจำลองคณิตศาสตร์สำหรับประเมินค่าเสียหายทางสิ่งแวดล้อมบางประการภายหลังทำลายป่าไม้ ซึ่งมาจากผลการวิจัยเชิงเศรษฐศาสตร์ แต่อย่างไรก็ตาม ยังคงพบปัญหาในการเรียกค่าสินไหมทดแทนดังกล่าว เนื่องจากไม่มีบรรทัดฐานการคิดค่าเสียหายไปทางเดียวกัน เนื่องจากการพิพาทซับซ้อนอยู่กับความเห็นของผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนแต่ละท่าน จึงทำให้มีการลักลั่นในการกำหนดค่าเสียหายทางสิ่งแวดล้อมในทางแพ่งของแต่ละคดี (สุพัฒน์ นวอแหวน, 2561)

กรณีดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การประเมินมูลค่าความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มีได้บัญญัติหลักเกณฑ์หรือวิธีการประเมินไว้เป็นการเฉพาะ จึงทำให้เกิดปัญหาในการกำหนดมูลค่าความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม ในกรณีที่มีการเรียกร้องค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การนำหลักนิติเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมมาใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดมูลค่าความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเครื่องมือที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล สามารถพิสูจน์ได้และเป็นระบบมาใช้ในการประเมินมูลค่าความเสียหายดังกล่าว อันจะทำให้การประเมินมูลค่าความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมและการกำหนดค่าเสียหายมีความเหมาะสม รวมทั้งการพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมและการกำหนดค่าเสียหายจากการประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป ตามมาตรา 97 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561
2. เพื่อศึกษาแนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป

วิธีการดำเนินการวิจัย

แหล่งข้อมูลของการศึกษานั้น ผู้เขียนได้ทำการค้นคว้าวิจัยทางเอกสาร (Document Research) โดยศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ โดยการศึกษาจากหนังสือ บทความรายงานวิจัยของหน่วยงานราชการ คำพิพากษาของศาล บทบัญญัติของกฎหมาย รวมถึงสื่อประเภทข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ และนำข้อมูลดังกล่าวมาศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ทราบถึงปัญหาของการประเมินมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดค่าเสียหายที่ทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกทำลาย รวมทั้งความเป็นมา วัตถุประสงค์ หลักเกณฑ์ของหลักการประเมินและการกำหนดมูลค่าความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นำวิเคราะห์หาแนวทางและหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมเพื่อนำมากำหนดเป็นมูลค่าความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาปัญหาการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมและการกำหนดค่าเสียหายจากการประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป พบว่า พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา

คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 มาตรา 97 บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำ หรือละเว้นการกระทำด้วยประการใดโดยมิชอบด้วยกฎหมาย อันเป็นการทำลาย หรือทำให้สูญหาย หรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐ หรือเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหายให้แก่รัฐตามมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไปนั้น”

กฎหมายดังกล่าวพบว่า มีปัญหาในทางปฏิบัติ กล่าวคือ การประเมินมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป ตามกฎหมายและบทบัญญัติที่ได้กล่าวข้างต้นนั้น มิได้มีการบัญญัติว่าจะต้องใช้เครื่องมือหรือวิธีการประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป หรือมีการกำหนดหลักเกณฑ์ใด ๆ เพื่อให้ศาลนำมาใช้ในการกำหนดค่าเสียหาย เพื่อให้ผู้กระทำหรือละเว้นการกระทำด้วยประการใดโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหายให้แก่รัฐแต่อย่างใด จึงเสนอแนะให้มีการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับหลักเกณฑ์หรือการนำเครื่องมือในการประเมินมูลค่าความเสียหายทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่เป็นที่ยอมรับสำหรับทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นทั้งฝ่ายรัฐ ผู้เสียหาย และผู้ก่อมลพิษ (ผู้ทำลายหรือทำให้สูญหาย หรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติ) และเป็นมูลค่าความเสียหายที่สมเหตุสมผล รวมทั้งเหมาะสมกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งรวมถึงการเยียวยาฟื้นฟูความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติด้วย

ผลการศึกษาแนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป พบว่า การกำหนดมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่สามารถนำการกำหนดค่าเสียหายแบบเดิมมาใช้ได้อย่างสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมจึงถูกนำมาใช้ เพื่อเป็นเครื่องมือในการกำหนดมูลค่าความเสียหายที่สามารถพิสูจน์ได้และเป็นระบบ อันจะเห็นได้ว่ามูลค่าของทรัพยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มิได้มีเพียงราคา (price) เท่านั้น แต่ยังมีมูลค่า (value) ในด้านอื่น ซึ่งมีวิธีการประเมินมูลค่าที่หลากหลายด้วย ซึ่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 97 ก็บัญญัติเปิดช่องให้ศาลกำหนดค่าเสียหาย โดยคำนึงถึง “มูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป” การกำหนดค่าเสียหายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จึงไม่อาจขีดกรอบจำกัดไว้เพียงราคาของสิ่งที่สูญหายไปเท่านั้น นอกจากนี้ เป้าหมายของกฎหมายสิ่งแวดล้อม คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ ในบางกรณีการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งแม้จะมีค่าใช้จ่ายมากกว่า ก็น่าที่จะนำมาใช้เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมายสิ่งแวดล้อม โดยการกำหนดมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาตินั้น ขั้นแรก ควรที่จะกำหนดขอบเขตจำนวน และความร้ายแรงของทรัพยากรธรรมชาติที่ได้รับความเสียหายก่อน แล้วจึงประเมินมูลค่าแต่ละประเภท โดยอาจแยก

ตามหลักนิติเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม แล้วจึงใช้วิธีการที่เหมาะสมกับการประเมินมูลค่าความเสียหายแต่ละประเทศ ซึ่งไม่สามารถระบุไว้แน่นอนว่าวิธีการใดเหมาะสมกับสถานการณ์ใด เนื่องจากไม่มีวิธีการใดที่สมบูรณ์แบบใช้ได้กับทุกกรณีดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้น หากวิธีการที่คู่ความนำเสนอเป็นวิธีการที่สามารถพิสูจน์ได้น่าเชื่อถือ และได้รับการยอมรับจากนักวิชาการแล้ว ก็น่าจะนำมาใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้ โดยศาลควรมีบทบาทในการตรวจสอบ พิสูจน์ และชี้แนะนักวิชาการกำหนดมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ปาริชาติ มั่นสกุล, 2561)

อภิปรายผล

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดค่าเสียหาย เพื่อให้ผู้กระทำหรือละเว้นการกระทำด้วยประการใดโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ต้องรับผิดชอบชดเชยค่าเสียหายให้แก่รัฐ ตามมาตรา 97 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 มิได้มีการบัญญัติหรือกำหนดหลักเกณฑ์การประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลายเป็นการเฉพาะ ซึ่งในทางปฏิบัติหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำหลักการทางเศรษฐศาสตร์มาปรับใช้ในการประเมินมูลค่าความเสียหาย เพื่อให้ศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าเสียหาย ซึ่งเกิดต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้ศึกษาจึงได้เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายไทยและต่างประเทศ ในการประเมินมูลค่าความเสียหายดังกล่าวเพื่อหาแนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

การประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายของประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า กฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศสหรัฐอเมริกา (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act : CERCLA) “กฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบ การชดเชยและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุม” เป็นกฎหมายเกี่ยวกับการประเมินมูลค่าความเสียหายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกฎหมายดังกล่าว มีขอบเขตการบังคับใช้ที่ค่อนข้างกว้างกว่ากฎหมายสิ่งแวดล้อมทุกฉบับของสหรัฐอเมริกา โดยได้มีการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้หน่วยงานของรัฐเข้าไปจัดการกับปัญหาภาวะการณ์ปนเปื้อนสารอันตราย สารพิษ หรือของเสียใด ๆ ที่ก่อให้เกิดหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีระบบ และมีประสิทธิภาพ โดยสหรัฐอเมริกานั้น มีการกำหนดหลักการประเมินมูลค่าความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย 2 ประการ คือ (1) หลักการประเมินมูลค่าโดยคิดคำนวณจากต้นทุนค่าใช้จ่ายที่ต้องสูญเสียไปในการฟื้นฟูสภาพความเสียหายของทรัพยากรธรรมชาติ (Restoration Costs)

และ (2) หลักการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจของทรัพยากรธรรมชาติส่วนที่ไม่ได้เกิดจากการใช้ (Non-use Value) ด้วยเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ที่เรียกว่า “Contingent Valuation Method : CVM” (รัศมีฉันทน์ แฝวพลวง, 2561) ซึ่งมีความสอดคล้องกับการป้องกันสิ่งแวดล้อมของประเทศญี่ปุ่น ผู้ฟ้องคดีจะต้องระบุความประสงค์ 2 กรณี ดังนี้ (1) ค่าชดเชยค่าเสียหาย กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศญี่ปุ่น สามารถฟ้องเรียกค่าเสียหายที่เกิดขึ้นแล้วและค่าเสียหายในอนาคตได้ ซึ่งการแบ่งแยกว่าความเสียหายส่วนใดเป็นความเสียหายอดีตและในอนาคต ศาลประเทศญี่ปุ่นจะถือเอาวันที่พิจารณาวันสุดท้ายเป็นจุดแบ่งความเสียหายในอดีตและความเสียหายในอนาคต เนื่องจากในวันพิจารณาวันสุดท้ายคู่ความยังสามารถแสดงความเสียหายที่เกิดขึ้นมาแล้วทั้งหมดได้ และในศาลสูงก็มีการแบ่งแยกค่าเสียหายในอดีตและในอนาคตด้วย โดยค่าเสียหายในอนาคตของศาลชั้นต้น ก็จะกลายเป็นค่าเสียหายในอดีต จนถึงวันที่ศาลสูงพิจารณาแล้วเสร็จ เพราะศาลสูงยังสามารถพิจารณาข้อเท็จจริงได้ ศาลสูงสุดก็จะถือการแบ่งแยกตามศาลสูง (2) ค่าขอให้ระงับการกระทำคดีที่ฟ้องขอให้ระงับการกระทำมีผลลัพธ์ 2 อย่าง คือ 1) ผลลัพธ์ที่ส่งผลกระทบต่อปัจเจกบุคคลอื่นและท้องถิ่น 2) ผลลัพธ์ที่มีผลกระทบต่อด้านเวลา คือ มีผลไปยังอนาคตด้วย เพื่อให้ลูกหลานในอนาคตได้รับสิ่งดี ๆ ของสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ การฟ้องขอให้ระงับการกระทำจะต้องมีการจำกัดคำขอคำฟ้องที่ไม่มีข้อจำกัดคำขอ คำร้องหรือประเด็นข้อพิพาทจะเป็นคำฟ้องที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย คำฟ้องจึงต้องอยู่ในข้อจำกัด มิฉะนั้น ศาลจะยกฟ้องสรุปคือคำขอบังคับจะต้องขัดแย้ง มิฉะนั้น ศาลจะยกฟ้อง ซึ่งเงื่อนไขนี้ไม่มีบัญญัติไว้ในกฎหมาย แต่เป็นเงื่อนไขที่ศาลนำเข้าเอง (สุพัฒน์ ห่อแหวน, 2561)

เมื่อนำมาพิจารณากับกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศออสเตรเลียแล้วนั้น จะเห็นได้ว่ามุ่งเน้นในการประเมินค่าเสียหายเชิงลงโทษแก่ผู้ทำลายเมต กล่าวคือ การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศออสเตรเลีย หลายรัฐมีการจัดตั้งศาลชำนาญพิเศษขึ้นเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ เช่น รัฐนิวเซาท์เวลส์ และรัฐออสเตรเลียใต้ การประเมินค่าเสียหายเชิงลงโทษในประเทศออสเตรเลียจะนำข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องทั้งหมดมาใช้ โดยการประเมินจำนวนค่าเสียหายชนิดนี้ มุ่งความสนใจไปที่ผู้กระทำละเมิดหรือคู่กรณีที่มีได้เป็นฝ่ายผิดและพฤติกรรมในการกระทำละเมิดเป็นสำคัญ ซึ่งประเทศออสเตรเลียจะตัดสินค่าเสียหายเชิงลงโทษ โดยไม่คำนึงให้จำนวนค่าเสียหายที่เหมาะสมกับจำนวนค่าเสียหายที่พิสูจน์ได้ปัจจัยที่นำมาใช้พิจารณาค่าเสียหายเชิงลงโทษ มีดังต่อไปนี้ (1) ธรรมชาติของความประพฤติดำเลย (2) ความเสียหายที่จำเลยเป็นต้นเหตุ ซึ่งแสดงให้เห็นพฤติกรรมอันชั่วร้ายของจำเลย (3) การป้องปรามจะมีประสิทธิผลต่อจำเลยหรือต่อผู้อื่นหรือไม่ (4) ผลประโยชน์ที่จำเลยได้รับจากการกระทำละเมิด (5) โจทก์เป็นต้นเหตุจากการกระทำละเมิดของจำเลยหรือไม่ (6) ความสามารถต่อความ

รับผิดชอบในค่าเสียหายเชิงลงโทษ หรือถ้าจำเลยต้องรับภาระหนักจากความรับผิดชอบนั้น จะสามารถลดจำนวนลงหรือตัดค่าเสียหายเชิงลงโทษออกไปได้หรือไม่ (7) จำนวนค่าเสียหายเชิงลงโทษที่จะตกเป็นของโจทก์ (ชวลกันต์ เกราะแก้ว, 2552)

ส่วนกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศเยอรมนี พระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Liability Act : Umwelthaftungsgesetz) มีลักษณะเป็นกฎหมายกลางกล่าวถึงความรับผิดในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ต้องเป็นความรับผิดโดยแท้และมีรายชื่อประเภทของสถานประกอบการแนบท้ายพระราชบัญญัติ หากก่อให้เกิดความเสียหาย สถานประกอบการนั้น มีความรับผิดทันทีโดยโจทก์ไม่ต้องมีการพิสูจน์ใด ๆ นอกจากนี้ มีประเด็นการตีความกฎหมายที่เป็นข้อสำคัญที่ควรกล่าวถึงคือ ในประเทศเยอรมนีหากผู้ประกอบการปฏิบัติตามเงื่อนไขในการขออนุญาตและดำเนินการตามเงื่อนไขในใบอนุญาตถูกต้องครบถ้วนแล้ว แม้ต่อมาจะเกิดมลพิษจากการประกอบกิจการนั้น ผู้ประกอบการก็ไม่ต้องรับผิด แต่เปรียบเทียบกับประเทศไทย ซึ่งมีความเห็นว่าการปฏิบัติตามเงื่อนไขในการขออนุญาตและเงื่อนไขในการประกอบการ เป็นคนละเรื่องกับความรับผิดหากเกิดมลพิษ (แก้ว เวศุไร และคณะ, 2561)

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ประโยชน์กับมนุษย์สังคมและสังคมมนุษย์ ในหลายรูปแบบ ดังนั้น ในการประเมินมูลค่าสิ่งแวดล้อมจึงต้องคำนึงถึงประเภทของคุณประโยชน์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ทำการประเมิน รวมถึงการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณที่เกิดการปนเปื้อน สำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ อันเนื่องมาจากการปนเปื้อนของมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ย่อมส่งผลไปถึงทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งที่มีการใช้และไม่ได้ใช้ประโยชน์ในปัจจุบัน เช่น แหล่งน้ำใต้ดิน ทรัพยากรดิน แร่ธาตุต่าง ๆ ทรัพยากรป่าไม้และต้นไม้ เป็นต้น โดยในการประเมินความเสียหายที่เกิดขึ้น สามารถประเมินออกมาในเชิงของมูลค่าความเสียหายได้โดยตรงและโดยอ้อม มูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

1) Use Value คือ มูลค่าจากการที่สิ่งแวดล้อมให้ประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมกับมนุษย์ โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

(1) Direct Use Value คือ มูลค่าจากการที่มนุษย์ได้รับประโยชน์โดยตรงจากสิ่งแวดล้อมเนื่องจากอยู่ในฐานะเป็นผู้บริโภค

(2) Indirect Use Value คือ มูลค่าจากการที่สิ่งแวดล้อมทำหน้าที่เป็นปัจจัยการผลิตอย่างหนึ่งและให้ประโยชน์ต่อมนุษย์โดยผ่านกระบวนการผลิต

2) Non-Use Value คือ มูลค่าจากการที่สิ่งแวดล้อมให้ประโยชน์กับมนุษย์ในรูปแบบของความรู้สึก หรือการสร้างความรู้สึกที่ดีเมื่อทราบว่าสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติยังอยู่ในสภาพที่ดี โดยที่มนุษย์หรือประชาชนไม่ได้รับประโยชน์จากการใช้สิ่งแวดล้อมนั้นเลย ไม่ว่าจะทางตรง (Direct Use) หรือทางอ้อม (Indirect Use) โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

(1) Existence Value คือ มูลค่าจากการที่มนุษย์ได้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมเมื่อทราบว่าสิ่งแวดล้อมยังอยู่ในสภาพที่ดี เช่น การอนุรักษ์เต่าทะเล ช้าง หรือสัตว์สงวนอื่น ๆ เป็นต้น

(2) Bequest Value คือ มูลค่าจากการที่มนุษย์ได้ประโยชน์เมื่อทราบว่าสิ่งแวดล้อมยังอยู่ในสภาพที่ดี เพราะลูกหลานหรือประชาชนรุ่นหลังจะสามารถใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต

3) Option Value คือ มูลค่าจากการที่ประชาชนไม่ได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะในรูปแบบใด แต่คาดว่าจะหรืออาจจะมีโอกาสใช้ประโยชน์ในอนาคต ดังนั้น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือการไม่ทำให้เกิดความเสียหายกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ย่อมสร้างความรู้สึกที่ดีให้กับมนุษย์ เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้เขาสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมในอนาคตได้ ตัวอย่างเช่น การนำเอาพื้นที่ฟื้นฟูไปเป็นสวนสาธารณะ ซึ่งทำให้เกิดประโยชน์ทางด้านสุขภาพและความสุขทางใจ แต่ไม่สามารถประเมินค่าความสุนทรีย์ได้ หรือในกรณีของดอกกล้วยไม้ที่ช่วยทำให้เกิดความสุนทรีย์ แต่มีมูลค่าไม่มากเมื่อเทียบกับการนำกล้วยไม้ไปสกัดเป็นน้ำหอม ซึ่งจะทำให้มูลค่าของกล้วยไม้สูงขึ้น แต่ทำให้สูญเสียความสุนทรีย์ไป (กรมควบคุมมลพิษ, 2563)

จากการการศึกษาการประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่า มีผู้ศึกษาที่น่าสนใจ เช่น ณรงค์ชัย ชลภาพ ได้มีการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการประเมินมูลค่าทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ทำให้ทราบถึงมูลค่าของทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบไปด้วยมูลค่าที่เกิดจากการใช้ประโยชน์โดยตรงและโดยอ้อม และมูลค่าที่เกิดจากการไม่ได้ใช้ ซึ่งนักเศรษฐศาสตร์ได้ประยุกต์ใช้ความรู้และเทคนิคต่าง ๆ ที่เหมาะสมสำหรับการประเมินมูลค่าของทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ และสามารถประเมินมูลค่าทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม เป็นมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ของแต่ละพื้นที่ได้ อันเป็นประโยชน์ยิ่งสำหรับนำมาใช้เป็นข้อมูลหรือแนวทางในการบริหารจัดการพื้นที่ ให้สามารถดำรงประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติได้ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต (ณรงค์ชัย ชลภาพ, 2559)

ในขณะที่สุพัฒน์ นน่อหวาน ได้ศึกษาการกำหนดค่าเสียหายตามมูลค่าของทรัพยากรป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า : ศึกษากรณีพื้นที่ในเขตศาลจังหวัดเชียงคำ พบว่า พื้นที่ป่าไม้ในเขตพื้นที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เป็นพื้นที่ป่าที่สมบูรณ์ คือ มีพื้นที่ที่เป็นป่าสงวนแห่งชาติ

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตอุทยานแห่งชาติ เมื่อมีการบุกรุกทำลายป่าเพิ่มมากขึ้น จะทำให้สภาพป่าระบบนิเวศต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป การประเมินการกำหนดค่าเสียหาย นอกจากผู้พิพากษาจะตรวจสอบข้อมูลหรือพยานหลักฐานต่าง ๆ ดังกล่าวมา ศาลจังหวัดเชียงใหม่เมื่อดูตามสภาพภูมิอากาศ อุณหภูมิ ปริมาณน้ำฝน ความชื้นสัมพัทธ์ รวมทั้งการซื้อขายสิทธิทำกินในท้องที่อำเภอเชียงคำซึ่งไม่สูงนัก และการคิดแบบจำลองของกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ซึ่งอ้างตัวผันแปรเป็นดินสูญหาย น้ำสูญหาย อุณหภูมิเพิ่มขึ้น แต่ดูตามสถิติดังกล่าวมา ไม่เป็นไปตามข้อสันนิษฐานดังกล่าว แต่พื้นที่มีความสมบูรณ์ตั้งแต่ต้น สภาพป่าส่วนมากเป็นป่าเบญจพรรณ ซึ่งมีไม้มีค่าจำนวนมาก เมื่อมีการบุกรุกจะทำให้สภาพเปลี่ยนแปลงได้ง่าย จึงควรกำหนดค่าเสียหายให้มากขึ้นกว่าปกติทั่วไป ทั้งนี้ เพื่อให้จำเลยหรือประชาชนเกิดความเกรงกลัว แต่ก็ไม่ใช้ค่าเสียหายที่โจทก์ขอตามที่ประเมินได้ จากแบบจำลอง เมื่อพิจารณาข้อมูลที่ได้ตรวจสอบมา น่าจะลดค่าเสียหายตามที่โจทก์ขอลงหนึ่งในสาม อย่างไรก็ตาม การกำหนดค่าเสียหาย หรือการประเมินค่าเสียหายคดีสิ่งแวดล้อมที่จะต้องตรงกับความเป็นจริง เป็นการยากมาก ซึ่งไม่มีประเทศใดที่จะกำหนดค่าเสียหายได้ตรงกับความเป็นจริงได้ แต่วิธีที่จะให้ได้ผลต่อการปราบปราม การกระทำความผิด หรือเป็นที่ยอมรับของจำเลยหรือประชาชนทั่วไป คือ ศาลต้องพิพากษาให้ผู้กระทำความผิดหรือจำเลย ทำการเยียวยาส่วนที่กระทำความผิด โดยให้ปรับสภาพพื้นที่ป่ามีสภาพดังเดิม แต่ทั้งนี้ ปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายให้อำนาจศาลกระทำการดังกล่าวได้ เนื่องจากโจทก์ฟ้องเป็นคดีส่วนตัว เพื่อให้การวินิจฉัยตรงกับความเป็นจริง เป็นที่ยอมรับของจำเลยหรือประชาชนทั่วไป กฎหมายต้องให้ศาลมีการเพิ่มเติมหรือแก้ไขคำพิพากษา ให้ศาลกำหนดวิธีการให้จำเลยชดเชยค่าเสียหาย โดยวิธีกำหนดเงื่อนไขไว้ในคำพิพากษาได้ เมื่อจำเลยได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลกำหนดให้ดำเนินการจนเป็นที่พอใจ ศาลอาจมีการเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อคดีสิ่งแวดล้อมมากกว่าจะให้จำเลยชำระเป็นตัวเงินจริง ๆ (สุพรรณ หน่อแหวน, 2561)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาอิสระปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับการประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป ในการกำหนดค่าเสียหาย เพื่อให้ผู้กระทำหรือละเว้นการกระทำด้วยประการใดโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ต้องรับผิดชอบชดเชยค่าเสียหายให้แก่รัฐ ตามมาตรา 97 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 จะเห็นว่า หากมีการกำหนดหลักเกณฑ์หรือเครื่องมือในการประเมินมูลค่าความเสียหายที่ชัดเจน เป็นการเฉพาะ จะส่งผลให้การกำหนดมูลค่าความเสียหายอันเกิดจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในประเทศไทยที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป มีประสิทธิภาพ และสามารถยับยั้งผู้กระทำการ อันเป็นการทำลาย หรือทำให้สูญหาย หรือเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นของรัฐได้ โดยการนำ กฎหมายว่าด้วยความรับผิด การชดเชยและความรับผิดชอบทางสิ่งแวดล้อมอย่างครอบคลุมของ ประเทศสหรัฐอเมริกา (The Comprehensive Environmental Response, Compensation and Liability Act : CERCLA) มาใช้ประกอบในการกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าว คือ (1) หลักการประเมิน มูลค่าโดยคิดคำนวณจากต้นทุนค่าใช้จ่ายที่ต้องสูญเสียไป ในการฟื้นฟูสภาพความเสียหายของ ทรัพยากรธรรมชาติ (Restoration Costs) และ (2) หลักการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจของ ทรัพยากรธรรมชาติส่วนที่ไม่ได้เกิดจากการใช้ (Non-use Value) ด้วยเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ ที่เรียกว่า “Contingent Valuation Method : CVM” ซึ่งจะทำให้การพิจารณาวิธีสิ่งแวดล้อมของ ประเทศไทยเกี่ยวกับการประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือ เสียหายไป เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

การประเมินมูลค่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป ตามมาตรา 97 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ที่ได้กล่าวข้างต้น นั้น มิได้มีการบัญญัติว่าจะต้องใช้เครื่องมือหรือวิธีการประเมินมูลค่าทั้งหมดของทรัพยากรธรรมชาติ ที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป หรือมีการกำหนดหลักเกณฑ์ให้ศาลต้องใช้เพื่อกำหนดค่าเสียหาย ดังกล่าวแต่อย่างใด จึงทำให้การกำหนดค่าเสียหายอันเกิดจากทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายไป ไม่สอดคล้องและสมเหตุสมผลกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง และไม่สามารถแก้ไขปัญหาหรือยับยั้งมิให้ ผู้ก่อมลพิษกระทำการอันฝ่าฝืนกฎหมายได้

ข้อเสนอแนะ

จากสภาพปัญหาที่ได้กล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้

1. ควรบัญญัติให้อำนาจหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ดูแลรักษาคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ออกระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์หรือเครื่องมือในการประเมินมูลค่าความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ ให้มีความเป็นสากลและมีความน่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับแก่คู่ความทุกฝ่าย รวมทั้งมีความเหมาะสมกับความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน

2. ควรบัญญัติกำหนดหลักเกณฑ์ของพยานผู้เชี่ยวชาญในคดีสิ่งแวดล้อมที่สามารถนำมา พิจารณาซึ่งน้ำหนักและรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ เพื่อให้การใช้ดุลพินิจของศาลในการรับฟัง พยานหลักฐานในการกำหนดค่าเสียหายทางสิ่งแวดล้อมมีความชัดเจนและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ทั้งนี้ ควรมีการขึ้นทะเบียนผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อลดขั้นตอนในการพิจารณาผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม

3. ควรกำหนดหลักเกณฑ์การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายทางสิ่งแวดล้อม และความเสียหายอันเกิดแก่ชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัยของมนุษย์ แยกต่างหากจากคดีละเมิดทั่วไป

ในการนี้ ความรับผิดชอบทางแพ่ง ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เห็นควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการเรียกร้องค่าเสียหายทางจิตใจอันเกิดจากเหตุการณ์ต่างๆ ที่ได้รับผลกระทบจากความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ. (2563). *คู่มือการประเมินความเสียหายต่อมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากการปนเปื้อนของมลพิษในดินหรือน้ำใต้ดิน*. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- แก้ว เวศอุไร และคณะ. (2561). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศเยอรมนี : ประวัติศาสตร์การพัฒนาและแนวทางปฏิบัติในปัจจุบันที่เกี่ยวข้อง. ใน *รายงานโครงการฝึกอบรมสำหรับข้าราชการตุลาการหลักสูตร “กฎหมายเกี่ยวกับคดีสิ่งแวดล้อม”*. สำนักงานการต่างประเทศ สำนักงานศาลยุติธรรม.
- ชวัลกานต์ เกราะแก้ว. (2552). *มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม*. ใน *วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ณรงค์ชัย ชลภาพ. (2559). *การประเมินมูลค่าทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพมหานคร : คณะทำงานการจัดการองค์ความรู้ สำนักนวัตกรรมไม้เศรษฐกิจ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้.
- ปาริชาติ มั่นสกุล. (2561). “นิติเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม : กรณีการกำหนดค่าเสียหายที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม”. *จุลสารศาลฎีกา*, 5(1), 14–15.
- รัชมีธัญญ์ แฝ้วพลวง. (2561). ปัญหาการกำหนดค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม ศึกษาเฉพาะกรณีพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติพ.ศ.2535 ตามมาตรา 96 และมาตรา 97. ใน *การศึกษานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุพรรณ ห่อแวน. (2561). การกำหนดค่าเสียหายตามมูลค่าของทรัพยากรป่าไม้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า : ศึกษากรณีพื้นที่ในเขตศาลจังหวัดเชียงใหม่. การอบรมหลักสูตร “ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล” รุ่นที่ 17 วิทยาลัยข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรมสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมสำนักงานศาลยุติธรรม.

สุภา สมสวัสดิ์วิบูลย์. (2561). ปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการได้รับการเยียวยาความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย. การอบรมหลักสูตร “ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล” รุ่นที่ 17 วิทยาลัยข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรมสถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมสำนักงานศาลยุติธรรม.

อรพรรณ ณ บางช้าง และคณะ. (2554). โครงการการเรียกค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมทางทะเลและชายฝั่ง. ใน รายงานวิจัย. กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง.

การพัฒนาขีดสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรฝ่ายรังวัด
สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง*

WORK CAPABILITY DEVELOPMENT OF LAND SURVEYORS, SURVEY
SECTION, RAYONG LAND OFFICE

ภาสกร อินทรารุณ

Passakorn Indraruna

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Khon Kaen University, Thailand.

E-mail: passin@kku.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาขีดสมรรถนะของบุคลากรฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง 2) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะเหมาะสมกับตำแหน่งงานและภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ของนายช่างรังวัดในสังกัดฝ่ายรังวัดสำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่ม ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ใช้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 14 คน โดยใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจง และวิเคราะห์ข้อมูลแบบเชิงเนื้อหาและพรรณนาความ

ผลการวิจัย 1) ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาขีดสมรรถนะของบุคลากรฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง พบว่า สมรรถนะการทำงานของนายช่างรังวัดมีความรู้และทักษะในการทำงานค่อนข้างดี เนื่องจากในขั้นตอนการคัดเลือกเข้าทำงาน จะคัดเลือกโดยการทดสอบความรู้และให้แสดงความสามารถ แต่เมื่อได้บรรจุเข้าทำงานแล้ว และมีระยะเวลาในการปฏิบัติงานมากขึ้น อุปนิสัยส่วนตัวบางอย่างที่เปลี่ยนไปของนายช่างรังวัด ส่งผลให้แสดงพฤติกรรมการทำงานด้อยประสิทธิภาพลง ขาดความมุ่งมั่นในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ ความรู้ที่มีอยู่เดิมล้าสมัยไม่เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง 2) แนวทางในการพัฒนาบุคลากรให้มีขีดสมรรถนะเหมาะสมกับตำแหน่งงานและภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ของบุคลากรฝ่ายรังวัดสำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง พบว่า ควรให้บุคลากรมีโอกาสนำเสนอแนวทางปรับปรุงการทำงาน จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานของแต่ละประเภทงาน ส่งเสริมให้นายช่างรังวัดได้รับการพัฒนาขีด

---

*Received: 4 March 2021; Revised: 5 August 2021; Accepted: 24 August 2021

สมรรถนะด้านทักษะและความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพ ให้มีการจัดทำโครงการพัฒนาตามที่ตนเองต้องการ
จะส่งผลให้นายช่างรังวัดมีพฤติกรรมการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: สมรรถนะการทำงาน, แนวทางการพัฒนาขีดสมรรถนะ

Abstract

The researcher conducted a qualitative study of factors affecting capability development of the personnel in an organization. The purpose of this study is to find guidelines for personnel development that will suit job positions. The study was based on the concept of work capability or proficiency developed in the early 1970s by David McClelland. Research data was collected via interviews of 14 major informants. The data was then analyzed and presented descriptively.

According to the research results, it was found that land surveyors had good knowledge and skills. They had passed through the stringent application process, showing their knowledge and abilities. However, once they were hired and had shown more of their abilities, some land surveyors were found to have some personal characteristics such as the lack of determination to succeed that had diminished their efficiency. Also, their existing knowledge may have become outdated, and they could not keep up with the changes. Therefore, if the land surveyors were given the opportunities to develop their capabilities in terms of professional knowledge and skills, they could become more efficient at work.

Keywords: work capability, glide to capability development

บทนำ

ในปัจจุบันองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนต่างได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรอย่างกว้างขวาง หากพิจารณาความสำเร็จขององค์กรโดยส่วนใหญ่ได้มาจากการมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและทักษะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมหลักขององค์กร หากองค์กรไม่มีแนวทางพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นแบบแผนและการคัดเลือกบุคลากรที่ไม่มีประสิทธิภาพ ได้บุคลากรที่ไม่ตรงกับความต้องการขององค์กร ปัญหาเหล่านี้อาจส่งผลต่อการดำเนินกิจกรรมขององค์กรได้ การได้มา

ซึ่งบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถตรงกับความต้องการขององค์กร และสามารถพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานตรงกับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับบุคลากรนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีแผนกลยุทธ์ หรือหลักในการบริหารทรัพยากรบุคคลที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวทางการบริหารทรัพยากรบุคคลตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2562 (พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562, 2562)

แนวคิดเกี่ยวกับสมรรถนะหรือขีดความสามารถในการทำงาน (Competency) เกิดขึ้นในช่วงต้นของศตวรรษที่ 1970 โดยนักวิชาการชื่อ David McClelland ซึ่งได้ทำการศึกษาวิจัยว่า ทำไมบุคลากรในที่ทำงานในตำแหน่งเดียวกัน จึงมีผลงานที่แตกต่างกัน McClelland จึงได้ทำการศึกษาวิจัยโดยแยกบุคลากรที่มีผลงานปฏิบัติดีออกจากบุคลากรที่มีผลการปฏิบัติงานพอใช้ แล้วจึงศึกษาว่าบุคลากรทั้งสองกลุ่มมีผลงานที่แตกต่างกันอย่างไร ผลการศึกษาสรุปได้ว่า บุคลากรที่มีผลการปฏิบัติงานดี จะมีสิ่งหนึ่งที่เรียกว่า สมรรถนะ (Competency) (จิรประภา อัครบวร, 2549) และในปี ค.ศ.1973 McClelland ได้เขียนบทความวิชาการเรื่อง *“Testing for Competence rather than Intelligence”* ซึ่งถือเป็นจุดกำเนิดเรื่องสมรรถนะที่สามารถอธิบายบุคลิกลักษณะของคนว่า เปรียบเสมือนกับภูเขาน้ำแข็ง (Iceberg) ซึ่งอธิบายว่า คุณลักษณะของบุคคลนั้นเปรียบเสมือนภูเขาน้ำแข็งที่ลอยอยู่ในน้ำ โดยมีส่วนหนึ่งที่เป็นส่วนน้อยลอยอยู่เหนือน้ำ ซึ่งสามารถสังเกตและวัดได้ง่าย ได้แก่ ความรู้สาขาต่าง ๆ ที่ได้เรียนมา (Knowledge) และส่วนของทักษะ ได้แก่ ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญพิเศษด้านต่าง ๆ (Skill) สำหรับส่วนของภูเขาน้ำแข็งที่จมอยู่ใต้น้ำ ซึ่งเป็นส่วนที่มีปริมาณมากกว่านั้น เป็นส่วนที่ไม่อาจสังเกตได้ชัดเจนและวัดได้ยากกว่า และเป็นส่วนที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลมากกว่า ได้แก่ บทบาทที่แสดงออกต่อสังคม (Social role) ทศนคติค่านิยมความเห็นต่อภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง (Self image) บุคลิกคุณลักษณะส่วนบุคคล (Trait) และแรงจูงใจ (Motive) ส่วนที่อยู่เหนือน้ำเป็นส่วนที่มีความสัมพันธ์กับเขาวนปัญญาของบุคคล ซึ่งการที่บุคคลมีความฉลาดสามารถเรียนรู้องค์ความรู้ต่าง ๆ และทักษะได้นั้น ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้มีผลการปฏิบัติงานที่โดดเด่น จึงจำเป็นต้องมีแรงผลักดันเบื้องลึก คุณลักษณะส่วนบุคคล ภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง และบทบาทที่แสดงออกต่อสังคมอย่างเหมาะสมด้วย จึงจะทำให้บุคคลกลายเป็นผู้ที่มีผลงานโดดเด่นได้ (ชูชัย สมธิธิไกร, 2550)

สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง มีภารกิจที่ต้องให้บริการตามภารกิจของกรมที่ดิน ทั้งการจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมเกี่ยวกับที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ ด้านการรังวัดและทำแผนที่ตลอดจนด้านข้อมูลที่ดิน และยังต้องให้บริการตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของกรมที่ดิน และผู้ศึกษาทำงานสังกัดกรมที่ดินในฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง มีหน้าที่เกี่ยวกับการรังวัดรวมและแบ่งแยกที่ดิน รังวัดสอบเขตที่ดินการรังวัดออกโฉนดที่ดิน รังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง

การรังวัดที่ดินเพื่อการแผนที่อื่น ๆ ที่อยู่ในความรับผิดชอบให้เป็นไปตามหลักวิชาการรังวัด คำสั่งระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และผู้ศึกษาได้มองเห็นถึงปัญหาในหน่วยงาน ที่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานได้ไม่เต็มความสามารถ หรือแสดงออกถึงสมรรถนะที่ไม่เต็มที่ ในด้านการทำงานในหน้าที่ เพราะจากงบสรุปลิ้นเดือน ฝ่ายรังวัดมีงานที่ยังไม่แล้วเสร็จและงานที่ค้างอยู่หลายงาน ซึ่งเมื่อเทียบกับมาตรฐานของหน่วยงานที่กำหนดแล้ว ไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้ นอกจากนั้น การทำงานของนายช่างรังวัดในสังกัดฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง พบว่า บุคลากรบางส่วนปฏิบัติราชการยังไม่ได้ใช้ขีดความสามารถอย่างเต็มที่ ทำให้เกิดการสูญเสียทั้งในส่วนของภาครัฐและประชาชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความถูกต้องแม่นยำในการรังวัด งานไม่เสร็จตามระยะเวลาที่กำหนด ทำให้เกิดผลงานที่ไม่มีคุณภาพ และไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนที่มาติดต่อ รวมทั้งขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กร

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับสมรรถนะในการทำงาน หรือขีดความสามารถของนายช่างรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากร ให้มีขีดสมรรถนะเหมาะสมกับตำแหน่งงานและภารกิจที่ได้รับมอบหมาย และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เข้ามาใช้บริการทั้งภาคเอกชนและประชาชน และก่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดแก่หน่วยงาน

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาขีดสมรรถนะของบุคลากรฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาบุคลากรให้มีขีดสมรรถนะเหมาะสมกับตำแหน่งงานและภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ของนายช่างรังวัด ในสังกัดฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษานี้ เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี โดยมุ่งศึกษาเฉพาะนายช่างรังวัด ในสังกัดฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง เนื่องจากต้องการทราบถึงสมรรถนะและปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน และศึกษาแนวทางในการพัฒนาบุคลากรให้มีขีดสมรรถนะเหมาะสมกับตำแหน่งงานและภารกิจ ผู้ศึกษาได้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์บุคลากรในกลุ่มงานโดยใช้แบบสัมภาษณ์
2. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรสำหรับการศึกษาการพัฒนาขีดสมรรถนะในการทำงาน : ศึกษากรณีเฉพาะนายช่างรังวัด ฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

แบบเจาะจง/การสุ่มตัวอย่างตามเป้าประสงค์ (Purposive sampling/Judgmental sampling) ผู้ศึกษาได้เลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น จำนวน 14 คน ดังนี้ (1) ข้าราชการซึ่งเป็นบุคลากรอาวุโสของฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นหัวหน้าฝ่ายรังวัด 1 คน เป็นหัวหน้างานรังวัดปัจจุบันและเกษียณอายุแล้ว 3 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 4 คน และ (2) บุคลากรของฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นนายช่างรังวัด จำนวน 10 คน

3. ขอบเขตพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานที่ดิน จังหวัดระยอง

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา การศึกษาในครั้งนี้ ศึกษาตั้งแต่เดือน กรกฎาคม 2561 – กรกฎาคม 2562

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ผู้ศึกษาทำการทบทวนเอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาเรื่องสมรรถนะหรือขีดความสามารถในการทำงานของนายช่างรังวัด ในสังกัดฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง ตามแนวคิดของทฤษฎีภูเขาน้ำแข็ง (Iceberg Model) ของ McClelland (ประพันธ์ เกิดสุขนิรันดร์, 2551) ได้อธิบายบุคลิกลักษณะของคนว่าเปรียบเสมือนกับภูเขาน้ำแข็ง (Iceberg) ที่ลอยอยู่ในน้ำ โดยมีส่วนหนึ่งที่เป็นส่วนน้อยลอยอยู่เหนือน้ำ ซึ่งสามารถสังเกตและวัดได้ง่าย ได้แก่ ความรู้สาขาต่าง ๆ ที่ได้เรียนมา (Knowledge) และส่วนของทักษะ ได้แก่ ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญพิเศษด้านต่าง ๆ (Skill) สำหรับส่วนของภูเขาน้ำแข็งที่จมอยู่ใต้น้ำ ซึ่งเป็นส่วนที่มีปริมาณมากกว่านั้น เป็นส่วนที่ไม่อาจสังเกตได้ชัดเจนและวัดได้ยากกว่า และเป็นส่วนที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลมากกว่า ได้แก่ บทบาทที่แสดงออกต่อสังคม (Social role) ทัศนคติ ค่านิยมความเห็นต่อภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง (Self image) และบุคลิกคุณลักษณะส่วนบุคคล (Trait) และแรงจูงใจ (Motive) ปรากฏดังภาพที่ 1

ความรู้
(Knowledge)

ทักษะ
(Skills)

นายช่างรังวัด

ฝ่ายรังวัด

สำนักงานที่ดิน

จังหวัดระยอง

แรงจูงใจ
(Motive)

บทบาททางสังคม
(Social role)

บุคลิกลักษณะประจำของแต่ละบุคคล
/ อุปนิสัย (Trait)

ทัศนคติ ค่านิยม และ
ความเห็นเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของตน
/ สิ่งที่เชื่อว่าตนเองเป็น (Self concept)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษา เรื่องการพัฒนาขีดสมรรถนะในการทำงาน : ศึกษากรณีเฉพาะนายช่างรังวัดฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษารั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview/Depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีจำนวน 4 คน ได้แก่ ข้าราชการและข้าราชการบำนาญซึ่งเป็นบุคลากรอาวุโสของฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง เป็นหัวหน้าฝ่ายรังวัด 1 คน เป็นหัวหน้างานรังวัด 3 คนและใช้การสัมภาษณ์กลุ่มสำหรับบุคลากรเป็นนายช่างรังวัดจำนวน 10 คน ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม แล้วนำข้อมูลที่ได้มาตีความ จำแนกชนิดข้อมูล จัดหมวดหมู่ เปรียบเทียบหาความเชื่อมโยง และวิเคราะห์เนื้อหา ต่อมาผู้ศึกษาได้สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย โดยเขียนเป็นประโยคตามกรอบแนวคิดทฤษฎีเพื่อตอบปัญหาของการศึกษา และนำข้อมูลที่ได้เขียนเสนอเชิงบรรยาย เพื่อให้ชัดเจนเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง พบว่า ด้านความรู้สาขาต่าง ๆ ที่ได้เรียนมา สามารถถ่ายทอดความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับงานให้เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานเข้าใจได้ แต่ละท่านมีประสบการณ์ในการทำงานมาพอสมควร และทุกคนในหน่วยงานทำงานคล้าย ๆ กัน แต่หากเป็นการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับงานให้เจ้าหน้าที่ต่างหน่วยงานหรือคนที่เข้ามาทำงานใหม่ ๆ อาจต้องใช้เวลาในการอธิบายเพิ่มขึ้น แต่คิดว่าสามารถที่จะอธิบายให้เข้าใจได้ นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในเรื่องการหาความรู้เพิ่มเติม ไม่ว่าจะเป็นการจัดโครงการเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ การส่งเสริมให้ได้รับการอบรมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง การจัดโครงการให้ความรู้หรือให้เจ้าหน้าที่เสนอถึงความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติมเกี่ยวกับการทำงาน

ด้านทักษะ ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญพิเศษด้านต่าง ๆ พบว่า สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ โดยเป็นการปฏิบัติตามระเบียบที่วางไว้ การทำงานเป็นทีม การให้ความช่วยเหลือกันระหว่างเพื่อนร่วมงาน และสามารถทำตามเป้าหมายที่ผู้บังคับบัญชาให้ไว้ สามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน อธิบายด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย แก่ประชาชนซึ่งมีความสำคัญมาก การให้บริการด้วยความละเอียดรอบคอบ จึงเป็นสิ่งจำเป็น และเจ้าหน้าที่ต้องมีทักษะในเรื่องของการสื่อสาร การอธิบายข้อมูลที่ถูกต้อง จึงทำให้ประชาชนได้รับการบริการที่ครบตามเป้าประสงค์ และได้รับความพึงพอใจสูงสุด

ด้านบทบาทที่แสดงออกต่อสังคม พบว่า หากงานนั้นเกินความสามารถ จะปรึกษาผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญ รวมทั้งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และส่วนใหญ่ก็พร้อมที่จะช่วยเหลือ หากเพื่อนร่วมงานขอให้ช่วย หรือมาปรึกษาในงานที่เจ้าหน้าที่คนนั้นไม่เข้าใจ หรือไม่เกินความสามารถของเขา

ด้านทัศนคติ ค่านิยมความเห็นต่อภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง พบว่า เจ้าหน้าที่รังวัดที่ดินต้องเป็นคนที่มีความอดทน มีความสามัคคี มีความรู้และมีศีลธรรม เป็นคนที่แสวงหาความรู้และทักษะเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา มีความรับผิดชอบในงาน รักในงานที่ทำ และให้บริการประชาชน ต้องให้ประชาชนได้รับการบริการด้วยความพึงพอใจสูงสุด

ด้านบุคลิกคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า หากมีโอกาสในการแสวงหาผลประโยชน์ที่มีควรเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการผิดระเบียบ ผิดกฎหมาย และจะเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาที่ต้องแก้ไขไม่รู้จบ นอกจากนั้น การทำงานที่ผิดระเบียบ เสี่ยงกฎหมาย เป็นสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติ งานในหน้าที่ควรจะทำตามระเบียบที่วางไว้

2. แนวทางในการพัฒนาบุคลากรให้มีขีดสมรรถนะเหมาะสมกับตำแหน่งงานและภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ของบุคลากรฝ่ายรังวัดสำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง พบว่า ควรให้บุคลากรมีโอกาส

นำเสนอแนวทางปรับปรุงการทำงาน เช่น การเสนอโครงการด้านต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหา การนำเสนอแนวทางการทำงานเป็นกลุ่มมาใช้ และหากความรู้ที่ทีมเป็นความรู้ที่ล้ำสมัย หน่วยงานควรสนับสนุนให้มีการไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เช่น ส่งไปอบรม หรือจัดโครงการให้ความรู้ เพื่อที่จะนำความรู้ที่ได้นั้นมาใช้ในการทำงาน เพื่อตอบสนองการบริการประชาชน หน่วยงานควรมีการสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เพื่อเพิ่มความรู้เพิ่มประสบการณ์อีกด้วย ในการแสดงความเห็นเชิงปรับปรุงและพัฒนา นั้น อาจแสดงออกในเชิงกระตุ้นให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นต้องปรึกษาและพูดคุยกันในทีม ควรจะมีการสื่อสารและรับฟังปัญหาทั้งสองฝ่าย และนำมาวิเคราะห์ เสนอแนวทางที่เป็นกลาง เพื่อให้เกิดความยุติธรรม นอกจากนั้น การควบคุมอารมณ์ตนเองก็เป็นสิ่งที่สำคัญ ต้องประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น เพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาให้ดีขึ้น นอกจากนี้ ต้องแบ่งหน้าที่และมอบหมายงานให้แต่ละคนรับผิดชอบ เพื่อให้ทราบถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีส่วนร่วมในการกำหนดภารกิจและเป้าหมายของทีม ช่วยสมาชิกในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ชี้ให้สมาชิกเห็นถึงอุปสรรคหรือปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นของทีมงาน และต้องคำนึงถึงความสามารถและความเชี่ยวชาญของแต่ละคนด้วย ด้านแรงจูงใจพบว่า การสร้างแรงจูงใจนั้น มีผลต่อสมรรถนะในการทำงานอย่างมาก การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน จะกระตุ้นจิตใจ เพิ่มสมรรถนะในการทำงาน งานที่ทำอยู่เกิดประสิทธิภาพ งานมีผลสัมฤทธิ์ มีความถูกต้องเพิ่มมากขึ้นและเป็นกำลังใจที่จะทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย

อภิปรายผล

สาเหตุที่ทำให้งานไม่มีผลสัมฤทธิ์นั้น มีอยู่หลายสาเหตุด้วยกัน ดังนี้ (1) งานรังวัดที่มีมากเกินไป เกินกว่าเป้าหมายส่วนกลางกำหนด (2) เครื่องมือในการรังวัดและอุปกรณ์ในการทำงานไม่เพียงพอกับงานที่เพิ่มขึ้น (3) บุคลากรมีทักษะและประสบการณ์ในการทำงานที่แตกต่างกัน (4) วัยที่มากขึ้น ทำให้การทำงานช้าลง (5) การให้ข้อมูลของประชาชนและการเตรียมข้อมูลของประชาชนมาขอรับบริการไม่ครบถ้วน และ (6) การประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เป็นไปตามเงื่อนไข ซึ่งจะเห็นได้ว่าการขาดทักษะหรือประสบการณ์ในการทำงาน ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้งานไม่แล้วเสร็จตามกำหนด ทำให้การทำงานของหน่วยงานมีความล่าช้า ไม่ตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง พบว่า หากนายช่างรังวัดได้รับการพัฒนาขีดสมรรถนะด้านทักษะและความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพ จะส่งผลให้นาย

ช่างรังวัดมีพฤติกรรมในการทำงานที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งการพัฒนานั้นจะทำให้บุคลากรเกิดความรู้ความสามารถ ทักษะที่สำคัญและจำเป็นต่อการปฏิบัติงาน มีการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ เพื่อให้พร้อมสู่การเปลี่ยนแปลงในอนาคต มีการส่งเสริมและปลูกฝังทัศนคติที่ดีและถูกต้องของบุคลากรให้เกิดพฤติกรรมในการปฏิบัติงานตามที่หน่วยงานได้มุ่งหวังไว้ ตลอดจนพัฒนาศักยภาพของนายช่างรังวัดให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการให้บริการประชาชน เพื่อให้ประชาชนที่เข้ารับบริการได้รับความพึงพอใจสูงสุดต่อไป สอดคล้องกับแนวคิดของ ศุภชัย ยาวะประภาษ ได้กล่าวว่า สมรรถนะที่ทุกคนในองค์กรต้องมี เพื่อที่จะทำให้องค์กรสามารถดำเนินงานได้สำเร็จลุล่วงตามวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย แผนงาน และโครงการต่าง ๆ ขององค์กร สมรรถนะหลักนี้จะผูกโยงเข้ากับสมรรถนะหลักขององค์กรเอง องค์กรแต่ละแห่งจะมีบุคลิกลักษณะที่เป็นเสมือนแก่นหรือหลักขององค์กร สมรรถนะหลักขององค์กรจะถ่ายทอดลงไปทีบุคลากรและกลายเป็นสมรรถนะที่บุคลากรทุกคนในองค์กรต้องมี (ศุภชัย ยาวะประภาษ, 2548)

แนวทางในการพัฒนาบุคลากรให้มีสมรรถนะเหมาะสมกับตำแหน่งงานและภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ของบุคลากรฝ่ายรังวัดสำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง พบว่า

1. ด้านความรู้สาขาต่าง ๆ ที่ได้เรียนมา พบว่า บุคลากรต้องมีความรู้เกี่ยวกับงานรังวัดที่ดิน ระเบียบ คำสั่งใหม่ ๆ รวมทั้งความรู้ในการใช้อุปกรณ์และเครื่องมือในการรังวัดที่ดิน ในสภาวะที่เปลี่ยนแปลงไป อาจทำให้ความรู้ที่มีอยู่เดิมล้าสมัยไม่เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง โดยต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานเพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ในสาขาอาชีพ และต้องการพัฒนาสมรรถนะหลักเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นการส่งไปฝึกอบรม การมอบหมายให้ปฏิบัติงานในงานใหม่ที่ไม่เคยปฏิบัติ การสอนงาน รวมทั้งการดูงานสำนักงานอื่นที่มีผลการปฏิบัติงานดี

การมีความรู้ในงาน การหาความรู้เพิ่มเติม ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ในการทำงาน การทบทวนความรู้ที่มี ล้วนมีความสำคัญต่อการพัฒนาสมรรถนะในการทำงาน สอดคล้องกับ Spencer and Spencer ให้ความสำคัญกับความรู้ว่า เป็นสมรรถนะและมีผลการปฏิบัติงานที่ต้องการ อันเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของแต่ละบุคคล ที่มีความสัมพันธ์เชิงเหตุผลจากความมีประสิทธิภาพของเกณฑ์ที่ใช้และ/หรือการปฏิบัติงานที่ได้ผลงานสูงกว่ามาตรฐาน เนื่องจากความรู้เป็นขอบเขตของข้อมูลหรือเนื้อหาเฉพาะด้านที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งครอบครองอยู่ (Spencer, M. & Spencer, M.S, 1993)

2. ด้านทักษะ ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญพิเศษด้านต่าง ๆ พบว่า ทักษะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ทักษะในการให้บริการประชาชน ทักษะในการสื่อสาร ทักษะการทำงานตามเป้าหมายที่ผู้บังคับบัญชาให้ไว้ ทักษะในการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จล้วนมีความสำคัญต่อการพัฒนา

สมรรถนะในการทำงาน สอดคล้องกับ Spencer and Spencer ให้ความสำคัญกับทักษะว่าเป็นสมรรถนะและมีผลการปฏิบัติงานที่ต้องการ อันเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของแต่ละบุคคล ที่มีความสัมพันธ์เชิงเหตุผลจากความสามารถที่มีประสิทธิภาพของเกณฑ์ที่ใช้และ/หรือการปฏิบัติงานที่ได้ผลงานสูงกว่ามาตรฐาน เนื่องจากทักษะเป็นความสามารถในการปฏิบัติงานทั้งที่เกี่ยวข้องกับด้านกายภาพ การใช้ความคิด และจิตใจของบุคคลในระดับที่สามารถคิด วิเคราะห์ ใช้ความรู้กำหนดเหตุผลหรือการวางแผนในการจัดการ และในขณะเดียวกันก็ตระหนักถึงความซับซ้อนของข้อมูลได้ (Spencer, M. & Spencer, M.S, 1993)

3. ด้านบทบาทที่แสดงออกต่อสังคม พบว่า การช่วยเหลือกันกับผู้ร่วมงาน การทำงานเป็นทีม การปฏิบัติหรือดูแลประชาชนในการเข้ารับบริการ ล้วนมีความสำคัญต่อการพัฒนาสมรรถนะในการทำงาน สอดคล้องกับ Boyatzis ให้ความสำคัญกับด้านสังคมว่าเป็นสมรรถนะที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ เนื่องจากทักษะด้านสังคม (Social skills) ประกอบด้วย การติดต่อสื่อสาร (Communication) การจัดการกับความขัดแย้ง (Conflict management) ภาวะผู้นำ (Leadership) ความฉับไวในการเปลี่ยนแปลง (Change catalyst) การยึดมั่นในข้อตกลง (Building bonds) การประสานสัมพันธ์และความร่วมมือ (Collaboration & cooperation) ความสามารถของทีมงาน (Team capabilities) (Boyatzis, R.E, 1982)

4. ด้านทัศนคติ ค่านิยมความเห็นต่อภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง พบว่า นายช่างรังวัดจะต้องมีทัศนคติที่ดี เป็นแบบอย่างที่ดีต่อเพื่อนร่วมงานและประชาชน ยึดหลักคุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติงาน และนายช่างรังวัด ที่มีความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ จะผลักดันให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คุณสมบัติของเจ้าหน้าที่รังวัดที่ดิน ล้วนมีความสำคัญต่อการพัฒนาสมรรถนะในการทำงาน สอดคล้องกับ Spencer and Spencer ให้ความสำคัญกับทัศนคติ ค่านิยม และภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง ว่าเป็นสมรรถนะและมีผลการปฏิบัติงานที่ต้องการ อันเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของแต่ละบุคคล ที่มีความสัมพันธ์เชิงเหตุผลจากความสามารถที่มีประสิทธิภาพของเกณฑ์ที่ใช้และ/หรือการปฏิบัติงานที่ได้ผลงานสูงกว่ามาตรฐาน เนื่องจากทัศนคติ ค่านิยม และภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อตนเองเป็นแรงจูงใจทำให้เกิดพฤติกรรม และทำให้สามารถทำนายพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ในช่วงระยะสั้น ๆ ได้ (Spencer, M. & Spencer, M.S, 1993)

5. ด้านบุคลิกคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า การควบคุมอารมณ์ภายใต้สภาวะกดดัน หรือการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำงานร่วมกัน การปฏิบัติงานการผิระเบียบ ผิดกฎหมายที่ไม่ควร

กระทำ และการแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง หรือการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน หากเกิดการผิดพลาดในงาน ควรจะมีการสื่อสารและรับฟังปัญหาทั้งสองฝ่าย และนำมาวิเคราะห์ เสนอแนวทางที่เป็นกลาง เพื่อให้เกิดความยุติธรรม นอกจากนั้น การควบคุมอารมณ์ตนเองก็เป็นสิ่งที่สำคัญ ล้วนมีความสำคัญต่อการพัฒนาขีดสมรรถนะในการทำงาน สอดคล้องกับ Spencer and Spencer ให้ความสำคัญกับคุณลักษณะส่วนบุคคล ว่าเป็นสมรรถนะและมีผลการปฏิบัติงานที่ต้องการ อันเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของแต่ละบุคคลที่มีความสัมพันธ์เชิงเหตุผลจากความมีประสิทธิภาพของเกณฑ์ที่ใช้และ/หรือการปฏิบัติงานที่ได้ผลงานสูงกว่ามาตรฐาน เนื่องจากคุณลักษณะส่วนบุคคล เป็นคุณลักษณะทางกายภาพของบุคคล และรวมถึงการตอบสนองของบุคคลต่อข้อมูลหรือสถานการณ์ที่เผชิญ (Spencer, M. & Spencer, M.S, 1993)

6. ด้านแรงจูงใจ พบว่า การสร้างแรงจูงใจในการทำงานจะกระตุ้นจิตใจให้เกิดการอยากปฏิบัติงานให้สำเร็จ จะช่วยกระตุ้นงานที่ทำอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพ งานมีผลสัมฤทธิ์ มีความถูกต้องเพิ่มมากขึ้น การเสริมแรงจูงใจล้วนมีความสำคัญต่อการพัฒนาขีดสมรรถนะในการทำงาน สอดคล้องกับ Spencer and Spencer ให้ความสำคัญกับแรงจูงใจว่าเป็นสมรรถนะและมีผลการปฏิบัติงานที่ต้องการ อันเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของแต่ละบุคคล ที่มีความสัมพันธ์เชิงเหตุผลจากความมีประสิทธิภาพของเกณฑ์ที่ใช้และ/หรือการปฏิบัติงานที่ได้ผลงานสูงกว่ามาตรฐาน เนื่องจากแรงจูงใจเป็นสิ่งที่บุคคลคิดหรือต้องการอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นแรงขับในการกำหนดทิศทางหรือการเลือกของบุคคลเพื่อแสดงออกถึงพฤติกรรม หรือการตอบสนองต่อเป้าหมายหรือการถอยออกไปจากสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น (Spencer, M. & Spencer, M.S, 1993)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาขีดสมรรถนะการปฏิบัติงานของบุคลากรฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง สรุปได้ดังนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาขีดสมรรถนะของบุคลากรฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง ได้แก่ ด้านความรู้สาขาต่าง ๆ ที่ได้เรียนมา ทักษะความเชี่ยวชาญ ความชำนาญพิเศษด้านต่าง ๆ บทบาทที่แสดงออกต่อสังคม ทักษะคติ ค่านิยมความเห็นต่อภาพลักษณ์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง และบุคลิกคุณลักษณะส่วนบุคคล

แนวทางในการพัฒนาบุคลากรให้มีขีดสมรรถนะเหมาะสมกับตำแหน่งงานและภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ของนายช่างรังวัด ในสังกัดฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง ได้แก่ ควรให้บุคลากรมีโอกาสนำเสนอแนวทางปรับปรุงการทำงาน หน่วยงานควรสนับสนุนให้มีการไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม

หน่วยงานควรมีการสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น กระตุ้นให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ ควรมีการสื่อสารและรับฟังปัญหาทั้งสองฝ่าย และนำมาวิเคราะห์ ประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น แบ่งหน้าที่และมอบหมายงานให้แต่ละคนรับผิดชอบ และการสร้างแรงจูงใจ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา เป็นข้อเสนอแนะต่อองค์การ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย

1. ข้อเสนอแนะต่อฝ่ายรัฐวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) นโยบายพัฒนาบุคลากร ควรมีการส่งเสริมการนำความรู้จากหลักสูตรการพัฒนาบุคลากร มาใช้ในการแก้ปัญหาในการปฏิบัติงานจริง นำผลที่ได้จากการประเมินผ่านระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานมาใช้เป็นผลงาน ประกอบการพิจารณาความก้าวหน้าในสายงานอาชีพต่อไป

2) นโยบายอบรมบุคลากรใหม่ ควรส่งเสริมวิธีการพัฒนา เช่น การให้คำแนะนำ หรือการ สอนงาน และเตรียมคัดเลือกบุคลากรที่มีประสบการณ์ในการทำงานมาก หรือบุคลากรที่มีความรู้ เชี่ยวชาญในงาน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สำหรับการสอนและแนะนำงานให้แก่บุคลากรใหม่ เพื่อให้ บุคลากรใหม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับหัวหน้างานและเพื่อนร่วมงาน รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในเนื่อ งาน วัฒนธรรมองค์กร และลักษณะการทำงานได้เร็วขึ้น จนนำไปสู่การมีทัศนคติที่ดีต่อหน่วยงาน ตลอดจนลดช่องว่างระหว่างวัยของบุคลากรในหน่วยงานนั้นได้

3) นโยบายส่งเสริมและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ควรมีการส่งเสริมการเรียนรู้และแลกเปลี่ยน ภายในหน่วยงานตนเองหรือกับหน่วยงานอื่น เพื่อให้บุคลากรเกิดความรู้ความชำนาญรอบด้าน เป็นประโยชน์ต่อการประสานงานให้เกิดประสิทธิภาพ เกิดทัศนคติเชิงบวกต่อการทำงานของตนเอง

4) นโยบายจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน ควรมีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานของแต่ละประเภท งานให้แก่ฝ่ายรัฐวัด ในสังกัดฝ่ายรัฐวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง เพื่อให้บุคลากรใหม่ที่เพิ่งเข้า ทำงานหรือบุคลากรเดิมได้เข้าใจแนวทางการปฏิบัติงานของตนเองเพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

5) นโยบายการทำงานเป็นทีม ควรมีนโยบายกำหนดแผนการทำงานร่วมกัน เป็นการทำให้ บุคลากรรู้จักการทำงานเป็นทีม มีมุมมองที่หลากหลาย จนเกิดเป็นผลงานที่สร้างสรรค์และทันสมัย

6) นโยบายประชาสัมพันธ์ ควรมีการประชาสัมพันธ์กระตุ้นให้เห็นถึงความสำคัญของการ หาแนวทางในการพัฒนาตนเอง ตามเกณฑ์ของระดับสมรรถนะหลักที่หน่วยงานได้กำหนดไว้ เพื่อเป็น การกระตุ้นประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานให้สูงขึ้น

7) นโยบายแรงจูงใจ ควรมีการสร้างแรงจูงใจให้เกิดความต้องการในการพัฒนาตนเอง เช่น การพิจารณาเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง

2. ข้อเสนอแนะต่อฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดอื่น

ฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดระยองควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกันในการพัฒนาทั้งความรู้ ทักษะการปฏิบัติงาน การบริการประชาชน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานกับฝ่ายรังวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดอื่น

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาโครงสร้างขององค์กร หรือลักษณะขององค์กรที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาขีดสมรรถนะในการทำงานของข้าราชการ/เจ้าพนักงานในหน่วยอื่น ๆ ของสำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาขีดสมรรถนะในการทำงานกับสำนักงานที่ดินจังหวัดอื่น ๆ เพื่อให้ทราบถึงแนวทางในการพัฒนาขีดสมรรถนะในการทำงาน และนำผลที่ได้มาวิเคราะห์เปรียบเทียบหาแนวทางการพัฒนาขีดสมรรถนะในการทำงานในองค์กรภาครัฐอื่นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- จิรประภา อัครบวร. (2549). *สร้างคนสร้างผลงาน*. กรุงเทพมหานคร : ก.พลพิมพ์.
- ชูชัย สมितिไกร. (2550). *การสรรหา การคัดเลือก และการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประพันธ์ เกิดสุขนิรันดร์. (2551). ปัจจัยที่ส่งผลต่อสมรรถนะและความพึงพอใจในการทำงานของพนักงานฝ่ายผลิต กรณีศึกษาบริษัท พีเค จำกัด (ชื่อสมมติ) ที่ผลิตชิ้นส่วนรถยนต์ในนิคมอุตสาหกรรม จังหวัดระยอง. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาการจัดการมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562. (2562). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 43 ก หน้า 1-4 (5 เมษายน 2562).
- ศุภชัย ยาวะประภา. (2548). *การบริหารงานบุคคลภาครัฐไทย : กระแสใหม่และสิ่งท้าทาย*. กรุงเทพมหานคร : จุฑทอง.
- Boyatzis, R.E. (1982). *The competent manager*. New York : McGraw-Hill.
- Spencer, M. & Spencer, M.S. (1993). *Competence at work : Models for superiors performance*. New York : John Wiley & Sons.

กระบวนการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ*
A PROCESS OF ELDER'S WELL-BEING DEVELOPMENT BASED
ON BUDDHIST INTEGRATED APPROACH

ฐิติพร สะสม

Thitiporn Sasom

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus, Thailand.

E-mail: Dang1981@windowslive.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุตามแนววิทยาการสมัยใหม่ 2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุในพระพุทธศาสนาเถรวาท 3. เพื่อนำเสนอกระบวนการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย 4 ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร การวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยในเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุตามแนววิทยาการสมัยใหม่ คือการใช้ความรู้ทางด้านการแพทย์การสาธารณสุขที่ควบคุมดูแลสุขภาวะ ด้วยปัจจัยภายใน คือการพัฒนาสุขภาวะทางจิตในเชิงบวก ที่ส่งเสริมให้สุขภาวะทางจิต เป็นการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของตนเองในเชิงบวก ที่เกิดจากการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับสภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลต่อความรู้สึกในมิติต่าง ๆ และปัจจัยภายนอกคือการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุ ด้วยการแสดงให้เห็นถึงความสนใจและความตระหนักเรื่องการเตรียมพร้อมรองรับสังคมผู้สูงอายุในอนาคต ด้วยนวัตกรรมการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุตามแนววิทยาการสมัยใหม่ สู่การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการเป็นการบูรณาการระหว่างกระบวนการพัฒนาสุขภาวะตามวิทยาการสมัยใหม่ กับกระบวนการพัฒนาสุขภาวะตามหลักธรรมภavana 4 มาใช้เป็นกรอบในการจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้ การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการตามหลักธรรมภavana 4 ในโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดน่าน พบว่า ผู้เรียนโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดน่าน ที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้พัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ ตามหลักธรรมภavana

---

*Received: 24 December 2020; Revised: 6 December 2021; Accepted: 6 December 2021

4 จากการประเมินจากทุกหัวข้อได้ค่าเฉลี่ย 4.79 มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด เป็นประโยชน์มากที่สุดสำหรับผู้เรียน

คำสำคัญ: กระบวนการพัฒนา, พุทธบูรณาการ, วิทยาการสมัยใหม่

Abstract

The research on topic has three objectives in the following: 1) to study the process of elders' well-being development in accordance with modern sciences; 2) to study the process of elders' well-being development in Theravāda Buddhism; and 3) to present the process of elders' well-being development based on Buddhist integrated approach. It is a mixed research that consists of four types in the following researches: 1) documentary research; 2) qualitative research; 3) quantitative research; and 4) participatory action research.

The results reveal that the process of elders' well-being development in accordance with modern sciences means the use of medical treatment and public health knowledge that control and take care of well-being with internal factors. This means the development of mental well-being in positive way that supports the mental well-being to people to know their own life style in positive way with the knowing about social, cultural, and economic conditions that affect to feelings in various dimensions. In addition, it concerns with external factors that means the development of elders' well-being with the expression of attention and awareness about preparation to support elders' society in the future with innovation of development of elders' well-being in accordance with modern sciences well-being development based on Buddhist integrated approach is a interrelation between process of elders' well-being development in accordance with modern sciences and the process of elders' well-being development according to four Bhāvanās to apply for the framework of learning curriculum. The elders' well-being development based on Buddhist integrated approach according to four Bhāvanās In the senior school in Nan Province. The assessment of participation in learning activities of elders' well-being development based on Buddhist integrated approach

according to four Bhāvanās found that learners of elderly schools in Nan Province who participate in learning activities of elders' well-being development based on Buddhist integrated approach according to four Bhāvanās from all topics is an average of 4.79 with the highest level of opinion and the most useful for learners.

Keywords: Development process, Buddhist integrated approach, modern sciences

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งในสังคมที่ให้ความสำคัญกับการดูแลผู้สูงอายุ พระพุทธศาสนามีหลักการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2548) การที่จะดูแลสุขภาพให้ครอบคลุมแบบองค์รวมได้นั้น การควบคุมร่างกายและจิตใจ สังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง โดยแนวคิดทางพระพุทธศาสนากล่าวถึงองค์รวมในการดำเนินชีวิต ที่ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านความสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อม ด้านภาวะจิต และด้านปัญญา (ปภัสสร กิมสุวรรณวงศ์, 2555) ผู้สูงอายุร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงที่เสื่อมถอย จำเป็นจะต้องมีการปรับตัวตามสภาวะการเปลี่ยนแปลง จึงมีความสนใจในการพัฒนาสภาวะของผู้สูงอายุตามแนววิถีพุทธ โดยเชื่อว่า ภาวะเป็นสุขเป็นความสมบูรณ์อย่างหนึ่งที่มีองค์ประกอบ ดังนั้น จำเป็นจะต้องพิจารณาในหลาย ๆ อย่าง และการพัฒนาสภาวะด้านจิตใจเป็นสิ่งที่สำคัญประการหนึ่งของผู้สูงอายุ หลักการของพระพุทธศาสนาสามารถเข้ามาเสริมสร้างและพัฒนาสภาวะของผู้สูงอายุได้ ด้วยบริบทของสังคมปัจจุบันและความซับซ้อนของสภาพสังคม พระพุทธศาสนาไม่สามารถที่จะพัฒนาสภาวะของผู้สูงอายุได้ทั้งหมด จำเป็นจะต้องมีการหาเครือข่ายและสร้างการบูรณาการอย่างยั่งยืน

ด้วยปัญหาดังกล่าว ทำให้เกิดการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุขึ้นอย่างแพร่หลาย โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นทางเลือกหนึ่งในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการศึกษา การพัฒนาทักษะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุ จะเป็นเรื่องที่น่าสนใจและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ทักษะชีวิตที่จำเป็น โดยวิทยากรจิตอาสาหรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขณะเดียวกัน ก็เป็นพื้นที่ที่ผู้สูงอายุจะได้แสดงศักยภาพ โดยการถ่ายทอดภูมิความรู้ ประสบการณ์ ที่สั่งสมแก่บุคคลอื่น เพื่อสืบสานภูมิปัญญาให้คงคุณค่าคู่กับชุมชน โรงเรียนผู้สูงอายุหลายแห่ง ตั้งขึ้นโดยใช้อาคารเรียนเก่าของโรงเรียนที่เลิกกิจการ หรือตั้งอยู่ในชมรมผู้สูงอายุภายในวัด บางแห่งใช้บ้านของผู้ริเริ่มก่อตั้งเป็นสถานที่ดำเนินการ การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในระยะแรก อาจเป็นเพียงการรวมกลุ่มพบปะพูดคุยกัน แล้วจึงค่อย ๆ มีรูปแบบชัดเจนขึ้น มีกิจกรรมที่หลากหลายตามความ

ต้องการของผู้สูงอายุ หรืออาจเป็นการขยายกิจกรรมจากที่มีการดำเนินการอยู่แล้ว เช่น ศูนย์บริการทางสังคมแบบมีส่วนร่วม (ศาลาสว่างสุข) ศูนย์สามวัย ธนาคารความดี เป็นต้น โรงเรียนผู้สูงอายุสามารถมีรูปแบบและกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ ความต้องการของผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุ จะกำหนดตารางกิจกรรมในแต่ละสัปดาห์ไว้ชัดเจน ระยะเวลาเปิดเรียนอาจเป็นตลอดปี หรือเปิดเป็นช่วงเวลาตามหลักสูตรที่จัดอบรม ส่วนใหญ่จะจัดกิจกรรมสัปดาห์ละ 1 วัน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2562) จังหวัดน่านได้มีการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุหลาย ๆ แห่ง โดยรูปแบบของโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นรูปแบบหนึ่งในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการศึกษาการพัฒนาทักษะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และกิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุ จะเป็นเรื่องที่ผู้สูงอายุสนใจและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ทักษะชีวิตที่จำเป็น การถ่ายทอดภูมิความรู้ประสบการณ์ ที่สั่งสมแก่บุคคลอื่น เพื่อสืบสานภูมิปัญญาให้คงคุณค่าคู่กับชุมชน ได้เข้าศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยเข้ารับใบประกาศนียบัตร ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) เปิดสอนหลักสูตรการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ และโภชนาการที่เหมาะสม ความรู้แพทย์แผนไทย ภาษาอังกฤษเบื้องต้นเพื่อการสื่อสาร อักษรล้านนา การเขียนอักษรล้านนา จักสาน การตัดตุ๊กต ผมนไพรแปรรูป และการเตรียมตัวในวาระสุดท้ายของชีวิต น้อมนำหลักคำสอนพระพุทธศาสนามาปรับใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดความสุข โดยบูรณาการความคิดเห็นร่วมกันพร้อมก้าวเดิน และได้ดำเนินการเป็นรูปธรรม จนมีแนวทางเสนอเป็นนโยบายที่สำคัญของกลุ่มผู้สูงอายุ ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้มีความสุขอยู่ดีกินดียิ่งขึ้น ภายใต้วิสัยทัศน์ “ผู้สูงวัยไร้คุณธรรม ก้าวนำความเจริญ” ที่ต้องการให้ผู้สูงอายุอยู่ดีมีสุข ไม่ต้องรวย ขอแค่ให้ท่านได้กินอิ่มนอนอุ่น มีสุขภาพกายใจที่ดีและแข็งแรง ยึดมั่นธรรมาภิบาล

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยเห็นความสำคัญในการศึกษากระบวนการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ ตามแนววิทยาการสมัยใหม่ และกระบวนการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย 4 ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยการนำผู้สูงอายุที่ทรงคุณวุฒิจากองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในจังหวัดน่าน มาร่วมคิด วิเคราะห์และวางแผนการดำเนินการ เพื่อให้ได้กระบวนการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุ โดยมุ่งเน้นพุทธบูรณาการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาสุขภาวะตามแนววิทยาการสมัยใหม่
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุในพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อนำเสนอกระบวนการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานของการวิจัย 4 ประเภท คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. **การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)** ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสาร และหลักฐานที่เกี่ยวข้อง เนื้อหาจากเอกสาร ตำราทางวิชาการ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถาฎีกา หนังสือ บทความ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงถึงพัฒนาสุขภาวะตามแนววิทยาการสมัยใหม่ ซึ่งเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยตรง การพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุในพระพุทธศาสนาเถรวาท

2. **การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)** ในภาคสนาม (Field Study) เป็นการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ กระบวนการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

2.1 ทำการศึกษาและคัดเลือกโรงเรียนผู้สูงอายุ ที่มีการจัดการอย่างเป็นรูปธรรมของจังหวัดน่าน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive random Sampling) จำนวน 5 แห่ง ดังนี้ 1) โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลศรีสะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน 2) โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลไชยวัฒนา อำเภอปัว จังหวัดน่าน 3) โรงเรียนผู้สูงอายุบ้านขึ้นวิทยาลัย ตำบลกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน 4) โรงเรียนผู้สูงอายุเสี้ยวดอกขาว เทศบาลเมืองน่าน จังหวัดน่าน 5) โรงเรียนผู้สูงอายุบ้านฝายมูล ตำบลป่าคา อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

2.2 ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้สูงอายุที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านสุขภาวะที่ดีทางสังคม มีสุขภาพชีวิตที่แข็งแรงสมบูรณ์

2.3 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้บริหาร ผู้มีความเชี่ยวชาญทางด้านสุขภาพ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการดูแลผู้สูงอายุ นักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับ

งานด้านสาธารณสุขและพระพุทธศาสนาในจังหวัดน่าน จำนวน 26 รูป/คน เพื่อให้ทราบถึงภาพรวม การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุ กิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดน่าน และร่วมกัน ถอดบทเรียนรูปแบบการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุ สู่การสร้างหลักสูตรการเรียนรู้กระบวนการพัฒนา สุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการโดย นำหลักธรรมภavana 4 มากำหนดเป็นแผนการเรียนรู้ กระบวนการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ดำเนิน การศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ รวมถึงโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการดำเนินการศึกษาวิจัยกระบวนการพัฒนาสุข ภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ สู่การนำกระบวนการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ มาพัฒนาเป็นหลักสูตรการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ ตามหลักธรรมภavana 4 เพื่อการ ทดลองใช้ในโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดน่าน

4. การวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) การประเมินการนำหลักสูตรการ พัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ ตามหลักธรรมภavana 4 ทดลองใช้ในโรงเรียนผู้สูงอายุใน จังหวัดน่าน ด้วยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดน่าน ที่เข้าร่วมกิจกรรม ได้ทำ แบบสอบถาม การประเมิน การจัดผลการเรียนรู้ โดยจะตอบคำถาม 10 ข้อ ซึ่งในแต่ละประเด็นเป็น แบบสอบถามประเด็นสำคัญต่อระดับความคิดเห็น ในการประเมินผลการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ พัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ ตามหลักธรรมภavana 4 ของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดน่าน จำนวน 100 ราย โดยแบ่งเป็นโรงเรียนละ 20 ราย เพื่อสอบถามความคิดเห็นในการเข้าร่วมกิจกรรมใน ครั้งนี้ และจะได้นำผลของการประเมินในครั้งนี้ มาพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พัฒนาสุขภาวะของ ผู้สูงอายุ ตามความต้องการและความเหมาะสมกับผู้เรียน

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ” สามารถสรุป ผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. การพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุตามแนววิทยาการสมัยใหม่ คือวิวัฒนาการทางสังคม องค์ความรู้ และเทคโนโลยีทางการแพทย์และสาธารณสุข ทั้งนี้ การสร้างเสริมสุขภาพที่แตกต่างกัน ออกไปของยุคสมัย มีการเรียนรู้การสร้างเสริมสุขภาพปรับเปลี่ยนไป จนกลายเป็นการเน้นการเรียนรู้ที่ จะปรับพฤติกรรมส่วนบุคคล ให้เป็นไปตามสภาวะใหม่ที่เจอ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง

เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ กระบวนการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุ ตามแนววิทยาการสมัยใหม่ มีแนวทางในการพัฒนาสุขภาวะแบบองค์รวม กล่าวคือไม่ได้ให้ความสำคัญแต่เพียงเฉพาะสุขภาพทางร่างกายเท่านั้น แต่ยังรวมถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันอันก่อให้เกิดสุขภาวะที่ดี ได้แก่ สุขภาวะทางกาย สุขภาวะทางจิตใจ สุขภาวะทางจิตวิญญาณ สุขภาวะทางสังคม สุขภาวะทางเศรษฐกิจ สุขภาวะทางสิ่งแวดล้อม ที่ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น การพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุด้วยนวัตกรรม กระบวนการเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่มีผู้คนให้ความสนใจ โดย United Nation ในเรื่อง เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) (David, G, 2016) มีรายละเอียด ดังนี้

1) กระบวนการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุ ตามแนววิทยาการสมัยใหม่ ภายใต้กรอบการพัฒนาอย่างยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ ที่มีหลักการหลายประการที่สอดคล้องกับสุขภาวะของผู้สูงอายุ และภายใต้หลักการเหล่านั้น มีนโยบายสาธารณะหรือแผนการดำเนินงานที่สอดคล้องกับเรื่องสุขภาวะของผู้สูงอายุ ยุติความจนทุกรูปแบบในทุกแห่งหน ยุติความหิวโหย ยกระดับคุณค่าทางโภชนาการ รับรองคุณภาพการศึกษาสำหรับทุกคน บรรลุความเสมอภาคทางเพศ สร้างโครงสร้างพื้นฐานที่ยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลง ลดทอนความไม่เสมอภาคภายในประเทศและระหว่างประเทศ ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความทั่วถึง ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมที่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

2) กระบวนการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุ ตามแนววิทยาการสมัยใหม่ ด้วยแนวคิดพลพลังขององค์การอนามัยโลก ซึ่งเป็นกระบวนการที่สร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุ เข้าถึงระบบการจัดบริการสาธารณสุข การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และได้รับความปลอดภัย ให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ทำให้มีการวางนโยบาย แนวทางทางการบริหารจัดการ เช่น ความหลากหลายของความสามารถและการเป็นแหล่งทรัพยากรของผู้สูงอายุ ความสำคัญของการตัดสินใจและวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ การคุ้มครองป้องกันกลุ่มเสี่ยงในผู้สูงอายุ ตลอดจนกระตุ้นให้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตามศักยภาพ และมีกลุ่มในสังคมโดยอาศัยเทคโนโลยีมาเชื่อมต่อสังคม ให้กับผู้สูงอายุเหล่านี้ ให้ได้ทำกิจกรรมทางสังคมมากขึ้น

3) กระบวนการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุ ตามแนววิทยาการสมัยใหม่ ภายใต้กรอบปฏิญญา กัวลาแลมเปอร์ ว่าด้วยเรื่องผู้สูงอายุ: การเพิ่มขีดความสามารถของผู้สูงอายุในอาเซียน ได้มีการสนับสนุนให้มีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นเครื่องมือหรือแนวทางหนึ่ง ในการเพิ่มขีดความสามารถของผู้สูงอายุ

4) กระบวนการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุด้วยปัจจัยภายใน การพัฒนาสุขภาวะทางจิตในเชิงบวก ที่ส่งเสริมให้สุขภาวะทางจิต เป็นการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของตนเองในเชิงบวก การพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุ และความผาสุกทางใจ ที่เกิดจากการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับสภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลต่อความรู้สึกในมิติต่าง ๆ

5) กระบวนการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุด้วยปัจจัยภายนอก การพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุด้วยนวัตกรรม เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสนใจและความตระหนัก เรื่องการเตรียมพร้อมรองรับสังคมผู้สูงอายุในอนาคต หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลากหลายภาคส่วน ต่างก็นำเสนอหนทางและวิธีการในเรื่องเหล่านี้ที่แตกต่างออกไป ตามขอบเขตภารกิจหน้าที่หรือศักยภาพขององค์กร หากจะจำแนกตามประเภทนวัตกรรม บนฐานคิดของการจำแนกตามเป้าหมายของนวัตกรรมเช่นนั้น นวัตกรรมกระบวนการในการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุนั้น ถือได้ว่าเป็นแนวทางหนึ่งของการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุ ที่จำเป็นต้องปรับประยุกต์ใช้และใช้ประโยชน์จากวิทยาการสมัยใหม่ และมีส่วนช่วยให้สามารถยกระดับการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุในสังคม ผ่านนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่พัฒนาตามทันต่อบริบททางสังคมยุคปัจจุบัน

2. การพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นกระบวนการการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุ ตามแนวทางด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่ช่วยสร้างให้ดุลยภาพทางร่างกาย ทำให้มีสุขภาพที่ดี หากเสียดุลยภาพทางร่างกาย จะทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ ในขณะที่ดุลยภาพทางจิตใจ หากเสียดุลยภาพทางจิตใจ จะทำให้เกิดโรคทางจิตใจ ซึ่งภาวะขาดดุลทางจิตใจจะทำให้ประพฤติดนที่ไม่เป็นผลดีต่อตนเองและสังคม ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถที่ยึดถือการเสริมสร้างสุขภาวะของตน ด้วยแนวทางตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 มรรค 8 และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักภavana 4 ได้รักษาและเสริมสร้างดุลยภาพของชีวิต ด้วยการที่ดุลยภาพคือองค์รวมของชีวิต โดยการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุในพระพุทธศาสนา มาดำเนินการตามหลักภavana 4 นั้น ได้มีการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ตามการพัฒนา 4 ด้าน ได้แก่

1) กายภavana คือ การพัฒนาด้านร่างกาย การดูแลผู้สูงอายุทางด้านร่างกายและพฤติกรรมอันเนื่องด้วยร่างกาย เช่น ส่งเสริมให้ท่านออกกำลังกายตามสมควร การดูแลสุขภาพอนามัยต่าง ๆ

2) ศีลภavana คือ การพัฒนาด้านสัมพันธภาพทางสังคม การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม การช่วยให้ผู้สูงอายุได้ มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นญาติพี่น้อง เพื่อน ๆ

3) จิตภavana คือ การพัฒนาด้านจิตใจ การดูแลผู้สูงอายุ ควรให้ความสำคัญกับด้านนี้เป็นพิเศษ เพราะคนในวัยชรา มักจะต้องการการให้เกียรติ การเอาใจใส่จากบุตรหลาน

4) ปัญญาภavana คือ การพัฒนาด้านปัญญา สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิต และสร้างโอกาสให้ท่านได้ใกล้ชิดหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา เช่น ส่งเสริมให้ท่านไหว้พระ สวดมนต์ รักษาศีล ฝึกสมาธิ จนสามารถลดความว้าวุ่น ความวิตกกังวล มีจิตใจที่มีความสุข มีอิสระ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2540)

อย่างไรก็ตาม ภาวการณ์มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตดีควบคู่กันไป เป็นความหมายที่สมบูรณ์สูงสุดในพระพุทธศาสนา แม้ว่าจะมีโรคทางกายเกิดขึ้นก็สามารถพัฒนาด้านจิตใจไปได้ เพราะทำให้ความสำคัญทางด้านจิตใจเป็นพิเศษ ดังพุทธภาษิตที่ว่า “ใจเป็นผู้นำสรรพสิ่ง” แต่ทั้งนี้ การดำเนินไปอย่างควบคู่กันเป็นผลดีที่สุด ที่ช่วยสร้างให้กระบวนการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด ช่วยสร้างการพัฒนาที่เป็นไปอย่างสมดุล ทั้งสุขภาพทางกายและสุขภาพทางใจ เป็นการพัฒนากันไปในรูปแบบที่เหมาะสมพอดี เป็นไปตามแผน โดยผ่านการนำหลักพระพุทธศาสนามาใช้ในการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น จึงถือได้ว่าเป็นการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุตามแนวทางด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ช่วยสร้างให้ดุลยภาพทางร่างกาย ทำให้มีสุขภาพที่ดี หากเสียดุลยภาพทางร่างกายจะทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ ในขณะที่ดุลยภาพทางจิตใจ หากเสียดุลยภาพทางจิตใจจะทำให้เกิดโรคทางจิตใจ ซึ่งภาวะขาดดุลทางจิตใจ จะทำให้ประพัตติตนที่ไม่เป็นผลดีต่อตนเองและสังคม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2540) การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุ จึงช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถที่ยึดถือการเสริมสร้างสุขภาวะของตน ด้วยแนวทางตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ทำให้เกิดความผาสุกทางจิตวิญญาณ เกิดความสุข ความสงบ และยิ่งกว่าสุขอื่น ๆ ไม่มีความเห็นแก่ตัว ผ่อนคลาย ไม่เครียด มีความปิติ ความรู้สึกเบิกบานกับการทำหน้าที่และการใช้ชีวิต รู้ต้นและเบิกบานในทุกย่างก้าว และทุกขณะที่ทำหน้าที่รู้เท่าทัน ไม่ประมาทหรือขาดสติ มีสติปัญญาในการเสพ ทั้งทางหู ตา จมูก ลิ้น กาย และใจอย่างมีสติ สมาธิ และปัญญา

3. กระบวนการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ เป็นการบูรณาการระหว่างกระบวนการพัฒนาสุขภาวะตามวิทยาการสมัยใหม่ กับกระบวนการพัฒนาสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 มาใช้เป็นกรอบในการจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้ การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ ตามหลักภาวนา 4 ตามแผนการเรียนรู้ทั้ง 4 มีโครงสร้างหลักสูตรที่ประกอบด้วย 1) หลักการและเหตุผล 2) แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม 3) วัตถุประสงค์ของหลักสูตรฝึกอบรม 4) รายวิชา 5) กิจกรรมการฝึกอบรม 6) สื่อการฝึกอบรม และ 7) แนวทางการวัดผลและประเมินผล ซึ่งรายวิชาเนื้อหาสาระที่ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ด้วยการใช้ภูมิปัญญาในท้องถิ่น จะดำเนินกิจกรรมในลักษณะโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ที่ต้องการให้ผู้สูงอายุมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต การดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดที่ตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญ และพลังของผู้สูงอายุ โดยสร้างพื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และภาคีเครือข่าย ใช้ระยะเวลาประมาณ 3 วัน แบ่งเป็น 3 ครั้ง ซึ่งมี 7 กิจกรรม ได้แก่ 1) การสร้างความรู้หรือการให้ความรู้ในเรื่องของสุขภาพ 2) การออกกำลังกายเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันโรค 3) การฝึกให้รู้ถึงความพอดีที่ร่างกายต้องการ และไม่ก่อให้เกิดโทษแก่ร่างกายตนเอง 4) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง

ผู้สูงอายุกับสังคม 5) จากรุ่นเล็กสู่รุ่นใหญ่ สานสายใยของชุมชน 6) สร้างจิตใจและส่งเสริมความสนุกสนาน เพลิดเพลิน 7) เรียนรู้คำสอนในทางพระพุทธศาสนา หลังจากนั้น ได้มีการประเมิน การสัมภาษณ์ถึงผลการพัฒนา ก่อนหลังเข้าร่วมกิจกรรม และการสอบถามความคิดเห็นในการเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ และนำผลของการประเมินในครั้งนี้ มาพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้พัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุ ตามความต้องการ และความเหมาะสมกับผู้เรียน โดยการประเมินจากแบบสอบถาม จะมีเกณฑ์การแปลความค่าเฉลี่ยโดยทุกคำถาม ได้ค่าเป็นประโยชน์มากที่สุด และในทุกหัวข้อ สามารถสรุปได้ว่า ผู้เรียนโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดน่าน ที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้พัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการตามหลักภวนา 4 ได้ค่าเฉลี่ย 4.79 มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด เป็นประโยชน์มากที่สุดสำหรับผู้เรียน

อภิปรายผล

จากผลวิจัยเรื่อง “กระบวนการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ” ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ผลจากวิจัยกระบวนการพัฒนาสุขภาวะตามแนววิทยาการสมัยใหม่ เป็นกระบวนการพัฒนาสุขภาวะของการพัฒนาสุขภาวะทางจิตในเชิงบวก จะช่วยในการพัฒนาจิตใจผู้สูงอายุ ให้เกิดความสงบ สุข นิ่ง สุขุม อารมณ์ไม่แปรปรวน มองโลกในแง่ดี ไว้วางใจและเชื่อใจในตัวเองและผู้อื่น ซึ่งผลที่เกิดขึ้นเหล่านี้ ช่วยนำไปสู่การมีสุขภาพจิตที่ดีของผู้สูงอายุ โดยผลสำเร็จที่อาจจะเกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาสุขภาวะของผู้สูงอายุด้วยนวัตกรรม ถึงแม้ว่านวัตกรรมและเทคโนโลยีไม่สามารถทดแทนการทำงานของคนที่ได้ทั้งหมด เพราะไม่สามารถทดแทนความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ บทบาทของนวัตกรรมและเทคโนโลยี จึงเป็นผู้ช่วยดูแลร่วมกับบุคลากรผู้เชี่ยวชาญและคนในครอบครัวเท่านั้น อีกทั้งยังเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย ทำให้การเรียนรู้นวัตกรรมในการพัฒนาสุขภาวะในผู้สูงอายุนั้น จึงมีความสำคัญ ควรให้ครอบครัวหรือผู้สูงอายุเองได้รับความรู้และคำแนะนำ ให้เท่าทันตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป และจากการให้ความรู้ในเรื่องนี้ ทำให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงการรับความรู้ในเรื่องสุขภาวะสมัยใหม่มากขึ้น ทั้งยังสามารถตามทันเหตุการณ์ในปัจจุบัน เข้าใจและสามารถพูดคุยกับสมาชิกในครอบครัวได้มากยิ่งขึ้น โดยเป็นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูประกาศสิริธรรม (เกษม สุวณฺโณ) เรื่อง “การศึกษาสุขภาวะของผู้สูงอายุในเขตชุมชนท่าอิฐ วัดแสงสิริธรรม ตำบลท่าอิฐ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ผลการศึกษาพบว่า สุขภาวะทางปัญญา (ค่าเฉลี่ย = 4.00) และสุขภาวะทางสังคม (ค่าเฉลี่ย = 3.73) อยู่ในระดับมาก ส่วนสุขภาวะทางกาย (ค่าเฉลี่ย = 3.47) สุขภาวะทางจิตใจ (ค่าเฉลี่ย = 3.40) อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ พิจารณารายด้านพบว่า สุขภาวะทางกาย รู้สึกพอใจกับสุขภาพในขณะนี้ อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.65) สุขภาวะทางจิตใจ รู้สึกพึงพอใจ

ในชีวิต เช่น มีความสุข ความสงบ ความหวัง อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.77) สุขภาวะทางสังคม รู้สึกพอใจกับการช่วยเหลือที่เคยได้รับจากเพื่อน ๆ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.32) สุขภาวะทางปัญญา คือเข้าใจได้ว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีความไม่เที่ยงแท้และแน่นอน ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.92) ส่วนความแตกต่างของระดับสุขภาวะของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุเพศชายมีค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าผู้สูงอายุเพศหญิงใน 3 ด้าน คือ สุขภาวะทางกายและสุขภาวะทางปัญญา โดยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนสุขภาวะทางจิตใจ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และผู้สูงอายุเพศหญิงมีค่าเฉลี่ยที่สูงกว่าผู้สูงอายุเพศชายใน 1 ด้าน คือ สุขภาวะทางสังคม โดยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (พระครูประกาศกรสิริธรรม, 2560)

2. กระบวนการพัฒนาสุขภาวะในพระพุทธศาสนา และการพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ การพัฒนาสุขภาวะผู้สูงอายุตามแนวทางด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นั้น จะทำให้เกิดคุณูปการที่สำคัญคือ “ดุลยภาพ” สุขภาวะเกี่ยวข้องโดยตรงกับดุลยภาพทางร่างกาย และดุลยภาพทางจิตใจ กล่าวคือ ดุลยภาพทางร่างกาย จะทำให้มีสุขภาพที่ดี หากเสียดุลยภาพทางร่างกาย จะทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ ในขณะที่ดุลยภาพทางจิตใจ หากเสียดุลยภาพทางจิตใจจะทำให้เกิดโรคทางจิตใจ ซึ่งภาวะขาดดุลทางจิตใจ จะทำให้ประพฤติดนที่ไม่เป็นผลดีต่อตนเองและสังคม ทำให้เป็นการเสริมสร้าง “ดุลยภาพ” ทั้งดุลยภาพทางร่างกายและดุลยภาพทางจิตใจ เพื่อให้ผู้สูงอายุที่ยึดถือการเสริมสร้างสุขภาวะของตน ด้วยแนวทางตามหลักภาวนา 4 ได้รักษาและเสริมสร้างดุลยภาพของชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุพารณ์ กันยะตีบ เรื่อง “หลักพุทธธรรมกับการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษา สถานปฏิบัติธรรมแห่งหนึ่ง” ผลการศึกษาพบว่า หลักการใช้หลักพุทธธรรมของสถานปฏิบัติธรรมในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) การดำเนินชีวิตตามคุณสมบัติของอุบาสก อุบาสิกาที่ดี 2) การดำเนินชีวิตตามแบบอย่างคฤหัสถ์อริยบุคคลในสมัยพุทธกาล 3) การปฏิบัติธรรมตามหลักธรรมสำคัญในพระไตรปิฎก โดยมีเป้าหมายหลักคือ การมุ่งพัฒนาทางด้านจิตใจของประชาชนและผู้สูงอายุ ส่วนในด้านแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมของสถานปฏิบัติธรรมใช้รูปแบบการจัดตั้งโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่สนับสนุนการพัฒนาประชาชนและผู้สูงอายุ ให้มีสัมมาทิฐิและมุ่งดำเนินชีวิตตามแนวทางแห่งอริยชน ด้วยหลักอริยมรรคมีองค์ 8 หรือเรียกโดยย่อว่าหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และสามารถนำมาพัฒนาเพื่อให้ครบองค์แห่งการสร้างเสริมสุขภาพวิถีพุทธ ด้วยหลักภาวนา 4 คือ 1) กายภาวนา 2) สีสภาวนา 3) จิตตภาวนา 4) ปัญญาภาวนา การพัฒนาเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุนั้น จะพบว่า การปรับใช้หลักธรรม ให้เข้ากับสถานการณ์และการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ มักจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายหรือประสบการณ์ที่ได้พบมา

ทำให้ต้องเปลี่ยนพฤติกรรม และหาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งถือว่าเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข หรือสามารถลดความเป็นทุกข์ได้ ซึ่งนับว่าสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้ (สุพารณ์ กันยะต๊ะ, 2560)

จากการเสริมสร้างกระบวนการพัฒนาสุขภาพของผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการนั้น เป็นการสร้างประโยชน์แก่ผู้สูงอายุจากโรงเรียนผู้สูงอายุ ที่จะเป็นส่วนช่วยให้เกิดสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง และสามารถช่วยลดความเสี่ยงจากการเจ็บป่วย ลดระยะเวลาการพึ่งพาผู้อื่น สามารถที่จะดูแลและช่วยเหลือตัวเองได้ตามความเหมาะสม อายุยืนนาน จิตใจ สามารถช่วยให้คลายเหงา รู้สึกภาคภูมิใจและตระหนักในคุณค่าความสามารถของตนเองได้เป็นอย่างดี ด้านสังคม มีความสัมพันธ์ที่ดีกับคนวัยเดียวกันและคนต่างวัย มีปฏิสัมพันธ์ต่อผู้อื่น รู้จักเข้าสังคมตามความเหมาะสม และไม่รู้สึกละโดดเดี่ยวเมื่อต้องอยู่กับตัวเอง เพียงลำพัง ด้านจิตปัญญา รู้เท่าทันและเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น สามารถใช้เทคโนโลยี หรือรับรู้ข่าวสารเท่าทันต่อเหตุการณ์และโลกในปัจจุบัน สามารถทำความเข้าใจคิดวิเคราะห์ปรับตัวได้ต่อความเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วของสังคม และมีเข้าใจคนต่างวัย มีเรื่องให้พูดคุยและสร้างความเข้าใจกันภายในครอบครัว ระหว่างลูกหลานและผู้สูงอายุ เพราะมีการสร้างความเข้าใจไปด้วยกัน และด้านเศรษฐกิจ สามารถที่จะเรียนรู้ทักษะทางด้านอาชีพที่เหมาะสมต่อช่วงวัย สามารถนำทักษะที่ได้ไปประกอบอาชีพสร้างงาน สร้างรายได้ และเป็นส่วนช่วยในการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ช่วยให้ไม่เกิดความรู้สึกขาดคุณค่า เมื่อไม่ได้ทำงานหลังเกษียณอายุไปแล้ว ได้รับการตระหนักถึงคุณค่าที่ตนเองมีอยู่และสามารถทำได้อย่างดี ทั้งนี้ ยังเป็นส่วนช่วยในการเสริมสร้างภูมิปัญญา วัฒนธรรมอันดีงาม ที่สามารถนำไปสร้างรายได้ สร้างอาชีพให้แก่คนรุ่นหลังสืบต่อไปอีกด้วย

3. กระบวนการพัฒนาสุขภาพของผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ ตามหลักภาวนา 4 ของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดน่าน ได้รับผลตอบรับเป็นอย่างดี นักเรียนโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดน่าน รับรู้ถึงความรู้สึกทางบวกและการทำกิจกรรมเชิงบวก ที่นำไปสู่การซึมซับคุณค่าต่อการมีชีวิตอยู่ อย่างมีความหมายของตนเอง การมีชีวิตที่รื่นรมย์มากยิ่งขึ้น มีความสนุกสนาน ตอบสนองความเพลิดเพลินเท่าที่บุคคลต้องการ มีอารมณ์ทางบวก มองโลกในแง่ดี มีทักษะในการใช้ชีวิต หรือเป็นความสุขที่ได้รับ การสนองตอบจากสิ่งรอบ ๆ ตัวของบุคคลนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น การได้ของที่พึงพอใจ การใช้ชีวิตในแบบที่ตนเองต้องการ การได้ครอบครองของที่ตนเองต้องการ ได้รับการสร้างเสริมสุขภาพทางจิตให้สำคัญ ได้รับกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการปรับตัว และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในวัยผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์และครบถ้วน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เจริญ นุชนิยม ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยวิธีพุทธบูรณาการ” ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยวิธีพุทธ

บูรณาการ คือการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทางด้านกาย ศีล จิตและปัญญา ให้มีความสามารถในการพึ่งตนเอง ปฏิบัติตนอยู่ภายใต้ของหลักศีลธรรม 2) การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยวิธีพุทธบูรณาการ ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ วิทยาลัย พยาบาลบรมราชชนนี นครลำปาง โดยนำหลักธรรมมาส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทางด้านกาย คือสามารถยึดถือปฏิบัติตามหลักศีลและทางด้านจิต คือเกิดปัญญา ทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพกายและใจที่แข็งแรงสมบูรณ์ 3) ผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยวิธีพุทธบูรณาการ ด้วยการนำหลักธรรมตรง หลักจักร 4 ภาวนา 4 และหลักธรรมที่ส่งเสริมร่วมในกิจกรรมการฝึกปฏิบัติสมาธิเบื้องต้น ส่งผลให้ผู้สูงอายุปรับตัวให้เข้าใจในความเป็นจริงในการดำเนินชีวิตร่วมกับสังคม ดูแลสุขภาพกายและจิต สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข (เจริญ นุชนิยม, 2561)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

กระบวนการพัฒนาสุขภาพผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการผู้สูงอายุ สามารถพัฒนาให้เกิดประโยชน์ได้เป็นอย่างดี และสามารถดำรงและส่งเสริมสุขภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ดี ในการลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรค หรือเมื่อมีโรคผู้สูงอายุ สามารถควบคุมการดำเนินของโรคและอยู่ร่วมกับโรคได้อย่างเป็นปกติ สุขภาวะจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทุกคนควรให้ความสำคัญและร่วมมือให้บรรลุไปตามเป้าหมาย และจากการสัมภาษณ์และเปิดเวทีสนทนากลุ่ม ช่วยสร้างความหลากหลายมุมมองทางความคิด ทำให้เป็นประโยชน์ต่อการบูรณาการรูปแบบกระบวนการพัฒนาสุขภาพผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ ทำให้การนำไปปฏิบัติสุขภาพของผู้สูงอายุดีขึ้น หรืออยู่ในสภาพเป็นปกติอย่างที่เราควรจะเป็น

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการศึกษาถึงกระบวนการพัฒนาสุขภาพผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาที่สร้างทักษะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดน่าน พบว่า โรงเรียนผู้สูงอายุนำหลักสูตรการเรียนการสอนมาจากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นหลักสูตรพื้นฐานที่นำมาใช้ในแต่ละพื้นที่ จึงควรมีการเพิ่มเติมเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้อง ให้สอดคล้องตามพื้นที่และบริบทของผู้เรียน

2. เนื่องจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดน่าน พบว่า บางพื้นที่ยังไม่มี การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุขึ้น ซึ่งอาจเป็นเพราะปัจจัยหลายอย่าง ที่ทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้ ดังนั้น การศึกษาวิจัยนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาด้านนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่น ในการที่จะศึกษาข้อมูลผู้สูงอายุเบื้องต้นในท้องถิ่นของตนเอง และเตรียมความพร้อมในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในโอกาสต่อไป

3. ควรมีการจัดทำแผนและนโยบายส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในจังหวัดน่านอย่างต่อเนื่อง ชัดเจน และมีการติดตามผลและประเมินผล

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2559). *การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ*. เรียกใช้เมื่อ 10 พฤษภาคม 2562 จาก <http://www.dop.go.th/en/topic/view=54>.
- เจริญ นุชนิยม. (2561). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยวิธีพุทธบูรณาการ. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 6(2), 619-220.
- ปภัสสร กิมสุวรรณวงศ์. (2555). การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมของผู้สูงอายุตามแนวคิด ทางพระพุทธศาสนา. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 8(3), 20.
- พระครูประกาศสิริธรรม. (2560). การศึกษาสุขภาพของผู้สูงอายุในเขตชุมชนท่าอิฐ วัดแสงสิริธรรม ตำบลท่าอิฐ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. ใน *รายงานการวิจัย*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). *คุณภาพ : สาระแห่งสุขภาพและความสมบูรณ์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.
- _____. (2540). *พุทธธรรมกับการพัฒนาชีวิต*. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.
- _____. (2548). *สุขภาพองค์รวมแนวพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร : ชุมชมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุภาพรณ์ กันยะตีบ. (2560). หลักพุทธธรรมกับการสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาสถานปฏิบัติธรรมแห่งหนึ่ง. ใน *รายงานการวิจัย*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- David, G. (2013). Policy : Sustainable development goals for people and planet. Retrieved 2 February 2016 from www.iied.org.

ผลการใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์
เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะ
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4*

THE EFFECTS OF LEARNING ACTIVITIES STUDENT TEAM ACHIEVEMENT
DIVISION SUPPLEMENTED WITH MATHEMATICAL PROBLEM SOLVING
PROCESS AND EXERCISE OF PRATHOMSUKSA 4 STUDENTS

นันทพร จันทร์ดวง

Nuntaporn Chanduang

วัลลภ เหมวงษ์

Wonlop Hemvong

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Udon Thani Rajabhat University, Thailand.

E-mail: gift.nuntaporn@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนบ้านเชียงพัง อำเภอมือจาว จังหวัดอุดรธานี จำนวน 20 คน ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบทีแบบกลุ่มเดียว และการทดสอบทีแบบไม่อิสระ

ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะ มีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 10.25 คะแนน คิดเป็นร้อยละ

---

*Received: 30 May 2021; Revised: 28 November 2021; Accepted: 6 December 2021

51.25 คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 16.85 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 84.25 เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์มีคะแนนไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 และมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คะแนนหลังเรียนเท่ากับ 33.35 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 83.38 และเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยด้วยการทดสอบที พบว่านักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 75

คำสำคัญ: การเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์, ความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์, แบบฝึกทักษะ

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study and compare mathematics learning achievement by Team Achievement Division Supplemented with Mathematical Problem Solving Process and Exercise of Prathomsuksa 4 Students, 2) to study problem solving ability of the prathomsuksa 4 Students. The sample consisted of 20 students of prathomsuksa 4 at Ban Chiangpung school, Muang Udonthani , Udonthan, in their second semester of the academic year 2020. They were selected using cluster random sampling. The research instruments were mathematics lesson plans a mathematics achievement test, a mathematical problem solving ability test and group working behavior observation. The data were statistically analyzed examining percentages, mean and standard deviations. The dependent sample t-test and the one sample t-test were used for hypothesis testing.

The findings of this research were as follows: The students Prathomsuksa 4' mathematics achievement before and after learning by Team Achievement Division Supplemented with Mathematical Problem Solving Process and Exercise, strategy showed that the pretest mean score was 10.25 or 51.25 percent and the posttest mean score was 16.85 or 84.25 percent which was not less than 75 percent and was higher than that of the pretest. The students Prathomsuksa 4' mathematics problem solving abilities that posttest mean score was 33.35 or 83.38 percent. And when comparing the

difference between averages with t-test, Students were found to have the ability to solve mathematics problems compared to the criteria, not less than 75 percent.

Keywords: The Effects of Learning Activities Student Team Achievement Division, Problem solving ability, Exercise

บทนำ

การศึกษาไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เพื่อให้ทันต่อความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป การจัดการศึกษาในทุกระดับจึงเน้นให้นักเรียนเกิดการพัฒนาทักษะต่าง ๆ ได้แก่ การคิดขั้นสูง การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี และทักษะทางสังคมเพื่อเป็นการเตรียมเข้าสู่การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ซึ่งแนวโน้มการจัดการศึกษาจำเป็นต้องมีการบูรณาการองค์ความรู้ในห้องเรียนและชีวิตจริง ทำให้นักเรียนสามารถนำเอาความรู้ไปใช้ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และเห็นคุณค่าของการเรียน (วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และ อธิป จิตตฤกษ์, 2563) นอกจากนี้คณิตศาสตร์ยังเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และศาสตร์อื่น ๆ คณิตศาสตร์จึงมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551) ซึ่งสอดคล้องกับอัมพร ม้าคนอง ได้ให้ความสำคัญของคณิตศาสตร์ทั้งในแง่ของการใช้งานในชีวิตจริงและการพัฒนาการศึกษาให้กับคนในสังคม จึงมีความจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต และการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในทุกยุคทุกสมัยอย่างต่อเนื่อง (อัมพร ม้าคนอง, 2546) และในปัจจุบันนี้คณิตศาสตร์ยิ่งมีความสำคัญมากขึ้นในมุมมองของการเป็นศาสตร์แห่งการพัฒนาความคิด ความเป็นเหตุเป็นผลและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทักษะชีวิต และคณิตศาสตร์มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาความคิดมนุษย์ ทำให้มนุษย์มีความคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีเหตุผล เป็นระบบ มีแบบแผน ตัดสินใจ แก้ปัญหา และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องเหมาะสม นอกจากนี้คณิตศาสตร์ยังเป็นเครื่องมือในการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และศาสตร์อื่นๆ คณิตศาสตร์จึงมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

สภาพปัจจุบัน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของโรงเรียนบ้านเชียงพัง ตำบลนาคว่าง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 เป็นโรงเรียนขนาดกลาง จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นก่อนประถมศึกษาถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบันมีนักเรียนทั้งหมด 128 คน ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ที่ผ่านมาได้ประสบปัญหานักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนค่อนข้างต่ำจากรายงานผลการ

ทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-Net) ในกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2559-2561 เฉลี่ยร้อยละ 40.00, 37.05 และ 38.89 (ระดับประเทศเฉลี่ยร้อยละ 40.47, 37.12 และ 37.50) (สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน), 2559-2561) และจากผลการรายงานประจำปีของโรงเรียนบ้านเชียงพัง ในกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีคะแนนเฉลี่ยวิชาคณิตศาสตร์อยู่ที่ร้อยละ 41.67 (โรงเรียนบ้านเชียงพัง, 2561) ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่โรงเรียนได้ตั้งไว้ คือร้อยละ 75.00 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ ทั้งนี้ อาจจะมีสาเหตุหลายประการ เช่น นักเรียนขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาและการให้เหตุผลทางคณิตศาสตร์ อีกทั้งจากสภาพปัญหาที่พบในชั้นเรียน จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า นักเรียนไม่กล้าคิดไม่กล้าแสดงออก และขาดการมีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มภายในชั้นเรียน เวลาที่มีกิจกรรมในชั้นเรียนนักเรียนก็จะไม่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน คนที่รู้ก็จะไม่พูด คนไม่รู้ก็จะไม่ถาม ต่างคนต่างทำ ถ้ามีกิจกรรมกลุ่มก็จะไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ก็จะทำตามคนที่มีความรู้หรือคนที่เก่งที่สุดในกลุ่ม เมื่อนักเรียนไม่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิด ร่วมกันจึงส่งผลให้นักเรียนไม่ได้เรียนรู้ รับรู้วิธีการคิดที่หลากหลาย ไม่ทราบกระบวนการวิธีคิดที่แตกต่างจากความคิดของตนเอง ส่งผลให้นักเรียนขาดการคิดวิเคราะห์ เมื่อพบโจทย์ปัญหา คำถามในแบบฝึกทักษะ และแบบทดสอบที่แตกต่างจากเดิม หรือซับซ้อนยิ่งขึ้น จึงไม่สามารถแก้ปัญหาได้ แม้นักเรียนจะมีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาเป็นอย่างดีก็ตาม ซึ่งปัญหาดังกล่าวอาจ ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพื้นฐานในการเรียนระดับสูงขึ้นไป

นอกจากการใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ และมีกระบวนการแก้ปัญหาแล้ว วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ กล่าวว่า การฝึกทักษะเป็นสิ่งสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ การฝึกทักษะคณิตศาสตร์จะเกิดขึ้น หลังจากนักเรียนเข้าใจในบทเรียนแล้ว กิจกรรมการฝึกทักษะจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการฝึกทักษะจะช่วยป้องกันการลืมก่อให้เกิดความเข้าใจและความชำนาญ จากการติดตามผลการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร ดังนั้น การทำแบบฝึกทักษะจะช่วยให้ นักเรียนเข้าใจบทเรียนได้ดียิ่งขึ้น ทำให้ครูทราบความเข้าใจของนักเรียน เกิดความเชื่อมั่นและมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย เนื่องจากนักเรียนได้ทำงานด้วยตนเอง (วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์, 2545) เช่นเดียวกับ ดวงเดือน อ่อนน้อม ที่ได้กล่าวถึงประโยชน์ของแบบฝึกทักษะการฝึกช่วยให้นักเรียนจำได้แม่นยำเพราะโดยปกติการอ่าน ฟัง มองดู หรือทำเพียงครั้งเดียวย่อมยากแก่การจดจำได้ทั้งหมด นอกจากนี้การทำแบบฝึกทักษะ ยังเป็นรากฐานในการพัฒนาประสิทธิภาพในการคำนวณได้ถูกต้องและรวดเร็ว ย่อมก่อให้เกิดแรงจูงใจ ทำให้มีเจตคติที่ดีต่อวิชาและอยากมีส่วนร่วม สอดคล้องกับ

เพตตี (วุฒิ ถนอมวิริยะกุล, 2547) ที่กล่าวว่า แบบฝึกทักษะช่วยในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล ทำให้เด็กได้ทำแบบฝึกหัดที่เหมาะสมกับความสามารถของเขา ซึ่งจะทำให้เด็กประสบความสำเร็จทางด้านจิตใจมากขึ้น ดังนั้น แบบฝึกทักษะจึงไม่ใช่เป็นเพียงสมุดฝึกที่ควรจะให้เด็กบดท้อบทหรือหน้าต่อหน้า แต่เป็นแหล่งประสบการณ์สำหรับเด็กที่ต้องการความช่วยเหลือพิเศษ นอกจากนี้แบบฝึกทักษะยังเป็นเครื่องมือวัดผลการเรียน หลังจากจบบทเรียนในแต่ละครั้ง ช่วยให้ครูมองเห็นจุดเด่นหรือปัญหาต่าง ๆ ของเด็กนักเรียนได้ชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้ครูดำเนินการปรับปรุงแก้ไขปัญหานั้น ๆ ได้ทันทั่วถึง

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าหลักการแนวคิดทฤษฎีการสอนที่จะนำมาใช้ในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน ผู้วิจัยจึงสนใจนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะของนักเรียนมาประยุกต์ใช้กับกระบวนการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ให้ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยต้องการศึกษาว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์และความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 ได้หรือไม่ และนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะ
2. เพื่อศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 289 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านเชียงพัง อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 1 ห้องเรียน นักเรียน 20 คน ที่ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เป็นกลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะจำนวน 8 แผน แผนละ 2 ชั่วโมง รวม 16 ชั่วโมง

2.2 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ แบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ

2.3 แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เป็นอัตนัย จำนวน 5 ข้อ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการทดลองและเก็บข้อมูล ดังนี้

3.1 ดำเนินการทดสอบก่อนเรียน (Pretest) โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์

3.2 แบ่งนักเรียนกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มย่อย 5 กลุ่ม ๆ ละ 4 คน ให้แต่ละกลุ่มมีนักเรียนที่มีระดับความสามารถทางคณิตศาสตร์ระดับเก่ง 1 คน ระดับปานกลาง 2 คน และระดับอ่อน 1 คน และดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนวิชาคณิตศาสตร์ที่เรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะเรื่อง ทศนิยม กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 8 แผน ใช้เวลา 16 ชั่วโมง

3.3 หลังจากดำเนินการทดลองเสร็จทั้ง 8 แผนการจัดการเรียนรู้แล้ว ดำเนินการทดสอบหลังเรียน (Posttest) หลังจากการทดลองสอนสิ้นสุดลง โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

วิชาคณิตศาสตร์ฉบับเดียวกันกับที่ใช้ทดสอบก่อนเรียน และแบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ที่สร้างขึ้น

3.4 ตรวจสอบให้คะแนนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์และแบบทดสอบวัดความสามารถการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ จากนั้นนำคะแนนมาวิเคราะห์โดยวิธีการทางสถิติ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ เรื่อง ทศนิยม โดยการหาคะแนนเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและร้อยละ แล้วนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 75 ด้วยการทดสอบที่แบบกลุ่มเดียว (One Sample t-test)

4.2 เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ เรื่อง ทศนิยม ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยการทดสอบที่แบบไม่อิสระ (Dependent Sample t-test)

4.3 ศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ เรื่อง ทศนิยม โดยการหาคะแนนเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและร้อยละ แล้วนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ร้อยละ 75 ด้วยการทดสอบที่แบบกลุ่มเดียว (One Sample t-test)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะ ก่อนเรียนและหลังเรียน

การทดสอบ	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ	t-test
ก่อนเรียน	10.25	3.16	51.25	14.68**
หลังเรียน	16.85	1.46	84.25	

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลวิเคราะห์ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ที่เรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะ พบว่านักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 10.25 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 51.25 และคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 16.85 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 84.25 และเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนและหลังเรียน โดยสถิติการทดสอบทีแบบไม่อิสระ พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. ผลการศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะ

ตารางที่ 2 ความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะ

การทดสอบ	$\bar{X}$	S.D.	ร้อยละ	t
หลังเรียน	33.35	2.35	83.38	6.39**

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากผลการทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะ พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ย 33.35 คะแนนคิดเป็นร้อยละ 83.38 เมื่อเทียบกับเกณฑ์แล้วพบว่านักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

จากการศึกษาผลการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผู้วิจัยได้ทำการทดลองเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์

1.1 จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ เป็นวิธีการที่ช่วยแก้ปัญหา โดยผู้วิจัยจัดให้เด็กนั่งเป็นกลุ่ม กลุ่ม ๆ ละ 4 คน เด็กเก่งคู่กับเด็กอ่อน เด็กปานกลางคู่กับเด็กปานกลาง เมื่อใช้วิธีนี้แล้วพบว่า เด็กเก่งจะคอยช่วยเหลือเด็กอ่อน และกระตุ้นให้เด็กอ่อนพยายามมากยิ่งขึ้น เช่น อ่านโจทย์ให้เด็กอ่อนฟัง ช่วยแก้โจทย์ปัญหา อธิบายขั้นตอนการแสดงวิธีทำ และคอยเตือนให้ตั้งใจเรียน เด็กอ่อนก็จะกระตือรือร้นขึ้นมาพยายามทำจนกระทั่งสำเร็จ เมื่อเด็กเก่ง ปานกลาง อ่อน ได้ฝึกทำแบบฝึกทักษะบ่อย ๆ ซ้ำ ๆ และไม่เข้าใจก็จะมีเพื่อนคอยอธิบาย จะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ดังที่สลาวิน (Slavin, 1995) ที่กล่าวว่า การเรียนแบบร่วมมือเป็นการสอน ที่ให้นักเรียนเรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ สมาชิกในกลุ่ม โดยทั่วไปมี 4 คน เป็นนักเรียนที่เรียนเก่ง 1 คน ปานกลาง 2 คน และเรียนอ่อน 1 คน นักเรียนแต่ละคนในกลุ่มจะต้องช่วยเหลือเพื่อนในการเรียน หรือการทำการกิจกรรมต่าง ๆ หากกลุ่มสามารถทำคะแนนเฉลี่ยถึงเกณฑ์ที่ตั้งไว้จะได้รับรางวัล โดยวิธีการแบบนี้เหมาะสมกับนักเรียนในเกรด 3-6 หรือนักเรียนในระดับชั้นที่สูงกว่าที่ยัง ไม่ได้เรียนวิชาพีชคณิต ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นิธินันท์ กลั่นควัฒน์ ได้ศึกษาผลการจัดการเรียนการสอนแบบ TAI ร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหาของโพลยาที่ส่งผลต่อความสามารถในการแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์เรื่อง การแก้โจทย์สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์กับเกณฑ์ร้อยละ 70 ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อีกทั้งผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ สูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (นิธินันท์ กลั่นควัฒน์, 2559)

1.2 การเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะ การใช้แบบฝึกทักษะจะเป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งที่ช่วยพัฒนาทักษะในเรื่องที่เรียนรู้ให้มากขึ้น สามารถจดจำในสิ่งที่เรียนได้อย่างแม่นยำ เนื่องจากได้รับการทบทวนและฝึกฝนจากแบบฝึกทักษะจนเกิดความชำนาญ สอดคล้องกับแนวคิดของอัมพร ม้าคนอง ที่กล่าวว่าหลักการสอน

คณิตศาสตร์ต้องสอนโดยการใช้การฝึกหัดให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ ทั้งการฝึกรายบุคคลและฝึกเป็นกลุ่ม (อัมพร ม้าคอง, 2546) ซึ่งสอดคล้องกับกฎการเรียนรู้โดยการฝึกฝนของธอร์นไดค์ (กรณีการ พวงเกษม, 2545) ได้กล่าวว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีก็ต่อเมื่อได้มีการฝึกฝนหรือการกระทำซ้ำๆ กัน หลาย ๆ ครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิไลลักษณ์ มีทิศ ได้ทำวิจัย เรื่องการสร้างและการหาประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะการคิดคำนวณด้านการคูณของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า แบบฝึกทักษะการคิดคำนวณด้านการคูณของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 มีประสิทธิภาพ 87.74/83.47 และทักษะการคิดคำนวณด้านการคูณของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 หลังการใช้แบบฝึกทักษะการคิดคำนวณด้านการคูณสูงกว่าก่อนใช้แบบฝึกทักษะการ คิดคำนวณด้านการคูณอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (วิไลลักษณ์ มีทิศ, 2551)

2. ความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์

ผลการศึกษาและเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เรื่อง ทศนิยม ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทาง คณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะ มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 33.35 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 83.38 เมื่อเทียบกับเกณฑ์มีคะแนนไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.01 ซึ่งเป็นไปตาม สมมติฐานของการวิจัยที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ เนื่องจากการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์เสริมด้วย กระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ กำหนดให้นักเรียนที่มีความสามารถทางการเรียนแตกต่างกัน มาทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มละ 4 คน ที่มีระดับสติปัญญาและความสามารถแตกต่างกัน เป็นนักเรียนที่เรียนเก่ง 1 คน ปานกลาง 2 คน และอ่อน 1 คน โดยครูเป็นผู้กำหนดบทเรียนและงานกลุ่ม ครูเป็นผู้สอนบทเรียนให้กับนักเรียนทั้งชั้น แล้วให้กลุ่มทำงานตามที่ครูกำหนด นักเรียนในกลุ่มช่วยเหลือกัน คนที่เรียนเก่งช่วยเหลือคนที่เรียนอ่อน เวลาทำข้อสอบทุกคนต่างทำข้อสอบของตน แล้วครูนำคะแนนของสมาชิกทุกคนภายในกลุ่มมาคิดเป็น คะแนนของกลุ่ม และอาจจัดลำดับคะแนนของทุกกลุ่มแล้วปิดประกาศให้ทุกคนในกลุ่มทราบ การเรียน แบบร่วมมือโดยวิธีแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ เป็นวิธีหนึ่งเหมาะจะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชา คณิตศาสตร์ เพราะการเรียนคณิตศาสตร์ต้องเรียนรู้ความคิดรวบยอด การวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันหา แนวทางในการแก้ปัญหา และมีการฝึกทักษะซึ่งการให้นักเรียนเรียนรู้เป็นกลุ่มและฝึกทักษะเป็นกลุ่มจะ ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างกระตือรือร้น นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นมีความร่วมมือกัน การประยุกต์เนื้อหาที่เรียนมา (วีระศักดิ์ เลิศโสภา, 2544) ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของรัศมี สิริพิมพ์ สอ ได้ทำการวิจัยเรื่องผลการเรียนแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ที่เน้นเทคนิค เค ดับเบิลยู ดี แอล และแบบ

ฝึกทักษะต่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์โดยใช้การเรียนรู้แบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ เน้นเทคนิค เค ดับเบิลยู ดี แอล และแบบฝึกทักษะเฉลี่ยร้อยละ 77.73 ซึ่งไม่น้อยกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ร้อยละ 75 และนักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (รัศมี สีสิมพ์สอ, 2553) สอดคล้องกับผลการวิจัยของอุไรภรณ์ วงษ์เบาะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการแก้ปัญหาโดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือกันเรียนรู้แบบ STAD เรื่องบทประยุกต์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการแก้ปัญหาโดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือกันเรียนรู้แบบ STAD ส่งเสริมให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หาวิธีการแก้ปัญหด้วยตนเอง และหาวิธีแก้ปัญหาร่วมกันเป็นกลุ่ม การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความสามัคคี ความรับผิดชอบ ต่อตนเองและกลุ่ม ความมั่นใจในตนเอง กล้าแสดงออกมากยิ่งขึ้น (อุไรภรณ์ วงษ์เบาะ, 2554) สอดคล้องกับงานวิจัย ของมัจฉา เรืองอุไร ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ผลการใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์เสริมด้วยแบบฝึกการคูณที่เน้นการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ตามกระบวนการของโพลยาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้การเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์เสริมด้วยแบบฝึกการคูณที่เน้นการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ตามกระบวนการของโพลยา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนไม่น้อยกว่าเกณฑ์ร้อยละ 75 และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนแบบ ร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์เสริมด้วยแบบฝึกการคูณที่เน้นการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ ตามกระบวนการของโพลยาอยู่ในระดับดี และนักเรียนที่เรียนโดยการเรียนแบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์เสริมด้วยแบบฝึกการคูณที่เน้นการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ตามกระบวนการของโพลยา มีความคงทนในการเรียนรู้ (มัจฉา เรืองอุไร, 2554)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะสรุปได้ ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะ มีคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนเท่ากับ 10.25 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 51.25 คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนเท่ากับ 16.85 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 84.25 เมื่อเทียบกับเกณฑ์มีคะแนนไม่น้อยกว่าร้อยละ

75 และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยด้วยการทดสอบทีแบบไม่อิสระ พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อน

2. ความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะ มีคะแนนหลังเรียนเท่ากับ 33.35 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 83.38 และเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยด้วยการทดสอบที พบว่า นักเรียนมีความสามารถในการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์เมื่อเทียบกับเกณฑ์ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 75

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะ ซึ่งผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ดังนี้

1) ผู้สอนควรศึกษาและทำความเข้าใจขั้นตอนในการจัดกิจกรรมให้ชัดเจน เตรียมสื่อให้พร้อมสำหรับการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง และควรบันทึกหลังสอนเพื่อให้ทราบปัญหาหรือสิ่งที่ต้องแก้ไข เพื่อให้กิจกรรมการเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2) ในขั้นตอนการนำเสนอผลงานของกลุ่มนั้นนักเรียนที่เรียนปานกลางและเรียนอ่อนจะไม่ค่อยกล้านำเสนอ ขาดความมั่นใจในตนเองจึงให้แต่นักเรียนที่เรียนเก่งนำเสนอ ดังนั้น ครูผู้สอนควรส่งเสริมให้นักเรียนในกลุ่มได้ผลัดเปลี่ยนกันนำเสนอทุกคน เพื่อช่วยให้ครูได้ตรวจสอบความเข้าใจของนักเรียน ทำให้ทราบปัญหาและข้อบกพร่องในการเรียนรู้ของนักเรียน และช่วยเหลือแก้ไขได้ทันทั่วทั้ง

3) การจัดกิจกรรมกลุ่มย่อยและทำใบกิจกรรม นักเรียนที่เรียนเก่งจะทำแบบฝึกเสร็จเร็วก่อนเวลาที่กำหนด ครูควรเน้นโดยให้นักเรียนรู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

4) ควรนำไปใช้กับเนื้อหาอื่น ๆ ของวิชาคณิตศาสตร์ในระดับชั้นอื่น ๆ โดยการปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนคณิตศาสตร์อย่างมีความสุข เรียนรู้ทักษะการช่วยเหลือกันอันเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม และได้เรียนรู้ทักษะการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์อย่างมีขั้นตอน ซึ่งจะทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ที่สูงขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะประเด็นที่ควรนำมาศึกษา ดังนี้

1) ควรทำการวิจัยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะ กับเนื้อหาอื่นๆ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้

คณิตศาสตร์ในระดับชั้นต่างๆ โดยปรับกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาในแต่ละระดับชั้น และวัยของผู้เรียน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของนักเรียน และช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

2) ควรทำวิจัยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์เสริมด้วยกระบวนการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์และแบบฝึกทักษะ ร่วมกับรูปแบบอื่น ๆ เช่น บทเรียนการตูน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนได้อย่างกว้างขวาง

เอกสารอ้างอิง

- กรรณิการ์ พวงเกษม. (2545). *ปัญหาและวิธีสอนในโรงเรียนประถมศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- นิธินันท์ กลั่นควัฒน์. (2559). ผลการจัดการเรียนการสอนแบบ TAI ร่วมกับกระบวนการแก้ปัญหาของโพลยาที่ส่งผลต่อความสามารถในการแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ เรื่อง การแก้โจทย์สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. ใน *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- มัจฉา เรืองอุไร. (2554). ผลการใช้การเรียนแบบร่วมมือแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์เสริมด้วยแบบฝึกการตูนที่เน้นการแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ตามกระบวนการของโพลยาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- รัศมี สีสิมพ์สอ. (2553). ผลการเรียนแบบแบ่งกลุ่มผลสัมฤทธิ์ที่เน้นเทคนิค เค ดับเบิลยู ดี แอล และแบบฝึกทักษะต่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ และ พฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- โรงเรียนบ้านเชียงพัง. (2561). *ผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-Net) ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2559-2561*. อุดรธานี : โรงเรียนบ้านเชียงพัง.
- วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และ อธิป จิตตฤกษ์. (2554). *ทักษะแห่งอนาคตใหม่ : การศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21* แปลจาก *21st Century Skills: Rethinking How Students Learn*. เรียกใช้เมื่อ 9 มีนาคม 2563 จาก <http://openworlds.in.th/books/st-century-skills/>.

- วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์. (2545). *เอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชาพัฒนาการเรียนการสอน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. มหาสารคาม : ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วิไลลักษณ์ มีทิศ. (2551). การสร้างและการหาประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะการคิดคำนวณด้านการคูณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. ใน *วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประถมศึกษา*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วีระศักดิ์ เลิศโสภา. (2544). ผลของการใช้เทคนิค เค ดับเบิลยู ดี แอล ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ในการแก้โจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วุฒิ ถนอมวิริยะกุล. (2547). การสร้างแบบฝึกทักษะการโจทย์ปัญหาคณิตศาสตร์สาระจำนวนและการดำเนินการสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จังหวัดระยอง. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน*. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน). (2559-2561). *คู่มือการจัดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3*. กรุงเทพมหานคร : สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน).
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2551). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- อัมพร ม้าคนอง. (2546). *คณิตศาสตร์ : การสอนและการเรียนรู้*. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุไรภรณ์ วงษ์เบาะ. (2554). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการแก้ปัญหาโดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือกันเรียนรู้แบบ STAD เรื่องบทประยุทธ์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- Slavin. (1995). *Cooperative learning theory research and practice*. 2nd ed. New Jersey : Perntice Hall.

การตลาดดิจิทัล 4.0 ที่ส่งผลต่อการรับรู้และความพึงพอใจของ
นักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์การธุรกิจ (สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์)*

DIGITAL MARKETING 4.0 RESULTING IN PERCEPTION AND SATISFACTION
OF THE STUDENTS OF CORPORATE UNIVERSITY
(PANYAPIWAT INSTITUTE OF MANAGEMENT)

ณัฏกานต์ ฤกษ์สมจิตร

Natchakan Roeksomchit

ธีรวิทย์ วรารธรไพบูลย์

Theerawee Waratornpaibul

สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

Panyapiwat Institute of Management, Thailand.

E-mail: Natchakan.roe@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ส่งผลต่อการรับรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์การธุรกิจ 2) ศึกษาปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์การธุรกิจ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน คิดเป็นร้อยละ 6.71 จากจำนวนประชากร 5,963 คน วิธีสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบ่งชั้นภูมิ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ทดสอบสมมติฐานด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ และวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงอนุมาน โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ส่งผลต่อการรับรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์การธุรกิจ แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตของคนเปลี่ยนไปโดยอินเทอร์เน็ตเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มีการเติบโตอย่างต่อเนื่องเพราะฉะนั้นจึงมีกลยุทธ์ทางการตลาดดิจิทัลเพื่อให้บริษัทบรรลุเป้าหมาย ผลการวิจัยประกอบด้วย

---

*Received: 9 December 2020; Revised: 26 November 2021; Accepted: 30 November 2021

การตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ด้านการบริหารความสัมพันธ์ลูกค้า (CRM) ($\text{sig.} = 0.000$ $b = 0.266$) เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้มากที่สุด

2) ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์ธุรกิจ มีความสำคัญเป็นอย่างมากที่จะเข้าถึงผู้บริโภค เป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนความหมายให้เข้าใจตรงกัน สามารถสร้างความหมายต่าง ๆ ร่วมกันในการแสดงข้อเท็จจริง ความคิด ทศนคติและความรู้สึกได้ ดังนั้น จึงมีผลต่อความพึงพอใจ ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ด้านการทำการตลาดผ่านเครื่องมือค้นหาบนอินเทอร์เน็ต (CRM) ($\text{sig.} = 0.000$ $b = 0.40$) เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจมากที่สุด

คำสำคัญ: การตลาดยุคดิจิทัล 4.0, การรับรู้, ความพึงพอใจ, มหาวิทยาลัยภายใต้บริษัทเอกชน

Abstract

The objectives of this research article are: 1) To study the factors of digital marketing 4.0 resulting in perception of students of corporate university 2) To study the factors of Digital marketing 4.0 resulting in satisfaction of students of corporate university the objectives This research is a quantitative research. The sample consisted of 400 people, representing 6.71 percent of the population of 5,963 people. Collect data using questionnaires. And analyze the data using the descriptive statistics were percentage, mean, standard deviation. Test the hypothesis by finding the correlation coefficient. And analyzed using inferential statistics by multiple regression analysis.

The results showed that 1) digital marketing 4.0 resulting in perception of students of corporate university show that People's lifestyles have changed. With the Internet taking an increasingly important role, e-commerce business has continued to grow. Therefore, there is a digital marketing strategy for the company to achieve its goals. The research findings consisted of Digital marketing 4.0 in Customer Relationship Management (CRM) ($\text{sig.} = 0.000$ $b = 0.266$) was the variable that had the greatest influence on perception.

2) Marketing factors in the Digital marketing 4.0 resulting in satisfaction of students of corporate university it is very important to reach consumers. It is a process of

exchanging meanings to understand the same meaning can create different meanings. It is common to express facts, ideas, attitudes and knowledge of the league. Therefore, it affects satisfaction. Marketing Factors in the Digital Age 4.0: Search Engine Marketing (CRM) (sig.= 0.000 b= 0.40) was the most influencing factor on satisfaction.

Keywords: Digital marketing 4.0, Perception, Satisfaction, corporate university

บทนำ

สังคมปัจจุบันอยู่ในยุคดิจิทัลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ระบบดิจิทัลได้แทรกซึมเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกภาคส่วน ทั้งนี้ ยังเข้ามามีส่วนสำคัญต่อการดำเนินชีวิต และการทำการตลาด แบบดิจิทัล สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้เป็นจำนวนมาก อีกทั้งในเรื่องของการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย วิธีการสื่อสารแบบออนไลน์ จะช่วยให้ติดต่อสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายได้ตลอดเวลา ไม่มีขีดจำกัดด้านระยะเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเป้าหมายเป็นเจนเนอร์เรชั่นใหม่ ๆ ที่เป็นช่วงกำลังหาข้อมูลเพื่อเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ดังนั้น เพื่อให้กลยุทธ์การตลาดออนไลน์ (Digital Marketing) กลายเป็นเครื่องมือที่สร้างการรับรู้ จึงจำเป็นต้องสรรหารูปแบบใหม่ ๆ เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่มีการใช้เทคโนโลยีเป็นหลัก สอดคล้องในการวางแผนการทำการตลาดของธุรกิจการศึกษาในอนาคต เพราะผู้บริโภคสามารถรับรู้ข้อมูลต่าง ๆ จากฐานข้อมูลในหลากหลายแหล่งมากขึ้น ความเป็นนักการตลาดจึงไม่ได้ถูกจำกัดวงให้อยู่แค่รูปแบบหรือวิธีเดิม (อุไรพร ชลสิริรุ่งสกุล, 2554)

การตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายรูปแบบ และเข้ามามีบทบาทในชีวิต รวมไปถึงพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะผู้บริโภคกลุ่มเจนเนอร์เรชั่นใหม่ ๆ ซึ่งการทำการตลาดออนไลน์มีผลอย่างมากต่อความคาดหวังของกลุ่มเป้าหมาย จากการคาดการณ์ในอนาคต การใช้สมาร์ทโฟนในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตมากขึ้น ในยุคดิจิทัล (Digital) แนวโน้มการตลาดสื่อสังคมออนไลน์ เว็บไซต์ ครองหน้าแรก การทำการตลาดผ่านการค้นหาบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต แอปพลิเคชันบนสมาร์ทโฟนหรือธุรกิจ มีความสำคัญอย่างมาก สำหรับส่วนของการศึกษาเองก็มีการปรับตัวในการนำเทคโนโลยีและสารสนเทศที่มากมายมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินการตลาด เพื่อสร้างการรับรู้และความพึงพอใจกับกลุ่มเป้าหมาย และเนื่องจากที่ผ่านมามีการวิจัยเกี่ยวกับการตลาดในรูปแบบต่าง ๆ จะเกี่ยวข้องกับการตลาดแบบออฟไลน์ เช่น 8Ps และ 4Ps แต่กลยุทธ์การตลาดออนไลน์ (Digital Marketing) ก็สำคัญ และเป็นเทรนใหม่เพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น เร็วขึ้นในทันที โดยไม่

จำกัดในด้านของระยะเวลา ซึ่งทำให้ธุรกิจการศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาการตลาดตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

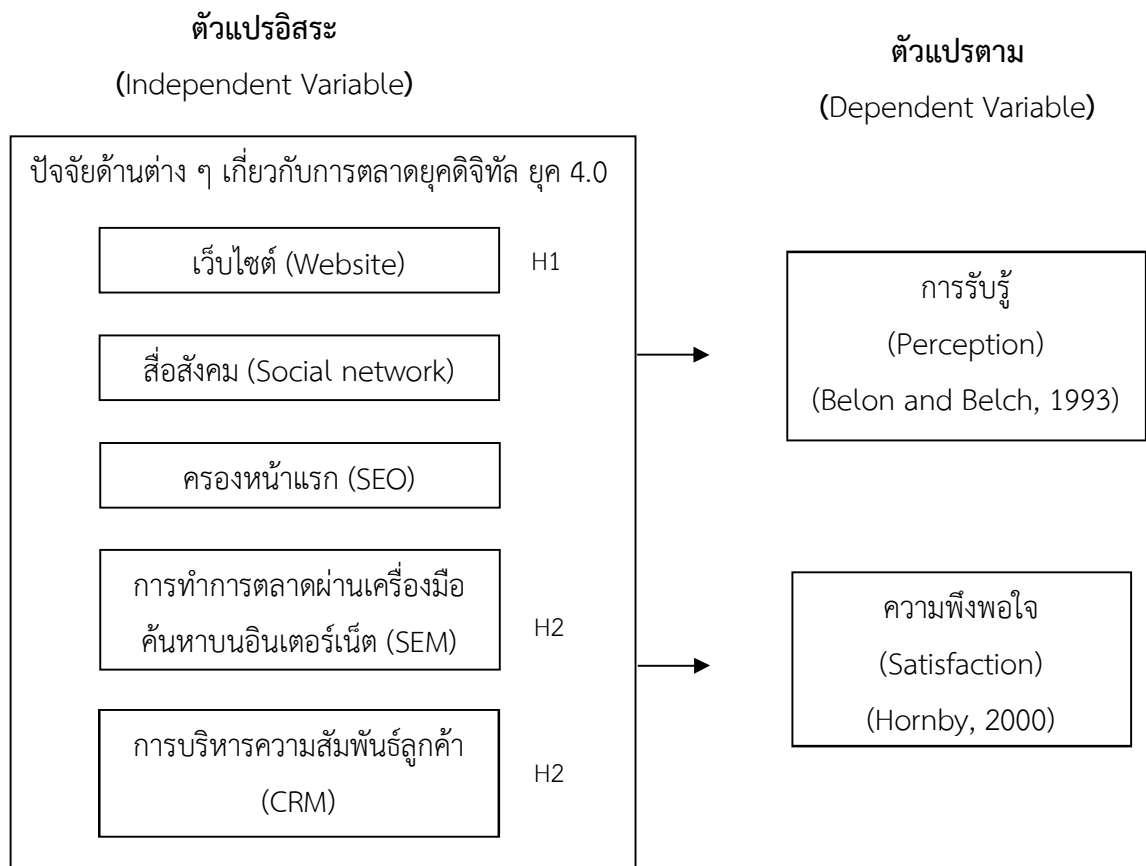
จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การตลาดยุคดิจิทัลมีความสำคัญมากในวงการธุรกิจการศึกษา เพื่อตอบสนองผู้บริโภคที่มีทางเลือกหลากหลาย สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างง่ายจากช่องทางต่าง ๆ การแข่งขันของมหาวิทยาลัยจึงสูงขึ้น นับวันยิ่งต้องพัฒนามหาวิทยาลัยในเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างครอบคลุม สรรหาเครื่องมือที่สามารถสร้างให้ผู้บริโภคเกิดการรับรู้ได้สะดวก ให้ทราบถึงข้อมูล ตลอดจนสร้างการรับรู้ ความพึงพอใจ รวมไปถึงต้องพัฒนาภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัย เพื่อทำให้เกิดการรับรู้และความพึงพอใจสูงสุด เพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยแห่งองค์กรธุรกิจ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา “การตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ที่ส่งผลต่อการรับรู้และความพึงพอใจของมหาวิทยาลัยภายใต้บริษัทเอกชน” เพื่อสามารถนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงในด้านกลยุทธ์การตลาดดิจิทัล 4.0 ให้เกิดการรับรู้ และสร้างความพึงพอใจ สามารถนำไปกำหนดกลยุทธ์และพัฒนากลยุทธ์การตลาดดิจิทัล 4.0 ให้ตรงตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ส่งผลต่อการรับรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์กรธุรกิจ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์กรธุรกิจ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

1. ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ส่งผลต่อการรับรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์กรธุรกิจ
2. ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์กรธุรกิจ

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. จำนวนประชากรที่ใช้ในการวิจัย นักศึกษาของมหาวิทยาลัยภายใต้บริษัทเอกชน ปีการศึกษา 2563 จำแนกตามสาขา จำนวนทั้งหมด 5,963 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง คือ บุคคลที่มีผลต่อประสิทธิภาพในการวิจัย ได้แก่ นักศึกษาของมหาวิทยาลัย ภายใต้บริษัทเอกชน โดยมีประชากรที่ใช้ในการวิจัย ทั้งหมด 5,963 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ใช้การศึกษาเลือกจากประชากร โดยเลือกตัวอย่างแบบ ทาโร ยามาเน่ (Yamane, T, 1967) ระดับความเชื่อมั่น 95% ขนาดของกลุ่ม ตัวอย่างที่ต้องการจะเท่ากับ 395 คน โดยผู้ทำวิจัยจะเก็บแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 400 คน

ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยสุ่มตามคณะ แบ่งออกเป็น 10 คณะ ได้แก่ คณะบริหารธุรกิจ คณะการจัดการธุรกิจอาหาร คณะการจัดการโลจิสติก และคมนาคมขนส่ง คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ คณะ นวัตกรรมเกษตร คณะอุตสาหกรรมเกษตร และคณะวิทยาการจัดการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม ซึ่งวัดค่าความเที่ยงตรง โดยใช้ดัชนี ความสอดคล้อง ผลการวัดค่าความเที่ยงตรงในแบบสอบถามทั้งฉบับนี้ วัดความเชื่อมั่น โดยใช้ สัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.84 ซึ่งมากกว่า 0.7 ถือว่าแบบสอบถามมีความน่าเชื่อถือ และแบ่งเนื้อหาของ คำถามออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 5 ข้อ ได้แก่ (1) เพศ (2) อายุ (3) ระดับการศึกษา (4) อาชีพ (5) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน โดยเป็น แบบสอบถามแบบปลายปิด (Close-Ended Response Question)

ตารางที่ 1 ตารางแสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย นักศึกษาของมหาวิทยาลัยแห่งองค์ธุรกิจ ชั้นปีที่ 1 ปีการศึกษา 2563

คณะ	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
คณะบริหารธุรกิจ	3270	156
คณะการจัดการธุรกิจอาหาร	917	64
คณะการจัดการโลจิสติกและคมนาคมขนส่ง	260	18

คณะวิศวกรรมศาสตร์	384	31
คณะศิลปศาสตร์	327	26
คณะศึกษาศาสตร์	62	14
คณะนิเทศศาสตร์	133	12
คณะนวัตกรรมการเกษตร	44	3
คณะอุตสาหกรรมและการเกษตร	42	2
คณะวิทยาการจัดการ	524	74
รวม	5963	400

ที่มา: สำนักแนะแนวและรับสมัคร สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

การเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีวิเคราะห์

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำราทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาปรับปรุงแบบสอบถามโดยให้เนื้อหาครอบคลุมตามวัตถุประสงค์

นำแบบสอบถามไปทดสอบก่อนนำไปใช้จริง (Pre-test) กับนักเรียนที่มีแนวโน้มจะเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์การธุรกิจที่กำลังจะจบการศึกษา จำนวน 50 คน เพื่อทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) พร้อมทั้งปรับปรุงข้อผิดพลาดเพื่อที่จะนำไปใช้เก็บข้อมูลรวบรวมข้อมูลจริงต่อไป ซึ่งหากมีค่ามากกว่า 0.7 ขึ้นไปแสดงว่าแบบสอบถามครั้งนี้มีความเที่ยงสูง (กิตติ ชุนสนิท, 2560)

เครื่องมือในการวิจัยคือ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยให้ผู้ตอบกรอกแบบสอบถามด้วยตนเอง (Self-administered questionnaire) การตลาดยุคดิจิทัล ลักษณะของคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าแบบ ลิเคิร์ต สเกล (Likert Scale) คือ 5 ระดับ โดยนำคะแนนที่ได้มากำหนดช่วงคะแนนเฉลี่ย เพื่อใช้ในการแปลความโดยใช้สูตรภาคพื้น (ซูใจ คูหารัตนไชย, 2546) แบ่งได้ 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การรับรู้ ลักษณะของคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าแบบ ลิเคิร์ต สเกล (Likert Scale) คือ 5 ระดับ โดยนำคะแนนที่ได้มากำหนดช่วงคะแนนเฉลี่ย เพื่อใช้ในการแปลความโดยใช้สูตรภาคพื้น ทั้งหมด 4 คำถาม

ส่วนที่ 2 ความพึงพอใจ ลักษณะของคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าแบบ ลิเคิร์ท สเกล (Likert Scale) คือ 5 ระดับ โดยนำคะแนนที่ได้มากำหนดช่วงคะแนนเฉลี่ย เพื่อใช้ในการแปลความโดยใช้สูตรภาคพื้น ทั้งหมด 3 คำถาม

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ได้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS version 22.0 ในการวิเคราะห์ดังนี้

1. วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistic)

1) การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการสื่อสารที่มีผลต่อการรับรู้และความพึงพอใจของนักศึกษาของมหาวิทยาลัยแห่งองค์ธุรกิจ ซึ่งสามารถเขียนให้อยู่ในสมการเชิงเส้นตรงรูปแบบคะแนนดิบ (นิคม ถนอมเสียง, 2550)

2) การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สันเพื่อทดสอบ สมมติฐาน เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างด้านปัจจัยด้านต่างๆเกี่ยวกับการตลาดดิจิทัล 4.0 ต่อการรับรู้และความพึงพอใจของนักศึกษาของมหาวิทยาลัยแห่งองค์ธุรกิจ

3) วิเคราะห์ปัจจัย (Factor analysis) การตลาดดิจิทัล 4.0 ที่ส่งผลต่อ การรับรู้และความพึงพอใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยภายใต้บริษัทเอกชน

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดสมมติฐานของการวิจัยไว้จำนวน 2 ข้อ ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ส่งผลต่อการรับรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์ธุรกิจ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้วิธีการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อเปรียบเทียบอิทธิพลของ ตัวแปรอิสระที่มีผลต่อตัวแปรตามในระดับ ความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ที่ส่งผลต่อการรับรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์ธุรกิจ ซึ่งผลการวิเคราะห์ดังตาราง

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณของปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ที่ส่งผลต่อการรับรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์ธุรกิจ

ปัจจัยทางการตลาด ยุคดิจิทัล 4.0	การรับรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์ธุรกิจ				
	B	SE	β	t	sig.
ค่าคงที่	0.103	0.150		0.688	0.492
Website	0.110	0.044	0.108	2.513	0.012*
Social network	0.218	0.053	0.197	4.094	0.000*
SEO	0.204	0.039	0.218	5.261	0.000*
SEM	0.176	0.046	0.171	3.832	0.000*
CRM	0.266	0.048	0.268	5.491	0.000*

$R^2 = 0.824$, $F=167.254$, $*p<0.05$

ผลจากการทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณ พบว่า ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 น้ำหนักของผลกระทบของตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อการรับรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์ธุรกิจ พบว่า ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ด้านเว็บไซต์ ($B = 0.108$, $\text{sig.} = 0.012$) ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ด้านสื่อสังคม ($B = 0.197$, $\text{sig.} = 0.000$) ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ด้านโครงข่ายแรก ($B = 0.218$, $\text{sig.} = 0.000$) ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ด้านการทำการตลาดผ่านเครื่องมือค้นหาบนอินเทอร์เน็ต ($B = 0.171$, $\text{sig.} = 0.000$) ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ด้านการบริหารความสัมพันธ์ลูกค้า ($B = 0.268$, $\text{sig.} = 0.000$)

นอกจากนี้ สมประสิทธิ์การกำหนด ($R^2 = 0.824$) แสดงให้เห็นปัจจัยทางการตลาด ยุคดิจิทัล 4.0 สามารถพยากรณ์ความผันแปรของการรับรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์ธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 82.40 ที่เหลืออีกร้อยละ 17.60 เป็นผลเนื่องมาจากตัวแปรอื่น

จากการทดสอบค่าสถิติของค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระ (Independent) 5 ด้าน ของปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ส่งผลต่อการรับรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์ธุรกิจ สามารถเขียนให้อยู่ในรูปของสมการเชิงพหุที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 เพื่อทำนายการรับรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์ธุรกิจได้ ดังนี้

$$\text{การรับรู้} = 0.103 + 0.108 (\text{Website}) + 0.197 (\text{Social network}) + 0.218 (\text{SEO}) + 0.171 (\text{SEM}) + 0.268 (\text{CRM})$$

จากสมการเชิงเส้นตรงดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ค่าสัมประสิทธิ์ (B) ของปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรทุกตัวอยู่ในเชิงบวก สามารถสรุปได้ว่าตัวแปร มีความสัมพันธ์กับการรับรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์การธุรกิจในทิศทางเดียวกัน

สมมติฐานที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์การธุรกิจ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้วิธีการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ เพื่อเปรียบเทียบอิทธิพลของตัวแปรอิสระที่มีผลต่อตัวแปรตามในระดับ ความเชื่อมั่นร้อยละ 95

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณของปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์การธุรกิจ

ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0	ความพึงพอใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์การธุรกิจ				
	B	SE	β	t	sig.
ค่าคงที่	0.076	0.175		0.433	0.665
Website	0.143	0.062	0.121	2.306	0.022*
Social network	0.129	0.045	0.129	2.841	0.005*
SEO	0.154	0.054	0.140	2.884	0.004*
SEM	0.402	0.056	0.379	7.113	0.000*
CRM	0.145	0.051	0.133	2.835	0.005*

$$R^2 = .785, F=126.640, *p<0.05$$

จากตาราง ผลจากการทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นแบบพหุคูณพบว่า ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 น้าหนักของผลกระทบของตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์การธุรกิจ พบว่า ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ด้านเว็บไซต์ (B= 0.121, sig.= 0.022) ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ด้านสื่อสังคม (B= 0.129, sig.= 0.005) ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ด้านครองหน้าแรก (B= 0.140, sig.= 0.004) ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ด้านการทำการตลาดผ่านเครื่องมือค้นหาบนอินเทอร์เน็ต (B= 0.379, sig.= 0.000) ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ด้านการบริหารความสัมพันธ์ลูกค้า (B= 0.133, sig.= 0.005)

นอกจากนี้ สัมประสิทธิ์การกำหนด ($R^2 = 0.785$) แสดงให้เห็นปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 สามารถพยากรณ์ความผันแปรความพึงพอใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์ธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 78.50 ที่เหลืออีกร้อยละ 21.50 เป็นผลเนื่องมาจากตัวแปรอื่น

จากการทดสอบค่าสถิติของค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอิสระ (Independent) 4 ด้าน ของปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์ธุรกิจ สามารถเขียนให้อยู่ในรูปของสมการเชิงพหุที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 เพื่อทำนายความพึงพอใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์ธุรกิจ ได้ดังนี้

$$\text{ความพึงพอใจ} = 0.076 + 0.121 (\text{Website}) + 0.129 (\text{Social network}) + 0.140 (\text{SEO}) + 0.379 (\text{SEM}) + 0.133 (\text{CRM})$$

จากสมการเชิงเส้นตรงดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ค่าสัมประสิทธิ์ (B) ของปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 มีค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรทุกตัวอยู่ในเชิงบวก สามารถสรุปได้ว่าตัวแปร มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์ธุรกิจในทิศทางเดียวกัน

อภิปรายผล

1. สมมติฐานที่ 1 ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ที่ส่งผลต่อการรับรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์ธุรกิจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการดำเนินชีวิตของคนเปลี่ยนไป โดยอินเทอร์เน็ตเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ธุรกิจพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง เพราะฉะนั้น จึงมีกลยุทธ์ทางการตลาดดิจิทัลเพื่อให้บริษัทบรรลุเป้าหมาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของณัฐพล ไยไพโรจน์ กล่าวถึง อิทธิพลของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ที่มีทั้งอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงและอุปกรณ์ที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ทุกที่ทุกเวลา ส่งผลให้การตลาดแบบดิจิทัลมีความสำคัญให้นักการตลาดเลือกนำไปใช้วางกลยุทธ์ทางการตลาด หากเลือกใช้เครื่องมือที่หลากหลายและเหมาะสม ก็จะทำให้ประสบความสำเร็จมากขึ้น (ณัฐพล ไยไพโรจน์, 2557)

2. สมมติฐานที่ 2 ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ที่ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์ธุรกิจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่าการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 มีความสำคัญเป็นอย่างมากที่จะเข้าถึงผู้บริโภค เป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนความหมายให้เข้าใจตรงกันสามารถสร้างความหมายต่าง ๆ ร่วมกัน ในการแสดงข้อเท็จจริง ความคิด ทัศนคติ ดังนั้น จึงมีผลต่อการรับรู้ ดังที่เชฟฟี Chaffey ได้กล่าวไว้ว่า ความหมายของการตลาดยุคดิจิทัล การจัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตลาด โดยดำเนินการต่าง ๆ ผ่านเทคโนโลยีเพื่อตอบสนอง ทั้งความจำเป็นและ

ความต้องการของผู้บริโภค (Chaffey, D., & Smith, P. R, 2013) ซึ่งสอดคล้องกับพรพรรณ ตาลประเสริฐ ที่ศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของการตลาดแบบดิจิทัลส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภค กลุ่มธุรกิจการพาณิชย์ อิเล็กทรอนิกส์ ในเขตจังหวัดกรุงเทพมหานคร พบว่า การทำการตลาดในรูปแบบที่นำเสนอเนื้อหา ต้องตรงจุด สร้างความโดดเด่นแตกต่าง เพิ่มคุณค่า และความน่าสนใจ สามารถทำให้ผู้บริโภคเกิดความ สนใจเนื้อหา เกิดทัศนคติที่ดีต่อสินค้า และแรงจูงใจในการตัดสินใจซื้อ (พรพรรณ ตาลประเสริฐ, 2559)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นด้านการรับรู้

นักศึกษามหาวิทยาลัยภายใต้บริษัทเอกชน มีความคิดเห็นการสื่อสารการตลาดดิจิทัล 4.0 ด้านการบริหารความสัมพันธ์ลูกค้า ส่งผลต่อการรับรู้ โดยรวมอยู่ระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.0

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นด้านความพึงพอใจ

นักศึกษามหาวิทยาลัยภายใต้บริษัทเอกชน มีความคิดเห็นการสื่อสารการตลาดดิจิทัล 4.0 ด้านการบริหารความสัมพันธ์ลูกค้า ส่งผลต่อความพึงพอใจ โดยรวมอยู่ระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22

ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

จากการทดสอบสมมติฐานการวิจัยพบว่า

สมมติฐานที่ 1 ปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ส่งผลต่อการรับรู้ของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์กรธุรกิจ ได้แก่ เว็บไซต์ สื่อสังคม ครองหน้าแรก การทำการตลาดผ่านเครื่องมือค้นหาบนอินเทอร์เน็ต การบริหารความสัมพันธ์ลูกค้า โดยรวมมีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูงในทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สมมติฐานที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยทางการตลาดยุคดิจิทัล 4.0 ส่งผลต่อความพึงพอใจของนักศึกษามหาวิทยาลัยแห่งองค์กรธุรกิจ ได้แก่ เว็บไซต์ สื่อสังคม ครองหน้าแรก การทำการตลาดผ่านเครื่องมือค้นหาบนอินเทอร์เน็ต การบริหารความสัมพันธ์ลูกค้า โดยรวมมีความสัมพันธ์ค่อนข้างสูงในทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางสำหรับกลุ่มธุรกิจการศึกษา ในการพัฒนากลยุทธ์การตลาดแบบดิจิทัล เพื่อสร้างการรับรู้ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ทั้งยังสามารถนำผลวิจัยที่ได้ไปใช้ในการวางแผน

การตลาด เลือกใช้เครื่องมือ ทางการตลาดให้ตรงกับเป้าหมาย และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และเพื่อเป็นแนวทางสำหรับนักวิจัย นักวิชาการ และผู้ที่สนใจในการนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูล พื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อไปในอนาคต ธุรกิจการศึกษาปัจจุบันควรให้ความสำคัญกับการตลาดแบบ ดิจิทัล ด้วยเทคโนโลยีและการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น พฤติกรรมของผู้บริโภคจึงมี การเปลี่ยนไปจากเดิม การใช้เครื่องมือทางการตลาดจึงเป็นตัวกลางในการสื่อสารให้เหมาะสมกับ กลุ่มเป้าหมายและการนำเสนอ เนื้อหาที่ดีจะสามารถทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ

เพื่อเป็นแนวทางสำหรับกลุ่มธุรกิจการศึกษาด้านความพึงพอใจ ซึ่งเป็นพื้นที่มีผลต่อการ ตัดสินใจศึกษาระดับปริญญาตรี หารนักรการตลาดไม่ได้มุ่งเน้นในด้านนี้อาจจะส่งผลให้ผู้บริโภคที่มี พฤติกรรมที่เปลี่ยนไป ไม่สามารถเข้าถึงการสื่อสารที่ส่งไปได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

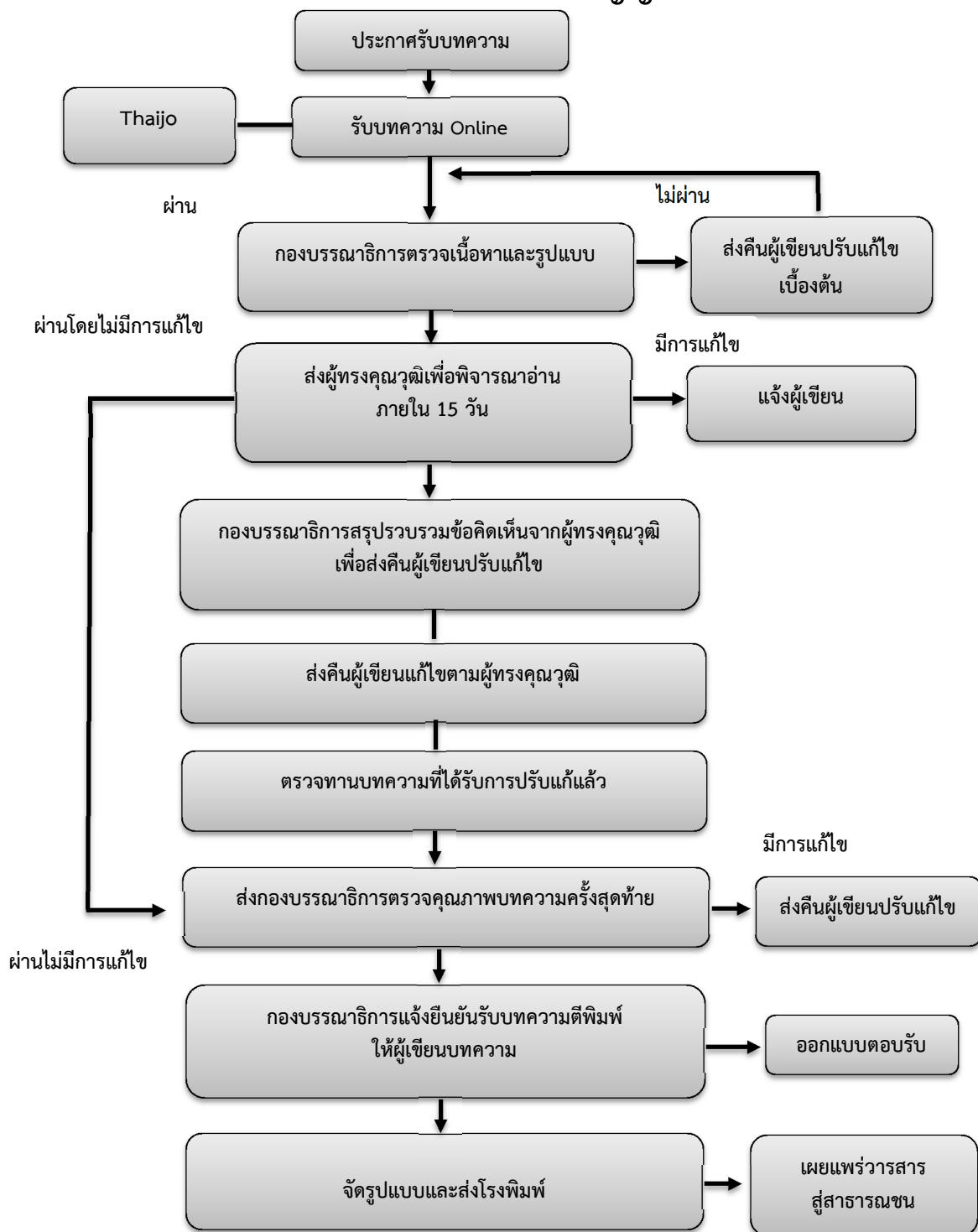
แนะนำให้ทำการศึกษาปัจจัยอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น ปัจจัยด้าน Online PR, ปัจจัยด้าน Mobile & Apps Marketing, ปัจจัยด้าน Online Video & Viral, และปัจจัยด้าน ROI เป็นต้น เพื่อนำข้อมูล มาใช้ เป็นประโยชน์สำหรับการวางแผนกลยุทธ์ของธุรกิจอีคอมเมิร์ซต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กิตติ ชุนสนิท. (2560). *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ความพึงพอใจของการใช้แอปพลิเคชันอีคูิก : กรณีศึกษาอาหารพร้อมปรุงแบบแห้ง*. นนทบุรี : สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์.
- ชูใจ คูหารัตนไชย. (2546). *สถิติเบื้องต้น (Introduction to Statistics)*. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสถิติประยุกต์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร.
- ณัฐพล ไยไพโรจน์. (2557). *Digital Marketing : Concept & Case Study*. นนทบุรี : ไอดีซี พรีเมียร์ บจก.
- นิคม ถนอมเสียง. (2550). *การตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถาม*. ขอนแก่น : ภาควิชาสถิติและประชากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พรพรรณ ตาลประเสริฐ. (2559). อิทธิพลของการตลาดแบบดิจิทัลส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคกลุ่มธุรกิจการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ในเขตจังหวัดกรุงเทพมหานคร. ใน *การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- อุไรพร ชลสิริรุ่งสกุล. (2554). *“Digital Marketing” ไอเดียลัดปฎิวัติการตลาด*. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพธุรกิจ.
- Chaffey, D., & Smith, P.R. (2013). *Emarketing excellence planning and optimizing your digital marketing*. Abingdon : Routledge.
- Yamane, T. (1967). *Statistics : An introductory analysis (2nd ed.)*. New York : Harper & Row.

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารปัญญาปณิธาน

คำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความ

1. หลักเกณฑ์การตีพิมพ์ในวารสารปัญญาปณิธาน

วารสารปัญญาปณิธาน เป็นวารสารวิชาการของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์และนิสิตนักศึกษา ในมิติทางด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา การศึกษา ภาษาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การท่องเที่ยว และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย มีกำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับคือ ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม-มิถุนายน/ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม-ธันวาคม (ราย 6 เดือน) ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยเสนอหรือกำลังเสนอตีพิมพ์ในวารสารวิชาการใดมาก่อน

2. ประเภทของบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารปัญญาปณิธาน

2.1 บทความวิชาการ เป็นบทความที่เสนอเนื้อหาความรู้ ความคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางวิชาการที่เชื่อถือได้ในเรื่องนั้น ๆ โดยมีหลักฐานทางวิชาการอ้างอิง

2.2 บทความวิจัย (Research article) ได้แก่ รายงานผลงานวิจัยใหม่ ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใด ๆ มาก่อน

3. การจัดเตรียมบทความ

วารสารปัญญาปณิธานได้พัฒนาและปรับปรุงรูปแบบของบทความ โดยได้ปฏิบัติตามคู่มือแนะนำการเตรียม Template สำหรับการสกัด Metadata ของวารสารตีพิมพ์ ให้สอดคล้องกับเกณฑ์ที่ TCI กำหนด รวมถึงข้อควรระวังในการจัดเตรียมบทความด้วย เช่น ข้อควรระวังการจัดเตรียมบทความในส่วนของผู้แต่ง ไม่ใส่ตำแหน่งทางวิชาการ ยศ ตำแหน่งราชการ ทหาร ตำรวจ สถานภาพทางการศึกษา หรือคำนำหน้าชื่อ หรือท้ายชื่อ เช่น นาย, นาง, นางสาว, ผศ.ดร., PhD, ร.ต.ต., พ.ต.ท. และไม่ระบุสถานภาพผู้แต่ง เช่น นักศึกษาปริญญาเอก, อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์, ผศ.ดร., ผู้อำนวยการ..., คณบดีคณะ..., พยาบาลวิชาชีพ สังกัดผู้แต่ง ต้องมีสังกัดเดียว (หากมีหลายสังกัดให้เลือกเพียง 1 สังกัด) และควรระบุ หน่วยงานระดับต้น เรียงไปจนถึง หน่วยงานหลัก จังหวัด รหัสไปรษณีย์ และประเทศ ดังตัวอย่างเช่น “ภาควิชาฟิสิกส์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี” และระบุภาษาอังกฤษเป็น “Department of Physics, Faculty of Science, King Mongkut’s University

of Technology Thonburi, Bangkok, 10140, Thailand” และตามด้วย E-mail ของผู้แต่งหลักทุกครั้งเป็นต้น โดยเมื่อผู้แต่งเขียนบทความตามรูปแบบที่วารสารกำหนดแล้ว จึงเข้าสู่ขั้นตอนส่งบทความในระบบ Thaijo2 ต่อไป

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้บทความที่ผู้เขียนได้ส่งมามีรายละเอียดที่กองบรรณาธิการสามารถเก็บข้อมูลไว้ในระบบได้ จึงกำหนดการเตรียมต้นฉบับไว้ ดังนี้

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 12 – 15 หน้ากระดาษ A4 (รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษขอบบน 3 ซม. ขอบล่าง 1.5 ซม. ขอบซ้าย 2.5 ซม. ขอบขวา 1.5 ซม. กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัด พร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่างพิมพ์เป็นตัวหนา เช่น ตาราง 1 หรือ Table 1 และ รูป 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้ โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสังกัดหรือหน่วยงาน และ E-mail พิมพ์ด้วยตัวอักษรปกติอยู่ใต้ชื่อเรื่อง โดยเรียงมาทางด้านขวา

4) มีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 300 คำต่อบทคัดย่อ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 5 คำ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจาก หัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร พิมพ์ตัวที่ 6 และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ควรเว้นระยะพิมพ์ เพิ่มอีก 0.5 ช่วงบรรทัด

7) การใช้ตัวเลขคำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป มีความกะทัดรัด และสั้น

2) บทนำ (Introduction) ระบุความสำคัญของปัญหาการวิจัยกรอบแนวคิดและระบุวัตถุประสงค์การวิจัย

3) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) ผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

5) สรุป (Conclusion) ระบุดูสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

6) ข้อเสนอแนะ (Suggestion) หมายถึง ประเด็นที่ผู้วิจัย เสนอแนะขึ้นมาจากผลการวิจัย หรือข้อค้นพบจากการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อให้ข้อมูล คำแนะนำแนวทาง หรือวิธีการใด ๆ แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำ ข้อเสนอแนะไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนา การปรับปรุง การเปลี่ยนแปลง หรือเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน หรือการบริหารจัดการ เป็นต้น

7) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการที่มีการอ้างอิงไว้ในเนื้อเรื่องเท่านั้น ใช้การ อ้างอิงแบบ APA

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference) การอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้ระบบ APA

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือหรือ ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ ผู้เขียนบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิง ทั้งหมดก่อนส่งต้นฉบับ ผู้เขียนบทความควรตรวจสอบถึงความถูกต้อง ของการอ้างอิงเอกสาร เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการ ส่งต่อเพื่อพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุ ชื่อ-นามสกุลของผู้เขียน และปีที่พิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง โดยการกรอกข้อมูลอ้างอิงใน ฟังก์ชันการอ้างอิง ของโปรแกรม Microsoft Word 2010 เป็นต้นไป เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงใน บทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า มาด้วย ตัวอย่าง เช่น “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการ ฉะนั้น” (ส.น. (ไทย) 16/35/75) เป็นต้น

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างอิงผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (สมภาร พรหมทา, 2555)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างอิงของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2550)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 ราย ให้อ้างอิงของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโรและคณะ, 2558)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคน ให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปีปัจจุบันมากที่สุด

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Keown, 2010)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey & Blanchard, 2010)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 ราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Kaiser et al., 2010)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา.// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาทวิ มหาลาภโณ. (2557). ดุลยภาพชีวิตเชิงพุทธ เพื่อความมีอายุยืน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.

3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง/(เลขหน้าที่อ้าง).// สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สมพร รุ่งเรืองกลกิจ. (2553). พระพุทธศาสนากับงานสุขภาพจิต. ใน พระมหาดรชชา ธรรมหาโส (บรรณาธิการ). พระพุทธศาสนากับการฟื้นตัวจากวิกฤติการณ์โลก. (หน้า 3-20). กรุงเทพมหานคร: บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด.

4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร, /ปีที่(ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

บรรจบ บรรณรุจิ. (2557). พระวัคกลีในคัมภีร์บาลี : จุดเชื่อมโยงที่ยังไม่พบ. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 10(2), 25-44.

5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ : ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อสารานุกรม, /เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง. สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ปรีชา พิณทอง. (2532). คอล่า. ใน สารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ, (หน้า 173). อุบลราชธานี: ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์, /เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

เปรียญ 10. (22 พฤษภาคม 2562). เหลียวหลังแลหน้ามหาจุฬาฯ ทางเลือกสำหรับคนชนบท. เดลินิวส์, น. 5.

7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ใน ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา.// ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาประหยัด ปณฺญาวโร (สุนนท์). (2542). จริยธรรมในลำกลอน. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนา มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
แม่ชีกฤษณา รักษาโฉมและคณะ. (2556). รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทาง พระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กระบวนการเปลี่ยนแปลง “เส้นทางบุญ” สู่ “เส้นทางธรรม. ใน *รายงานการวิจัย*. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช).

8) สัมภาษณ์**รูปแบบ:**

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.// (วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).// ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.// (ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

โกเมทร์ อ่อนนุช. (5 พ.ย. 2560). ความเชื่อเรื่องนาคในพระพุทธศาสนา. (นางสาวเจนจิรา พุ่มแก้ว, ผู้สัมภาษณ์)

9) สื่อออนไลน์**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่เผยแพร่).// ชื่อเรื่อง.// เรียกใช้เมื่อ/จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2562). *สิ่งแรกในพระพุทธศาสนา (4)*. เรียกใช้เมื่อ 18 พฤษภาคม 2562 จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_193297

10) ราชกิจจานุเบกษา**รูปแบบ:**

ชื่อกฎหมาย.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อเรื่อง (ถ้ามี).// ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/ (วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของ โครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2547). *จาริกบุญ-จาริกธรรม*. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.
- ประพันธ์ ศุภสร. (2554). อัมมสันตติ: วิธีการตอบปัญหาเรื่องกรรมกับอนัตตาของพระนาคเสน. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 7(1), 54-61.
- สมภาร พรหมทา. (2534). อดีตากับนัตถิตาในพุทธปรัชญาเถรวาท. ใน *ดุชนิพนธ์อักษรศาสตร์ดุชนิพนธ์ บัณฑิต ภาควิชาปรัชญา*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา พินทอง. (2532). คอล่า. ใน *สารนุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ*, (หน้า 173). อุบลราชธานี: ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.
- พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปัญญา). (2555). *การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ*. เรียกใช้เมื่อ 4 กันยายน 2556 จาก <https://is.gd/zOr2aQ>
- Boo Elizabeth. (1990). *Ecotourism: The Potentials and Pitfalls*. Vol. 1 and 2. World Wildlife Fund. Washington, D.C.
- Kiarash, A. (2007). Human Dignity in Islamic Bioethics. *The Iranian Journal of Allergy*, 6 (5), 25-28.

5. การส่งบทความเข้าระบบ Thaijo เพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้เว็บไซต์ ของวารสาร ปัญญาปัญญาได้ที่ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/PPJ/index> เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง E-mail : ppj.mcunk@gmail.com

6. รูปแบบการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารปัญญาปัญญา

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 15 หน้า (รวมบทคัดย่อ ภาพ ตารางและเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ เมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. เงื่อนไขของบรรณาธิการ

เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจประเมินบทความแล้ว มีความเห็นให้แก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ หากรายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยนั้น ไม่ตรงกับแนวทางของวารสารปัญญาปนิธาน หรือไม่ผ่านการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ เมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์แล้ว ผู้นิพนธ์บทความจะได้รับวารสาร ลิงก์วารสาร ฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความฯ

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียนบทความ (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุล ผู้นิพนธ์บทความ (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (ไม่เกิน 300 คำ)

(16 pt) วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระบุประเภทของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด).....

คำสำคัญ : 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

(ไม่ควรเกิน 5 ย่อหน้า) (16 pt)

1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างอิงนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ).....
2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างอิงงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ).....
3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา.....
4. สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

- 1.....(16 pt).....
- 2.....(16 pt).....
- 3.....(16 pt).....

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย, ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง, วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง, การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ, การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล.....

.....

.....

.....

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ.....

.....

.....

.....

.....

อภิปรายผล (18pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด.....

.....

.....

องค์ความรู้ใหม่ (18pt) (ถ้ามี)

(16 pt) ระบุองค์ความรู้ใหม่เป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย.....

.....

.....

สรุป/ข้อเสนอแนะ (18pt)

(16pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กระชับรัดได้ใจความพร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย และการนำผลการวิจัยไปใช้ รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง : (18 pt) อ้างอิงแบบ APA ไม่น้อยกว่า 5 เล่ม

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

.....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความ วิชาการ

ชื่อบทความ(ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ(อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ(ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้สนับสนุนบทความ (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

(16 pt).....

.....
.....
.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt).....

.....
.....
.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

(16 pt).....

.....
.....
.....

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt).....

.....

สรุป (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt) อ้างอิงแบบ APA

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

**แบบฟอร์มนำส่งบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร ปัญญาปณิธาน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย**

1. ชื่อ-ฉายา-นามสกุลของผู้นิพนธ์บทความ

(ภาษาไทย).....

ชื่อ-ฉายา-นามสกุลของผู้นิพนธ์บทความ

(ภาษาอังกฤษ).....

ตำแหน่ง :

( ) อาจารย์ มหาวิทยาลัย.....( ) บุคคลทั่วไป

( ) นิสิต/นักศึกษา มหาวิทยาลัย.....

ระดับ ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก

ประเภทบทความ ( ) บทความวิจัย ( ) บทความวิชาการ ( ) วิจารณ์หนังสือ

(ภาษาไทย).....

(ภาษาอังกฤษ).....

2. สถานที่ติดต่อผู้นิพนธ์บทความ

ที่อยู่ติดต่อสะดวกที่สุด.....

.....โทรศัพท์.....E-mail.....

เมื่อคณะกรรมการของวารสารพิจารณาแล้ว มีมติให้แก้ไขปรับปรุงบทความ ข้าพเจ้ามีความยินยอมไปแก้ไขตามมติดังกล่าว และข้าพเจ้าขอรับรองว่า บทความนี้ไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่ได้คัดลอกหรือดัดแปลงมาจากของผู้ใดทั้งสิ้น

ทั้งนี้ ข้าพเจ้าได้ชำระค่าธรรมเนียมขอตีพิมพ์บทความลงในวารสาร ปัญญาปณิธาน ตามอัตราที่กำหนดไว้แล้ว

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้นิพนธ์บทความ

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

หมายเหตุ : กรุณาส่งแบบฟอร์มมาที่ วารสารปัญญาปณิธาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย E-mail : ppj.mcunk@gmail.com